

APPELTJES
VAN HET
Dzeetjesland

Bandversiering van Luc Verstraete

APPELTJES
VAN HET
MEETJESLAND

JAARBOEK
van het
HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP
VAN HET MEETJESLAND

Nr. 32 - 1981

MALDEGEM

1981

Uitgegeven met de steun van het
Ministerie van Nederlandse Cultuur
en het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

HET GOED TE MEERLARE IN ZOMERGEM

De stichting

Ongeveer halfweg de Meerlarestraat, die kronkelend haar weg zoekt dwarsdoor de gelijknamige wijk van Zomergem en het Kanaal van Schipdonk met de oude Lieve verbindt, ligt van over eeuwen her, het aloude « Goed te Meerlare », dat ontegensprekelijk tot de oudste pacht-hoven van de streek moet gerekend worden, aangezien het van uit de XIVe eeuw dagtekent en oorspronkelijk toebehoorde aan het Sint Elisabethbegijnhof te Gent, dat in 1232-1242 door gravin Joanna van Konstantinopel werd gesticht.

Vooraf willen wij een kort woordje besteden aan het ontstaan van dit begijnhof, dat meer dan vier eeuwen eigenaar van de hofstede is geweest.

Te Gent trachtte de begijnenbeweging in de jaren rond 1230 samenwonende gemeenschappen te vormen. Joanna van Konstantinopel, toenmalige gravin van Vlaanderen, steunde en coördineerde deze pogingen en stelde in 1234 de regel op die deze begijnenbeweging organiseerde. In december 1235 verleende ze aan de Gentse begijntjes een jaarlijkse rente die hen zou toelaten een woning aan te kopen en de diensten van de kapelaan te bekostigen. De snelle uitbreiding van deze beweging te Gent leidde regelrecht naar de oprichting van het Oud Begijnhof van Sint Elisabeth, waarvan wij gravin Joanna als de eigenlijke stichteres mogen beschouwen (¹).

Aangezien de stichting van het Goed te Meerlare resulteerde uit de ontginning en het vruchtbaar maken van woeste gronden die in het gehucht Meerlare gelegen waren, herhalen wij hier in het kort wat wij in onze studie over het Goed van Rapenburg daarover breedvoerig schreven en dat evenzeer op het begijnengoed van toepassing is, aangezien deze hoeve rond hetzelfde tijdstip is ontstaan als eerstgenoemd pachthof, waaraan het oorspronkelijk paalde met de oude Lieve als gemeenschappelijke grens.

Tot vóór de X^e eeuw was gans onze streek één woestijn van braakliggende gronden, afgewisseld met natuurlijke meersen, wateringen, broeken, donken en vooral bossen en struikgewas. Gans het gewest was schier onbewoond en door zijn verlatenheid en desolaat aspect gevreesd door eenieder die er moest doortrekken om van het meerbewoonde zuiden naar de noordelijke Nederlanden te reizen.

(1) Christine Vanden Bussche: Bijdrage tot de bouwgeschiedenis v.h. Sint Elisabethbegijnhof te Gent. Kultur. jaarboek v.d. prov. Oost-Vlaand. jaarg. 1989 deel IV, bl. 233 en vlg.

Het was voor de landvorst een waardeloos domein, dat hij moest trachten bewoonbaar, vruchtbaar en renderend te maken. Om dit doel te bereiken schonk hij enorme gebieden daarvan aan kloosters, abdijen, geestelijke stichten als kerkfabrieken en armentafels, aan gunstelingen en verdienstelijke personen, maar meestal gaf hij ze tegen een betrekkelijke lage prijs in cijns aan gefortuneerde patriciërsfamilies, die ze achteraf en vrij spoedig zelfs in eigendom verwierven.

Het verciijnzen van deze woeste gronden nam een aanvang in de X^e eeuw en duurde tot rond medio XIVe eeuw. Een grondige studie van de Brieven van Aalter en deze van Assenede en de Vier Ambachten door Luc Stockman, toont duidelijk aan, dat het zwaartepunt van deze cijnsgronden te Zomergem moet gecitueerd worden in de wijken Meerlare, Stoktevijver, Durmen en Ro-Uitgem. Het is dus zeker niet toevallig en onverklaarbaar waarom wij de stichting van de oudste hoeven te Zomergem precies in deze buurtschappen zullen weervinden, waar ze vaak aan de basis hebben gelegen van het ontstaan of de ontwikkeling van deze woonkernen (2).

Deze ontginning beleefde in de loop van de XIIIe en XIVe eeuwen een snelle evolutie, zodat op het einde van deze periode schier gans ons gewest een volwaardige landbouwexploitatie was geworden, wat zeker reeds het geval was in Meerlare en Durmen.

De bossen en ettingen waren afgelijnd, ingetoomd en hadden hun voorbestemde plaats gekregen. De moeren waren grotendeels ontturfd, de meersen drooggelegd en in afgezoomde en door grachten ingesloten weiden herschapen. Het vrijgekomen akkerland was nauwkeurig geperceleerd, door tronken en haagkanten omgeven en ingedeeld volgens de noodwendigheden van het drieslagstelsel. De cijns was mettertijd en sedert lang reeds door een zuivere en loyale pacht vervangen die over een termijn van 6 of 12 en soms meer jaren liep. De oorspronkelijke toponiem, « Merlaer », dat « moerassig bosgebied » betekende, was op dit gewest niet meer van toepassing noch kenmerkend.

In het midden of soms wel aan de rand van deze exploitatiegebieden, bouwden de eigenaars of cijnspachters veelal en vrij spoedig een grote hoeve met het woonhuis, de zeer ruime voorraadschuur, de stallingen voor het vee, een schaapstal en andere bijgebouwen zoals een bakhuisje of ovenbuur met het braskot, het duifhuis, een kaashuis, een weefkamer met het zwingelkot, een varkenskot en soms wel een brouwerij zoals op het Goed van Rapenburg (3).

Op een aparte omwalde motte of singel, die aan het eigenlijke erf paalde, liet de eigenaar in vele gevallen een woning optrekken die het

(2) Luc Stockman : De Brieven van Aalter. Appeltjes v.h. Meetjesl. Jaarg. 1969 n°20, bl. 96-156. - De Brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Appeltj. Jaarg. 1972 n° 23 bl. 5-126.

(3) Maurice Ryckaert : Het Goed van Rapenburg te Zomergem. Appeltj. Jaarg. 1979 n° 30, bl. 5-43.

« casteelken » werd genoemd en die hij alleen gebruikte wanneer hij met zijn gezin het drukke en soms woelige stadstumult wilde ontvluchten of enkele dagen van de serene rust van het landelijk leven wilde genieten.

Omwille van de veiligheid waren veel van deze hofsteden met brede walgrachten omringd en afgesloten door een poortgevel of monumentaal poortgebouw, waardoor men dan aan deze boerderijen de naam van versterkte hoeve gaf.

Maar het was niet altijd de eigenaar die de hoeve liet richten, want naar aloud gebruik in onze streek waren de meeste hoevegebouwen pachterskapitaal en werden ze door de huurder opgetrokken. Daarover straks meer in deze studie.

Komen wij nu tot de eigenlijke stichting van de hoeve.

Op 26 mei 1403 werd voor de schepenen van de Keure te Gent de akte verleden waardoor de Infirmerie of het Hospitaal van het Sint Elisabethbegijnhof te Gent in het bezit kwam van een « behuisd goed » met 17 bunder bijgaande landerijen, weiden en meersen, gelegen in de wijk Meerlare te Zomergem.

Deze verwerving heeft echter een voorgeschiedenis gehad, die zo belangrijk was voor de stichting van het pachthof, dat wij ze U niet mogen onthouden, temeer omdat juist deze gebeurtenis aan de basis lag van het ontstaan van het goed ⁽⁴⁾.

Wanneer zekere Bernard van Herzele in 1368 te Gent overleed, liet hij verscheidene feodale en allodiale goederen na te Zomergem in het gehucht Meerlare en te Ronsele in de wijken Diepenbeke en Ronselhoek. In Meerlare bezat hij meerdere bunders grond en te Ronsele het « Leen ten Broeke », met een daarvan afhangende hoeve « Het Goed ten Boomgaarde » en een ander pachthof dat het « Goed te Bonjours » heette.

De zonen van Bernard, Jan en Wouter erfden naast het Leen ten Broeke en het pachthof ten Boomgaarde en het hof te Bonjours, ook de gronden in Meerlare. Toen was zekere Filip van Steelant heer van Ronsele en van de Heerlijkheid van Berrenderlare, later Berendaele genoemd en die zich uitstreckte in verschillende plaatsen in Zomergem en ondermeer met ongeveer 10 bunder in Meerlareakker op de plek die men Heulendonk noemde. Filip van Steelant was verwant geweest aan de van Herzeles want hij was een van de uitvoerders van Bernards testament, samen met diens kinderen en hun voogden ⁽⁵⁾. Ook hij bezat gronden in Meerlareakker die hij vermoedelijk uit de erfenis van Bernard van Herzele had verworven.

(4) RAG (Rijksarchief Gent) : fonds Sint Elisabethbegijnhof, (SE) oorkonden. - fonds Bisdom reeks E (Sint Elisabethbegijnhof) n° 374 Cartularium.

(5) RAG : SE oorkonden. - Bisdom E n° 374 Cartularium.

Op 1 augustus 1377 verkopen Jan en Wouter van Herzele, voor de baljuw en de schepenen van het Ambacht Zomergem en de schepenbank van de Heerlijkheid van Berrenderlare, hun gronden in Meerlare aan Jacob van Merelbeke. Ondertussen was Filip van Steelant overleden en op 15 april 1378 verkopen zijn weduwe Isabella vander Straeten en haar zoon, die gelijk zijn vader ook Filip heette, ten overstaan van dezelfde schepenbanken, ongeveer 3 bunder land aan dezelfde Jacob van Merelbeke, die nadien nog ongeveer 2 bunder land van verschillende personen afkoopt, zodat hij uiteindelijk één groot aaneengesloten blok bezat van ongeveer 18 bunder ⁽⁶⁾.

Vermelden wij terloops dat de heerlijkheden van Ronsele en Berrenderlare, samen met het Leen ten Broeke, na de dood van Filip van Steelant aan zoon Filip kwamen, maar op het einde van de XVe eeuw reeds toebehoorden aan Opicius Adorne, alsdan heer van Ronsele, gelijk ze zouden blijven tot aan de opschorting van het feodaal régime op het einde van de XVIIIe eeuw ⁽⁷⁾.

Wanneer Jacob van Merelbeke even na 1380 overleed, kwamen al zijn goederen aan zijn zuster Mergriete van Merelbeke, die gehuwd was met François Hovenweder. De nieuwe eigenaars stelden kennelijk niet veel belang in het behoud van deze gronden want op 30 augustus 1388 maakten ze deze reeds te gelde aan Katelijne Wedegem, weduwe van Jacob van Merelbeke, vanwaar ze eigenlijk gekomen waren. Het is best mogelijk dat Mergriete en haar echtgenoot in geldnood verkeerden want kort na het verwerven van de gronden hadden ze daarop toch een kleine hoeve laten bouwen. Hierop komen wij straks nog terug.

Katelijne Wedegem verkocht op haar beurt op 23 mei 1403 haar eigendommen te Meerlare in hun geheel aan de Infirmerie of het Hospitaal van het Sint Elisabethbegijnhof te Gent, op levenslange lijfrente, voor een bedrag van vijf pond groten per jaar, te vereffenen in twee gelijke betalingen van 2 1/2 pond, eens op Sint Jansdag en eens op Kerstavond. Behalve de koopsom en de betalingswijze, werd in het koopkontrakt, waarvan wij de oorspronkelijke tekst als bijlage achteraan in dit werkje opnemen, nog bedongen, dat de grootjuffer van het Begijnhof de goederen van het sticht als pand zou stellen om de jaarlijkse betaling van de lijfrente te waarborgen. Verder was overeengekomen dat, bij gebeurlijke wanbetaling van de halfjaarlijkse aflossing, de verkoopster, na het vervallen van de veertiende dag, het recht had van gedurende een maand lang, elke dag zes schellingen parisis te verteren

(6) RAG : SE oorkonden. - Bisdóm E n° 374 Cartularium.

(7) Maurice Ryckaert : Zomergem, zijn Heerlijkheden en hun Heren. Appeltj. jaarg. 1954 n° 6, bl. 67-164. - RAG fonds Ronsele n° 13, Renteboek v.d. Heerlijkheid Ronsele en ten Broeke 1479. «Dit es de heerlicke en hervellicke rente thoebehoorende minnen heere Antselmusse Adorne voorseyt, ter causen van sinen leene dat hi houdende es vande heerlichede van Zomergem, van zinen hove van scipdonc, gheheeten 't heerscip vanden berrendelaere».

of te laten verteren op kosten van de gemeenschap, zonder vermindering van het verschuldigd bedrag.

Hoewel geen enkele oorkonde de bouw van de eerste hoeve laat kennen, weten wij toch wanneer en door wie dit gebeurde. Wanneer Jacob van Merelbeke tussen 1377 en 1380 zeventien bunder land van verschillende personen afkocht, waren dit allemaal onbebouwde percelen, waaronder één groot blok aan de Meerlarestraat paalde. Wij lezen in de koopbrief het volgende : « twaelve bunere lants ende een half ghemet... de welke eene vors. Jan Heinrix sone nu in pachte hout in desen tyt al omme eene seker somme van ghelde » en verder staat : « quite lant om quite ghelt », wat duidelijk aantoonst dat daarop nog geen gebouwen stonden.

Wanneer de zuster van Jacob van Merelbeke omstreeks 1380 de goederen van haar broer te Meerlare erft, laten zij en haar man daarop gebouwen richten, want in de akte van 30 augustus 1388, die de verkoop bekrachtigt van deze goederen aan de weduwe van Jacob van Merelbeke, lezen wij in de hoofding : « de cope dat thoir van Jacope van meerlebeke vercochte vander stede ende cateylen daer Jacop ute verstarf ». Wat verder in de tekst staat : « al de erve ende cateylen die hemlieden verstarf, beede huussinghe die françoys ende mergriete sin wyf der up ghedaen maeken hebben, eertvast ende naghelvast ». De stichters van de hoeve waren dus ongetwijfeld François Hovenweder en zijn echtgenote Margriet van Merelbeke, die op hun grond tussen 1380 en 1388 de eerste hoevegebouwen lieten optrekken.

Wanneer het Begijnhof in 1402 het Goed van de weduwe Jacob van Merelbeke afkoopt, wordt hier reeds gesproken van « haer goet ghestaen inde prochie van Somerghem, met alle de husinghen, bomen, haven ende cateylen der toebeorende, tussen de sestiene ende zeventhiene bunre groot, lettelt min of meer, gheleghen up merlaer ».

In hetzelfde jaar verpacht de grootjuffer van het Begijnhof als nieuwe eigenares, de boerderij aan Arend Van De Velde, onder beding dat de pachter « moet houden tsinen pacht durende, alle de husen lovelicke te ghereke tsinen coste van vorsten ende horenbomen ». Een sprekend bewijs voor het bestaan van een hoeve in 1402 is het feit dat de huurbrief de hoeveelheid mest vermeldt die de pachter bij zijn afscheiden in de mestput moet laten ⁽⁸⁾.

Na het overlijden van haar echtgenoot trad de weduwe van Jacob van Merelbeke in het Begijnhof en liet ze het beheer van haar goederen over aan de grootmeesteres, die ze in huur gaf. Daardoor komt het dat wij reeds een pachtbrief vinden op naam van Arend Van De Velde in 1402, nog vóór dat de eigenlijke koopakte verleden was, een transactie die eerst in 1403 gebeurde.

Of het Goed te Meerlare aan de basis heeft gelegen van het ontstaan van de buurtschap Meerlare, zoals dit wel het geval was voor vele oude

(8) RAG : SE oorkonden. - Bisdóm E n° 374 Cartularium - koopakte anno 1403.

pachthoven in onze streek, is wel zeer onwaarschijnlijk. De hoeve werd genoemd naar de plaats waar ze werd gesticht en die reeds lang voordien bestond, evenals het « merlarestraten » waarlangs ze werd gebouwd. Nochtans zal de hoeve veel hebben bijgedragen tot de ontwikkeling en de bevolkingsangroei van het gehucht. Hierin stond ze trouwens niet alleen, want er lagen in haar buurt nog enkele zeer oude en eerbiedwaardige landbouwexploitaties, zoals het Goed van Schapbroek, het Goed ter Meersch, het Wenemaersgoed of het Goed ter Beke en het zeer belangrijk Goed van Rapenburg.

De grootjuffer van het Begijnhof heeft zich kennelijk maar weinig kopzorgen gemaakt bij het zoeken naar een gepaste naam voor haar boerderij te Meerlare en er maar meteen de alzeggende naam « Het Goed te Meerlare » aan gegeven, die zo duidelijk als zinnig is en gemakkelijks halve de plaats aanduidt waar ze gelegen is. Onze bevindingen in het archief deden uitschijnen dat de grootjuffer hetzelfde heeft gedaan voor het merendeel van haar hoeven, zoals b.v. voor het Goed te Lovendegem, het Goed te Wetteren en het Goed te Drongen.

Alhoewel deze naam in de officiële stukken die het Begijnhof zelf betrof algemeen gebruikt werd, zoals in pachtvereenkomsten, rekeningen, renteboeken e.a., komen wij hem nergens anders tegen, wat ons enigszins eigenaardig voorkwam. Meestal sprak men van het Begijnengood, het Kloostergood of nog het meest van het Goed van Sente Lijsbetten binnen Gent. Al deze namen diepten wij op uit landboeken, de staten van goed, de wettelijke passeringen, de parochiekerk- en armenrekeningen, de renteboeken van diverse heerlijkheden, de straat-schouwingen en andere dokumenten van de XVe tot de XVIIIe eeuw. Na de overname van de begijnegoederen door de Gentse Godshuizen in 1796, waaronder ook de hoeve te Meerlare begrepen was, werd haar naam steeds hoe langer hoe minder gebruikt om rond 1810 totaal uit de dokumenten te verdwijnen. Ze zou nadien alleen nog in de volksmond als het « Goed van 't Hospice » blijven voortbestaan.

De eigenaars

Het Goed te Meerlare heeft in de loop van zijn zes-eeuwenoud bestaan vijf eigenaars gehad. Oorspronkelijk behoorde het aan het echtpaar François Hovenweder en Mergriete van Merelbeke, die, nadat ze de grond van Jan van Merelbeke in 1380 hadden geërfd, de eerste hoevegebouwen lieten richten. Nadien kwam de boerderij aan hun schoonzuster, Katelijne Wedegem, weduwe van Jan van Merelbeke, die ze in 1388 van hen afkocht en op haar beurt in 1402 op lijfrente afstond aan de Infirmierie van het Sint Elisabethbegijnhof te Gent, die ze in 1796 zou kwijtspelen aan de Burgerlijke Godshuizen van Gent.

Wanneer de Franse Constitutie in de jaren 1790-1793 overging, eerst tot de nationalisatie en nadien tot de openbare verkoop van de goederen die behoorden aan de geestelijkheid, opende deze maatregel een

rechtstreekse en brutale aanslag, niet alleen op de godsdienstvrijheid, maar nog meer op de bestaansmogelijkheden van vele kloosterorden en reguliere instellingen.

Door de aanhechting van ons land bij Frankrijk door het decreet van 31 oktober 1795, werd ook de Franse wetgeving van kracht inzake inbeslagneming en de openbare verkoop van de nationale goederen.

De wet van 15 fructidor jaar IV (1 september 1795) legde beslag op de eigendommen van de reguliere congregatiën, zoals abdijen, kloosters en meer in het algemeen op deze van alle tehuizen en geestelijke instellingen van beider hunne. Op 26 september daarna maakte men een begin met de verkoop van de in het Département der Schelde aangeslagen kerkelijke goederen, waardoor veel geestelijke instellingen van hun inkomsten werden beroofd en op droog brood gezet. De leden ontvingen evenwel een zogezegd rustgeld onder de vorm van waardebons, die eigenlijk niet veel meer waarde hadden dan de dukaten die de Fransen hadden ingevoerd in ruil voor onze duurzame munt die ze hadden ingepalmd, na de opschorting van het Oud Bewind in 1795.

De wet van 1 september 1796 trof ook het Sint Elisabethbegijnhof te Gent, maar de begijntjes zouden, voorlopig althans, aan deze nefaste maatregel ontkomen, omdat in de wet bepaald was, dat de kloosters en instellingen die zich met het onderwijs en de ziekenverzorging bezighielden, hiervan verschoond zouden blijven. Deze gunstmaatregel was echter van zeer korte duur want op 25 september daarna werden eveneens deze geestelijke orden en stichten genationaliseerd met alle trieste gevolgen vandien.

Maar toch zou tenlangenaalste voor de begijntjes niet alles verloren zijn. Als gevolg van een misverstand, waarvan de oorzaak eigenlijk in Frankrijk zelf lag, bleven in ons land de begijnhoven bestaan en mochten de begijntjes hun knusse en gezellige huisjes blijven bewonen. Inderdaad, daar men in Frankrijk sedert lang geen begijnhoven meer kende en deze gestichten bij ons een infirmerie of hospitaal bezaten waar zieken en ouden van dagen verzorgd werden, beschouwde de Franse administratie ze als godshuizen en niet als feitelijke religieuze instellingen ⁽⁹⁾.

Wat de begijntjes wel kwijtspeelden, waren hun eigendommen, die door dezelfde wet van 1 september 1796 werden overgedragen aan het Bestuur van de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen van Gent, onder het beheer van het stadsbestuur. Op 21 december 1796 werd de slotrekening door Monica De Deckere, grootjuffrouw van het Begijnhof, overgegeven aan de Gecommitteerden van de Administratie van het Département der Schelde en aangeboden aan de nieuwe eigenaar, het Bestuur van de Commissie der Civiele Hospitalen van Gent, alias de Burgerlijke Godshuizen ⁽¹⁰⁾.

(9) Christine Vanden Busche : aangehaald werk.

(10) Christine Vanden Busche : aangehaald werk. SAG : SE n° 70 reken. 1796.

In 1925 ging het goed over aan de Commissie van Openbare Onderstand van de stad Gent en in 1977 aan de Onderlinge Commissie voor Maatschappelijk Welzijn van dezelfde stad, die er de tegenwoordige bezitter en beheerder van is.

Zoals wij reeds eerder zegden, ressorteerde het Goed te Meerlare van zijn ontstaan af, feodaal onder de heerlijkheid van Berrenderlare, wat « verbrand bos » betekende. Berrenderlare, waarvan de naam in de loop der tijden tot « Berendaele » evolueerde, was een achterleen van de Heerlijkheid van Schipdonk, ook wel de Heerlijkheid van Zomergem genoemd en werd vanouds door de opeenvolgende heren van Ronsele gehouden. De Heerlijkheid van Berrenderlare bestreek een oppervlakte van circa 100 bunder en lag in meerdere afzonderlijke percelen verspreid in de gemeenten Zomergem, Oostwinkel en Ronsele, waarvan ongeveer 18 bunder in Heulendonkaker op het gehucht Meerlare binnen Zomergem. Het grootste deel van de hoeve of nagenoeg 10 bunder lag binnen dit feodaal gebied. Het Begijnhof moest dan ook ieder jaar de heerlijke renten, waarmede het pachthof belast was en 22 deniers groten bedroeg, aan de heer van Ronsele afdragen.

De hoeve was echter nog bezwaard met andere renten en lasten, o.a., met een hulproeprente die een dienstverlening betekende van 16 deniers, een biemeersrente of moutrente, die sedert onheuglijke tijden geheven werd door de grafelijke ontvanger van de Spijker te Gent en 9 deniers bedroeg, een weedaagse rente van 3 deniers, een rente van 12 deniers ten gunste van de Armendis van Zomergem en tenslotte een Kapelnijrente ten bedrage van 9 deniers toekomende aan de Sint Veerlekerk te Gent. Alles tesamen betekende dit een jaarlijkse last van 5 schellingen 11 deniers, die het Begijnhof als eigenaar moest dragen, maar deze op de schouders van zijn pachters wentelde, zoals het trouwens nadrukkelijk in elke pachtovereenkomst gestipuleerd stond ⁽¹¹⁾.

De bouwevolutie van de hoeve

De oorkonden, de pachtbrieven en vooral de rekeningen van het Begijnhof en de instellingen die het Goed te Meerlare in hun bezit hebben gehad en vanaf 1377 tot op onze dagen, nauwkeurig werden bijgehouden en bewaard zijn gebleven, hebben het ons betrekkelijk gemakkelijk gemaakt om de bouwevolutie van de hoeve van het begin af, vrijwel op de voet te volgen.

Een paar oorkonden van vóór het begin van de XVe eeuw geven ons geen volledig uitzicht op de oorspronkelijke hoeve. Het oudstgekend dokument, dat een koopbrief is van 1377, spreekt alleen over de verkoop van land en deze die daarop volgt en dagtekent van 1388, vermeldt « een stede ende cateylen, beede huusinghe ».

(11) SAG (Stadsarchief Gent) : fonds Sint Elisabethbegijnhof SF n° 239 pacht-kontrakten 1557-1793, pachtbrief 1822.

De koopbrief waardoor het Sint Elisabethbegijnhof van Gent het goed verwierf en het jaartal 1403 draagt, beschrijft de eigendom als « een goet, ghestaen ende gheleghen inde prochie van Somerghem, met alle husaghen, bomen, have ende cateylen der toebeorende » ⁽¹²⁾.

De eerste pachtbrief door de grootjuffer aan haar nieuwe pachter, Arend Van De Velde, in 1402 afgegeven, zegt kortweg dat « den pachter moet onderhouden, de husinghe lovelic te ghereke tsinen coste van vorsten ende horenbomen » ⁽¹³⁾.

Husaghen, huusen en husinghen, waren destijds namen met een vaag maar tevens zeer breed begrip, waarmede zowel het woonhuis als de dienstgebouwen bedoeld werden, maar die ons eigenlijk weinig of niets vertellen over het aantal gebouwen op het hof, noch over hun functie.

Vooreerst moeten wij er de aandacht van de lezer op vestigen, dat men zich een pachthof uit de XIVe of XVe eeuw niet als een volwaardige landbouwexploitatie mag voorstellen, met al de gebouwen die daarbij hoorden en ook het Goed te Meerlare heeft vele decennia nodig gehad om daartoe te komen. De XIVe of XVe eeuwse boerderij zal waarschijnlijk, voor wat het hof betrof, niet groot geweest zijn en zal men op het lapje grond dat langsheen de Meerlarestraat gelegen was, niet veel meer hebben aangetroffen dan het woonhuis, een schuurken en een paardestal, gebouwen dus die moesten voldoen aan een nog min of meer primitieve uitbating. De woning was van hout of hoogstens van vakwerk en bezat maar weinig vertrekken, die door houten of lemen beschotten van elkaar gescheiden waren. De stal was slechts een primitieve schut van beperkte ruimte en de schuur wellicht een eenvoudige berg, bestaande uit vier houten palen, die al dan niet op een bakstenen fundering stonden. Al de gebouwen droegen een strodak. Aan gezien het brood reeds van de oudste tijden af op het hof zelf gebakken werd, mogen wij waarschijnlijk ook een bakhuisje of ovenbuur onder de dienstgebouwen tellen, hoewel slechts voor het eerst in 1536 over het bestaan van dergelijk gebouwtje gesproken wordt, waarvan het huisje zelf van hout of vakwerk was en de eigenlijke bakoven in baksteen was opgemets met een ovenvloer van klei of platte stenen.

Volgens de rekening van 1420 was de toestand op het erf nog maar weinig veranderd, maar een pachtovereenkomst van 1433 schildert ons de hoeve af met een woonhuis, een schuur, een stalgebouw en een schaapskooi. De gebouwen stonden kennelijk toen reeds op hun huidige plaats, terwijl de schaapstal zich bevond tussen de paardestal en de straat en ontegensprekelijk het ruimste gebouw op het hof moet geweest zijn. Dit gebouw is echter reeds vroeg verdwenen want in 1536 wordt het niet meer onder de hoevegebouwen geciteerd. Wellicht heeft het rond die tijd plaats moeten ruimen voor een nieuw stalgebouw, waarover wij het straks zullen hebben.

(12) RAG : SE oorkonden. - Bisdom E n° 374 Cartularium.

(13) RAG : SE oorkonden. - Bisdom E n° 374 Cartularium.

Aangezien er tot vóór het midden van de XVIe eeuw nooit over het bestaan van een koestal gesproken wordt, moeten wij aannemen dat er ook geen bestond. Volgens Lindemans werden de koeien tot aan de XVIIe eeuw niet gestald maar liepen gedeeltelijk vrij rond in de natuurlijke beemden, op de euzels, op de stoppels en in sommige gevallen op kleine omtuinde grashoven of weiden die in de onmiddellijke nabijheid van het hof lagen. Eerst van het begin van de XVIIe eeuw of sedert de tweede helft van de voorgaande, werd het vee op stal gevoederd ⁽¹⁴⁾.

Het aantal koeien op de oude pachthoeven was trouwens niet groter dan 4 of 5 stuks en zelden meer dan 8. In 1586 telde men te Zomergem slechts 132 koeien, maar voegen wij daar eerlijkheidshalve aan toe, dat er toen reeds een aantal door de legers was opgevorderd en dat de landbouw- en veetellingen tijdens de oorlogsjaren niet au sérieux mogen genomen worden ⁽¹⁵⁾.

De latere pachtbrieven en de rekeningen van de Infirmierie van het Begijnhof, die tijdens de XVIe eeuw werden opgemaakt en dikwijls melding maken van herstellingen aan het woonhuis en de dienstgebouwen, laten ons toe de evolutie van het gebouwencomplex in die periode wat van dichterbij te gaan bekijken.

Reeds in 1512 werden aan de hoevegebouwen herstellingen uitgevoerd die tamelijk belangrijk waren, aangezien hiervoor meer dan 19 pond werden uitgegeven en twee jaar nadien werden opnieuw enkele verbeteringen aangebracht.

In 1520 werd de schuur voor een groot deel gesloopt en opnieuw in hout opgetrokken. Spaarzaam zoals de begijntjes waren, maar tevens voor zeer hoge kosten geplaatst door de verwoestingen van hun goederen tijdens de voorafgegane onlusten, moesten al de nog bruikbare materialen van de afbraak opnieuw worden aangewend ; « item vande Reparationen ghedaen van tnederelegghen ende weder opmaeken vande schuere up tgoet te Zomerghem, metten meerden deel van diere nieuwe te maken, midts de outheden vande zelve, twelke ghecocht heeft van temmeren, zaghen, decken van stroo daeranne verheurbeurt, latten, yserwerck, naghelen ende vele andere diversche zaken volghend de specialen verclaerste in den brief by den pachter overghebracht, be-draeghende in pryse x p. v sch. en ix grote » ⁽¹⁶⁾.

In 1530 werd opnieuw op het hof gewerkt door een timmerman en een strodekker.

1536 was een jaar van grote aanpak. De schuur was opnieuw aan zulke herstellingen toe dat men besloot van ze totaal af te breken en

(14) Paul Lindemans : *Geschiedenis v.d. Landbouw in België*. Antwerpen 1952, deel I, bl. 298 en vlg.

(15) RAG : fonds Oudburg n° 814, telling van 1586.

(16) RAG : Bisd. E n° I, reken. 1520.

te vervangen door een nieuwe van hout op een onderbouw van bakstenen, gelijk dat van die periode af stilaan in gebruik kwam : « item van te weten vande nieuwe schuere up stenen ghestelt ». Dit is de eerste keer dat in de rekeningen met betrekking tot het Goed te Meerlare over het gebruik van bakstenen wordt gesproken. Deze schuur kan niet groot geweest zijn ; want er werden voor het dak slechts 1500 bonden dekstro gebruikt, wanneer volgens verscheidene geraadpleegde bronnen, men meestal 4000 à 5000 bonden nodig had voor een normale schuur te dekken.

Terzelfdertijd werd in de woning een nieuwe zoldering gelegd en een nieuwe kamer gemaakt, terwijl op het hof achter het woonhuis een nieuw overbuur werd gemetst, waarvan het gebouwtje zelf in hout was getimmerd en de oven zelf met kareelstenen werd opgemetst en een ovenvloer van aarden tegels kreeg. Ook het wagenhuis, dat vermoedelijk tegen de noordgevel van de schuur stond geplakt, kreeg een nieuw strodak. Tussen de paardestal en de koeistal werd een houten beschot geplaatst. Veel materialen, o.a. de bakstenen, de kalk, de tegels en het ijzerwerk werden uit Gent gehaald ⁽¹⁷⁾.

Na al deze herstellingen en nieuwbouw vond men op het erf, een woonhuis, een schuur, een houtkot, een wagenhuis, een ovenbuur en een stalgebouw dat veel ruimer was geworden aangezien van dan af ook de koeien konden gestald worden ⁽¹⁸⁾.

In het najaar van 1537 en ook tijdens het eerste kwartaal van het jaar daarop, werd aan de dienstgebouwen gewerkt, want de rekeningen van dit tijdstip vermelden het gebruik van verscheidene honderden bonden dekstro ⁽¹⁹⁾.

Vijf jaar nadien, in 1543, kregen verscheidene gebouwen opnieuw een grondige herstellingsbeurt, maar deze van 1549 leek eerder op nieuwbouw aangezien een heel stel vakmensen zoals timmerlieden, metsers, houtzagers en strodekkers er gedurende zes weken hebben gewerkt en om en bij de 7000 bakstenen en 900 bonden gleistro gebruikten ⁽²⁰⁾. Waarschijnlijk werd toen het woonhuis grotendeels in baksteen gericht.

Het herstellen en vooral het dekken van de gebouwen was een karwei die wij bijna ieder jaar in de rekeningen tegenkomen. De gebouwen waren van vakwerk en veelal zelfs van hout en hadden veel te lijden van alle weersomstandigheden. Het stond tenandere in iedere pachtovereenkomst duidelijk vermeld, dat de huurder ieder jaar 250 à 300 bonden dekstro aan de daken moest verbruiken en de gebouwen in degelijke staat houden.

(17) RAG : Bladom E n° 3, reken. 1536.

(18) RAG : Bladom E n° 3, reken. 1530.

(19) RAG : Bladom E n° 341, reken. 1537. - SAG : ES n° 3 reken. 1536-1537.

(20) SAG : SE n° 3 reken. 1543.

Na de grondige reparaties van 1549 komt er een betrekkelijke lange periode tijdens dewelke de rekeningen geen grote uitgaven meer bevatten voor herstellingen of nieuwbouw.

In 1561 kregen de schuur en het stalgebouw een nieuw strodak en in 1571 werd in het woonhuis een nieuwe zoldering gelegd.

In 1590 betaalde pachter Jan De Reude 48 pond voor reparaties aan de woning, wat ons een zeer hoog bedrag schijnt als het hier alleen ging om herstellingen. Het was de prijs van meer dan vier jaar hoevepacht. Temeer dat de grootjuffer het jaar voordien slechts 22 pond had uitgegeven om een oude stal tot een bewoonbaar huis van vakwerk om te bouwen en waarin toen reeds bakstenen werden gebruikt.

Dit mag onze mening ondersteunen dat de bestaande woning, die reeds in 1543 en in 1549 voor een groot deel in baksteen werd opgetrokken, thans in deze duurzame materialen werd vervolledigd. De woning was trouwens door de troubelen van enkele jaren tevoren grotendeels vernield en onbewoonbaar geworden. Jan De Reude had immers bij het onderschrijven van een nieuw pachtkontraakt in 1575 beloofd, van het woonhuis te zullen herstellen en een nieuw stalgebouw te richten, waarvan echter wegens moeilijkheden, niets in huis was gekomen. De forse stijging van de huur van 12 pond groten tot 22 pond groten in 1600 zal meer dan vermoedelijk het gevolg geweest zijn van deze kostelijke verbouwing.

In 1623 werd door Christoffel De Vliegheer, met toestemming van de grootjuffer, een nieuwe kelder in het woonhuis gemaakt en een nieuwe schuur opgericht op een stenen fundering ⁽²¹⁾. Zijn kleinzoon Maarten liet tussen 1692 en 1694 opnieuw kelders metsen, nieuwe kamers in het woonhuis maken en een nieuw bakhuisje op het achterhof bouwen. De prijs van 143 pond groten die de pachter hieraan spendeerde, schijnt ons weerom veel te groot voor de werken die volgens de rekeningen hiervoor werden uitgevoerd. Verscheidene stielmannen hebben van 56 tot 102 dagen aan deze herstellingen gewerkt, wat ons eveneens zeer lang schijnt. Andries Pieters werkte er 102 dagen als timmerman, zijn zoon Jan en Arend Van Hoecke, 56 dagen voor het zagen van het hout en Pieter Muylaert heeft er 65 dagen gemetst. Het verbruik van 15.000 bakstenen en een grote hoeveelheid hout wijst eerder op nieuwbouw dan op herstellingen ⁽²²⁾.

Bij de grote restauratie van 1692 verdwenen hoogstwaarschijnlijk de laatste elementen van vakwerk en hout uit het woonhuis om door baksteenkonstrukties vervangen te worden.

Tussen 1697 en 1699 kregen de hoevegebouwen opnieuw een grondige aanpak en er werden kelders en zolders gemaakt.

(21) SAG : SE n° 3 reken. 1549. - RAG : Bisdome E n° 156-350, reken. 1633.

(22) RAG : Bisdome E n° 136, reken. 1692-1707. - SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1557-1793.

Het merendeel van de bedrijfsgebouwen waren volledig in hout opgetimmerd en sommige van vakwerk, een skelet van ruw bewerkte balken, regels en schoren, die de ruwbouw of de draagkonstruktie van het gebouw vormden en waartussen een vlechtwerk van rijshout of wijmen werd bevestigd, dat nadien met een dikke laag leem werd aangestroken. Aldus een rekening van 1537 die spreekt van « reparatien anden huusinghen en t waeghenhuus up t goet te Zomergem, van temmeren, zaghen, decken, placken ende andersins, mids de teercosten vanden weerckvolck ». In een rekening van 1574 heeft men het over « de daecken te decken ende oock van cleemen te legghen ». In 1623 betaalde men « voor zaghen ende cleemen ende weeghen » (= wanden van vlechtwerk) en wordt de pachter verplicht de gebouwen te onderhouden « van weeghen ende plaeten » (= houten berden en beschotten) en zal hij aan de schuur banden moeten aanbrengen « voor meerdere vasticheyt » (23).

Het spreekt vanzelf dat de van hout of van vakwerk gerichte hoevegebouwen niet zo degelijk bestand waren tegen alle weersomstandigheden en het begrijpelijk is dat ze voortdurend herstellingen moesten ondergaan en zelfs vaak dienden herbouwd te worden, waardoor het uitzicht van het hof wel af en toe een wijziging onderging, hoewel wij er reeds op wezen, dat een gebouw niet dikwijls werd verplaatst, maar meestal na het slopen op dezelfde plaats werd opgericht. Verder zullen wij zien dat sommige gebouwen die door de tand des tijds zo waren aangevreten en in verval geraakt, niet meer werden hersteld of vervangen, om de eenvoudige reden dat ze niet meer functioneel waren.

Het gebruik van bakstenen voor het richten van dienstgebouwen kwam, zoals uit het voorgaande mocht blijken, eerst in voege na de vernielingen door de godsdienstoorlogen en de militaire raids van de XVIe en XVIIe eeuwen, wanneer sommige gebouwen schier totaal verwoest werden en nadien in duurzamer materialen hersteld of heropgebouwd. Het gebruik van bakstenen, die in de rekeningen meestal kareelstenen worden genoemd, was op verre na niet algemeen en werd zelfs zeer zuinig aangewend, daar waar het gebruik van hout of leemwerk minder of niet van dienst kon zijn, zoals bijvoorbeeld voor het richten van een bakoven, een open haard met de schouwpijpen van het woonhuis en het braskot, de kelders en hun traptreden, de beeren waterputten, de onderbouw van schuren en stallen en in de beste gevallen de vloeren van sommige vertrekken. Het gebruik van strodaken bleef in voege tot laat in de XVIIIe en soms nog tot een heel eindje in de XIXe eeuw.

Van het einde van de XVIIe eeuw af, wanneer op de boerderij grote herstellingen en verbouwingen werden gedaan als gevolg van de enorme verwoestingen tijdens de Franse invallen omstreeks 1683, zouden de gebouwen van hout en vakwerk, één na één van het erf verdwijnen en plaats maken voor baksteenkonstrukties. Maar ook dit gebeurde niet

(23) RAG : Bisdom E n° 345, reken. 1574.

met één slag en één stoot want in 1705 en ook nog in 1710 werden op het hof te Meerlare bakstenen geleverd voor het « leggen vande sullementen ». Voor het leggen van deze funderingen werd niet alleen kalkmortel gebruikt maar soms ook een bindmiddel van tarwemeel. Zo lezen wij, dat Maarten De Vliegheer tussen 1705 en 1710 verscheidene zakken tarwemeel gebruikte « voor het legghen vande fundaties » (24). Zelfs was de schuur, die in 1806 door een bakstenen gebouw werd vervangen, nog grotendeels van hout en met stro gedekt.

In zijn geschiedenis van de landbouw in ons land, zegt Paul Lindemans, dat de eerste gebouwen in baksteen werden gericht tijdens de vreedzame en voorspoedige periode van de XVIIIe eeuw, die moet gesitueerd worden na het eindigen van de Oostenrijkse Erfenisoorlog in 1748 en vooral tijdens de regering van Keizerin Maria Thérésia, wanneer het vaderland werkelijk rust en welzijn genoot en de levensomstandigheden van onze mensen een grote vooruitgang meemaakte.

Zeker is het althans dat wij de bouw van de hoeve te Meerlare niet mogen wringen tussen de grenzen van een kort tijdsbestek, maar dat integendeel hiervoor verscheidene jaren nodig geweest zijn. De begijnen hadden verscheidene boerderijen die tijdens de opeenvolgende oorlogen grote schade hadden geleden, laat staan schier totaal vernield waren en allemaal moesten hersteld of herbouwd worden, wat zeker een lange tijd in beslag zal genomen hebben.

Voor wat het woonhuis betreft zal men in de rekeningen, die toch nauwkeurig door de rendant werden bijgehouden, vruchteloos gaan zoeken naar een nieuwbouw, om de eenvoudige reden dat zulks nooit heeft plaatsgehad. De woning zoals ze zich thans aan ons vertoont, is gegroeid uit de menigvuldige en herhaalde herstellingen en verbouwingen die ze in de loop van meer dan drie eeuwen heeft ondergaan. De thans nog bestaande westgevel, legt hiervan een sprekende getuigenis af. Hierin zijn duidelijk twee verschillende bouwfazen te onderscheiden. De eerste toont ons de zijgevel van het eerste woonhuis dat, hetzij gedeeltelijk, hetzij in zijn geheel in baksteen werd opgericht en ons verplaatst naar het einde van de XVIe eeuw (1590) of in het begin van de volgende eeuw (1623). Het tweede gedeelte toont ons het opsteken van het achterhuis dat gebeurde in 1754 en waardoor het gebouw merklijk werd vergroot.

Voor al het oudste gedeelte is zeer belangrijk, omdat het op enkele détails na, wellicht de enige overgebleven getuigenis is van het eerste bakstenen woonhuis. Hierin zien wij duidelijk dat dit gebouwtje slechts 5,80 m. breed was, 2,50 m. hoog tot aan de kroonlijst langs de voorzijde, amper 2 m. langs de achterkant en een totale hoogte van 6 m. tot aan de daknok gemeten. De lengte kan uit geen enkel spoor meer worden afgelezen, maar wij vermoeden dat ze om en bij de 15 m. bedroeg.

(24) RAG : Bisd. E n° 162, reken. 1701 à 1792.

Deze oude westgevel is gemetst met bakstenen van verschillende kleuren die variëren van helrood over donkerbruin tot geelachtig en van diverse vormen en afmetingen, gaande van $15 \times 11 \times 5$ cm. en $20 \times 11 \times 5$ cm. tot $22 \times 11 \times 5$ cm. Sommige van deze stenen zijn van zulk broos materiaal, dat ze door de striemende regens en de knagende westenwinden van meer dan drie eeuwen, grotendeels verpulverd en uitgebrokkeld zijn. Het metselwerk geeft sterk de indruk van een slordige afwerking, want er zitten verscheidene stenen zowel buiten als binnen het muurvlak, dat eveneens een paar bulten vertoont. Vaak werden er platte, rode vloertegels van gebakken aarde, waarvan wij nog exemplaren terugvinden in de keldertreden, gebruikt voor het bijwerken van de waterpas en de mortel was gemaakt van een mengsel van kalk en leem, waarvan het laatste element sterk overwegend was. Ook de schichtmotieven die de topgevel versierden waren niet symmetrisch en er was geen gevelvenstertje aangebracht, zodat wij mogen veronderstellen dat de woning geen eigenlijke zolder bezat. De gevel was opgewerkt met een opstand en een versiering in schichtmotief, die ook de stevigheid ervan moest verzekeren.

Het is duidelijk dat deze gevel een restant is van een bakstenen woning, waarmede eerst in 1543 was begonnen, in 1549, in 1590 en in 1623 werd bijkewerkt. Nochtans bevatte het gebouw na 1590 nog vakwerkelementen want bij de restauratie of de nieuwbouw van 1590, betaalde de pachter 34 schellingen groten « voor het huus te luicken », wat betekent, het aanbrengen van de lemen wanden. Het is best mogelijk dat, wanneer Jan De Reude in 1590 zijn gedane belofte van 1575 inkortte en het woonhuis liet herstellen, terwijl hij ondertussen in het omgebouwde stalletje woonde, ook toen reeds oude materialen herbruikte die van de richting van 1543 waren. Gezien de lamentabele financiële toestand waarin de pachter zich bevond als gevolg van de oorlog, mogen wij niet verwachten dat hij grote sommen zal gespendeerd hebben voor het optrekken van de vernielde woning. Dat had zijn eigenares al evenmin in 1598 gedaan.

Het meermalen leggen van een zolder in het woonhuis wijst er op, dat het vroeger gebouw een onoverzolderde plaats was met een open dakconstructie en zeer geleidelijk van zolderingen werd voorzien.

Het woonhuis kreeg zijn huidige hoogte wanneer in 1754 het achterhuis werd opgestoken, waardoor het ook zijn tegenwoordige breedte van 9 m. kreeg.

Een prijzij van 1692 beschrijft de boerderij als volgt : « bestaende in een groot woonhuis, een schuere, stal, waeghenhuys, verckenscot, caeshuys, washuys ende ovenbuer met den ovenc » (25).

Al deze gebouwen stonden, evenals nu nog trouwens, los van elkaar over het binnenhof verspreid, haaks tegenover elkaar en met het voor-

(25) SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1587-1793.

aanzicht naar de binnenkoer gekeerd. Ze stonden ook op dezelfde plaats als nu, want een gebouw werd vroeger niet zo gauw verplaatst, maar na afbraak bijna altijd op dezelfde funderingen opnieuw opgetrokken.

In 1750 werd op het achterhof, links van het woonhuis, een nieuw bakhuisje gebouwd, dat met Boomse pannen werd gedekt en dat nu nog in zijn oorspronkelijke staat is gebleven. Hierop komen wij later nog terug.

In 1754 werd volgens de rekeningen, het achterhuis « opgestoken ». Eigenlijk ging het hier om het aanbouwen van een ruime achterkeuken met een aanpalend melkhuis tegen de achtergevel van het woonhuis, van 11 meter lengte en 3 meter breedte. Hierdoor steeg de woning van 6 naar 8 meter, zodat er ook een nieuw dak moest komen, dat volledig met stro werd gedekt. Toen werd de achtermuur van de keuken een halve meter naar achteren geschoven, waardoor de moerbalk te kort werd en met een vierkante steunbeer moest ondervat worden ⁽²⁶⁾.

In hetzelfde jaar zal ook de weefkamer zijn opgetrokken tegen de oostelijke zijgevel.

De nieuwe opgewerkte topgevel werd eveneens afgewerkt met opstand en schichtmotief, naar het model van het vroeger gebouwde bakhuisje en van deze van het XVIe eeuwse woonhuis. Wanneer men tijdens deze verruiming in de westgevel een venstertje maakte, moest men een gedeelte van de oorspronkelijke dakrand ter hoogte van de nok weggappen, waardoor de oude gevel enigszins van zijn waarde verloor.

In 1772 werden op het hof 38.000 kareelstenen gebracht, waarmee een gloednieuw stalgebouw werd opgericht waaraan gedurende verscheidene weken werd gewerkt en dat 70 pond groten kostte ⁽²⁷⁾.

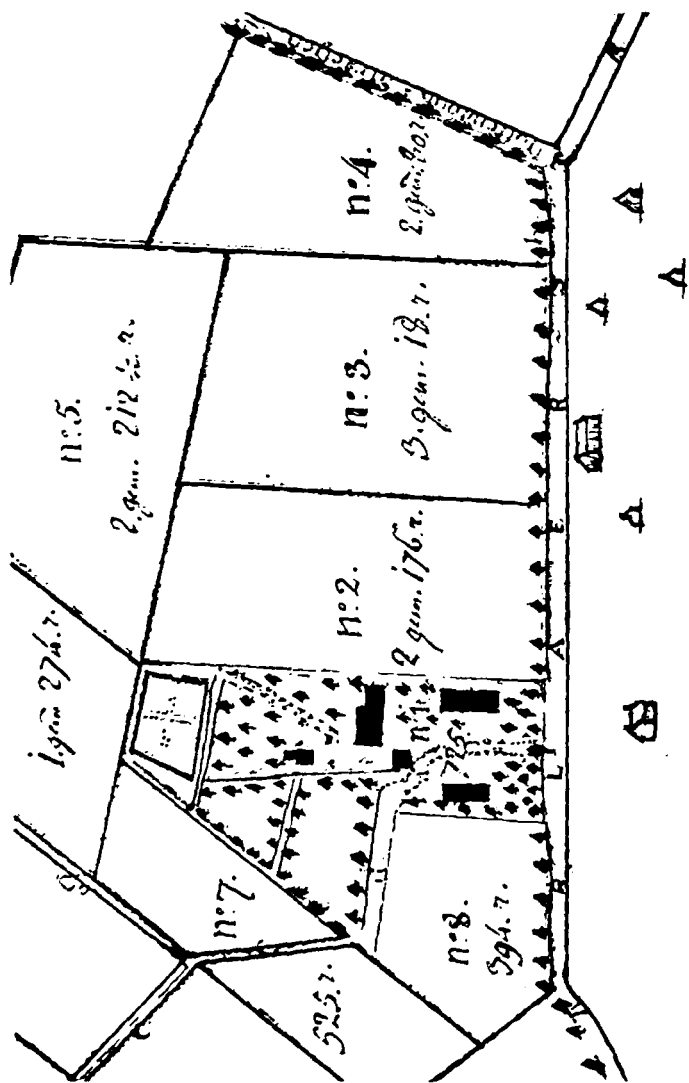
Aan de hand van een figuratieve kaart, die de landmeter J. Van Damme in 1781 in opdracht van de grootjuffer van het Begijnhof, opmaakte, gesteund door een boedelstaat van 1773, kunnen wij een getrouwe beschrijving geven van de boerderij die qua aantal en inplanting van de gebouwen, reeds omstreeks het midden van de XVIIe eeuw moet bestaan hebben.

Zoals wij reeds eerder aantoonen stonden in 1781 op het erf vijf afzonderlijke gebouwen ; het woonhuis, de schuur, het stalgebouw, een bakhuisje en een kaashuis.

Van deze periode af mocht men het Goed te Meerlare als een volwaardige hoeve voorstellen, met al de gebouwen die voor de normale uitbating nodig waren.

(26) RAG : Bisdome E n° 125, reken. 1754.

(27) RAG : Bisdome E n° 144, reken. 1772.

Het Goed te Meerlare volgens de figuratieve kaart van 1781.

Wanneer wij aan het voorhekken staan, bemerken wij vóór ons, op ongeveer 80 meter van de straat en evenwijdig daarvan het woonhuis, dat 20 meter lang is en een breedte heeft van 9 meter. Het bezit een lage voorgevel van amper 2,5 meter hoog, maar het dak loopt tot 8 meter hoog uit en draagt drie schouwpijpen, een aan elk uiteinde van het gebouw en een in het midden. Deze brede, schuinlopende en naar boventoe versmallende pijpen, zijn langs de bovenste rand versterkt met grote schichtmotieven. De voorgevel die in 1806 nieuw werd opgemetst, is witgekalkt en heeft een voordeur met steekboog en een sobere traditionele XVIIIe eeuwse omlijsting van donkergrijze klampensteentjes. Aangezien deze omlijsting, tegen elk vroeger aspect in, één effen vlak vormt met de gevel, zal ze wel ouder zijn dan 1806 en wellicht nog een overblijfsel zijn van de voorgaande facade. Er zitten in de voorgevel zeven hoge, rechthoekige kruisvensters met steekboog, ieder verdeeld in zes vakken en die met houten blinden kunnen afgesloten worden. De grijze muurplint van ongeveer 80 cm. hoog en rond gans het gebouw loopt, is van kunstarduin. De stoep langs de voorgevel, bestaat uit grote rechthoekige en bewerkte platen van arduin, gevat in een kader van donkere op hun vlak gelegde klinkaartstenen. Deze platen, die bewerkt zijn met groefjes als siermotief, zijn waarschijnlijk overblijfselen van de vroegere gevelplint. Dezelfde platen vinden wij in een padje dat gelegd werd van de achterdeur van het schotelhuis naar de thans verdwenen waterpomp, waarvan de stoep van klinkaart nog is overgebleven.

Het aspect van het vooraanzicht van het woonhuis in 1781 zal niet veel van het tegenwoordige verschild hebben. Afgaande op de veronderstelling dat de inwendige indeling van de woning dezelfde was als nu, waren er ook evenveel vensters, zat de deur op dezelfde plaats, met dit verschil dat men het met blokvensters te doen had.

Aangezien men vroeger in de landelijke bouwtrant meer aandacht had voor het functionele dan voor het esthetische, heeft men mijns inziens bij de verbouwing van 1806 een architectonische fout begaan, die nadien nooit meer hersteld werd. Men heeft de nieuwe voorgevel niet opgetrokken zodat de vensterbogen te dicht tegen de kroonlijst kwamen te zitten en het nieuw dak, dat veel hoger was dan het vorige is niet meer in verhouding tot de lage voorgevel die nog geen drie meter hoog reikt.

Volgens het plan van 1781, was het gebouw ingedeeld in acht vertrekken. Vijf ervan lagen langs de voorkant, waarvan er drie met twee en één met één venster verlicht waren. Langs de achterzijde waren twee ruime plaatsen en een klein aanbouwtje met een zoldertje.

Langs de voorzijde lagen van het westen naar het oosten, de westkamer met een voutekamerke boven de kelder (A), daarnaast de keuken of leefkamer (B), daaraan het klein kamerken eveneens met een opkamerken boven een kelder (C), vervolgens de oostkamer of beste kamer (D) en tenslotte de weefkamer (E).

Langs de achterkant bevonden zich het koelhuis of melkhuis met een doorgeefraam in de achtergevel en een deur in de westelijke zijgevel (F). Daarnaast lag het zeer ruim achter- of schotelhuis dat verlicht was door twee vensters die gelijk waren van vorm en uitzicht als deze van het koelhuis, t.t.z. in blokvorm en beschermd met ijzeren staven (G). Tegen het achterhuis leunde een klein gebouwtje met een zoldertje en een deurtje dat op het achterhof uitgaf (H).

De vloeren van het woonhuis werden belegd met tegels van gebakken aarde en rood van kleur en liggen er nog. Het schotelhuis, het koelhuis en de kelders waren bevloerd met geelachtige, op hun kant gezette handgevormde klampensteentjes die waarschijnlijk op het hof zelf waren gebakken. De vloeren van de voutekamers boven de kelders waren met blauwe, vierkante tegels van aardewerk bevloerd en de trappen waren gemetst met klinkaart, waarvan de treden belegd waren met rode rechthoekige stenen. De kelders, waarvan er thans nog een in zijn oorspronkelijke staat is overgebleven, waren overkluisd met stenen booggewelven in steekvorm met smalle ribben die het gewelf in vier vakken verdelen en in de kruising versierd zijn met een stervormig siermotief in reliëf. Deze kelder, met zijn sierlijke en stevige overwelving en zijn versterkte muren, is een overblijfsel van de XVIe eeuwse woning, zoniet werd hij niet later dan rond medio XVIIe eeuw gebouwd ⁽²⁸⁾.

De grote zolder die zich boven gans het gebouw uitstrekt, is in drie vakken verdeeld, die elk hun bestemming hadden. De trap naar de zoldering is tamelijk kort en van een harde houtsoort die nog maar weinig slijtage vertoont. Het dakgebint is stevig en dagtekent eensdeels van vóór 1900 en het andere van 1910. Onder de pannen werd een rietbedekking aangebracht die achteraf tussen de kepers met een dikke laag kalkmortel werd bestreken. Dit procédé moet gedurende lange tijd zijn degelijkheid hebben bewezen, aangezien er slechts sedert enkele jaren sporen van verval zijn aan gekomen. Boven de zoldertrap bevindt zich aan het dakgeraamte een houten katrol die eertijds diende als hulpmiddel bij het ophalen van het graan en andere lasten.

Ons bazerend op de meubelen en de gebruiksvoorwerpen die zich bij het opmaken van de boedelinventaris in 1773 in de verschillende plaatsen van het woonhuis bevonden, kunnen wij de functie van al deze vertrekken gemakkelijk aanduiden.

De pachter en zijn vrouw gebruikten als slaapvertrek het klein kammerken tussen de oostkamer en de keuken, dat voorzien was van een voutekamerken waarin de jongste kinderen sliepen onder het waakzaam oog van hun ouders.

In de aangebouwde weefkamer sliepen de oudste zoons. Een knecht overnachtte op de dilt in de paardestal boven zijn dieren en een andere

(28) RAG : Bisdom E n° 58 en 239, reken. 1692.

op het zolderken boven de weefkamer. De meiden hadden hun slaap-vertrekken op de andere voutekamer.

De schoonste en tevens bestgemeubileerde kamer in de woning was wel de oostkamer, waaraan men meestal de naam van « hoogkamer » of « beste kamer » gaf. Daar stond een pluimen bed die bijna nooit beslapen werd maar als « logébed » diende voor gewenst of onverwacht bezoek. Hier vond men ook de kleerkast met de beste kleren van het pachtersgezin, het fijn linnen en allerhande meubelen en voorwerpen die alleen als pronkstukken dienden, zoals, een staanklok, een étagère of tafel met verscheidene blokstoelen, een spiegel, het koper- en tinwerk, de ornamenten aan de muren met het behang rond de vensters.

Op de schouw stonden een zilveren kruisbeeld, kandelaars met vergeelde wassen kaarsen erin, porseleinen borden en heiligenbeelden onder glazen stolpen.

In de keuken prijkte de brede Vlaamse schouw met geprofileerde eiken kroonlijst.

Gans de inboedel van de woning getuigde van de welstand van het pachtersgezin.

Rechts op het hof, op dezelfde plaats waar wij de huidige aantreffen, stond de schuur, die nog van 1692 dagtekende en nog grotendeels van hout en vakwerk was op een bakstenen fundering. Het gebouw was volgens meting 17 meter lang en 7 meter breed met een uitsprong in de breedte langs de noordzijde, om de lange oogst- en landwagens te kunnen bergen, aangezien dit gedeelte van de schuur als wagenhuis werd gebruikt (A), terwijl de andere ruimte een doorrit had en diende om de oogst binnen te halen (B). Verder bevatte de schuur nog twee vakken, een oogstgang met de verharde dorsvloer (C) en een bredere ruimte met de del, waar het stro, het vlas en het hooi werden gestapeld (D).

Achter het wagenhuis vond men een klein stalletje waar één of twee varkens werden gekweekt (E). Of er toen reeds bewaarkelders of kuilen in het gebouw waren is niet duidelijk, maar wij menen van wel aangezien men in de inventaris spreekt over grote hoeveelheden wortels en aardappelen in kuilen en kelders.

Links op het hof staat het 37 meter lang gebouw met de stallen, eerst in 1772 op een lengte van 15 meter gericht en in de loop van de XIXe en XXe eeuw tot driemaal toe verlengd. Het gebouw van 1772 dat nu nog bestaat en zich door zijn witgekalkte gevels van de bijgebouwde delen onderscheidt, was, zoals reeds gezegd, niet langer dan 15 meter en slechts 5 meter breed. Het had drie deuren langs de voorkant, die evenals deze van de andere gebouwen steekbogig waren en slechts twee kleine vensters.

Het gebouw was ingedeeld in een paardstal (A), een koestal (B), een runderstal met een aanpalend voederkot (C) en tenslotte een bergplaats voor alaam en allerlei gebruikszaken zoals loofmanden, rieken, schoppen, bezems, melkstoelen en de loofmolen (D).

In de achtergevel zaten vroeger geen deuren maar de voederkoten waren voorzien van grote doorwerpvensters, die met valdeuren werden afgesloten en langswaar het groenvoeder naar binnen werd geworpen.

De schutsels in de paardestallen waren ruwbewerkte arduinen platen, evenals de voederbakken, die thans nog bestaan.

De geringe ruimte van de XVIIIe eeuwse stallen ten opzichte van de andere gebouwen, als de schuur bijvoorbeeld, moet ons geenszins verwonderen wanneer wij weten dat zij van ondergeschikt belang waren.

De veestapel was tamelijk klein en op sommige bedrijven zelfs onbeduidend. Er waren grote landbouwexploitaties, die 30 à 45 ha grond onder de ploeg hadden en toch niet meer dan 5 tot 8 koeien en 3 of 4 paarden hielden. De varkens werden meestal niet gestald maar liepen vrij rond op het hof of binnen een omheind lapje grond achter het woonhuis en werden alleen gekweekt voor de behoeften van het landbouwersgezin.

De schapen werden 's nachts in ruime kooien ondergebracht.

Het ovenbuur, dat eveneens dienst deed als washuisje en misschien ook wel een tijdje als braskot, dagtekent van 1750. Het staat op het achterhof, zijdelings tegen de walgracht. Het is een zeer sierlijk gebouwtje van amper 5 meter lang en 3 meter breed, dat met zijn klein deurtje, zijn met ijzeren staven beveiligde venstertjes die met blindekens kunnen gedicht worden, zijn zeer fraaie, met schichten en opstanden bewerkte topgeveltjes die naar het model van de oorspronkelijke, woning werden opgemetst en zijn pannendakje met schouwkopjes, eerder aan een voormalig woonhuisje doet denken. Dit deed ons aanvankelijk de mening opperen, dat het wel een soort buitenverblijfje kon geweest zijn voor de grootjuffer van het Begijnhof waar ze zo nu en dan een dagje wilde verpozen. Dergelijke gebouwen, die weliswaar meestal veel groter waren en in de oude rekeningen en pachtbrieven altijd de naam van « het casteelcken » meekregen, vinden wij haast op ieder pachthof.

Ze stonden op een apart en omwald lapje grond naast het erf en moesten door de pachter altijd paraat gehouden worden ten behoeve van de eigenaar. Over het bestaan van een dergelijk landhuisje is er in de archieven van het Goed te Meerlare nergens sprake, wat bewijst dat er ook geen bestond. Trouwens lezen wij in de pachtkontrakten van de XVIIe en de XVIIIe eeuw, dat de huurder éénmaal per jaar zijn pachtvrouw met wagen en paard in het Begijnhof te Gent moest gaan afhalen, om met haar en iemand van haar familie, een uitstapje te maken,, wellicht om haar hoeven in de verschillende gemeenten te gaan inspekteren.

Het moet de landmeter van het kadaster ook zijn opgevallen dat het huisje veel weg heeft van een vroegere woning, aangezien hij noteerde, dat in 1901 het « landhuisje tot ovenbuur was omgebouwd ». Daarin had hij zich vergist, want het gebouwtje was nooit iets anders geweest dan een ovenhuisje, dat in 1750 een voormalig had vervangen dat op dezelfde plaats stond. Een bestek van 1901 maakt ons duidelijk dat in

dit jaar de eigenlijke bakoven totaal werd vernieuwd met herbruik van bakstenen van de vorige konstruktie.

Wel is het zo, dat August De Vliegheer, die in 1899 het hof had gepacht, een jaar in dit gebouwtje heeft gewoond, tot wanneer de familie Standaert, als voorgaande huurder het goed volledig met have en goed had verlaten. Het is waarschijnlijk deze toestand die de landmeter verkeerd geïnterpreteerd heeft.

Tussen de stallen en het voorhuis stond nog een gebouwtje van rechthoekige afmetingen, waaraan wij de funktie van kaashuis moeten toeschrijven en dat wij reeds in een pachtbrief van 1692 tegenkomen. Dit gebouwtje had vroeger gediend voor het bereiden en het rijpen van de op het hof gemaakte kazen. De kaasbereiding was op sommige oude pachthoven een niet onbelangrijke tak van bedrijf. Het kaashuisje moet reeds tegen het einde van de XVIIe eeuw of in de loop van het eerste kwartaal van de volgende eeuw in onbruik zijn geraakt, wanneer de kaasproduktie reeds in verval was gesukkeld door de toenemende invoer van Hollandse produkten, die veel beter en goedkoper waren. Wij vonden geen enkele aanwijzing meer over het bereiden van kaas op het hof in Meerlare sedert het einde van de XVIIe eeuw. Jammer genoeg hebben wij van het hof geen boedelstaten weergevonden van vóór het einde van de XVIIe eeuw, wanneer het kaashuis nog funktioneel was, want daarin zouden wij ongetwijfeld nog enkele attributen hebben aangetroffen die bij de kaasbereiding gebruikt werden. Wij zien dat in de XVIIe eeuw de gedeeltelijke betaling van de huur met kazen was wege gevallen en door leveringen van boter was vervangen ⁽²⁹⁾. Misschien was het verdwijnen van de kudde schapen van de boerderij medeverantwoordelijk voor het wegvallen van de kaasbereiding, want er werd veel kaas van schapemelk gemaakt.

Over het uitzicht van het washuis, dat in een prijsij van 1692 wordt vermeld en over de plaats waar het heeft gestaan, is ons niets bekend. Alhoewel. Achter het bakhuisje bevinden zich thans nog brokstukken van funderingen en van de vloer, gemaakt van platgelegde bakstenen, van een gebouwtje dat 6 meter lang en 3 1/2 meter breed was en dat wij tot hiertoe nog niet konden identificeren. Nochtans bestaan er twee mogelijkheden, ofwel zijn het overblijfselen van het in 1692 vermelde washuisje, ofwel van een varkenskot dat Karel De Schuyter in 1784 heeft laten bouwen. Beide mogelijkheden zijn elkaar waard. Het gebouwtje bevond zich achter het ovenbuur, zijdelings langs de walgracht. Onze voorkeur van indifkatie gaat naar het washuisje want het stond dichtbij het woonhuis, in de nabijheid van het bakhuisje waarin een stookhaard was waar het waswater kon geheet worden, langsheen de hofwal waarin het vuile sopwater kon afvloeien en in de boomgaard waar men het wasgoed kon bleken en te drogen hangen. Het komt ons voor dat dit gebouwtje van hout of vakwerk moet geweest zijn want hier en daar zien wij nog de openingen in de funderingen, waar de houten palen

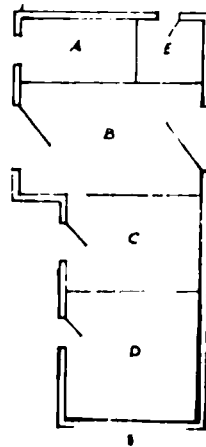
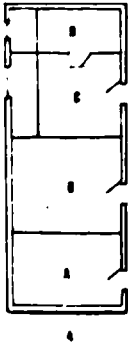
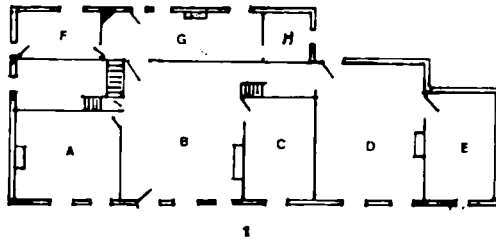
(29) SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1537-1793. - RAG : Zomergem n° 95.

HET GOED TE MEERLARE

1781

- 1 WOONHUIS
- 2 BAKHUISDE
- 3 HOUTKOT -voorheen KAASHUIS
- 4 STALCEBOUW
- 5 SCHUUR met VARKENSKOTEN

Het Goed te Meerlare : Grondplan van 1781.

stonden die de balken en riggels opvingen voor het bevestigen van de met leem bestreken wanden of waaraan de houten berden waren gevestigd. In elk geval was het een konstruktie van vóór de XIXe eeuw. Op het plan van de hoeve van 1781 komt het gebouwtje niet meer voor. In geval dat het een washuisje geweest is was het toen reeds verdwenen en in het tweede geval werd het eerst in 1784 gericht en vermoedelijk in 1806 afgebroken wanneer door dezelfde Karel De Schuyter een nieuwe schuur werd gebouwd, waarin langs de noordkant een aantal zwijnsstalletjes kwamen.

Na 1781 hebben de hoevegebouwen nog enkele belangrijke wijzigingen ondergaan door verbouwing en nieuwbouw, die zich hoe langer hoe meer opdrongen als gevolg van de bedrijfsevolutie en vooral door de aangroei van de veestapel.

De aardappel en de voederbiet verschenen in de dierenvoeding en namen er na zeer korte tijd een voorname plaats in. De veestapel groeide snel aan en vooral het aantal melkkoeien, runderen en zwijnen werd aanzienlijk, zodat het ombouwen en verruimen van de stallen zich opdrong. Tussen 1784 en 1792 werden op aandringen van de toenmalige pachter Karel De Schuyter, meer dan 100 pond groten uitgegeven aan verschillende stielmannen die op het hof aan de gebouwen hebben gewerkt en er werden 38.000 Dulmondse bakstenen gebruikt. De rekeningen van het Begijnhof spreken alleen over het bouwen van varkenskot en een aalput, wat niet kan stroken met de functie van de stielmannen die verscheidene weken op het hof verbleven, waaronder timmerlieden, meisers, een smid, een glazemaker en twee strodekkers, terwijl men met 38.000 bakstenen zeker meer kon doen dan het richten van twee zwijnsstalletjes en het maken van een aalput. Het moet in die periode geweest zijn dat het woonhuis werd verruimd, het kleine gebouwtje naast het schotelhuis werd afgebroken om plaats te maken voor een ruime achterkeuken die tot aan de oostgevel reikte en in haar geheel onderkelderd was ⁽³²⁾.

Begin 1804 ging Karel De Schuyter, op wiens actief wij de grondige aanpak van al deze verbeteringen mogen boeken, zich bij de toenmalige eigenaar, het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen te Gent beklagen, over de bouwvallige toestand van de schuur, die van 1692 dagtekende en nadien eigenlijk geen grondige herstellingen had ondergaan. Onmiddellijk stuurde men twee bevoegde mensen ter plekke om de toestand te bekijken, die inderdaad tot de vaststelling kwamen, dat het gebouw zover in verval was geraakt, dat het herstellen een geldverspilling zou betekenen en men beter zou doen de schuur af te breken en een nieuwe in baksteen op te trekken. Op 21 juli 1804 werd besloten het werk te laten uitvoeren, dat eerst in de loop van 1806 gebeurde, tergelijktijd met enkele verbeteringen aan de paardestal.

Deze schuur, die wij thans nog in haar oorspronkelijk uitzicht op het hof aantreffen, biedt een stoere indruk, zowel qua stijl als konstruktie

(32) RAG : Bisdome E n° 157, reken. 1789-1792.

en is van het type doorgangschuren. Ze is 31 meter lang, 9 meter breed en 12 meter hoog en heeft zes inrijpoorten, drie langs de voorkant en drie langs de achterzijde, die tegenover elkaar staan en korfbogig zijn. Twee van deze poorten, die in- en uitgang verleenden tot het groot wagenhuis en daarom ook breder waren dan de andere, werden in 1959 dichtgemetst, nadat de land- en oogstwagens hoe langer hoe meer in onbruik waren geraakt. Zeer merkwaardig zijn een groot aantal rechthoekige verluchtingsgaten in al de muren, die aan het gebouw een typisch en aantrekkelijk karakter verlenen en die werden aangebracht voor de verluchting van het stro, het vlas en het hooi, die in schoven en bonden op de schelven onder het hoge pannendak lagen opgestapeld, om zo verhitte en brand te voorkomen.

Onder de delten van de schuur bevinden zich grote voorraad- en bewaarkelders voor aardappelen, wortelen en bieten.

Het gebouw heeft vier afdelingen die van elkaar gescheiden worden door een schuurwinkel of tas met de gelijkvloerse oogstgangen, die tevens als dorsplaats dienden en daarom ook een harde dorsvloer hebben. In het noordelijk deel van het gebouw bevindt zich een veel kleinere ruimte naast het vroegere wagenhuis, die verdeeld is in twee varkenskotens en een sekreet met daaronder de aalput.

Het dakgebint van de schuur is stevig en traditioneel van structuur. Door haar hoge muren zijn ook de inrijpoorten zeer hoog en was een overkapping door een korfbogige euzie om de oogstwagens binnen te laten, overbodig.

Het valt fel op, dat de schuur veel hoger is dan de overige hoevegebouwen. Dat was nodig om de enorme voorraden stro, vlas en hooi te kunnen bergen. De schuur is trouwens op de grote pachthoven altijd het belangrijkste dienstgebouw geweest, omdat de graan- en vlasteelt voorrang genoot op de veeteelt en men over grote bergplaatsen moest kunnen beschikken.

Het stalgebouw onderging ook merkelijke veranderingen en werd omstreeks de wisseling van de XIXe en de XXe eeuw tot driemaal toe verlengd, een eerste maal in 1895 langs de straatkant met 6 meter, een tweede keer in 1898 langs de noordkant eveneens met 6 meter en een laatste maal in 1901 eveneens langs de noordzijde met 9 meter. Het is tijdens de eerste aanbouw dat het van 1772 daterend stalgebouw met 50 cm werd opgetrokken en ook het strodak door een pannendak werd vervangen.

Sedert dat de Fransen in 1812 het verbouwen van suikerbieten verplichtend hadden gemaakt, begon de vlasteelt op vele boerenhoven snel aan belangrijkheid in te schieten. Ook de voortdurende opgang van de aardappel- en bietenteelt als voedergewas, duwde de teelt van het vlas nog verder naar de achtergrond. In 1810 stond de vlasteelt te Zomergem nog op een ereplaats met 134 ha, maar in 1846 was hij met 119 ha

reeds naar de zesde plaats verdrongen en besloeg toen nog amper 1/10^e van het areaal. Toen was de vlaseelt op het Goed te Meerlare reeds totaal verdwenen. Dit had voor gevolg dat onze huiswevers voor het aanschaffen van hun produkten op de markten waren aangewezen en hun weefbedrijfjes nog in stand hielden, maar op de boerenhoven werden aan de weefgetouwen en spinnewielen het stilzwijgen opgelegd. In het gezin van Francis Standaert, toenmalige pachter van het hof, werd in 1818 niet meer geweven. Het weefgetouw was, samen met de spinnewielen en al de andere spin- en weefbenodigdheden die bij de vroegere vlasbewerking en het handweven hadden behoord, naar de zolder verhuisd. Het weefhuis verloor zijn functioneel belang en werd, na enige tijd als bergplaats voor allerlei getuig te hebben gediend, in 1905 afgebroken en vervangen door een koetshuis of sjesekot.

In 1910 werd de achterzijde van het in 1754 opgetimmerd dak van het woonhuis vernieuwd. De strobedekking werd weggenomen en vervangen door Boomse pannen, met een onderdak van plafoneerlatten dat met een dikke laag kalkmortel werd bestreken. Aangezien dit volgens het bestek moest uitgevoerd worden naar het model van het dak langs de voorzijde, moet dit laatste reeds vroeger een pannendak gekregen hebben, waarvan wij de datum vooralsnog niet terugvonden, maar rond het einde van de XIXe eeuw moet gebeurd zijn.

In 1939 werd de grote kelder, die in 1784 onder het nieuw achterhuis was gemaakt, opnieuw opgevuld en de vensters, die met ijzeren staven waren beschermd, dichtgemetst. Terzelfdertijd werden de oude blokvensters uit de achtergevel genomen en door de huidige vervangen en verdween de uit kleine geelachtige klampensteentjes bestaande vloer van het achterhuis en het melkhuis.

Al bij al is het Goed te Meerlare een indrukwekkend landbouwersbedrijf gebleven, dat in de loop van vele decenia nog maar weinig van zijn vroeger aspect heeft ingeboet. Al de gebouwen werden in de XVIIIe eeuw in rode baksteen opgetrokken en rond de wisseling van de XIXe en de XXe eeuw vergroot met donkerbruine scheldesteen. De oudste gedeelten, die wij uitsluitend in het woonhuis terugvinden, dagtekenen van het einde van de XVIe eeuw. Al de gebouwen waren tot tegen het midden van de XVIIIe eeuw nog grotendeels van hout of vakwerk en met stro gedekt, behalve het bakhuisje, dat omwille van brandgevaar reeds vroeg een pannendak had gekregen.

De snelle evolutie van het landbouwbedrijf sedert de tweede wereldoorlog, wanneer de landbouwers zich vooral op de massale kweek van runderen en zwijnen gingen toeleggen, maakte op vele hoeven het richten van nieuwe en ruime dienstgebouwen noodzakelijk. Ze werden veelal in materialen gericht die in bouwkundig en vooral esthetisch opzicht niet verzoenbaar bleken en dan nog onkundig tegen de gevels van de oude gebouwen werden geplakt. Van dit storend bouwsel bleef het Goed te Meerlare goddank grotendeels gespaard, want eerst in 1978 werd tegen het stalgebouw een verruining met baksteen aangebracht, die het aanzicht van de oude hoeve weinig of niet heeft geschonden.

Wij hopen dat het oude pachthof nog in lengte van eeuwen de getuigenis mag blijven oproepen van de vroegere landelijke architectuur.

De landboeken van de XVIIe eeuw spreken altijd over een « behuysde hofstede metten lande » en nooit van « een omwalde hofstede » of « een hofstede met de wallen » zoals hofsteden met ringwallen toch algemeen beschreven werden.

Was het Goed te Meerlare dan niet omwald ?

Volgens de figuratieve kaart van 1781 was de hoeve slechts voor een gedeelte van wallen voorzien nl. dat gedeelte achter de woning waar de boomgaard, de moestuin en de luthof lagen. Ook de kaart van de Ferraries, die slechts weinige jaren nadien werd getekend en het met de percelering van de landbouwgronden en de inplanting van de gebouwen niet zo nauw neemt, omwals het hof in het geheel niet en hetzelfde beeld geven ons de géografische kaart van het Fonds Vander Maelen van 1850 en de kadasterkaart van hetzelfde tijdstip. Nochtans is de ligging van de vroegere hofwalling die op de kaart van 1781 voorkomt, nog duidelijk aan te wijzen en een gedeelte daarvan is zelfs tot op heden intact gebleven. Tijdens de lange regenperiodes komt het erf nu nog geheel in zijn vroegere wallen te liggen. Een rekening van 1702, die uitgaven vermeldt voor het delven van de wal en het planten van wilgen, zou er kunnen op wijzen, dat het hof eerst dan omwald werd en het gevolg kan geweest zijn van de plunderingen die de bewoners enkele jaren voordien te verduren hadden gekregen en zich voortaan tegen deze wilde excessen wilden beschermen.

Het blijft in elk geval een eigenaardig en voor ons tot nu toe onverklaarbaar verschijnsel, waarom een belangrijk pachtgoed als dat te Meerlare, slechts voor de helft door een wal was beveiligd.

Het pachthof heeft ook nooit een poortgebouw of poortgevel bezeten, want nergens is daar sprake van. Het hofgat werd altijd afgesloten met een hekken want in de rekeningen van 1547 en 1793 vinden wij uitgaven voor het plaatsen van een nieuw hekken aan de ingang van het voorhof ⁽³⁰⁾. In de pachtvereenkomst van 1643 verplicht men de aankomende huurder van de « baelde vanden hove » in goede staat te houden en in 1694 worden het hekken van het voorhof en de baalden op het achterhof in de prijszij opgenomen, wat duidelijk wijst op een afsluiting bij middel van een hekken en slagbomen en niet door een gemetste toegangspoort ⁽³¹⁾. Het gedeelte van het hof dat niet door een walgracht was afgesloten, werd beveiligd door een tuin of omheining van houten palissaden, die tot het eigenaarskapitaal behoorden en derhalve in de overname begrepen waren. Zo weten wij door een pachtbrief van 1433, waar deze tuinen stonden, hoe lang ze waren en wanneer ze telkens moesten vernieuwd worden.

(30) SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1557-1793.

(31) RAG : Bladom E n° 2, reken. 1793. - n° 341, reken. 1547. - n° 161, reken. 1793.

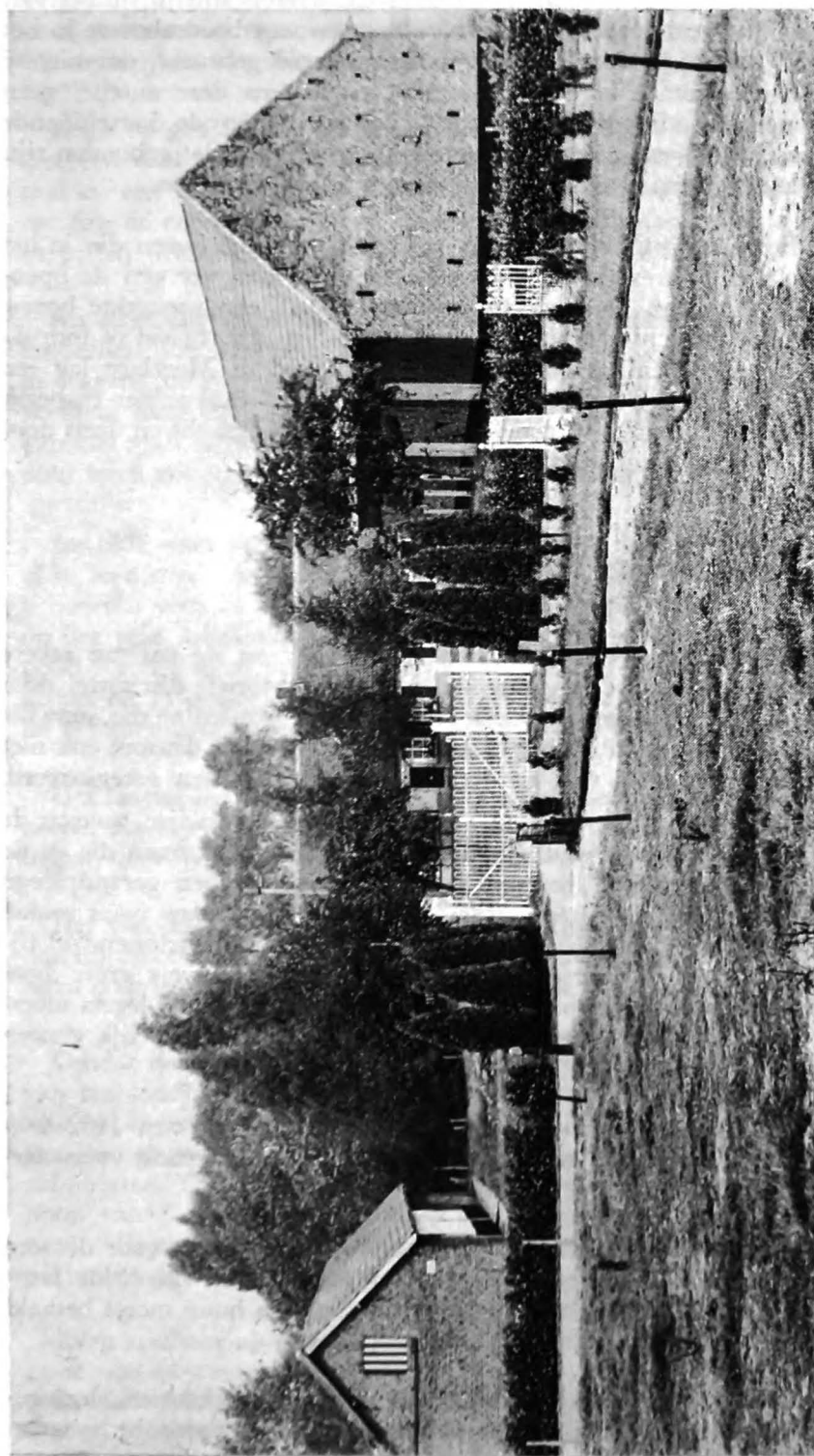
Evenals nu lag de mestput op zijn voorbestemde plaats vóór de stal-lingen op het binnenhof en was tamelijk groot, te rekenen naar de hoeveelheid mest die de huurder daarin moest laten wanneer hij het hof verliet ; een lengte van 3 roeden of circa 12 meter, op een breedte van 2 roeden en twee voet of nagenoeg 8 meter en een diepte van een kwart-roede of iets minder dan 1 meter. Als wij weten dat er nog een grote hoeveelheid mest vóór de zaaitijd op de landerijen was gevoerd, mogen wij aannemen dat de mestput nog groter was dan de maten die hierboven worden opgegeven. Volgens het weten van de huidige pachter, die aan de gedeeltelijke opvulling van de oude mestput heeft geholpen, was deze meer dan 15 meter lang, breder dan 8 meter en ongeveer 1 meter diep. Daarnaast lag nog de eigenlijke mestput waarin het mestvocht vergaarde dat gebruikt werd om de mest te overgieten tijdens droge perioden. Alhoewel wij slechts zeker weten dat er tijdens de XVIIIe, XIXe en nog in de eerste helft van de huidige eeuw rond de mestvaalt lommerrijke loofbomen stonden om de mest tegen de felle zonnestralen te beschermen en zo het uitdrogen te beletten, kunnen wij aannemen dat dit ook het geval was in vroegere tijden. Op het Goed te Meerlare waren dit notelaars.

Het hof bezat reeds vanouds twee tuinen of lochtingen, gelijk dat vermeld wordt in een rekening van 1676 : « een lochtincxken op de westsyde ende oock met een lochtincxken ten noorden ». Er lag dus een in de verlenging van de boomgaard, noordwaarts van het hof, tamelijk ver van het woonhuis, tegen de achterste walgracht en was ongeveer 100 roeden groot. Deze die westwaarts wordt gelokaliseerd lag achter het ovenbuur langsheen de walgracht en was ons inziens de eigenlijke moestuin of groentenhof, terwijl de eerste bijna uitsluitend als siertuin werd benut. Hij bevatte vier grote vakken, van elkaar gescheiden door een kruisvormige weg, die ook rondom de tuin liep.

Tot in 1965 heeft deze bloemtuin zijn oorspronkelijke aanleg blijven behouden, evenzo voorwat de indeling als de beplanting betrof. Men vond er nog de vier grote perken, de kruisweg met het omlopend pad, een zeer grote verscheidenheid van bloemen en sierstruiken, waaronder zeldzame soorten, die ieder jaar met toegewijde zorg door de opeenvolgende pachteressen werden gezaaid en onderhouden. Aan het eind van de hoofdweg stond een sierlijk prieeltje van latwerk, doorvlochten van rozenstruiken en klimopplanten en geflankeerd van twee grote palmstruiken. Gans de tuin was omheind met een doornhaag en afgesloten door een hekje. Na het overlijden van pachteres De Vliegheer in 1968, kwam de siertuin in onbruik en verval.

Welke groenten in de moestuin geteeld werden staat nergens vermeld, maar zullen niets verschild hebben van deze die wij in een normale groententuin aantreffen.

Uit de rekonstruktie van de hofstede, die de verschillende documenten ons toelieten te verrichten is gebleken, dat het Goed te Meerlare van zijn ontstaan af altijd een open hoeve is geweest en meer bepaald van het binnenhofsysteem, gekenmerkt door zijn meerledige bouw, die

Het Goed te Meerlare : Algemeen huidig aanzicht.

men vroeger doorgaans Frankisch placht te noemen. Dat al dan niet Frankisch zijn is een hypothese die door Cl. Tréfois in zijn studies van de landelijke architectuur in het algemeen en van boerenhoven in het bijzonder, op zijn minst aan het wankelen werd gebracht, om niet te zeggen schier totaal afgebroken, omdat er volgens deze auteur, geen determinerend ethnologisch verband bestaat tussen de verschillende boerderijvormen en een bepaalde volksgroep en dus niet gebonden zijn aan stam of ras, maar alleen een streekeigen karakter dragen.

Het Begijnengoed behoorde niet tot dat soort pachthoven die in het centrum van hun exploitatiegebied waren opgericht, ver van de openbare weg lagen en het karakter vertoonden van een versterkte hoeve, veilig geborgen achter brede walgrachten en een poortgevel of indrukwekkend, monumentaal poortgebouw. Het Goed te Meerlare lag ten voorhove aan de Meerlarestraat, met geheel zijn areaal achter en bezijden het erf en was slechts gedeeltelijk door een walgracht en deels door een tuin of doornhaag afgesloten.

Het pachtkontrakt

Zoals gebruikelijk werden tussen de eigenaar en de pachter zekere wederzijdse voorwaarden vastgelegd in een pachtbrief, die zowel door de ene als door de andere moesten gerespecteerd worden en die, omwille van de zekerheid en de rechtsgeldigheid, meestal, maar daarom ook niet altijd, in de registers van de Keure van Gent werden geregistreerd.

Deze pachtbrieven zijn uitermate belangrijk voor de wijze waarop de hoeve werd uitgebaat, want ze zijn schier de enige bronnen die in de XVe, XVIe en XVIIe eeuwen in dit verband kunnen geraadpleegd worden. Landbouwtellingen werden vóór de XVIIIe eeuw maar zelden gehouden en dan nog zeer onvolledig. Het was bijna uitsluitend in tijden van oorlog en bezettingen, wanneer de landbouwers grote hoeveelheden graan, eieren, paarden, koeien en wagens aan de legers moesten leveren, dat er tellingen werden gehouden, die begrijpelijk genoeg verre van juist waren.

De oudste en misschien wel de eerste pachtbrief, die van 1402 dagtekent, is tamelijk uitvoerig opgesteld en bevat de volgende voorwaarden.

Het goed werd verpacht voor een termijn van 9 jaar, voor de som van 48 pond parisis of 4 pond groten per jaar, lopend van Sint Jansdag - 24 juni - tot Kerstavond - 24 december. De huur moest betaald worden in twee gelijke helften op genoemde data.

De pachter moest al de gebouwen op het hof onderhouden, deze geregeld van nieuwe strodaken voorzien en bijzondere aandacht besteden aan de vorsten en de hoornbomen, twee vitale en kwetsbare elementen van de gebouwen.

Er werd zeer veel aandacht verleend aan datgene wat de pachter in prijs of in lening overnam wanneer hij op het hof kwam en er eveneens onder schatting moest laten wanneer hij het erf verliet, hetzij na het verstrijken van zijn pachttermijn, hetzij om een andere reden.

Zoals op gelijk welk ander pachthof was ook op het Goed te Meerlare een deel van de onroerende en roerende goederen eigenaarskapitaal en een gedeelte pachterskapitaal. Het eigenaarskapitaal behoorde toe aan de eigenaar en moest de pachter bij zijn aankomen op het hof in prijs overnemen of kreeg hij het van de pachtheer in leen.

Als eigenaarskapitaal hadden wij op het Begijnengoed, de grond, de landerijen, het woonhuis, sommige dieren, het kostelijkste materiaal als de wagens, de vruchten op het veld bij de lating, de houtwas, een hoeveelheid mest en sommige omheiningen. Al het overige was pachterskapitaal zoals de bedrijfsgebouwen, het vee, de mest die tijdens de pachtduur werd gewonnen, de vruchten en het veldalaam.

In 1402 nam pachter Arend Van De Velde het volgende in prijs of in leen over : de paarden en de wagens met hun harnas en hun toebehoorten voor de som van 6 pond 8 schellingen parisis, de vruchten op het veld, bestaande in 10 bunder 5 roeden vlas, ter waarde van 4 pond 9 schellingen parisis, 5 gemet koren aan 4 pond 9 schellingen het gemet en 11 gemet haver aan 50 schellingen groten het gemet. Dit alles vertegenwoordigde een bedrag van 61 pond 6 schellingen groten.

Het laatste jaar van zijn pachtduur moest de pachter 8 gemet koren zaaien die hij wel mocht oogsten maar de stoppel in braak moest laten liggen, degelijk gemest in zijn rustperiode voor de volgende winning.

Het was aan de huurder verboden het land te verandzaden, d.w.z., dat hij de oorspronkelijke bestemming van de vruchten niet mocht wijzigen door een andere vrucht te zaaien dan de traditionele.

Omdat de mest een zeer belangrijke rol speelde in het voortbestaan van het landbouwbedrijf, werd hieraan zeer veel aandacht besteed en was hij meestal eigenaarskapitaal die de pachter bij zijn aankomst in leen kreeg, zodat hij bij zijn afscheid er evenveel in de mestput moest achterlaten. Op het Goed te Meerlare bedroeg deze hoeveelheid een hoop van 3 roeden lang, 2 roeden en twee voet breed en eenvierde roede diep. De pachter was verplicht de drie laatste jaren van zijn pachttermijn al de landerijen éénmaal te bemesten.

Even kostbaar als de mest was het hout dat op de akkers groeide. Het hout was eveneens eigenaarskapitaal en aan de pachter in leen gegeven. Hout was zeer belangrijk omdat het nagenoeg de enige brandstof was in vroegere tijden, dat zowel door de pachtheer als door de huurder gretig begeerd werd. Hout was bovendien een duurzaam bouw materiaal waarmee bijna alle gebouwen op de hoeve waren opgetrokken,

het grootste deel van de veldwerktuigen werden gemaakt en veel werd gebruikt voor tuinen en omheiningen. Als er op het Goed te Meerlare een nieuwe pachter kwam, kreeg hij voor wat de houtwas betrof, het volgende in leen, dat hij vanzelfsprekend bij zijn vertrek in gelijke mate moest achterlaten. Al de wilgen waarmede de percelen akkerland en ook de weiden waren afgezoomd, éénderde met driejarig hout, éénderde met tweejarig hout en het overige derde met scheuten van één jaar oud. De elzen haagkanten moesten achterblijven met zevenjarige was voor éénderde, met vijfjarige was voor éénderde en het overige met een was van twee jaar.

Tenslotte behoorden tot het eigenaarskapitaal de omheiningen en de baalden waarmede het hof en sommige grashoven waren ingesloten en het pachtkontraakt bepaalde duidelijk hoe lang en hoe oud deze omheiningen moesten zijn. Hierop komen wij later nog terug.

De huurbrief van 1433, die waarschijnlijk op deze van 1402 volgt, is tamelijk uitgebreid. De pacht liep opnieuw over een termijn van 9 jaar, de huurprijs bedroeg 7 pond groten en een steen of ongeveer 4 kg vlas en de betalingsmodaliteiten waren dezelfde als in 1402, t.t.z., twee gelijke vereffeningen eens op Sint Jansdag en eens op Kerstavond, in « Vlaendersche munten, alzulk gelt als mijn heere van Vlaenderen (de graaf) sal doen ontfaen van sinen renten ende Domeynen ».

Opnieuw was vereist dat de pachter al de gebouwen op het hof op zijn kosten moest onderhouden gedurende gans de pachtduur. Hij moest vooral de strodaken in goede staat houden, voor het nodige materiaal zorgen bij elke herstelling, de stielmannen van de nodige « drank en mondkost » voorzien en zelf drie of vier dagen « met sine eighen handen daeranne helpen ».

Op de akkers stonden toen 118 roeden vlas, 5 gemet koren en 11 gemet haver, geprezen voor een waarde van 75 pond 18 sch. parisis. Hier zien wij dat er meer dan 10 bunder of 13 ha vlas minder geteeld was dan in 1402.

Voor wat de houtwas betreft was bepaald dat de pachter ieder jaar 200 nieuwe wilgen moest planten, waarvoor de grootmeesteres hem 12 groten per jaar zou vergoeden. Elke afgestorven wilgetronk mocht de boer voor brandhout gebruiken maar moest hem door twee nieuwe stekken vervangen.

Verder werden dezelfde clausules hernomen uit de pachtbrief van 1402.

Wij hebben reeds gezegd dat de pachter sommige omheiningen en afsluitingen van zijn pachtheer in leen kreeg en bij zijn afgaan dezelfde moest laten. Op het Goed te Meerlare moesten de volgende tuinen blijven : een tuin van drie jaar oud, twee van twee jaar oud en een nieuwgeplaatste.

De renten die aan het goed kleefden, maar eerst in een latere pachtbrief zouden gespecificeerd worden, moest de pachter betalen, maar mocht hij in mindering van zijn pachtprijs brengen.

Hij moest het goed beschermen tegen alle gevaren van vernieling, zowel door vandalisme als door brand. Wanneer er enige schade werd aangericht en vooral door brand die te wijten was aan de schuld van zijn vrouw, van zijn dienstvolk of van hemzelf, moest hij de schade op zijn kosten herstellen, zonder enige tussenkomst van het Begijnhof, tenware dat hij, op erewoord van getuigen kon bewijzen dat hem, noch iemand van de zijnen schuld trof. In dit geval zou de grootmeesteres zelf de herstellingskosten dragen.

Twee nieuwe elementen in de pachtovereenkomst van 1433 zijn, dat de pachter elk jaar een vet lam als present aan de grootjuffer in het Begijnhof moest bezorgen en dat deze laatste ten gepasten tijde in de boomgaard een appelboom mocht uitkiezen, waarvan de pachter het fruit moest lezen en haar bezorgen.

Wanneer Jan de Reude (misschien wel de Reu te lezen), in 1575 een nieuw pachtkontraat met de eigenares afsluit, is de huur van 7 pond tot 14 pond opgelopen en worden enkele nieuwe verplichtingen in het kontraat ingelast, o.a., het leveren van 3 zakken haver, zes stenen of circa 20 kg boter en de helft van het fruit. Verder moest hij ook alle heerlijke en kerkelijke renten voor zijn rekening nemen gelijk dat voorheen reeds gebeurde, met dit verschil echter, dat hij deze niet meer in mindering van zijn huurprijs mocht brengen. Vanzelfsprekend wordt het onderhouden van de hoevegebouwen verplicht, maar de eigenares zal toch een groot gedeelte van de kosten voor haar rekening nemen, ondermeer het oprichten van het ruw timmerwerk of het skelet. Aldus een clause uit de pachtbrief : « ende de hussen, scuere ende stallen moet den selven (pachter) onderhouden van decken ende cleemen ende weeghen, stroo, banderoen, latten, al te leveren ende te onderhouden al zonder den cost vande fermerie, maer de temmerage sal zijn ten coste vande fermerie » ⁽³³⁾.

De pachtbrief die daarop volgt dagtekent van 1622 en is zeer uitgebreid. Hij bevat clauses die handelen over de duur van de pacht, de huurprijs, de verplichting om de hoevegebouwen in degelijke staat te onderhouden en voor alle gevaren van vernieling en brand te behoeden en ze in voorkomend geval te herstellen, alles « lovelic » in prijs of in leen over te nemen en te laten en al de renten te betalen waarmee het goed belast was. Aangaande de renten en andere lasten staat in het kontraat het volgende : « boven alle lasten van herelycke ofte kerckelycke renten, pointinghen ende settinghen ende straetscouwinghen » ⁽³⁴⁾. Pointingen en zettingen waren opmetingen en opnemingen van eigendommen en het bedrijf waarop de aanslag van de parochie-

(33) RAG : Bisdom E n° 9, reken. 1575.

(34) SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1557-1703.

belastingen berekend werd terwijl met straatschouwingen bedoeld werd dat de pachter al de wegen en straten die door het goed liepen of daaraan paalden, zelf moest onderhouden, wat ook het geval was voor de grachten, waterlopen en hofwallen die op hun vereiste breedte en diepte moesten gedolven worden.

Opnieuw werd de pachter verplicht de strodaken van de gebouwen in goede staat te houden, maar van nu af aan mocht hij geen herstellingen aan de daken meer doen tijdens de twee laatste jaren van zijn pacht, zonder toestemming van de grootjuffer.

Wanneer op Kerstavond 1631 het goed werd verpacht aan Christoffel de Vliegheer stond in de pachtbrief : « hier en is geen mency ghemaeckt vant honderhoudt vant huys ofte schuere mitschaders datter presije is ghedaen int jaer 1631 ende syn bevonden 99 pond 7 schell. 5 gr. ». Dat betekent dat de hoeve in goede staat verkeerde en de pachter niet verplicht werd van de gebouwen te onderhouden, die na de godsdiensttroebelen van het einde van de XVIe eeuw en in het eerste kwartaal van de volgende eeuw, zeker een grondige herstelbeurt hadden gekregen.

Tweemaal per jaar moest de pachter de grootmeesteres of leden van haar familie, waarmede waarschijnlijk een van haar medebegijntjes wordt bedoeld, met wagen en paard in het groothuis te Gent gaan afhalen wanneer het haar of hen believen zal om « eerelick ende feestelick rond te voeren ende weder thuys te bringen » ⁽³⁵⁾.

De latere pachtbrieven bevatten geen nieuwe clausules, behalve dan, dat van de XVIIIe eeuw af, de pachter elk jaar een hesp als présent aan de eigenares moest leveren, een gebruik dat sedert het einde van de XVe eeuw was weggevallen en vervangen was door het leveren van een vet lam. In 1727 zal ook deze verplichting wegvallen en vervangen worden door de levering van een vet zwijn.

De pachttermijn liep vanaf de oudste tijden over 9 jaar, maar in 1676 werd hij op zes jaar teruggebracht en bleef zo tot in 1800, waarna hij opnieuw voor 9 jaar werd gekontrakteerd. Elke termijn ving aan op Kerstavond en eindigde op dezelfde dag. Van 1800 af, werd de aanvangsdatum verschoven naar 1 januari.

Tijdens het Ancien Régime, wanneer men rekende in ponden parisis of ponden groten Vlaams, die als gevolg van de opeenvolgende en soms langdurende oorlogen en onlusten voortdurend in waarde verminderden, werd de pachtprijs enigermate aan deze omstandigheden aangepast, zonder nochtans de muntontwaarding op de voet te volgen, alhoewel de huur moest betaald worden in « gangbaere ende goede munt » waardoor de devaluatie enigermate werd opgevangen.

In de XVe eeuw vinden wij deze prijzen als volgt : 4 pond in 1402, 7 pond in 1433 en 6 1/2 pond in 1476.

(35) SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1557-1793.

Vanaf het begin van de XVIe eeuw schommelde de pacht prijs van 6 1/2 pond in 1509 tot 106 pond in 1803. Nadien werd de huur in franken betaald en varieerde van 140 f in 1804 tot 3500 f in 1920, waarna hij door de opeenvolgende muntontwaardingen voortdurend de hoogte inging.

Verder zullen wij aantonen hoe sterk de onlusten en de militaire operaties in de XVIe, de XVIIe en de XVIIIe eeuwen deze pacht prijzen hebben beïnvloed.

Zoals reeds gezegd werd waren op het merendeel van de oude pacht-hoven sommige gebouwen, zoals de schuur en de stallen, pachterskapi-taal, wat wil zeggen, dat ze zijn eigendom waren en hij ze bij het ein-digen van zijn kontrakt mocht afbreken en ergens anders opnieuw op-trekken. Dit gebeurde veelal niet omdat de pachter deze gebouwen bij zijn aankomst op het hof van de eigenaar in prijzij had overgenomen, en ze opnieuw onder prijzij aan de volgende huurder afstond. Daarom waren de meeste van deze gebouwen en zeker de bedrijfsgebouwen in hout of vakwerk opgetrokken op een fundering van stenen. Wij lezen : « item moet hij pachter onderhouden de huysen, stallen ende schueren ende ten afscheeden moeten tevreden sijn met behoorlycke prijsie ».

Op het Goed te Meerlare waren de gebouwen gedeeltelijk pachterska-pitaal en deels eigenaarskapitaal zodat zij altijd op de boerderij bleven staan. Zo zien wij dat in 1575 het ruw timmerwerk of de stoel van de hoevegebouwen aan het Begijnhof toebehoorde die ook voor het onder-houd ervan instond, terwijl de pachter alleen de materialen moest le-veren en het vlechtwerk en het belemen van de wanden zelf moest la-ten uitvoeren en bekostigen. Jan De Reude, waarover wij het hier heb-ben, had beloofd van tijdens zijn pachtduur de huizen te herstellen en een nieuw stalgebouw op te richten voor de paarden en de koeien « zo-als hy die bezitten wilde » ⁽³⁶⁾. De hoevegebouwen waren toen pach-terskapitaal aangezien de huurder ze naar eigen zin en noodwendigheid mocht optrekken. Deze gebouwen werden ook altijd samen met het land verpacht, maar moesten door de pachter toch in goede staat ge-houden worden, die er ook verantwoordelijk voor was in geval van be-schadiging. De verplichting door de pachtheer aan zijn pachter opge-legd van de gebouwen in goede staat te houden en desnoods op zijn kosten te herstellen had voor doel, een al te groot verval te voorkomen.

Zowel de huurder als de eigenaar hadden er alle belang bij dat de boerderij zo degelijk en aantrekkelijk mogelijk bleef, de eerste omwille van de prijzij die hij mocht rekenen bij de overname door een opvol-ger en de andere omwille van de waarde van het goed als landbouw-bedrijf.

Het is dan ook om deze redenen dat de eigenaar meestal tussenkwam in de hoge kosten van herstellingen, verbouwingen en nieuwbouw die op het hof gebeurden en soms werden deze kosten door de eigenaar vol-

(36) RAG : Bisdom E n° 345, reken. 1572-1590.

ledig terugbetaald of in vermindering gebracht van de huurprijs, tegen voorlegging van een rekening of op eenvoudige, maar betrouwbare schriftelijke verklaring.

Meestal stelde de eigenaar zijn eigen voorwaarden om de staat van de gebouwen te verzekeren en aldus de waarde ervan te vrijwaren. Het pachtkontraat van 1688 is in dat opzicht wel zeer duidelijk, waarin ondermeer staat : « oock zijn de pachters verobligeert te onderhouden de huysinghe, schueren ende stallen ende ten afschede vanden pachte weerdich te laeten ter somme van neghenenneghentich pont seven schellinghen en vijf grooten ghelyck de selve by prijsje vanden jaere 1631 tot proffijte vande infermerije ghepresen is, ende min weerdich bevonden sijnde sal den pachter dat moeten goet doen ende waert saeke dat meer bevonden waere, sal den pachter daarvan onstandt ghenieten, wel verstaende dat de pachters niet en sullen vermoghen te doen maeken op het voornoemde pachthof, eenighe wercken, anders als nu teghenwordich op staen, ten waere met den consente vande grootjonffrouwe, op pijne dat sij pachters ten afscheede daarvan gheen vergeldt en sullen moghen hebben, maer sal moeten blijven in proffijte vande infermerije vanden voorseyden begijnhove ».

Nu en dan, maar vooral wanneer het goed van pachter veranderde of door grote herstellingen, verbouwingen of nieuwbouw in waarde was gestegen, lieten de eigenaar of zijn pachter, het goed opnieuw naar waarde schatten door vier mensen met kennis van zaken, waarvan er twee door elke partij en op hun kosten waren aangesteld. Zo werd het Goed te Meerlare, vooral voor wat de gebouwen betreft, op 25 juni 1631 op verzoek van de grootjuffer van het Begijnhof enerzijds en Christoffel De Vliegheer, opkomende pachter anderzijds, geprezen door Pieter De Neve, Adriaan en Jan De Reuter en Joris Martens, die het raamden op een waarde van 99 pond 7 schellingen 5 groten ⁽³⁷⁾.

Een andere schatting werd gedaan op 8 juli 1692 door Joris Dobelaere en Boudewijn De Cuyper, gezworen prijzers, bijgestaan door Pieter Muylaert, metsersbaas te Ronsele en Joris Bultinck, timmerman te Zomergem en geraamd op een waarde van 155 pond 2 schellingen 6 groten ⁽³⁸⁾.

De ruime tijdspanne die er ligt tussen de twee schattingen kwam hierdoor, dat de pachter, wanneer hij het goed verliet, dit aan zijn opvolger moest overlaten aan de prijs die hij er bij de overname zelf had voor betaald, die deze was van de prijs van 1631. Wanneer in 1692 de hoeve opnieuw werd verpacht, hadden er, zoals wij reeds zagen, tussen 1631 en 1692 grote veranderingen en verbouwingen plaatsgehad die de waarde van het pachthof aanzienlijk hadden verhoogd en van 100 pond in 1631 naar 155 pond hadden opgevoerd. Daarom was een nieuwe schatting nodig.

(37) SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1557-1793.

(38) SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1557-1793. - RAG : Bisdom E n° 216, reken. 1692 - n° 356, reken. 1692-1703.

Wij hebben er reeds op gewezen dat een groot gedeelte van het goed eigenaarskapitaal was, zoals het land, het hof, doorgaans de woning, het kostelijkste veldalaam zoals de wagens, de omheiningen en sommige dieren, die telkens in prijsij werden overgenomen of geleend. Maar de boer had ook, behalve zijn pachterskapitaal, het pachtersrecht, waaraan niet mocht geraakt worden, zoals de vruchten op zijn akkers gedurende de pachtduur gewonnen en de opbrengst van het bedrijf zoals die zich op het hof bevond in de schuur, de stallen, in kuilen, kelders en putten. Daarom zal men die zaken nooit in de pachtvoorwaarden vermeld vinden onder de goederen die geprezen werden en tot de lating behoorden.

Dat de paarden en de wagens meestal eigenaarskapitaal waren moet ons geenszins verwonderen als wij weten dat een paard viermaal zoveel waard was dan een koe en de pachter veelal het kapitaal niet bezat om de drie of meer paarden te betalen die op het bedrijf nodig waren. De wagens werden met de paarden geprezen omdat ze nu eenmaal als één span bij de paarden behoorden.

Bij het overlijden van Christoffel De Vliegheer in 1693, stond hij nog 100 pond pachthuurschuld sedert 1690 en dit als gevolg van de Franse invallen te Zomergem op het einde van de XVIIe eeuw, waardoor de pachter grote verliezen had geleden. De grootjuffer had zich royaal getoond en veel begrip opgebracht voor de lamentabele toestand waarin het pachtersgezin en het bedrijf verkeerden en schonk 33 pond 6 schellingen 8 groten kwijt, zodat er nog 66 pond 17 schellingen groten schuld overbleven. Achteraf moest zij ervaren dat haar pachter niet of met moeite de achterstallige huur zou kunnen inhalen en dacht dat ze nu al gènereus genoeg was geweest en haar garanties moest nemen, om nog erger te voorkomen. Ze liet gans de hoeve met al de gebouwen en andere onroerende goederen zoals het hofhekken en de baalden, naar waarde schatten op 22 december 1694, juist vóór het verstrijken van de pachttermijn. Deze waarde werd geraamd op 177 pond, waarin de goederen die aan de pachter toebehoorden of pachterskapitaal waren, een waarde vertegenwoordigden van 78 pond 1 schelling 1 denier.

De grootmeesteres kocht deze goederen van de pachter af, zodat er na de koop nog 11 pond 7 schellingen 0 groten overbleef ten gunste van de pachter, die hem echter niet werden uitbetaald, maar in reserve werden gehouden voor de huur van het volgend jaar. Hierdoor werd gans de boerderij eigenaarskapitaal en dat was de pachter uiteindelijk nog armer geworden ⁽³⁹⁾.

Of het nu om reden van dezelfde garanties was dat de grootjuffer in 1667 reeds 12 gemet land aan de hoeve had onttrokken en onderhuurd had aan zekere Maarten Bultinck, weten we niet, maar deze maatregel schijnt ons op zijn minst ongebruikelijk.

(39) RAG : Bisdom E n° 16, reken. 1695.

Naar aloud gebruik moest de pachter van het Goed te Meerlare een of meer medepachters of borgstellers hebben, die samen met hem solidaire de pachtvoorwaarden ondertekenden. Dit gebruik bleef nog tot vóór enkele decenia van kracht.

Na de overdracht van de eigendommen van het Begijnhof aan de Kommissie van de Burgerlijke Godshuizen te Gent in 1796, werden de individuele pachtbrieven die voordien door het gesticht aan zijn pachters werden overhandigd en voor elke hoeve verschillend waren, door een éénvormige overeenkomst vervangen, die voor alle huurders gelijk was, behalve kleine wijzigingen of aanvullingen. De pachter kreeg voortaan een met de hand geschreven en later een voorgedrukte pachtbrief, waarin de pachtvoorwaarden in een vijftwintigtal clausules vervat stonden en waarop alleen nog zijn naam, de beschrijving van het goed, de pachtduur en de huurprijs werden ingevuld. Deze nieuwe huurovereenkomsten verschilden eigenlijk maar weinig qua inhoud van deze die door het vroegere Begijnhof werden gekontrakteerd. Het grootste verschil lag hier in, dat de goederen van dan af openbaar verpacht werden, ten overstaan van een notaris en aan de meestbiedende werden toegewezen.

De pachtbrief van 1804, onder het Frans Bewind, bepaalde ondermeer, dat de pachter alle lasten en belastingen die op het goed wogen op zich moest nemen, dat de nieuwe pachter zich met de afgaande moest verstaan over het pachtersrecht en de prijs, dat geen gedeelten van de gebouwen of het areaal mochten onderhuurd worden, dat de pachter zijn kultuur moest regelen volgens de wetten en gebruiken die in de oorkonde van 17 oktober 1671 vervat waren en zelf geen nieuwe erfdienstbaarheden mocht scheppen ten gunste van anderen en de bestaande moest eerbiedigen.

Voor wat het onderhouden van de hoevegebouwen betreft werd bepaald, dat de pachter verplicht was de strodaken van de dienstgebouwen te onderhouden en ook de muren tegen verval te vrijwaren. Een nieuwigheid in dit geval was, dat de pachter deze daken in leen moest nemen voor hun werkelijke waarde, die bepaald werd door twee vakmensen die door elke partij waren aangesteld. Na het vervallen van de pachttermijn werd dan een nieuwe schatting gedaan en het verschil in waarde door de ene partij aan de andere vergoed.

De vroegere reglementering inzake het planten en snoeien van tronkwilgen, bomen en de haagkanten onderging schier geen wijziging.

Voor de herstellingen aan de bedrijfsgebouwen moest de pachter de nodige werkkrachten aanzetten en al het vereiste materiaal met eigen vervoer aanbrengen.

Een andere nieuwigheid was dat, de gebruiker die meer dan 16 bunder land bewerkte, het laatste jaar van de pachtduur een bunder van zijn vruchtbaarste akkerland met klaver moest bezaaien, die door zijn opvolger moest overgenomen worden.

De pachtvoorwaarden onder het Hollands Régime bleven quasi ongewijzigd. De verpachting gebeurde eveneens openbaar, voor een notaris en met het branden van kaarsen die de geldigheidsduur van het laatste bod bepaalden.

Wanneer de eigenaar op het hof nieuwe dienstgebouwen liet oprichten, moest de pachter de daken op zijn kosten van stro of pannen voorzien, die door zijn opvolger aan dezelfde waarde moesten worden overgenomen.

Onder het Belgisch Bewind werden aan het pachtkontraat evenmin grote veranderingen aangebracht.

De pachter moest voortaan de fruitbomen vrijhouden van rupsen en poppen.

Het was verboden het laatste jaar van de pacht de akkers met een andere meststof te bemesten dan deze die het bedrijf zelf leverde, zoals stalmest, beer en groenmest.

De vroegere clause die het zaaien van een hoeveelheid klaver verplichtte, werd als volgt gewijzigd. Het zaaien van dit gewas werd voortaan verplicht naar rata van $1/2$ ha per $7 \frac{1}{2}$ ha areaal. Dit betekende voor het Goed te Meerlare een hoeveelheid van $1 \frac{1}{2}$ ha.

Ook werd de transportdienst die onder het Ancien Régime bestond opnieuw ingevoerd, waardoor de pachter verplicht werd van enkele dagen zijn wagen en paarden ten dienste te stellen van de administratie van het Godshuis en dit naargelang van de belangrijkheid van het bedrijf. Zo moest de pachter van het hof in Meerlare jaarlijks 6 reizen maken.

Tenslotte werd bepaald dat, wanneer de hoeve door onteigening verminderde, ook de pachtprijs dermate zou aangepast worden. Het hof te Meerlare profiteerde van deze maatregel wanneer het in 1858 door het graven van het Schipdonkkanaal te Durmen 87 a 10 ca verloor en de pacht van 1800 f op 1775 f werd teruggebracht.

Naar het einde van de XIXe eeuw toe versoepelden de huurvoorwaarden meer en meer ten gunste van de pachter. Wanneer August De Vliegheer in 1899 het hof pachtte, waren verschillende clauses die in de vroegere kontrakten voorkwamen geschrapt. Zo was het zelf bekostigen van de herstellingen aan de daken en de muren van de dienstgebouwen door de pachter weggevallen, evenals de verplichting om het laatste jaar van de pachttermijn een hoeveelheid klaver te zaaien en over een reglementering van de houtwas werd niet meer gesproken. Kortom, de pachter was vrij om zijn bedrijf naar eigen behoeften en goedvinden uit te baten.

De tabel van de gemiddelde pacht prijzen ziet er als volgt uit :

1402		4 pond groten.
1433		7 p. en 1 steen vlas.
1476 - 1553		7 à 8 1/2 p.
1554 - 1599	10 à	14 p.
1600 - 1617		21 p.
1618 - 1639		32 p.
1640 - 1648		54 p.
1649 - 1657		60 p.
1658 - 1677		50 p.
1678 - 1681		68 p.
1682 - 1692		50 p.
1693 - 1700		45 p.
1701 - 1713		58 p.
1714 - 1748		50 p.
1749 - 1753		45 p.
1754 - 1782		54 p.
1783 - 1789	83 à	95 p.
1790 - 1802		106 p.
Van 1803 tot 1920		
1803 - 1816		140 f
1817 - 1841		120 Ned. guld.
1842 - 1844		1700 f
1845 - 1862		1800 f
1863 - 1889		2800 f
1890 - 1899		2700 f
1900 - 1908		2820 f
1909 - 1917		2820 f
1918 - 1920		2832 f

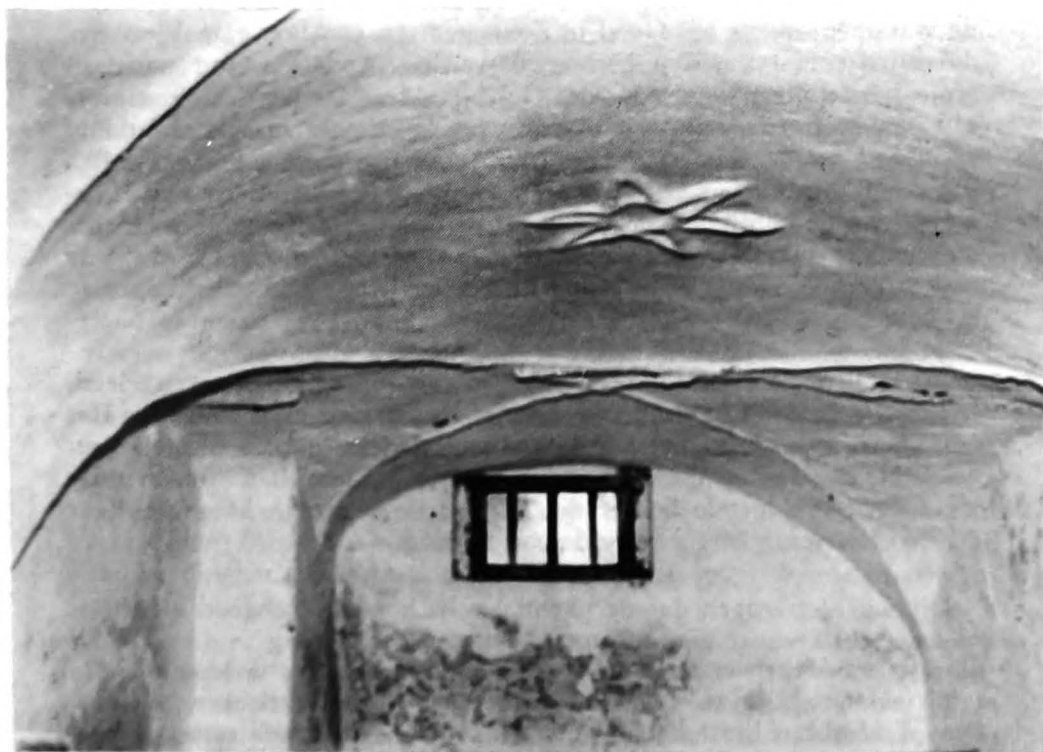
Moeilijke tijden

Dat de pachters op het Goed te Meerlare zeer moeilijke tijden hebben meegemaakt en er lang de nefaste gevolgen hebben moeten van dragen, zal voor hem, die de gebeurtenissen in onze streek gedurende de XVe, XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuwen enigszins kent, geen verwondering wekken. Al deze voorvallen, die meestal met militaire raids en gruweldaden gepaard gingen, werden herhaalde malen in al hun facetten verwoord en verschenen in lange bijdragen in de verschillende jaargangen van Appeltjes van het Meetjesland.

De streek tussen Gent en Brugge werd erg gegegeld tijdens de opstand van de Gentenaars tegen Maximiliaan van Oostenrijk van 1488 tot 1493, die ze schier totaal verlaten, verwoest en onbewoond achterlieten. Nochtans zouden wij uit het geraadpleegd archief de konklusie moeten trekken dat het onwaarschijnlijk is dat ook het Goed te Meerlare tijdens en kort na deze jaren van wapengeweld en brandstichtingen onbewoond is geweest. In 1433 gaat Jan Grootaert een

Het Goed te Meerlare : Het woonhuis,

Het Goed te Meerlare : Het keldergewelf, een konstruktie van begin 17^e eeuw.

nieuw pachtkontrakt aan van 9 jaar, dus tot in 1442. Nadien komen wij geen pachtbrieven meer tegen tot in 1476, wanneer Arend De Backer een termijn ingaat van 9 jaar en in 1497 door zijn zoon Joris wordt opgevolgd. Eigenlijk is er slechts een hiaat tussen 1442 en 1476 of een tijdspanne van 34 jaar, dat nog vóór het uitbreken van de onlusten ligt. Dit betekent geenszins dat er tijdens die 34 jaar geen pachter op het hof zou gewoond hebben, want het ontbreken van een pachtbrief kan ons laten veronderstellen dat Pieter De Reude de opvolger is geweest van Joris De Backer en er bij de vernieuwing van het kontrakt geen geschrift werd opgemaakt, of in geval van wel, verloren is gegaan.

De sporadische dokumenten die wij uit die periode konden raadplegen, geven ons nochtans voldoende inlichtingen om de triestige situatie te schetsen waarin de pachters zich tijdens en kort na deze vreselijke oorlogsjaren moeten bevonden hebben.

De bewaarde rekeningen van de Infirmierie van het Begijnhof, beginnen nu precies in 1487, het jaar waarin de wanordelijkheden zijn uitgebroken en verschijnen tot in 1495. Zij bestrijken dus gans de oorlogsjaren.

Bij het doornemen van deze rekeningen is mogen blijken dat de hoevegebouwen het er toch niet zó slecht hebben van afgebracht. Volgens deze rekeningen gingen enkele pachthoven van het Begijnhof in de vlammen op, zo het Goed te Zonnegem en een hoeve te Wetteren, die bijna totaal moesten herbouwd worden. Andere waren aan zeer grote herstellingen toe. Voor het Goed te Meerlare werden geen grote uitgaven voor herstellingen of nieuwbouw geboekt en van brand of vernieling wordt niet gesproken. Wij lezen in een rekening van 1490, dat de grootjuffer van het Begijnhof 21 pond 12 schellingen parisis betaalde aan de bezettende legers, « om den goede te Zomergem te behouden van brande », een soort vrijkoop dus, die echter niet altijd de nodige garanties opleverde, maar in dit geval toch schijnt geholpen te hebben.

In 1489 werden alleen 200 bonden gleistro op de gebouwen verlegd, waarmede de strodekker en zijn diender op één dag klaar kwamen. Het jaar daarop werden nog eens 1500 bonden dekstro voor herstellingen gebruikt, een karwei die toen zeven dagen duurde. Dit mag naar onze mening als voldoende bewijs dienen, dat de hoeve te Meerlare door deze oorlog weinig of geen schade had geleden.

Dit wil niet zeggen dat de pachters van het Begijnengoed er alleen met de schrik vanaf zijn gekomen want een vermelding in de rekening van 1491 bewijst het tegendeel, waar ondermeer staat te lezen : « alle dese voors(eyde) personen, (waaronder ook Joris De Backer, toenmalige pachter van het hof) zijn niet ghestelt naer d'houde reste, also zij overghegheven waren int jaer lxxxix ende niet ghehoucht van heurlieden pacht van kerssavont xc ende datte over mids datter niet mede

gherekent en es gheweest van desen oorloghen ende mids dat de meeste menigte van dese zelve lande licht onbedreven ende vaghe ».

In andere woorden, stonden veel pachters verscheidene jaren hoevepacht tenachteren en werd er zelfs geen rekening meer mede gehouden bij het inschrijven van de nieuwe pachtschuld van het verlopen jaar.

In 1492 kreeg Joris De Backer kwijschelding van de huur van 1487 maar toen stond hij reeds voor 31 pond 4 schellingen parisis in het krijt, omdat, aldus de rekeninghouder, hij zeer moeilijke tijden had doorgeemaakt « door de dyvisis ende orloghe ».

Zoals wij verder in dit werkje zullen zien hebben de opeenvolgende grootjuffers van het Begijnhof zich uitermate begrijpend vertoond voor de problemen en moeilijke toestanden waarin hun pachters zich bevonden en hebben ze zich vaak grote financiële offers getroost om hen uit de put te helpen en hun bedrijf opnieuw op gang te brengen en renderend te maken.

Maar ook deze toegevingen en tegemoetkomingen hadden hun grenzen en de eigenares zag zich wel eens verplicht van maatregelen te treffen om nog erger te voorkomen.

Wanneer Joris De Backer in 1491 zijn vader als pachter van het hof opvolgde, kreeg hij meteen 48 pond parisis pachtschuld als erfenis, wat zeker geen goed begin was aangezien hijzelf reeds 223 pond parisis tenachteren stond. De grootmeesteres dacht dat het nu al welletjes was en de hoogste tijd om haar garanties te nemen. Een aanmaning had slechts een aflossing van 7 pond 16 schellingen « up de reste » voor gevolg. d.w.z., op de achterstallige huur. Arend De Backer had reeds vroeger een perceel land dat hij in eigendom bezat en gelegen was in Sleidinge, aan het Begijnhof verpand, voor een waarde van 8 pond groten of 96 pond parisis. Deze grond werd nu gebruikt voor de gedeeltelijke delging van de pachtschuld, die na deze transactie toch nog 10 pond groten of 120 pond parisis bedroeg. Dit was een groot bedrag volgens de geldwaarde van die tijd. Wij lezen in een rekening van 1496 : « Joris De Backere es in reste (blijft schuldig) over hem ende arendt zinne vadere, zoes blict hij zinder obligatye hier te voren met hem ghescreven, de somme van xviii p xin s gr, waer up men hem gratye ghedaen heeft (kwijschelding), de somme van twee p xii s gr. ende daer es afghewonnen (overgenomen) zekere gronden van erve wijlen den vors(eyden) Arendt ende jorisse toebehorende, gheleghen inde prochie van sleidinghen, ghepresen te pryse van viii p gr, makende in ponden parisis... iiii xx xvi p ».

Om de ernst van de toestand en de schrik onder de bevolking tijdens deze oorlogsjaren beter te illustreren weze vermeld, dat de dorpspastoor van Zomergem, L. Lubrecht genaamd, zijn kudde had verlaten en in de jaren rond 1490 naar Gent was gevlucht, waar hij in het Begijnhof een veilig onderkomen had gevonden.

Voor al de godsdienstoorlogen van de XVIe en de XVIIe eeuw en nog erger de invallen van de Franse legers in onze streek op het einde van de XVIIe en gedurende het eerste decenia van de XVIIIe eeuw, hebben aan onze bevolking onmenselijk veel leed gebracht, dat jarenlang onuitwisbare merktekens van diepe ontaarding en sociale ontreding heeft nagelaten. Ook deze militaire raids werden meerdere keren in al hun facetten beschreven en wij zullen hierop niet dieper ingaan. Laten wij enkel aantonen wat deze gebeurtenissen voor de pachters van het Goed te Meerlare hebben betekend.

De Franse oorlogen van Karel V, die van 1520 tot 1525 onze streek onveilig maakten, ontnamen aan onze landbouwers het grootste deel van hun paarden, hun vee, hun wagens en hun opbrengsten, die hen in de grootste moeilijkheden brachten. Tijdens en ook na deze periode werden op de hoeve te Meerlare grote herstellingen aan het woonhuis en de bedrijfsgebouwen uitgevoerd, die het gevolg moeten zijn geweest van vernielingen.

In 1520 werd de schuur van het pachthof volledig herbouwd met het grootste gedeelte van de oude afbraakmaterialen. Op het einde van de XVIe eeuw raasde de godsdienstoorlog over onze streek en al hadden de doopgezinden het vooral op de kerken en bidplaatsen gemunt, die zij met hun hebben en houden vernielden, het waren vooral de vrijbuiters en deserterende soldaten die onze dorpen afschuimden en door hun bandeloos geweld van vernieling, diefstal en brandstichtingen onschatbare schade teweegbrachten aan de oogst, de huizen en de boerderijen. Voor al de jaren 1583-1589 en nadien de periode 1683-1690 waren uiterst rampspoedig voor onze bevolking. De dorpen lagen verwoest en verlaten. In de huizen zonder vensters, noch vloeren, nestelden wolven en vossen. Het vee was gestolen en weggevoerd. Veel boeren waren gevlucht of werden door huursoldaten en vrijbuiters soms op de gruwelijkste manier gepest, gefolterd en uitgezogen. Zij die zich hadden weten te redden moesten nu zelf de ploeg trekken als beesten en zaaiden het verstoken graan voor een schamele oogst, die vaak opnieuw aan plunderingen en verwoestingen werd prijsgegeven. Tot overmaat van tegenslag kwamen nog voortdurend misoogsten en natuurrampen die onze pachters vaak op de rand van het faillissement brachten.

Luisteren wij toch nog eens naar de noodkreet van de wethouders van Zomergem en omliggende dorpen in 1610 : « sulcx datter als mals zeer weinich volcx es wonende ende gheen apprentie van aldaer iemant te comen wonen, uit causen dat alle de huysen, schueren ende stallen van dese prochien verbrandt, vervallen ende gheruynceert sijn, sulcx dat niet moghelijk en is hare huisinghen ende schueren up te maken, als daertoe gheen middel hebbende, zoo 't selve blijkt bij diverse attestatien ghepasseerd voor de wetten van Ursele, Altere, Somerghem ende ander omliggende dorpen ».

Ook het Goed te Meerlare heeft de geseling en het bandeloos geweld van deze plundersaars vreselijk moeten ervaren. Door een rekening van

1589 weten wij dat Jan De Reude, toenmalige pachter van het hof, de eerste fase van deze troebelen heeft meegemaakt. Het woonhuis was totaal onbewoonbaar geworden en de grootjuffer kocht een stalleken, dat vroeger al een woonhuisje was geweest en in de omgeving van de hoeve stond, en liet het op haar kosten opnieuw tot een bruikbare woning opknappen, waarvoor ze 24 pond betaalde, hoewel nog veel oude materialen herbruikt werden. Wij lezen in deze rekening : « also ghe-duerende de voorseyde troubelen meest alle de huusinghen ghestaen up het goet van desen hove als ghenaeemt t goet te meerlare, gheleghen binnen de voors. prochie van Zomerghem, alsnu in pachte bezeten by Jan De Reude, gheruwineert zijn gheweest, zo heeft mevrouw groot-meesterigghe, ten minsten coste, doen repareren om den voorseyden pachter te moghen woonen, eenen stal, eertyds een cleen huus ghe-weest hebbende » (40).

Zoals wij reeds eerder aantoonen liet dezelfde huurder enkele tijd nadien het woonhuis herstellen en een stal voor de paarden en het rundvee optrekken (41).

Ook tijdens de verschrikkelijke belevenissen van de 80-jarige oorlog (1566-1648), wanneer veel mensen hun huizen en hoeven hadden verlaten, hun landerijen opgegeven en aan de parochie hadden opgedragen, is het Goed te Meerlare blijkbaar van vernieling gespaard gebleven en zou de pachter zijn hoeve niet verlaten hebben, maar verbeteren blijven vechten hebben tegen de ellendige situatie met alle gevolgen vandie. Naar onze mening is de hoeve nooit verlaten geweest.

De pachtprizen waren meestal de weerspiegeling van twee toestanden ; de voortdurende devaluatie van de landsmunt en de goede of slechte jaren die de pachter op zijn bedrijf meemaakte. Deze huurprizen kunnen betrouwbaar gebruikt worden om deze situaties en perioden juist te citeren en naar hun omvang te bepalen. Zo zien wij dat Pieter De Reude in 1520 zijn pacht in drie keren betaalde, waarvan zelfs een deel door zijn bergsteller Jan De Buisson gekweten werd. Nadien werd de huur regelmatig in meerdere malen betaald, maar toch telkens met een achterstel van twee jaren.

In december 1538 betaalde dezelfde Pieter De Reude het laatste gedeelte van zijn huur van 1535 en stond toen nog drie volle jaren pacht ten achteren of 16 pond 14 schellingen 8 groten, wat een niet gering bedrag vertegenwoordigde. In september 1546 werd eerst de pachtschuld van 1541 vereffend. Ondertussen was Pieter De Reude in 1539 overleden en de pacht overgenomen door zijn weduwe, samen met haar zoon Jan, ieder voor de helft van de prijs.

Kort na het ondertekenen van een nieuw pachtkontraakt in 1575, in het jaar dat onze gewesten het toneel waren geworden van grote on-

(40) RAG : Bladom E n° 16 en 88, reken. 1589 en 1695. SAG : SE n° I, reken. 1478-1496

(41) RAG : Bladom E n° 16 en 88, reken. 1589 en 1695.

lusten en de pachter het erg moeilijk kreeg om het rendement van zijn bedrijf behoorlijk op peil te houden, werd de huur van 16 pond op 12 pond 10 schellingen teruggebracht, maar naderhand werd het goed belast met de 10^e penning die in 1577 door Alva werd ingevoerd, waardoor alle bedrijven nog eens extra belast werden. Deze belasting werd door het Begijnhof op de schouders van zijn pachters geschoven ⁽⁴²⁾.

Op het einde van 1590 stond Jan De Reude vier jaar hoevepacht ten achteren, maar had in hetzelfde jaar toch enkele belangrijke verbeteringen aan de woning en de hoevegebouwen laten verrichten, zodat de grootjuffer hierin tussenkwam en de pachtschuld tot 6 pond terugbracht ⁽⁴³⁾. Een gedeelte hiervan werd in natura betaald, ondermeer met 64 kazen ⁽⁴⁴⁾.

Of het aan deze wanbetaling gelegen was dat Jan De Reude in 1600 het huurkontraakt niet meer hernieuwde en de hoeve verliet weten wij niet, maar het ligt voor de hand dat de grootjuffer in haar pachter maar weinig heil meer zag en liever een andere op het hof wilde ⁽⁴⁵⁾.

Het heeft aan de grootjuffer veel geld en kopzorgen gekost om na deze gruwelijke periode van vernielingen en ravages de boerderij te herstellen en evenzeer aan de pachter grote financiële offers om hun uiteengeschokt en ontredderd bedrijf opnieuw op gang te brengen.

Maar het ligt voor de hand dat de grootjuffer de enorme uitgaven die zij aan de reparaties en de gedeeltelijke nieuwbouw van de hoeve had gespendeerd, enigszins zou trachten te recupereren. Zo zag de nieuwe huurder, Jacob De Vliegheer in 1600 de pachtprijs in één slag van 12 pond tot 22 pond stijgen ⁽⁴⁶⁾.

Wij hebben reeds aangetoond dat de eigenares zich altijd inschikkelijk en vol begrip heeft getoond voor de moeilijke situaties waarin haar pachters zich bevonden en de verbeterde strijd die zij moesten doorworstelen. Wanneer iemand van hen de pachtprijs niet kon opbrengen, was zij ermede tevreden dat een gedeelte van het verschuldigd bedrag in natura werd ingelost, o.a. door het leveren van consumptiegranen, boter, eieren, kaas, ganzen, kiekens, varkensvlees en zelfs van een aantal ellen lijnwaad. De rekeningen wijzen uit dat de pachters twee jaar en soms langer met hun huurbetalingen verachterd waren, en gedurende vele jaren in zes en meer keren vereffenden, al stond het in elke pachtovereenkomst vermeld dat de pachtsom ieder jaar in twee keren moest gekweten worden.

Wanneer bij de laatste betaling de verschuldigde som nog niet volledig was betaald, werd het nog resterend saldo overgedragen op de re-

(42) RAG : Bisdome E n° 8, reken. 1580.

(43) RAG : Bisdome E n° 345, reken. 1590.

(44) RAG : Bisdome E n° 345, reken. 1590.

(45) RAG : Bisdome E n° 345, reken. 1590.

(46) RAG : Bisdome E n° 345, reken. 1600.

kening van het volgend jaar of zelfs, en dat gebeurde meer dan eens, totaal kwijtgescholden, zodat de boer op een schone lei kon beginnen.

Ook werden de herstellingen aan de gebouwen veelal van de huur afgetrokken, hoewel deze altijd ten laste van de pachter vielen. Dergelijke gevallen zijn ons, voorwat de pachters van het Goed te Meerlare betreft, voldoende bekend en wij citeren er enkele van.

In 1637 betaalde de familie De Vliegheer de huur in vier keren en gedeelten met een linnen laken ter waarde van 7 pond groten, twee zakken tarwe en twee zakken boekweit ⁽⁴⁷⁾. Wanneer Karel De Vliegheer in 1640 de hoeve pachtte voor 54 pond groten per jaar, tekende zijn broer Francis als borgsteller voor de helft van de som. Enkele dagen vóór Kerstmis betaalden zij elk hun deel ; Karel had in vier keren betaald, de eerste keer 13 pond, vervolgens 4 pond, 2 1/2 pond en 7 1/2 pond. Zijn broer Francis had vijf betalingen nodig gehad om zijn schuld te vereffenen, de eerste keer 4 pond, dan 5 pond en vervolgens 6 1/2 pond, 4 1/2 pond en 7 pond ⁽⁴⁸⁾.

De oorlog tussen de Fransen en de Staatse legers die een deel in onze gewesten werd uitgevochten en vooral weerszijden de Brugse vaart, was voor Zomergem op zijn minst uitgedrukt, rampspoedig. Na het treffen van de twee legers op 28 september 1645 aan het kanaal te Lovendegem, werden te Zomergem geen dopen meer ingeschreven in de kerkregisters, wat volgens A. De Vos moet wijzen op een totale tijdelijke ontvolking van het dorp ⁽⁴⁹⁾.

Op 11 mei 1668 rapporteerde de pastoor van Zomergem, dat veel van zijn parochianen gevlucht waren omdat de Fransen het dorp te vuur en te zwaard hadden gezet ⁽⁵⁰⁾.

In 1670 stond Christoffel De Vliegheer reeds meer dan 36 pond hoevepacht verschuldigd, die het jaar daarop, samen met het verlopen jaar werd vereffend ⁽⁵¹⁾. Twee jaar daarna vertoonde de huurrekening van de hoeve in de boeken van de Infirmerie opnieuw een deficit van niet minder dan 236 pond. In 1675 betaalde Christoffel De Vliegheer de huur van 1671 als volgt ; een laken van 62 ellen lang, 9 zakken tarwe, 5 zakken rogge, 24 zakken boekweit, 16 maten haver en 27 1/2 pond in geld ⁽⁵²⁾. In 1676 betaalde hij iets meer dan 33 pond op de huur van 1672 en 39 pond op de achterstel van 1673. In 1678 betaalde hij

(47) RAG : Bisdom E n° 80, reken. 1637.

(48) RAG : Bisdom E n° 53, reken. 1640, n° 84 en 101. In 1529 lag er een «Goed te Meerlaer» in Drongen van 6 bunder groot en was toen eigendom van zekere Gyselbrecht van der Schueren, fs Pleter en in 1547 van zijn zoon Willem, gehuwd met Joanna Hugaerts. Vanwaar deze naam komt en of hij enig verband hield met de hoeve te Meerlare in Zomergem is ons niet bekend.

(49) Achiel De Vos : De Bevolkingsevolutie van Evergem, Lovendegem, Sleidinge, Waarschoot en Zomergem, gedurende de XVIIe en XVIIIe eeuwen. Appeltj. jaarg. 1957, n° 8, bl. 5-76.

(50) Achiel De Vos : De Bevolkingsevolutie enz. bl. 41.

(51) RAG : Bisdom E n° 73, reken. 1672. - SAG : SE n° 17, reken. 1672.

(52) RAG : Bisdom E n° 332, reken. 1680.

nog overschotten van de huur van 1673, terwijl de grootjuffer hem de pacht van 1674 totaal kwijtschold en nog 17 pond van de huur van 1675. Niettegenstaande hij zeer moeilijk zijn verplichtingen kon nakomen werd de pacht in 1676 toch voor zes jaar vernieuwd. Ondanks zijn goede bedoelingen en de grote inschikkelijkheid van de grootjuffer, kon niet belet worden dat de pachtschuld in 1679 tot het onoverkomelijk bedrag van 272 pond was opgelopen ⁽⁵³⁾.

Op het einde van 1683 komen opnieuw vreselijke tijden van oorlogen, onlusten en troebelen opdagen, gepaard met vernielingen, opeisingen, diefstallen, brandstichtingen en aanslagen. Het was de verschrikkelijkste periode die onze bevolking maar in het bijzonder onze landbouwers ooit hebben meegeleefd. Herhaalde malen werden zij het slachtoffer van onmenselijke strooptochten die in de maand december van 1683 door de legers van de Franse maarschalk d'Humièrre in Zomergem en enkele omliggende dorpen werden gepleegd. Hierover werden boekdelen volgeschreven en het lijkt ons ten overvloede om dit hier te herhalen, want elk relaas stelt deze wrede raids in een ander daglicht, waar men toch steeds tot dezelfde slotsom komt, nl. dat onze dorpen totaal verwoest, leeggeplunderd en platgebrand uit de handen van de woestaards waren achtergebleven. De resolutieboeken van de Oudburg en de rekeningen en briefwisseling van de getroffen dorpen hangen éénzelfde tafereel op van deze moorddadige invallen. Ter illustratie geven wij hier een treffend voorbeeld. Karel de la Mars, toenmalige pastoor van Waarschoot, schreef dat de Fransen over een zelfgemaakte brug de Brugse vaart waren overgestoken, Zomergem waren binnengevallen en er al de huizen en schuren die zij op hun weg tegenkwamen in de as legden. Te Waarschoot en in Zomergem werden 187 huizen en boerderijen door de vlammen verteerd en de bewoners waren gevlucht ⁽⁵⁴⁾.

Het afbranden van hoeven en huizen was de gewone représaille van de vijandelijke legers wanneer de dorpelingen niet spoedig genoeg de brandschattingen en opeisingen van fourage en levensmiddelen leverden. Hierbij kwam nog de herhaalde opeising van wagens en paarden en het oproepen van werkkrachten die bijna alles ontnamen aan de landbouw, wat hij nodig had om naar behoren te renderen.

Ook de gebouwen van het Goed te Meerlare zijn aan deze vuurhaarden niet kunnen ontkomen want in maart 1686 betaalde Christoffel De Vliegheer maar eerst de huur van 1677 met een achterstel van negen jaar en hetzelfde gebeurde in 1691 voor de pacht van 1682. Ondertussen had de grootjuffer eens temeer haar goed hart laten spreken en généreus de huur van 1685, 1686 en 1688 kwijtgescholden « voor recompence vanden brant ten jaere 1687 » ⁽⁵⁵⁾.

(53) RAG : Bisdome E n° 77, reken. 1678, n° 79, reken. 1679.

(54) Maurice Ryckaert : Het Goed van Rapenburg te Zomergem. Appeltj. jaarg. 1979 n° 30, bl. 24. Achiël De Vos : Franse invallen in Zuid-Meetjesland. Appeltj. jaarg. 1953 n°9 bl. 135 en vlg.

(55) RAG : Bisdome E n° 358, reken. 1690.

Tot overmaat van ramp werd de oogst in 1690 door hagel vernield en de jaren 1692 en 1693 waren buitengewoon slecht geweest, want opnieuw hadden soldaten het land letterlijk platgelopen, gefourageerd en overgeleverd aan de schandelijkste gewelddaden en plunderingen. Het landsbestuur gaf aan de eigenaars het bevel de pachtprijzen te milderen, maar sommigen, o.a. de grootjuffer van het Sint Elisabeth-begijnhof, waren daar reeds veel vroeger mede begonnen.

De ernst van de toestand op het Goed te Meerlare tijdens en na deze vreselijke periode, wordt andermaal en ondubbelzinnig weergegeven door de pachtprijzen. De huur daalde van 68 pond in 1684, wanneer de troebelen begonnen waren, tot 31 pond in 1690 en hij zou verscheidene jaren op dit niveau blijven staan. De grootjuffer schold de huur van 1694 aan de pachter kwijt. In 1695 werd eerst de pacht van 1692 volledig betaald.

En toch zien wij dat pachter De Vliegheer niet met het hoofd tussen de handen op de puinen bleef zitten want tijdens deze moeilijke jaren had hij nog 143 pond gependend aan herstellingen en nieuwbouw. Hij had het woonhuis schier totaal heropgericht en ook de bedrijfsgebouwen waren degelijk hersteld. Maar toen waren alle reserves aangesproken en blijkbaar ook opgebruikt.

Maar desondanks het feit dat de pachter meerdere jaren met zijn huur tenachteren stond, in 1694 zelfs 9 jaar, werd de pacht toch telkens weer hernomen, zo in 1682, in 1688 en zelfs in 1694, wanneer Maarten De Vliegheer op de rand van het faillissement stond ⁽⁵⁶⁾. Wij hebben reeds gezien dat hij in 1694 al zijn eigen bezittingen aan gebouwen en onroerende goederen op het hof moest verkopen om zijn achterstallige pachten te kunnen betalen.

In 1694, tijdens de Oorlog der Augsburgse Liga, werd Zomergem opnieuw erg geteisterd door brand en plunderingen. De huur werd in 1696 volledig aan de pachter kwijtgescholden en op het einde van 1697 werden op het hof 14900 bakstenen geleverd voor het maken van een kelder en kamers in het woonhuis en werden reparaties uitgevoerd aan de schuur, het stalgebouw en het ovenbuur ⁽⁵⁷⁾.

Om de achterstallige pacht van 1697 zoveel mogelijk te milderen, leverde Maarten De Vliegheer drie varkens, een in mei 1697, een in november 1698 en een in november 1699, voor een totale waarde van 20 pond.

In 1700 bleef er nog een pachtschuld van de jaren 1697, 1698 en 1699 van 135 pond, wat meer betekende dan de totale waarde van al de gebouwen die op het hof stonden ⁽⁵⁸⁾.

(56) RAG : Bisdom E n° 356, reken. 1690. n° 68 en 758, reken. 1692.

(57) RAG : Bisdom E n° 87 en 91, reken. 1692-1697.

(58) RAG : Bisdom E n° 92 en 93, reken. 1699-1702.

Om de boerderij en het omliggende land nog een desolatero aanblik te geven werden een groot gedeelte van de bomen, op bevel van het Begijnhof geroid, gezaagd en naar Gent gevoerd om aldaar bij de herstellingen van de gebouwen te worden gebruikt.

De Vrede van Rijswijk tussen Frankrijk en Engeland op 20 september 1697 getekend, mocht voor de pachter van het Goed te Meerlare geen verademing betekenen, want de inkt, waarmee het vredesakkoord was ondertekend, was nog niet helemaal opgedroogd, of de wapens werden opnieuw gescherpt. Duitsland, Engeland en de Verenigde Provinciën van Nederland, verklaarden de oorlog aan Frankrijk en Spanje. De Spaanse Erfenisoorlog raasde over onze streek met wapengeweld, maar vooral liet hij zich scherp voelen door een ganse reeks van overlasten, leveringen van fourage, levensmiddelen, paarden, wagens en materialen voor de legers, maar vooral door het opeisen van werkkrachten die aan de landbouwers grote problemen stelden.

Luisteren wij toch nog eens naar de noodkreet van de Zomergemse wethouders van 1703. « Ghemerckt dat deselve insetenen, soo proprietarissen als ghebruyckers, ghebrocht syn tot d'uytterste aeremoede door de ghedurighe successive oorloghen ende besonderlijk door het bederf, ruïne ende als fouragerynghe van alle heurlieder vruchten te velde, begonst met d'ouverture vande campagne, ende nogh continuelyk durende, daerdoor al reeds menichte personen de lantbouwerie hebben moeten verlaeten ende haerlieder landen als vague, désert ende geabandonneert, by ghebreke vande nodighe graenen tot consumptie van vrouwe ende kinderen, ende als fouragie voor haerlieder bestiaelen tot d'agriculture gherequireert, mitsgaeders dat sy van pennynghen onvoorsien syn om al 't selve te coopen ende daervan provisie te doene jehghens den aenstaenden Winter, boven de swaere lasten vande vijantlyke contributien ende andere presserende publique schulden, leverynghen van waegghens, pioniers, paerden ende dierghelyke, daer mede sy excessivelyk beswaert ende te coste sijn ».

Voor de zoveelste maal kwamen duistere schaduwen over het Goed te Meerlare hangen. De pachter had zich nauwelijks of nog niet uit het puin van de vorige oorlog kunnen vrijmaken, of nieuw geweld zou hem en zijn gezin in de diepste ellende meeslepen. En weerom kunnen wij de pachtprizen en vooral de manier waarop zij betaald werden als maatstaf nemen voor de omvang hiervan.

In 1705 betaalde Maarten De Vliegheer, die reeds van de vorige oorlog zijn deel had gekregen, de huur van 58 pond voor het jaar 1703 in zes keren en had bij de laatste betaling nog maar 38 pond 13 schellingen ingekort. Hiervoor had hij als volgt betaald ; ongeveer 14 pond in speciën, 3 zakken tarwe, 325 eieren en 4 kiekens. De overige 19 pond werd van de lei geveegd, « ter causen vande troubelen, de excessen ende contributien » (59). De grootjuffer betaalde aan de ontvanger van

(59) RAG : Bisdome E n° 98, reken. 1705.

Het Goed te Meerlare : De schuur - 1806.

Het Goed te Meerlare : Het stalgebouw - 1772.
De aanbouwen weerszijden dagt. einde 19^e begin 20^e eeuw.

de Oudburg de helft van de 11 pond « sauvegardegeld » waarmee het goed belast was. Sauvegarden waren soldaten die door het bestuur van de Oudburg waren uitgezet bij de landbouwers om hun have en goed te beschermen en bij wie ze inwoonden en op hun kosten leefden.

Eigenlijk was dit sauvegardesysteem een flagrante afpersing aangezien deze soldaten helemaal niets deden tot « bescherming » van de boeren en hun bezit, maar hen integendeel allerlei overlast bezorgden door afpersingen en gewelddaden. Ook op het hof in Meerlare was zo een « beschermer » gelogeerd ⁽⁶⁰⁾.

In 1711 werd de pachter opnieuw vrijgesteld van de betaling van 58 pond, of de volledige jaarhuur. Ondertussen was ook het bepalen van de huurprijs veranderd want voortaan zou hij 48 pond bedragen « ten tyde van peys » (vrede) en slechts 31 pond « ten tyde van oorloghe ». In hetzelfde jaar werd een groot gedeelte van de pachtprijs andermaal in natura betaald, omdat de pachter geen geld meer had « ter causen van groot verlies en ander schaede vanden oorloghe ». Tussen 1706 en 1707 leverde de pachter van het Begijnengoed niet minder dan 300 kg boter in kuipjes van ongeveer 20 kg ieder, als gedeeltelijke inkorting van zijn pachtschuld, terwijl gedeelten met vlas en grote hoeveelheden boekweit werden vereffend ⁽⁶¹⁾.

Na het stilvallen van het wapengeweld in 1713, wanneer zich betere en rustiger tijden aanmeldten, zien wij dat het pachtgeld opnieuw geleidelijk opliep van 31 pond tot 75 pond naar het einde van 1750 en dat vanaf 1717 de pachter elk jaar op een zuiver rekeningblad kon beginnen, alhoewel hij de huur toch nog in drie of meer malen vereffende.

Het betalen van de huur in meerdere keren was trouwens niet altijd het gevolg van oorlogen en strooptochten, maar kon ook zijn oorzaak vinden in moeilijke bedrijfsjaren, wanneer misoogsten, sterfte onder het vee of een andere tegenslag van sociale aard zich sterk deden voelen. Ook dan toonde de eigenares zich langs haar beste zijde.

Eerst na 1750, wanneer de krijgstrom enigszins alhier was uitgeroefd en betere tijden over het land waren gekomen, werd de pachtprijs niet meer in natura betaald, maar volledig in « goede gangbare munt » zoals men dat toen noemde en in één enkele kwijting, maar toch nog altijd met twee jaar vertraging, een vroegere noodzaak die stilaan een gebruik was geworden.

Dat de pachters gedurende zeer lange tijd aan hun verplichtingen niet of moeilijk konden voldoen, wil niet zeggen dat ze daarom arm waren. Integendeel is uit menig dokumēt mogen blijken dat de meesten onder hen van zeer gegoeden huize waren en zelf huizen, hoeven en landerijen in eigendom bezaten. De boedelstaten die na hun

(60) RAG : Bisdóm E n° 39, reken. 1710.

(61) RAG : Bisdóm E n° 41, reken. 1711. - SAG : SE n° 230, pachtbrieven 1557-1793.

overlijden werden opgemaakt en wel de juiste financiële toestand bloot leggen, spreken in dit opzicht voor zichzelf. Het feit, dat velen onder hen een belangrijke functie bekleedden in de besturen van de parochie, die in vroegere tijden meestal aan welstellenden werd toegewezen, is hiervoor een sprekende aanwijzing.

Een boedelstaat of inventaris werd telkens opgemaakt wanneer er bij het overlijden van een van de ouders, nog minderjarige kinderen achterbleven. Dit was het geval bij het afsterven van Joanna Lamme, echtgenote van Norbert De Schuyter en voordien weduwe van Pieter Ferdinand De Vliegheer in 1772. Het is deze boedelstaat die wij als maatstaf gebruiken.

De veestapel was volgens onze bevindingen groter dan deze die wij in vele bedrijven van dezelfde omvang aantroffen. Men telde er 8 melkkoeien, een vaars, een rund, vier ossen en twee varkens. Er waren drie paarden, waaronder een koetspaard dat veelal voor het genot werd gehouden en wat op zichzelf al een zekere welstand veronderstelt. Een rijpaard en een koets waren er trouwens nodig omdat de pachter, volgens zijn pachtvoorwaarde, tweemaal per jaar de grootjuffer met haar familie in het Begijnhof te Gent moest gaan afhalen om er een « feestelijk rondritje » mee te maken.

Wanneer de nalatenschap vereffend werd bleek uit de tegoeden, dat nog verscheidene personen huis- en landpachten aan het sterfhuis verschuldigd waren, benevens intresten van geleende geldsommen. Joanna Lamme had bij haar huwelijk verscheidene percelen land ingebracht, die in Vosselare en Nevele gelegen waren.

De inventaris van de huiselijke inboedel was indrukwekkend gestoffeerd. Men noteerde niet minder dan 31 pond tinwerk in borden, lepels, vorken, teilen, kannen, potten en allerlei kleine huishoudelijke gebruiksvoorwerpen en 30 stenen of ongeveer 105 kg koperen huisraad zoals ketels, emmers, boterteilen, kannen, pollepels, vispannen, zoutvaten, teemsen en ander gerei. De bedden van de ouders en van de kinderen waren van behangsels voorzien en gedekt met wollen dekens en lakens van fijn linnen. In de verschillende kamers vonden wij niet alledaagse voorwerpen zoals spiegels, stalen keurslijven, kristallen bieren wijnglazen, koperen en tinnen kandelaars en kruisbeelden, heiligenbeelden onder glazen stolpen, juwelen en zilveren siraden. Vanzelfsprekend was de garderobe ruim voorzien van klederen, ondergoed en linnen en zullen zeker van goede hoedanigheid geweest zijn. In elk geval allemaal zaken die wij in de boedelstaten van de gewone doorsneeburger of keuterboer zeker nooit hebben ontmoet ⁽⁶²⁾.

Verder zal worden aangetoond dat ook de andere pachters van zeer gegoeden huize waren.

(62) RAG : fonds Zomergem n° 93, staten v. goed. Staat v. Joanna Lamme, echtg. Norb. De Schuyter, 1773.

De uitbating

Wij hebben ons in deze studie niet verdiept in een volledige en gedetailleerde evolutie van het bedrijf, maar ons beperkt tot een synthese van het algemeen aspect.

Op de hoeve werd volgens eeuwenoud gebruik en de verordeningen terzake het drieslagstelsel toegepast, waardoor het areaal voor een derde met zomergranen, en een derde met wintergranen werd bezaaid terwijl het overige derde braak bleef liggen, degelijk gemest, in zijn rustperiode voor de volgende vruchtopvolging.

De hoeve was iets meer dan 18 bunder groot en bestond, behalve uit het erf, uit een twintigtal percelen, waarvan de oppervlakte varieerde van anderhalf gemet tot iets meer dan 3 gemet, die bijna allemaal voor de akkerbouw benut werden, met uitzondering van twee kleine stukken die als weideland gebruikt werden.

De gewassen die op de akkers groeiden waren qua hoeveelheid als verscheidenheid traditioneel ; tarwe, rogge, haver, boekweit en vlas. Vooral de vlasteelt primeerde ver boven de andere gewassen, vooral rond de wisseling van de XIVe met de XVe eeuw, want in 1402 was de lating slechts 5 gemet rogge tegen 11 gemet haver en 10 bunder of 30 gemet vlas. Van boekweit en tarwe was er geen sprake omdat de vlasteelt het grootste deel van het areaal voor zich nam. In de XVIIe eeuw echter werd tarwe en boekweit geteeld aangezien de pachters in die periode een gedeelte van hun pachtschuld met een aantal zakken tarwe en boekweit betaalden.

De braak werd zowel in 1402 als in 1433 met koren bezaaid die de boer evenwel groen mocht maaien, maar de stoppel moest bemesten en laten liggen voor de volgende teelt.

Op het einde van de XVIIIe eeuw inventarieerde men op het hof reeds klaver, bonen, rapen en een grote hoeveelheid aardappelen, die in kuilen bewaard werden en toen reeds als diervoeder geteeld werden. Toen was het drieslagbedrijf reeds lang opgeheven en mocht de landbouwer vrij over zijn land beschikken en zijn teelten volgens eigen opvattingen, behoeften en noodwendigheden regelen.

Wij zagen dat de vlasteelt van oudsher een overgroot deel van het beschikbare akkerland opeiste, want wij zien dat Arend Van De Velde in 1402 reeds 10 bunder vlas dat op het veld stond in prijs moest overnemen, wat meer dan de helft van het benutte land uitmaakte. De vlasteelt zal trouwens een voorname plaats blijven behouden in de akkergewassen tot aan het einde van de XIXe eeuw en soms zeer hoge kurven bereiken. Wanneer wij de boedelstaten van de XVIIe maar vooral van de daaropvolgende eeuw doorlopen, zien wij daarin grote hoeveelheden vlas opgenomen in al zijn stadia van bewerking, vanaf het

ruw vlas dat pas gesleten was tot het gesponnen garen. De delten van de schuur puilden uit van de vlasoogst terwijl in de verschillende kamers van de woning en op de zolders, eveneens grote hoeveelheden afgewerkt vlas, garen en lijnzaad aanwezig waren.

Tijdens de XIXe eeuw nam de teelt van voedergewassen een hoge vlucht en vooral de aardappel en de biet eisten van dan af het grootste deel van het areaal voor zich op. In 1909 inventarieerde men op het Goed te Meerlare in kuilen en kelders, ongeveer 4000 kg aardappelen en meer dan 100.000 kg bieten. Over de vlasteelt en de vlasbewerking op de hoeve straks wat meer.

De veestapel op de boerderij was, als wij hem vergelijken met deze van andere landbouwbedrijven met een evengroot areaal, tamelijk groot te noemen. Hij bestond uit drie paarden, waaronder twee werkpaarden en een koetspaard, 8 melkkoeien, een vaars, een eenjarig rund en vier ossen die waarschijnlijk als trekdieren werden gebruikt. Er waren integendeel slechts twee varkens die voor eigen konsumptie gekweekt werden. Voor wat het klein aantal varkens betreft moeten wij toch doen opmerken, dat de boedelstaat die ons deze gegevens vrijgaf en van 1773 dagtekent, werd opgemaakt in de maand oktobr die algemeen de slachtmaand was, zodat wij mogen veronderstellen dat er twee of drie zwijntjes kort voordien geslacht waren en in de kuip staken. Het aantal varkens is op onze boerderijen nooit erg groot geweest want de varkenskudden waren van onze pachthoven verdwenen sedert dat in de XVIIe eeuw het vrij rondzwerven van de dieren had opgehouden en in een hok aan de trog gevoed werden. Nadien kweekte de boer nog slechts 3 of 4 stuks die meestal voor eigen gebruik bestemd waren.

Van geiten en schapen maakt de boedelstaat geen melding wat bewijst dat er op het hof geen schapen meer werden gehouden. Vroeger en vooral in de XVIe en XVIIe eeuwen ging er op de hoeve een grote schapendrift uit en stond er een grote schaapstal. Sommige pachtbrieven verplichtten aan de pachter van elk jaar aan zijn pachtvrouw een vet lam als present te leveren ⁽⁶³⁾. Aangezien de schapen meestal op de driesen, op de braak en op de stoppel van de wintergranen gedreven werden, verdwenen de meeste kudden van de pachthoeven wanneer deze driesen en braken in de loop van de XVIIe eeuw werden opgeheven en door begraasde weiden werden vervangen om er het melkvee in te weiden. Aangezien wij in de rekeningen nooit herstellingen van de schaapstal aantreffen, mogen wij gerust aannemen dat hij reeds in de loop van de XVIIIe eeuw verdween, wat waarschijnlijk gebeurde wanneer in 1772 een nieuw stalgebouw voor het vee in baksteen werd gericht, dat op de plaats kwam waar vroeger de schaapskooi stond. In elk geval bezat het Goed te Meerlare in 1773 geen schapenkudde meer en was ook de schaapstal van het hof verdwenen.

(63) RAG : Biadom E n° 374 Cartularium. SE oorkonden.

Het Begijnengoed bezat slechts veertien hennen en een haan. Het houden van hoenders werd op de oude pachthoven maar weinig gewaardeerd omdat ze veel schade berokkendden aan de bezaaiingen en in de moestuin. Nochtans moeten er vroeger en vooral in de XVIIe eeuw en tijdens de daaropvolgende kwarteeuw, meer hennen op het erf gelopen hebben. In 1689 leverde de pachter aan zijn eigenares 21 kiekens als gedeeltelijke betaling van zijn pachtschuld en de levering van het groot aantal eieren tijdens dezelfde periode en om dezelfde reden, zou niet te verklaren zijn zonder een respectabel aantal kiekens. In de maanden mei en juni van 1691, wanneer de pachter zijn huur in geld niet kon betalen, werden 438 eieren geleverd en van april tot juli 1694 nog eens 275 stuks ⁽⁶⁴⁾. Nadien komen in de rekeningen nog verscheidene leveringen van eieren voor, o.a. in 1705 met 325 stuks, in 1706 100 stuks en in 1707 tweemaal 125 stuks. Het leveren van eieren viel weg na 1717, wanneer de tijden beter waren geworden en de pachten niet meer in natura werden gekweten. Dat moet de reden zijn waarom het aantal hennen in 1773 tot 14 was gedaald ⁽⁶⁵⁾.

De koeien werden gehouden voor de melk die op het erf door de boerin tot boter en kaas werd verwerkt. De aanzienlijke hoeveelheid boter in de kelders moet verklaard worden door het feit dat in minder gunstige jaren een deel van de pachtprijs met boter werd betaald.

Na het verdwijnen van de kaasproduktie in de loop van de XVIIe of XVIIIe eeuw noteerden wij soms drie leveringen per jaar voor een totaal van 70 à 75 kg. De leveringen van boter voor de inkorting van de pachtschuld, verhoogde nog in het begin van de XVIIIe eeuw, wat een tamelijk grote melkproduktie op de hoeve bewijst en de reden opgeeft waarom er 8 à 10 melkkoeien waren. In de jaren 1706 tot 1708 leverde pachter De Vlieghe zes kuipjes boter of in totaal 204 kg en in 1711 en 1712 opnieuw 51 kg. Op 10 december 1714 bracht de pachter in éénmaal 45 kg boter naar het Begijnhof. De boterleveringen vielen weg, samen met het leveren van eieren rond 1727, wanneer nadien alleen nog granen in aanmerking kwamen ⁽⁶⁶⁾.

Lindemans meent dat de pachthoven die eertijds boter moesten leveren bij hun pachtschuld, brede begraasde stroken bezaten in de nabijheid van een beek, waar de koeien overvloedig gras vonden. Ook het Goed te Meerlare lag met enkele percelen in de nabijheid van de Lieve, die misschien ook reeds vroeg als grasland gebruikt werden, alhoewel wij dat eerder onwaarschijnlijk achten, om reden dat deze percelen zeer ver van het hof lagen wat niet gemakkelijk zou geweest zijn voor het melken van de koeien, een karwei die toch zeker tweemaal per dag moest gebeuren. Wij hebben gezien in het hoofdstuk dat handelt over de beschrijving van de hoeve en in dit dat het pachtkontraakt behandelt, dat er reeds in 1433 naast en op het hof enkele omtuinde

(64) RAG : Bisdome E n° 350, reken. 1689-1692. - SAG : SE n° 87 en 91, reken. 1692-1697.

(65) RAG : fonds Zomergem n° 95, staten v. goed. Staat Joanna Lamme 1773.

(66) RAG en SAG : bovenvermelde rekeningen - 1509-1790.

grashoven lagen, waar het vee rustig kon grazen. Grote meersen of weiden bezat het pachthof eigenlijk niet want in een renteboek van de Heerlijkheid van Berrenderlare, waaronder het goed ressorteerde, spreekt men slechts over « twee meerselkens an d' hofstede t enden an het huys, groot tsaemen 150 roeden ». Ook in de rekening van 1676 is er sprake van dezelfde « twee messelkens aen thof ». Die twee kleine percelen weiland staan duidelijk getekend op de figuratieve kaart van 1781. Ze lagen westwaarts van het hof langsheen de ringwal en waren met wilgetronken afgezoomd.

Later wij er tenslotte nog op wijzen dat er ook veel boter werd gemaakt van schapemelk, want Jan De Reude moest volgens zijn pacht-overeenkomst van 1556 jaarlijks 24 kuipjes of zes stenen boter aan de grootjuffer leveren, een verplichting die tot 1585 doorloopt. Toen bezat het hof nog een kudde schapen en zeker weinig of geen koeien.

In de XIXe eeuw en vooral in de tweede helft daarvan, nam de veeteelt op de boerderij te Meerlare een merkelijke uitbreiding als gevolg van de snelle vooruitgang van de aardappel- en bietenteelt als voedergewassen en het aanleggen van meer weiden. Wij achten het opsommen van de tellingen overbodig en trachten de lezer te overtuigen met enkele gemiddelde cijfers.

Het aantal paarden bleef gedurende vele decenia ongewijzigd op 3 aangezien ze als trekdieren werden gebruikt en het labeurwerk gedurende al die jaren ook onveranderd was gebleven. Het aantal koeien steeg gemiddeld tot 15, het aantal runderen tot 8, er waren een tiental kalveren en ongeveer 15 zwijnen, de zeugen en de biggen inkluis. In 1909 werden op het hof twee dekstieren gehouden en het aantal hennen was tot 120 opgelopen. Het stalgebouw moest tussen 1830 en 1905 zelfs driemaal vergroot worden.

Dat er gelijk op alle grote boerderijen ook op het Goed te Meerlare veel gewezen werd en vooral tijdens de stille wintermaanden terwijl veel buitenwerk op het bedrijf aan banden lag, hebben wij reeds aangetoond door de grote hoeveelheden vlas die op de akkers werd geteeld en de enorme voorraden van dit produkt dat in al zijn diverse stadia van bewerking op het hof en in de woonvertrekken werd aangetroffen. Ook het leveren van een groot aantal ellen lijnwaad in mindering van de huurprijs spreken hier voor zichzelf. Zo leverde Ferdinand De Vliegheer in 1726 niet minder dan 65 ellen linnen aan zijn eigenares, als gedeeltelijke betaling van zijn pachtschuld voor het jaar 1724 ⁽⁶⁷⁾.

Volgens de oudste pachtbrieven werd een oppervlakte opgegeven van 17 bunder « lettelt min ofte meer », maar die eigenlijk iets meer dan 18 bunder was of ongeveer 24 ha. Deze grootte bleef in de loop der eeuwen nagenoeg onveranderd. Wanneer de eigendom in 1630, op aanvraag

(67) RAG : Bisdom E n° 36 en 162, reken. 1624-1707.

van de grootjuffer eens serieus werd gemeten, kwam men aan de juiste oppervlakte van 18 bunder 1 gemet 6 roeden of 24 ha 53 a 32 ca. Deze oppervlakte zou nadien in elke pachtovereenkomst opgenomen worden.

In 1781 werd het goed andermaal gemeten door zekere Jan Van Damme, erkende landmeter, opnieuw in opdracht van de grootmeesteres van het Begijnhof en men kwam aan een uitgestrektheid van 54 gemet 200 roeden, wat eveneens overeenkomt met ongeveer 24 ha.

Volgens de kadastrale legger van 1825 mat het goed 24 ha 48 a 70 ca en het erf alleen 1 ha 8 a 60 ca. Het areaal bestond uit 24 percelen akkerland, waarvan het gros of 19 percelen één blok vormde en gelegen was in Meerlare, weerszijden en achter het hof. Het gedeelte achter het erf heette Heulendonkakker. Een groot perceel van 1 ha 58 a 80 ca lag afgezonderd van de rest in het gehucht Kerkhoek en nog drie andere, die gezamentlijk 87 a 10 ca groot waren, lagen in de wijk Durmen, die door het graven van het Schipdonkkanaal omstreeks 1858, deels onteigend en deels verkocht werden. Al deze verafgelegen percelen werden door de pachter van de hoeve onderhuurd.

In 1778 had het Begijnhof aan haar goed te Meerlare een weide van 4 gemet groot toegevoegd, die gelegen was in de Assels te Drongen en aldaar bekend stond onder de naam van « den Blaermeersch ». Het Begijnengoed had sedert onachterhaalbare tijden deze meers altijd voor haar eigen veestapel in Gent gehooïd, maar daar in 1778 vanafgezien.

Ook deze weide werd, omdat ze zo ver van het bedrijf in Meerlare gelegen was, nooit door de pachter gebruikt maar eveneens onderhuurd aan de pachter van een andere hoeve die in Dongen lag en ook aan het Begijnhof toebehoorde. In 1817 werd deze meers van de hoeve te Meerlare losgemaakt en aan het goed te Drongen toegevoegd ⁽⁶⁸⁾.

Op 17 maart 1910 kocht de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen te Gent, toenmalige eigenares van het goed, drie percelen land die aan het hof in Meerlare paalden, met een gezamenlijke grootte van 2 ha 26 a 10 ca zodat het goed, na al de voorgenoemde conversies uiteindelijk met een oppervlakte bleef van 21 ha 59 a 40 ca, die nadien niet meer zou gewijzigd worden.

Nochtans bracht de ruilverkaveling, die te Zomergem in 1970 werd uitgevoerd nog een kleine wijziging aan de oppervlakte, die na de werken op 21 ha 8 a 63 ca werd geregistreerd.

De vrije keus van het beste fruit door de grootjuffer, bewijst het bestaan van een boomgaard op het hof reeds van in het begin van de XVe eeuw en volgens de tekening die de landmeter Van Daele in 1781 van het hof maakte, was deze boomgaard tamelijk groot. Hij lag achter het woonhuis, tussen de walgrachten tot tegen de moestuin of lusthof en was bijna een gemet groot.

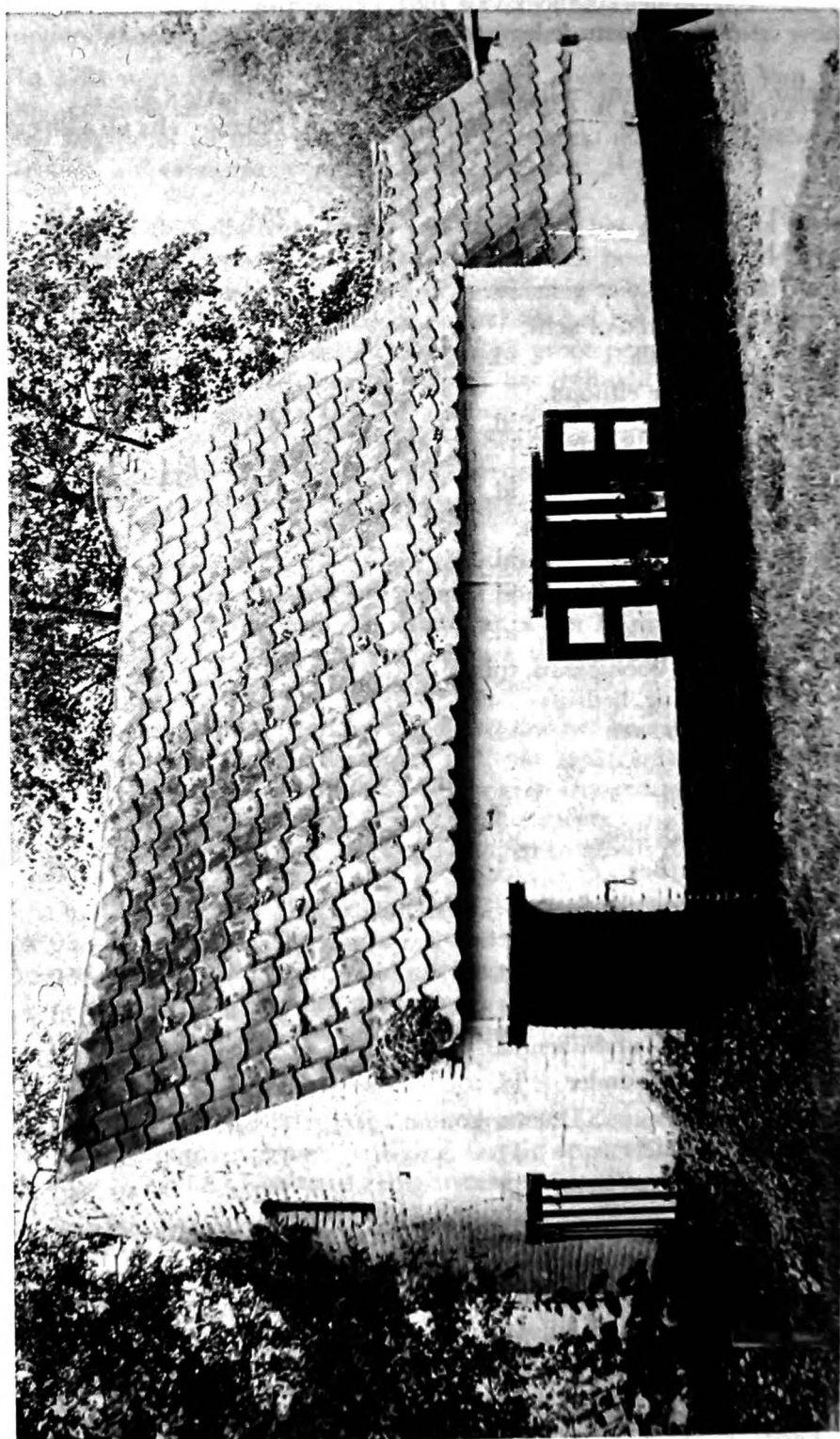
(68) Archief O.C.M.W. Gent.

Kadastrale gegevens van HET GOED TE MEERLARE
volgens het landboek van 1681, een meting van 1781
en de kadastrale legger van 1825 die identiek zijn.

Perceelnr. (1)		Naam en ligging		Oppervlakte (2)	
2961A	516	Dreefbilk	Heulendonk (Meerlare)	1 gem. 180 roe	ha 69 a 20 ca
2962	517	id.	id.	1 - 254 -	86 - 70 -
2963	518	id.	id.	1 - 252 -	- 74 - 10 -
2963	519	Lange vier gem.	id.	4 - 164 -	2 - 19 - 50 -
2964	520	Mageren of acht. evenbilk.	id.	2 - 204 -	1 - 12 - 70 -
2970	521	Kleine elfhond. roeden.	id.	3 - 142 -	1 - 54 - 20 -
2969	522	Grote elfhond. roeden.	id.	3 - 178 -	1 - 59 - 50 -
2977	523	Kleine of voorst. evenbilk	id.	2 - 138 -	1 - 13 - 70 -
2965	524	Half bunder	id.	1 - 125 -	76 - 90 -
2966	525	Vijfhoek	id.	1 - 94 -	62 - 30 -
2967	526	Hof, boomgaard, tuin, à woning, bedrijfs- gebouwen	id.	2 - 125 -	1 - 8 - 60 -
2978	530	Stuk achter de schuur	id.	2 - 176 -	1 - 5 - 90 -
2979	531	Middelbilk	id.	3 - 18 -	1 - 36 - 30 -
2980	532	Den Bek	id.	2 - 30 -	1 - 7 - 30 -
2977	534	Greyntjesbilk of Begijnen tweegemete		2 - 212 -	1 - 19 - 40 -
2968	535	Distelbilk	id.	1 - 274 -	87 - 50 -
2976	547	Half bunderken	id.	1 - 225 -	90 - 70 -
2989	550	Klein bunderken	id.	2 - 256 -	1 - 40 - 30 -
2990	551	Groot bunder	id.	3 - 152 -	1 - 52 - 10 -
1410C	54	Bijlken	Durmenkouter	201 -	31 - 20 -
1481	67	Id.	id.	168 -	25 - 50 -
1480	68	Biesmeerselken	id.	191 -	30 - 40 -
1321E1112		De beuntjes	Schipdonk	177 -	25 - 90 -
2994A	884	Kleem- of Keizers- put.	Kerhoek	3 - 55 -	1 - 58 - 80 -
Totale oppervl. :				54 g. 200 r.	24 h. 48 a 70 ca

(1) Eerste. nr landboek, tweede nr. kadaster.

(2) Respektievelijk volgens landboek en kadaster.

Het Goed te Meerlare : Het bakhuisje - 1750.

De pachters

Was het aantal pachters van het landgoed vanaf zijn stichting tot heden betrekkelijk groot geweest, dit was echter niet het geval voor wat het aantal families betreft, want niet meer dan vier verschillende geslachten hebben de hoeve bewoond sedert 1600, waaronder sommige vier en zelfs meer generaties naeen.

Wie een pachtvereenkomst met het Begijnhof afsloot, kon zeker zijn dat hij gerust op het hof kon blijven en de pacht zonder veel omhaal op zijn nazaten kon laten overdragen. Ook was de pacht prijs zeker aan de lage kant en zoals wij in een vorig hoofdstuk reeds aantoon den, was de grootjuffer altijd inschikkelijk inzake de modaliteiten van de betaling. Vooral in moeilijke dagen, door oorlogen en onlusten teweeggebracht, kon de pachter op het begrip en de tegemoetkoming van zijn meesteres rekenen. Van de andere kant werd de boerderij, zowel wat de woning als de bedrijfsgebouwen betreft, zeer goed onderhouden, zodat zowel de eigenaar als de huurder er alle belang bij hadden geen enkel pachtkontra kt voortijdig te verbreken, wat naar onze bevindingen ook nooit gebeurde.

De oudstgekende pachter van de hofstede die vanuit het archief tot ons komt en ongetwijfeld ook de eerste was, is Jan Heinrix, wellicht Hendrix te lezen, die het goed reeds gebruikte wanneer de Gentse poorters Jan en Wouter van Herzele het in 1377 verkochten aan Jacob van Merelbeke, eveneens stadspoorter van Gent. Jan Heinrix was kennelijk een gegoed landbouwer, want hijzelf bezat gronden in Meerlare die aan deze van het Begijnhof grensden. Hij was schepen van de Heerlijkheid van Berrenderlare, waaronder zijn eigendom en deze van het Begijnhof ressorteerden en hij hechtte zijn zegel aan de oorkonde waardoor de gebroeders van Herzele hun landerijen aan Jacob van Merelbeke te gelde maakten.

De volgende pachter, waarvan wij de eerste pachtbrief weervonden en die tevens de eerste was die aan de nieuwe eigenaar, het Gentse Begijnhof van Sint Elisabeth pachtte, was Arend Van De Velde, die het goed huurde voor een termijn van negen jaar, voor de prijs van 4 pond groten per jaar, met ingang van Kerstavond 1402 ⁽⁶⁹⁾.

Arend Van De Velde zal waarschijnlijk omstreeks 1433 zijn opgevolgd door Jan Grootaert, aangezien wij tussen 1402 en 1433 geen andere pachter vermeld vinden. Jan Grootaert bleef op de hoeve tot in 1451, jaar waarin Arend De Backer hem opvolgde en een nieuwe pachtvereenkomst met het Begijnhof afsloot, voor de duur van 9 jaar aan 6 pond 10 schellingen groten 's jaars. In 1491 gaf Arend De Backer de leiding van het bedrijf in handen van zijn zoon Joris, die op het hof bleef tot wanneer hij in 1506 werd opgevolgd door Pieter De Reude

(69) RAG : SE oorkonden.

(of De Reu). Rond hetzelfde tijdstip was ook een Pieter De Reude pachter van het Goed te Lovendegem, een pachthof dat eveneens aan het Sint Elisabethbegijnhof te Gent toebehoorde. Of deze Pieter dezelfde was die in 1506 het Goed te Meerlare in pacht nam, weten wij niet, maar het komt ons zeer waarschijnlijk voor, aangezien het geen zeldzaamheid was, dat éénzelfde boer meer dan één hoeve uitbaatte. Zo had Joos Hamerlinck rond 1811, naast het Begijnengoed in Meerlare ook het Goed van Rapenburg op den Bos te Zomergem in huur, dat hij nog hetzelfde jaar overliet aan zijn schoonzoon François Standaert ⁽⁷⁰⁾.

Wanneer Pieter De Reude in 1540 overlijdt, wordt de pachttermijn voortgezet door zijn weduwe, samen met haar zoon Jan, tot in 1555, wanneer Jan voor eigen rekening een nieuw kontrakt met de grootjuffer afsluit en op de hoeve blijft tot aan het einde van 1599.

Op 1 januari 1600 komt de familie De Vliegheer als huurder op het goed en zal er meer dan anderhalve eeuw leven en werken. De eerste was Jacob De Vliegheer die het in 1600 pachtte voor 9 jaar aan 19 ponden per jaar, som die het volgend jaar reeds tot 21 pond was opgelopen. Wij kennen de afkomst niet van Jacob, maar vermoeden dat hij van Zomergem geboortig was.

Met ingang van 1 januari 1622 wordt zijn zoon Christoffel De Vliegheer de nieuwe pachter, eveneens voor een termijn van 9 jaar, maar reeds voor de som van 32 ponden jaarhuur. Hij was volgens ons weten de eerste pachter die een huurovereenkomst met het Begijnhof ondertekende, waarin verscheidene uitgebreide voorwaarden gestipuleerd stonden ⁽⁷¹⁾.

Na het overlijden van Christoffel rond 1639, wordt de pacht voortgezet door zijn zoons François en Karel, telkens voor opeenvolgende termijnen van 9 jaar en voor de prijs van 48 pond groten, waarvan ieder de helft voor zijn rekening nam.

Van 1658 af vinden wij als pachters, twee neven, Christoffel De Vliegheer, zoon van François en Christoffel zoon van Karel, die samen het goed bestuurden, elk voor de helft van de huur tot in 1682, wanneer Christoffel, filius François zich uit het bedrijf terugtrekt en het beleid overlaat aan zijn neef, die er zal blijven tot 1688. Christoffel De Vliegheer was in 1630 te Zomergem geboren, huwde in 1654 met de Waarschootse Margaretha Aerts, aldaar in 1629 geboren en overleed op de hoeve in 1693, drie jaar na zijn vrouw.

Na het verstrijken van de termijn in 1688, sloten Christoffel en zijn zoon Maarten, samen twee opeenvolgende kontrakten af van zes jaar, maar in 1709, wanneer zijn vader overleed, bleef Maarten alleen op

(70) Archief O.C.M.W. Gent.

(71) SAG : SE n° 239, pachtbrieven 1557-1793.

het hof. Hij was in 1658 te Zomergem geboren, in 1681 aldaar gehuwd met Livina Bultinck, in 1661 eveneens te Zomergem geboren. Maarten stierf in 1714 en zijn weduwe voleindigde de huur in 1720, wanneer zij de pacht overliet aan haar zoon Ferdinand, om binnen de geborgenheid van diens gezin, een rustige dag te slijten tot aan haar dood in 1740. Ferdinand was te Zomergem geboren in 1687 en in 1715 te Oostwinkel gehuwd met Livina De Rycke, die aldaar in 1697 was geboren. Beiden overleden op de hoeve respectievelijk in 1759 en 1758.

Bij het huwelijk in 1748 van zijn zoon, die Pieter Ferdinand heette, liet Ferdinand het beleid over aan het jonge koppel. Pieter Ferdinand was op de hoeve geboren in 1724 en stierf er in 1756, nog voor zijn ouders. Hij was in 1748 te Nevele gehuwd met de aldaar in 1728 geboren Joanna Lamme. Na de dood van haar echtgenoot hertrouwde Joanna te Zomergem in 1758 met Norbert De Schuyter, in 1734 te Hansbeke geboren. Norbert De Schuyter sloot in 1760 een nieuwe huur-overeenkomst af, nadat zijn vrouw de voorgaande termijn had geëindigd. Hij stierf op het hof in 1784 terwijl zijn echtgenote reeds in 1772 was overleden.

De familie De Vliegheer was van oudsher van hoog aanzien in Zomergem en had de mikrobe van de dorpspolitiek in het bloed zitten. Zo vinden wij verscheidene leden van deze eerbiedwaardige familie die in het dorp de meest diverse posten hebben bekleed, zoals, schepenen, leden van de kerkfabriek en de armraad, pointers en zetters, prijzers en schatters en zelfs burgemeesters. Vooral Maarten De Vliegheer schijnt hierin bijzonder geïnteresseerd te zijn geweest want hij was pointer in de wijk Meerlare waar hij woonde in 1691, armmeester en lid van de kerkraad rond hetzelfde tijdstip, schepen van 1688 tot 1699 en van dan af burgemeester tot in 1709 ⁽⁷²⁾.

De drie laatste generaties De Vliegheer waren, evenals hun echtgenoten en afstammelingen, « afzetene vrijlaten » of niet residerende poorters van het Ambacht Maldegem. Dit wil zeggen, dat zij door dit vrijlaatschap ontslagen waren van de belastingen op het « beste hoofd » of beste « cateyl », een feodaal recht dat de dorpsheer, uit hoofde van zijn overheidsrechten, mocht innen uit de nalatenschap van iemand die binnen het ressort van zijn heerlijkheid was overleden. Deze vrijstelling was zeer belangrijk want dit beste hoofd kon soms zeer zwaar wegen op de erfenis, aangezien het veelal de prijs van een paard of een stuk rundvee betrof. De inwoners van het Ambacht Maldegem en van het Vrijlaatschap Ursel genoten van deze vrijstelling en daarom lieten sommige gegoede landbouwers en burgers zich van deze gebieden vrijlaat maken, tegen betaling van een « issugeld », maar konden het ook worden door huwelijk met een vrijlaat of vrijlates. Eenmaal dat iemand vrijlaat was, ging dit voorrecht van rechtswege over op zijn wederheft en op zijn kinderen. Het vrijlaatschap van de familie De Vliegheer was op

(72) RAG · fonds Zomergem, verschillende dokumenten tussen 1690 en 1709.

26 september 1717 begonnen, als gevolg van het huwelijk van Ferdinand De Vliegheer met Livina De Rycke, vrijlates van het Ambacht Maldegem, die dit voorrecht van haar vader had geërfd.

Na het overlijden van Norbert De Schuyter in 1784, had zijn zoon Karel de huur overgenomen voor rekening van zijn nog minderjarige broers en zusters en sedert 1796 voor eigen rekening. Hij was in 1750 in Meerlare geboren en in 1792 in Poesele gehuwd met Petronella Thérésia Martens, die aldaar in 1769 was geboren. Zij overleed reeds in 1817, terwijl haar man haar overleefde tot in 1835.

Ondertussen had Karel De Schuyter in 1810 de hoeve onderhuurd aan Joos Hamerlinck uit Oost-Eeklo, die ze op zijn beurt in 1811 overliet aan zijn schoonzoon François Standaert, die in hetzelfde jaar met zijn dochter Livina Maria was gehuwd. Joos tekende echter als medepachter en borgsteller. François was in 1779 te Lembeke geboren, in 1811 in Oost-Eeklo getrouwd en overleed op de hoeve in 1842. Na zijn dood bleef de weduwe, samen met haar kinderen de hoeve besturen tot in 1843.

In september 1844 werd de pacht overgenomen door haar oudste zoon Donatus die in 1812 was geboren. Wanneer Donatus in 1860 tot gemeenteontvanger van Zomergem werd benoemd, bleef hij nog twee jaar op het hof maar ging in 1862 naar Waarschoot wonen, waar hij in 1875 overleed als jonggezel en nog steeds in hoedanigheid van gemeenteontvanger van Zomergem. Ondertussen was zijn moeder Livina Hamerlinck naar Mariakerke verhuisd, waar zij in 1863 in een gezegende ouderdom overleed.

Pieter Bernard, een jongere broer van Donatus, had in januari 1863 de huur overgenomen met borgstelling van Donatus. Pieter Bernard was in 1820 in Meerlare geboren en overleed er in 1877. Hij was in 1856 te Bachte Maria Leerne gehuwd met de aldaar in 1831 geboren Julia Filliers, die eveneens op het hof overleed in 1877, slechts drie maanden na haar man.

Wanneer Pieter Bernard en zijn echtgenote in 1877 stierven lieten zij verscheidene minderjarige kinderen achter, waarvan de oudste slechts 16 jaar oud was. Zij mochten nochtans op de boerderij blijven wonen en de huur voortzetten onder het beheer van hun oom Jan Bernard Standaert, brouwer op het dorp te Zomergem.

In 1890 was de oudste zoon Edmond Standaert 28 jaar geworden en blijkbaar bekwaam genoeg om de hoeve zelf uit te baten en hij nam de pacht over voor rekening van de gemeenschap. Edmond was in 1861 te Zomergem geboren en in 1903 in dezelfde gemeente gehuwd met Anaïs De Laeter, eveneens geboortig van Zomergem. Kort na hun huwelijk verhuisden Edmond en zijn vrouw naar Evergem om er een bloemisterij uit te baten.

Anaïs overleed reeds in 1906 en weinige tijd nadien ging Edmond naar Wondelgem wonen waar hij in 1941 stierf.

De Standaerts, hoewel ze vanouds uit boerenfamilies afstamden, hadden kennelijk niet veel landbouwersbloed in de aderen en ze hebben er ook maar weinig voor gedaan om het aan te kweken. Traditiegetrouw ging de hoevepacht van vader op de oudste zoon over, die het boerenbedrijf blijkbaar met tegenzin voortzette, zonder veel enthousiasme, terwijl de andere kinderen hun eigen weg gingen.

Wij vinden Standaerts als priester, gemeenteontvanger, gemeenteklerk, brouwers, bloemisten, handelaars in koloniale waren en koffiebranders, terwijl velen het pad van de dorpspolitiek insloegen of zich gingen nestelen in allerlei parochiale bestuurslichamen, waar ze echter weinig of geen furore maakten.

In 1899 reeds had Edmond Standaert de pacht van de hofstede overgelaten aan August De Vliegheer en was als jonggezel naar Evergem gaan wonen om er, gelijk reeds hoger wordt vermeld, een bloemisterij te besturen.

August De Vlieger, pachter geworden van de hoeve in 1899, met als medepachter zijn latere gebuur August Pauwels, werd in 1842 te Zomergem geboren en huwde in 1876 met Marie Louise Steyaert, afkomstig van Ronsele waar ze in 1847 was geboren. August en zijn echtgenote overleden beiden in Meerlare, hij in 1917, zij in 1909.

August De Vliegheer was een achterkleinzoon in de vijfde graad van Martin, die in 1707 het hof had verlaten ten behoeve van zijn broer Ferdinand. Zo kwam August in 1899, waarschijnlijk zonder het zelf te weten, naar het voorvaderlijk nest terug.

Na het overlijden van August werd de pacht voortgezet door zijn kinderen tot in 1920, wanneer de oudste zoon Kamiel in Zomergem trouwde met Marie Rosalie Bastiaen, die aldaar in 1882 was geboren. Kamiel De Vliegheer was in 1878 te Bellem geboren en overleed op het hof in 1949. Zijn weduwe overleefde hem nog tot in 1968. Wanneer Kamiel in 1920 het hof pachtte, tekende zekere August De Blaere, die in de Zomergemse wijk Durmen eveneens een hoeve van het Begijnhof in pacht hield, als borgsteller.

Nadat de termijn, die door de weduwe van Kamiel in 1952 was geëindigd, verstreek, gaf zij de teugels van het grote bedrijf in de bekwame handen van haar enige zoon André. Hij werd in 1920 te Zomergem geboren, huwde in 1949 met Gabriëlle Lataire, hier eveneens geboren in 1926 en overleed op de boerderij in 1979.

De huidige pachter is hun zoon Paul. Hij werd geboren te Gent in 1950 en trad in 1976 in het huwelijk te Sint-Laureins met Denise De Geeter, die aldaar in 1952 werd geboren.

Zeer vermeldenswaardig is nog, dat Paul De Vliegheer een rechtstreekse afstammeling is van de familie De Vliegheer die van vóór het begin van de XVIIe eeuw tot aan het einde van de XVIIIe eeuw op

de hoeve heeft gewoond. Het is nochtans louter toevallig, want de twee families die van 1800 tot 1898 de boerderij hebben uitgebaat, hadden geen enkele familieband noch met de vroegere tak De Vliegheer, noch met de huidige.

Lijst van pachters en hun pacht prijzen

1377-1401	Heinrix Jan	4	pond	gr.
1402-1432	Van De Velde Arend	6 1/2	—	—
1433-1475	Grootaert Jan	7	—	—
1476-1490	De Backer Arend	7	—	—
1491-1505	De Backer Joris	7	—	—
1506-1522	De Reu(de) Pieter	7 1/2	—	—
1523-1529	idem	8 1/2	—	—
1529-1538	idem	8 1/2	—	—
1538-1540	idem	8 1/2	—	—
1540-1549	Weduwe Pieter De Reude	8 1/2	—	—
1549-1553	idem	8 1/2	—	—
1553-1556	De Reude Jan fs Pieter	10	—	—
1556-1564	idem	12	—	—
1564-1572	idem	14	—	—
1572-1580	idem	14	—	—
1580-1586	idem	21	—	—
1586-1590	idem	11	—	—
1590-1599	idem	12	—	—
1599-1608	De Vliegheer Jacob	21	—	—
1608-1622	idem	26	—	—
1622-1623	De Vliegheer Christoffel fs Jacob			
1623-1631	idem	32	—	—
1631-1640	idem	48	—	—
1640-1649	De Vliegheer Christ. en zoon Karel			
1649-1656	idem	54 à 60	—	—
1656-1658	idem			
1658-1667	De Vliegheer Christ. fs Francis en Christ. fs Karel	54	—	—
1667-1669	De Vliegheer Christoffel	54	—	—
	° Zomergem - 1630			
	† Zomergem 22-12-1693			
	× Waarschoot 7-4-1654			
	Aerens Margareta			
	° Waarschoot - 1629			
	† Zomergem 12-3-1690			

1669-1678	De Vliegheer Christ. en zoon Maarten	50	—	—
1678-1682	idem	68	—	—
1682-1690	idem	50	—	—
1690-1693	idem	50	—	—
1693-1694	Weduwe Christ. De Vliegheer	45	—	—
1694-1700	De Vliegheer Maarten	45	—	—
	° Zomergem 25-3-1658			
	† Zomergem 4-3-1714			
	× Zomergem 28-9-1681			
	Bultinck Livina			
	° Zomergem 14-2-1661			
	† Zomergem 24-5-1740			
1700-1706	idem	58	—	—
1706-1710	idem	58	—	—
1710-1714	idem	50	—	—
1714-1720	Weduwe De Vliegheer Maarten	50	—	—
1720-1724	De Vliegheer Ferdinand fs Maarten	50	—	—
	° Zomergem 9-2-1687			
	† Zomergem 5-10-1759			
	× Oostwinkel 29-11-1715			
	De Rycke Livina			
	° Oostwinkel 9-9-1695			
	† Zomergem 7-11-1758			
1724-1730	idem	50	—	—
1730-1736	idem	50	—	—
1736-1742	idem	50	—	—
1742-1748	De Vliegheer Pieter Ferdinand			
	fs Ferdinand			
	° Zomergem 17-8-1724			
	† Zomergem 12-5-1756			
	× Nevele 16-7-1748			
	Lamme Joanna			
	° Nevele 23-11-1728			
	† Zomergem 13-12-1772	42	—	—
1748-1754	idem	46	—	—
1754-1756	idem	54	—	—
1756-1758	Weduwe Pieter Ferd. De Vliegheer	54	—	—
1758-1760	De Schuyter Norbert			
	° Hansbeke 26 5-1734			
	† Zomergem 24-1-1758			
	Lamme Joanna Wwe P. Ferd.			
	De Vliegheer			
	° Nevele 23-11-1728			
	† Zomergem 13-12-1772	54	—	—
1760-1784	idem	54 à 57	—	—

1784-1790	De kinderen Norb. De Schuyter onder voogdij.	83 à 95	—	—
1790-1796	De Schuyter Karel fs Norbert ° Zomergem 24-9-1760 † Zomergem 2-2-1835 × Poesele 17 8 1792 Martens Marie-Théresia ° Poesele 26-10-1767 † Zomergem 4-9-1817	106	—	—
1796-1802	idem	106	—	—
1802-1808	idem	140	—	—
1808-1810	idem	140	—	—
1811-1816	Hamerlinck Joos voor rekening v. Standaert François ° Lembeke 1-11-1779 † Zomergem 10-2-1842 × Oosteeklo 27-4-1811 Hamerlinck Livina Maria ° Oosteeklo 31-5-1780 † Mariakerke (Gent) 10-10-1863	120	—	—
1817-1841	idem	120 ned. gild.		
1842-1844	Weduwe Standaert François	1500 à 1775 f.		
1844-1862	Standaert Donatius fs François ° Zomergem 21-3-1812 † Waarschoot 24 4-1875	2070 f.		
1863-1876	Standaert Pieter Bernard ° Zomergem 21-6-1820 † Zomergem 16-8-1877 × Bachte Maria Leerne 5-11-1856 Filliers Julia ° Bachte Maria Leerne 28-1-1831 † Zomergem 21-11-1877	1900 f.		
1877-1889	Standaert Jan Bernard voor reken. v. kind. Pieter Bernard	2800 f.		
1890-1899	Standaert Edmond fs Pieter Bern. voor reken. broers en zusters ° Zomergem 9-10-1861 † Wondelgem 2-11-1941 × Zomergem 21-7-1903 De Lacter Anaïs ° Zomergem 4 12-1877 † Evergem 4-3-1906	2800 f.		
1900-1920	De Vlieghe August ° Zomergem 8-12-1842 † Zomergem 19-4-1917 × Ronsele 23-11-1876	2820 à 3500 f.		

	Steyaert Marie-Louise	
	° Ronsele 27-4-1847	
	† Zomergem 24-8-1909	
1920-1952	De Vliegheer Kamiel fs August	3500 f.
	° Bellem 17.-3.1878	
	† Zomergem 11-4-1949	
	× Zomergem 28-1-1920	
	Bastiaen Marie Rosalie	
	° Zomergem 26-8-1882	
	† Zomergem 5-3-1968	
1953-1962	Weduwe De Vliegheer Kamiel	—
1962-1979	De Vliegheer André fs Kamiel	
	° Zomergem 21-12-1920	
	† Zomergem 18-12-1979	
	× Zomergem 10-11-1949	
	Lataire Gabrielle	
	° Zomergem 23-3-1926	
1979-.....	De Vliegheer Paul fs André	—
	° Gent 3-11-1950	
	× St-Laureins 16-9-1976	
	De Geeter Denise	
	° St-Laureins 20-4-1952	

Maurice RYCKAERT

Bijlage I

Verkoopbrief van 12 bunder 150 roeden land in Meerlare te Zomergem, door Jan en Wouter van Herzele, op 1 augustus 1377, aan Jacob van Merelbeke.

Wy Andries Van der Donc, amman ende wetteleec maenre ons heere sgraven van Vlaenderen, als binnen den ambachte van Zomerghem, ende Philips Bruneel, Zeghere De Noker, Jan Van der Donc ende Claeis de Busere, scepenen ons heeren sgraven van Vlaenderen vors. als binnen de vors. ambachte van Zomerghem. Ende Andries Van der Donc, baeliu ende wetteleec maenre Philips van Steenlant, als up zyn heerscepe dat hi heeft ligghende binnen den ambachte van Zomerghem ende dat men heet theerscepe van den berrendelare. Ende Jan Heinrix sone, Willem de Pau, Pieter Rosier ende Jan de Smet, scepenen Philips vors. alst up zyn vors. heerscepe ende als ter selver tyt dat dese dinghen ghedaen waren, doen te wetene ende maken kenlic, allen die ghenen die desen tsaertre zullen sien ofte horen lesen, dat quam voor ons ofte vor wette boven ghenaeft, myn heere Wouter van Hersele, ruddre ende Jan van Hersele zyn broeder, als porters in Ghent ende Jan van Hersele vors. brachte enen brief van ons heere scepenen van Ghent, dat zy hem kenden over haren portre. Ende kenden ende verlieden mijn heere Wouter, rutter ende Jan vors, dat zy beide hebben ver-

kocht, wel ende redelicke, Jacoppe van Merrelbeke ende Katelinen zinnen wive, twaelve bunere lants ende een half ghemet lettelt mijn of meer, ligghende up dese vors. twee heerscepen binnen der prochie van Zomerghem, up merlaer ende daer ometrent, de welke erve vorts Jan Heinrix sone nu in pachte hout in desen tyt, al omme eene seker somme van ghelde, van der welker somme myn heere Wouter rutter ende Jan vors. kennen hem selven wel betaelt ende vergolden van Jacoppe ende Katelinen zinnen wive vors. Ende van desen vors. twaelve bunere lants ende een half ghemet lettelt mijn of meer, soe was mijn heere Wouter rutter ende Jan vors. zijn broeder, als porters, wel ende wettelic ontvruet ende Jacob ende Kateline syn wijf vors. als porters, wel ende wettelicke der in ghevruet als portre jehens portre bij maninghe van mij, amman ende baliu vors. ende by wijsdome van onsen vors. scepenen quite lant om quite ghelt, naer wet, costume ende usagie vanden vors. ambachte van Zomerghem, met gherechter errelicker renten, dats te wetene, elc bunere met drien schelen parisisen tsjaers gheldende ter gherechter errelicker renten in paertseelen gheldende ghelijc dat hier naer bescreven staet. Int eerste te baemesse den grave van Vlaenderen, drie ende twintich paix ende twee pence tsjaers, vort te sente bamesse Philipe van Steelant, twintich pence parisisen tsjaers ende vort te kersavonde in rente die men heet hulproeps rent, acht schele ende drie pense parisisen tsjaers. Vort in de rente die men heet de bennincsche rente te meye, drie schele ses pense parisisen tsjaers. Ende hier mede soe heeft myn heere Wouter rutter ende Jan zijn broeder vors. gheloeft te warenderne Jacoppe ende Katelinen sinen wive vors. ende haer lieder nacomere ende met nemaers commers. Ende alle dese vors. dinghen ende elc point zonderlinghe wel ende wettelike vor den amman, vor den baliu ende vor scepenen vornoempt staen. Ende omme dat wij amman, baliu ende scepenen vorseyt, vor ons ghedaen waren ghelyc dat vorscreven staet, met allen wetteleken manynghen ende vonnissen die te toe behoren naer wet, costume ende usagie van den vors, ambachte van Zomerghem, soe hebben wy aman, baliu ende scepenen vors. desen tsaertre gheseghelt elkerlyc van ons lieden met sinen zeghele, wthanghende, ter bede ende te versoeke van beeden paertien. Dit was ghedaen int jaer ons sheeren doe men screef, dusentich drie hondert ende sevene ende tseventich, up den ersten dach van den Oeste.

(de akte op perkament is bekleed met afhangende zegels in zwarte was, van de Aman, Philip Bruneel, Zegher de Nocker, Jan Van der Donc, Claeyns De Keizer, baljuw, Jan Hendrix, Willem De Pau, Pieter Rosier en Jan De Smet - RAG : Sint Elisabethbegijnhof - oorkonden).

Bijlage II

Akte van verkoop door François Honeweder en zijn echtgenote Margriete van Merelbeke, aan hun schoonzuster, Katelijne sWedegen, weduwe van Jacob van Merelbeke - 1388.

Wy Jacop Vander Wedaghen, amman ende wettelic maenre ons here sgrave van Vlaenderen, ende onser erfachteghen vrouwe van Vlaenderen binnen den ambachte van Zomerghem, ende Andries vander Donc, Willem vander Wedaghe, Zeger fs mevaert ende Jan De Smet, scepenen ons heer sgrave van Vlaenderen, ende onser erfachtegher vrouwe van Vlaenderen vors(eyt), alse binnen den ambachte van Zomerghem, ende Andries vander Donc, baeliu ende wettelice maenre Philips van Steelandt, als up sijn eerscip dat hij heeft ligghende binnen den ambachte van Zomerghem ende dat men eet vander berrendelare. Ende Jan Heirix zone, Claeys de Keyssere, Henderike ende Jan De Smet, scepenen Philips vors. als up dit vors. eerscip, ende al t' zelfdertijt dat dese dinghen ghedaen waren, doen te weten ende maken kenlic alst den ghenen die desen tsaerte zullen zien of horen lesen, dat quaemen vor ons al vor beede wette boven ghenoept, staen Fransoys Hovenweder ende Margriete sijn wettelike wijf, Jacops zuster van meerlebeke, met eenen wetteliken bijstaende voochte, die hemlieden was ghegheven bij wette naer costume ende usagie vanden vors. ambachte van Zomerghem, omme redene dat sij waren poorters, kenden ende verlijden, dat sij hebben vercocht wel ende redelike, Kateline van Meerlebeke, Jacops weduwe vors. al de erve ende cateylen die hemlieden verstarf ende verscheen als vander dood van Jacops vors., Mergrieten, François wijf, vors. broeder, beede huussinghe die François ende Mergriete sin wijf vors. der up ghedaen maeken hebben ende die hem verstorven zijn als vander dood van Jacope vors. ende al de cateylen die François ende Mergriete sijn wijf hebben, eertvast ende naghelvast, ende al dat hem lieden es comende als vanden dood, erft, erve, beleninghe ende cateylen, ghelijc dat de vorscrevene staet ende al trecht dat sij hebben an tgoed, dat Jacob ende Kateline sijn wijf houdende waren inden tijt dat Jacop vors. had voor 't dood, ligghende binnen der prochien van Zomerghem up de vors. twee eerscepen, also verre als de cateylen sijn eerdvast ende naghelvast. alomme eene zekre some van ghelde vande welke some François ende Mergriete sijn wijf vors. tekenen ende parafieren hetzelve met haren wetteliken vooht, wel betaelt ende al vergolden van Katelijne vors. ende van deser vors. erven ende van al de rechte datter François ende Mergriete sijn wijf der an hebben mochten ofte versterven mochten, sijn vanden dood van Jacope vors., so was François en Mergriete sijn wijf met hare wetteliken voocht wel ende wettelike onterft met drie kercgheboden zuner utter kerke comende ende onghecalengiert. Ende Katelijne vors. al diere ghelike wel ende wettelike der inne gheerft bij maeninghe van amman, baeliu ende bij wijsdomme van onsen vors. scepenen in beden hancken, quite goed om quite ghelt, naer costuime ende usagie vande vors. ambachte van Zomerghem met sine gherechte erreliker renten, poorter jeghens poorter. Ende altoes bliven dese vors. erve in coste ende laste metten vors. ambachte van Zomerghem. Dit alles was al ghedaen ende ontdaen, wel ende wettelike voer den amman ende voer scepenen, voer den bailliu ende voer scepenen die hier boven ghenoept staen. Ende omme dat wij amman ende scepenen ende bailliu ende scepenen vornoemt willen ende begheeren, dat alle dese vors. dinghen sullen bliven, goed vast ghestaede ende wel ghehouden, ghelic dat vorsproken staet, eeuwelike

ende ervelike gheduerende, so hebben amman ende scepenen, bailliu ende scepenen vors. desen tsaertre ghezeghelt elkerlijc van ons lieden met sinen zeghele, uthanghende ter bede ende te verzoeke van beede partijen, in orconscepen der kennesse der waerhede. Dit was ghedaen int jaer ons heeren, doemen screef m ccc vierwaerne twintich ende achte, ten huutgaene vanden oeste int jaer vorseyt.

(RAG : fonds Bisdom E n° 374 oorkonden).

Bijlage III

Koopakte van een behuysd goed van 17 bunder, door het Sint Elisabeth-begijnhof te Gent, van Katelijne s Wedegen, weduwe van Jacob van Merelbeke. - 1403.

Kenlic sij allen lieden, dat Kateline sWedeghen, Jacobs Wedewe van Merlebeke, comen es voer scepene van 's kuere in Ghend, kende ende lijde dat soe vercocht heeft wel ende redelyc, joncvrouwe Mergrieten steenmaers te firmerien van sent lijsbette in Ghend, haer goet ghestaen in de prochie van Somerghem, met alle de husinghen, bomen, have ende cateylen der toebeorende, tusschen de sestiene ende den zeventiene bunre groot, lettelt min of meer, gheleghen up Merlaer. Dese coop es ghedaen omme eene sekere somme van ghelde waer af hare vorseyde Katelijne kende wel ende vul betaelt van joncvrouwe Mergrieten vors(eyt), in name van des vors. firmerien, ende vort omme vijf pont grooten torn, sjaers lijfrente tharen leven lanc ghedurende ende niet langhere, die te bataelene te twee paymenten sjaers, dats te wetene, deerste payment, draghende twee pont tien scelle grooten, tsente jansmesse als eerst comende en dander heelft uitghelike te kersavonde daer naer volghende. Ende also voert, van jare te jare ende van te alle jare te jare, vijf pont grooten gheldende, also langhe als Katelijne vors. leven sal ende niet langer. Ende omme dese vors. lijfrente wel te betalene Katelijne vors. haer leven lanc, so heeft joncvrouwe Mergriete Steemaers vors. grootmeesterighe van sente lijsbette in desen tijt gheloofd, bij consente van Pieter F. Symoens ende Symoene Utenhove, vogheden van den vors. hove, wel te betaelene ten terminen ende daeghen also vorsyt es, ende verbint hare als grootmeesterighe der toe ende hare nacomers, die tregement van der fermerien hebben sullen, ende al dat goet dat de fermerie al heeft of namaels hebben mach, sijt binnen Ghend of der bueten, ome Katelijne vors. hare vorseyde lijfrente daer an te verhalene, ende te ghecringhene. Ende waert also dat Katelijne vors. niet betaelt en ware ten daghe vorseyt ofte binne veerthien nachten naer elken dach, onbegrepen, so mach Katelijne vertheeren of doen vertheeren, wien ende waer soe willen sal, zes schellinghen parisis sdaeghs, eene maent lanc duerende, onghemindert der principaale lijfrente. Ende waert so dat soe dan niet betaelt en ware, beede van principaeler lijfrente ende van theen, so sal se moghen volghen up der fermerie goet vorseyt, omme inninghe te ghecrighene na de wet van der poort. Ende mids desen, so heeft Katelijne vors. gheloofd, joncvrouwe Mergriete, in de name van der fermerie, ten vors. goede te

doene ter stede daert behoort, ten eersten dat soet goelijc sal connen ghedaen. Ende ghevielt, dat Katelijne starf en soe joncvrouwe Mergriete ten vors. goede wettelic ghedaen hadde ende hare hoirs ende nacomeren der vors. fermerie van den voorn goede onghebruuc laten ende soes niet ghebrucen en mochte, so kent soe als up over dan dat soe sculdich wesen soude der verncempte firmerie, de somme van driehondert noblen te betalene, de vors somme van den besten ende gherechten goede daer soe ute verstorven soude wesen. Ende dit versekert up hare ende up al thare. Dit was ghedaen up den xxvi ste dach in meye int jaer xiiic ende drie, int scependom. h matheus samans, h pieter amelrics ende harer ghesellen.

(RAG : Sint Elisabethbegijnhof - oorkonden).

Bijlage IV

Pachtkontrakt tussen het Sint Elisabethbegijnhof te Gent en Arend Van De Velde - 16-3-1412.

Kenlic sij allen lieden dat Arend Van De Velde heeft ghenomen in eenen zeker loyalen pachte jeghens joncvrouwe Mergrieten Steenaers, grootmeesterigghe van Sente Lijsbette hove in Ghend, tgoet dat men eet up Meerlare, zes tiene bunre groot, lettelt min of meer, eene zeker termijn van neghene jaren lanc durende, omme achte ende veertich ponde paris sjaers, te ghelicene te twee paymenten sjaers, dats te wene, deene helft te kersavonde ende dander helft tsente Jansmesse der na volghende, waer af deerste payment vallen sal te kersavonde int jaer xiiic ende drie. Ende vorseide moet houden sinen pacht durende, alle de husen, lovelike te ghereke tsinen coste van vorsten ende van horenbomen. Item heeft hij ontfien in prijse also hier na volgt, int eerste, in waghene ende peerden, arnassche vi p. viii s. Item in vlasse upt lant, x bunre 5 roeden, gheprijs an iiii p. ix sch. g. Item vijf ghemete corens gheprijs elc ghemet iiii p ix sch. g. Item ellef ghemete evenen elc ghemet gheprijs xl gro. Item den mesput moet hij laten, een vierendeel roeden diep, drie roeden lanc ende twee roeden ende twee voete ghewillich breed. Item moet de pachte vorseit vut achterste jaer van sinen pachte zayen up dit vorseide goed, achte ghemete corens meer dan vorseven staet ende dit al in braken, wel ghemest ende dese achte ghemete corens mach hij wech voeren tsinen afsecedene nemaer ande vette en heeft hij niet en dit es al gheprijs. Item van es van voorwaerde dat den pachter vors. moet laten tsinen afsecedene, teen derde van al de wulghen, drie jaer hout, tander derden deel twee jaer hout ende terde derdendeel een jaer hout. Ende telshout teen derdendeel zevene jaer hout, tander derdendeel vijf jaer hout ende terde derden deel twee jaer hout. Ende de pachte vorseit en mach gheen land verandzaden ende hij moet dien altoes in alre manieren also een goed loyale pachte sculdich es te doene. Dit was ghedaen int jaer xiiic ende twee te alf maerte.

(RAG : Sint Elisabethbegijnhof, - oorkonden).

Bijlage V

Pachtbrief afgegeven aan Jan Grootaert op 9 mei 1433.

Kenlic zij allen lieden dat Jan Grootaert fs eende beele sijn wettelike wijf, hebben ghenomen met zekeren voorwaerden, in loyalen pachte jeghens jonff. Amelberghen s Doesteker, grootmeesterigghe van Sente Lijsbetten hove in Ghend, haerlieder goet, ghegeeten te Meerlaer inde prochie van Somerghem, groot sijnde xvii buender hemels breet, alsoet ghestaen ende ghelegghen es, onbegrepen vande grootte, ome de somme van seven ponden grooten sjaers Vlaendersche munten, alzulc ghelt als mijn heere van Vlaenderen sal doen ontfaen van sinen renten ende Domeynen, telken daghen ende jaeren als de pachten vallen sullen, ende omme eene steen vlas eens wechdraeghende, ende dit den termin van ix jaeren lanc duerende, welke vors. pacht beghonste ende inghinc te meye int jaer veerthienhodert ende xlii, te betaelene te twee payementen tsjaers, waeraf deerste pacht ende payment naer vrome vallen sal te kerssavonde int jaer vorseyt, ende dander heelt vanden selven pachte te Sent Jansmesse daer naest volghende, die ligghen sal int jaer veerthienhondert ende xliii. End also voort van jaere te jaere ende van termine te termin, neghen vulle vromen heffende end neghen vulle pachten gheldende. Ende het es besprec ende voorwaerde, dat Jan ende sijn wijf vornoempt, moeten houden al de husinghen up tvorseide goet staende, lovelic te ghereke te sinen coste van vorsten ende van hoorenboomen, den voors. pacht lanc gheduerende. Ende voorts es den voors. pachter ghehouden te doene theen ende banderoeden ende montcosten, sonder der fermeryen cost vanden deckere. Ende voort drie ofte viere dachhuren met sijn selfs handen ghewrocht, daer af soe en es de fermerye niet ghehouden. Voorts es besprec dat de vors. Jan sal planten alle jaeren den pacht lanc duerende, twee hondert Wulgh poten daer af de fermerye gheven sal de vors. ix jaeren lanc, elcx tsjaers xii groote. Item so heeft de selve pachter ontfaen in prijsie olso hier van volghet, welken prijs hij laten moet te sinen afscheedene. Inden eersten, peerden en waghene in harnassche daer toe vl pond viii schel. parisis. Item in vlasse up dlant, hondert ende xviii roeden ende so elc roede ghespresen eenen grooten. Item v ghemete corens, gheprijs elc ghemet vii ponden iiiii schel. parisis. Item vi ghemet evenen, elc ghemet gheprijs iiiii pond parisis. Item den mesput moet Jan vorseid laten, een viereendeel roeden der gaende diepe ende drie roeden lanc ende twee roeden ende ii voeten ghewillich breet al in lovelice messe. Item moet den pachtere vors. ten achtersten jaere van sinen pachte sayen up dit voors. goet viii ghemete corens meer dan vorsecreven staet ende dit al in braken, wel ghewonnen, ende dees acht ghemete corens mach Jan afvoeren tsinen afscheedene, maer an de vette en heeft hij niet sonder meer bezaeytheden dan vooren verclaert es up dit goet te laten, ten afscheedene van Jan vorseid. Ende dit es al gheprijs in parysien ghelde, goets ghelde. Item so moet den vors. pachter laten tsinen afscheedene, deen derdendeel van al den wulghenhoute up tselve goet staende, twee jaer houdt sijnde ende dander derdendeel een jaer houdt sijnde ende terde

derdedeel te ghetideghen houwe bloot sijnde. Ende waer de voors. pachter een houde vulghe houwt of doet houwen, daer voren sal hij twee poten planten. Voort es besprec ende voorwaerde, dat Jan voors. ant upghaende hout houwen noch doen houwen en sal, dan also verre als loyalen pacht sculdich es te fine. Ende stoppele vanden corene ende andersins den selven goede toebehoorende, so moet Jan Grootaert vors. laten tsinen afscheedene, inden heersten ant langhe stic lxii roeden thune van eenen jaer hout. Item ande straete lxxxvii roeden thune ten twee jare. Item ant hof bachten den scaepstal, totten hofgate, eenen thune een jaer hout sijnde. Item noch ant hof tusschen den hofgate ende der schueren, eenen thune twee jaer hout sijnde. Item ande oostzijde vanden boghaerde, doorgaende totte paertstalle, eenen tune van twee jaer hout sijnde. End de pachter en mach oheen landt verandsaden binnen sinen achtersten drie jaere. Ende het es besprec ende voorwaerde dat de vors. pachter alle jaeren der grootmeesterigghe vanden hove telken paesschen sal senden hier int hof, een vet lam. Ende inderghelice so sal de grootmeesterigghe alle jaeren in zedeliker tijt doen kiezen eenen appelboom metten vruchten daert haer ghelieven sal inden bogaert up tselve goedt. Ende Jan vors.. sal jaerlicx in minderijghe van sinen pachte betalen, de rente vanden meersche end bennicx cappelrije. Ende int ghelijke sal hij tgcet verhoeden van scaden ende straetberyde, ende waert bij also dat eenighe scade ghesciede van Jans wijf oft van sinen boden oft omme eenighe occusoen van hem selven toecomende, dat heeft Jan Grootaert belooft altoos te beterne ende up te rechten ter ordinancien ende ten zegghen van goeden lieden, diere de grootmeesterigghe ende voochden vanden hove, toe ordineeren ende stellen souden. Alle dese voors. poincte ende elc poinct sonderlinghe, so hebben Jan Grootaert ende beele zijn wettelike wijf, versekert up hem lieden ende up al thaere ende voort beter ende zekere te doene, so wanneer date de grootmeesterigghe begheren sal. Ende het sijn borghe over hem lieden ; Gabriel Goethals, Jan van Keercvoorde fs Arends ende Lijsbette Grootaerts sijn moedere. Dit was ghedaen ten daghe boven ghescreven.

(RAG : Sint Elisabethbegijnhof - oorkonden).

Bijlage VI

Pachtovereenkomst tussen de grootjuffer van het Sint Elisabethbegijnhof te Gent en Arent De Backer anno 5 april 1476.

Kennelic dat Arent De Backer commende es, kend ende lijd, dat hij heeft ghenomen in loyale pachte ende voorwaerde jeghens joncvrouwe Lijsbette Maerthoens, grootmeesterigghe vanden beghinhove t sinter lijsbette binnen Ghend, bij consente vanden vooghden vanden zelve hove ende fermerie, t goet alsnu ghestaen ende gheleghen es inde prochie van Somerghem, die men heet t goet up Meerlaere, groot xvii bundre lettelt min ofte meer, onbegrepen vande grootte enne dit omme eene termijn van ix jaeren lanc ghedurende, omme vi ponden xii sce-

linghen t sjaers, te betaelen in twee paymenten in elc jaer, te weten, deen helft ende eerste payment int jaer lxxviii ende dander helft te St Jansmesse in lxxix. Ende also voort telken Kerstavont ende St Jansmesse achtervolghende, deen helft vande voorseyden pachte betaelende ix vrome heffende ix vulle pachten, gheldende altyts met zulke ghelden parisis. Besprect wesende, dat den pachter hemlieden zal van scauwen vande waterganghen tzijnen coste ende de renten ende vutghaeven zal hij bethaelen ende moghen in minderinghe bringhen van zijnen pachte. Ende als van de besaethede ende laetinghe van tzelve goet, zal hij laeten ten sijnen afschedene, ghelijck ende in de manieren dat de chyrografyn es up ghemaect in hove, ende verclaert welcke pacht ende voorwaerde de voornoemde Arnt heeft beloofd ende bekend ende versekert, up hem ende up al de zijnen, ende voorts zijn borghe over hem ende elc andere, Willem Goethals fs Jacope, Zegher Buysse ende wwe Jan Willems. actum 5 aprilis 1476.

(SAG : reeks 301. Register v.d. Keure. Reg. n° 53 f° 86).

Bijlage VII

Pachtvereenkomst tussen Margriete Damman, grootjuffer van het Begijnhof en Christoffel De Vliegheer, anno 1622.

Kennelick zy alle lieden, dat joncvrouwe Margriete Damman, groot-joncvrouwe ende joncvrouwe Joanne vanden Boogaerde, gheselnede vanden beghynehove van Ste Lysbetten der stede van Ghendt, verhuert ende in Loyalen pacht ghegheven hebben aen Christoffel de Vliegheere, die met desen kent ghehuert ende in Loyalen pacht ghenomen te hebben, een pachthof, ghelegghen te Somerghem ende ghenaemp t goet te Meerlare, sulcx als synen vader Jacob de Vliegheere ende Christoffel in pachte hebben ghehadt ende noch zyn in tghebruyck, groot zeven-tien bunderen onbegrepen vande maete, met de welcke hy pachter hem tevreden houdt voor den termyn ofte pacht van neghen jaeren, inghaende kerstavond xvi^e ende xxii, voor xxxiii ponden grooten, vry ende suyver gheldt, te betaelen alle jaeren metten valdach ofte vutterlick Lichtmisse daer naer, precys binnen Ghendt, met ghelt naer de premisse boven de heerlicke ende keerckelicke renten van oude tyden daer vutte gaende, wesende zeker moutrente vutten biesmeersch ende ix gr. vi schel. an onse L. Vrouwe van Ste Veerle, een hulpgheroupprente beerlantsche weedausche rente den H. Gheest van Somerghem ende den Grave van Vlaenderen, tsaemen bedraeghende vijf schell. vii gr tsjaers, met conditien ende bespreken, als dat hy pachtere, de huisinghen en stallen moet onderhouden ende repareren, sonder instant ofte recompanse ende betaelen ter voorwaerde, ses ponden grooten eens de helft voor de ontvangher, d'ander helft te appliceren daert de grootjoncvrouwe ende gheselnede belijft. Voorts es hy pachter oock ghehouden sonder verghelt, de huusen, schueren, stallen te onderhouden naer loyalen pacht van vorsten, hooreboomen, latten, wisschen, banderoen, naghels, plaeten, dacken ende voorts generalick van alles

datter soude moghen ghebreken, niet vutghesteken, up peyne van al t zelve t zynen coste ghedaen te worden. So is hy pachter ghehouden, de grootjoncvrouwe met heur familie, eens t sjaers te haelen met waghén en peerden, eerlich te festieren ende weder thuis te bringhen, sonder haren cost. Ende is breder besproken, dat hy pachter, moet vorsien, de schuere tot meerder vasticheyt, met acht banden, sonder instandt, is oock ghehouden te planten, boomen naer heesch vanden lande, sonderlinghe upde vutcanten ande straeten ende alsoo hy pachter te kennen heeft ghegheven dat in t pachthuis ghebracht een kelderken oft voutken, is hem gheconsenteert metten nieuwen pacht, een kelderken te maecken ende alle jaere gheduerende den pacht, te corten naer advenante dat costen sal. Ende oft ghebeurde dat de huisen, schuieren en stallen deur onachtsaemheyt vanden pachter ofte deur eenighe van syn familie quam te verbranden, waer of Godt beware, in sulcken ghevalen wordt hy pachter ghehouden de zelve van nieuw op te maecken ende restaureren, sonder den cost vande firmerie ende t goet te laeten ten afscheden. alsook hy daer ghecommen es.

Alle de voorgaende conditien ende besprecken, mitsgaeders de jaerlicxse betaelinghen, is hy pachter ghehouden te veldoene, up verbeurte van pacht, indient de joncvrouwe belieft t orconde, soo syn hier af ghemaectt, twee ghelycke voorwaerde, deen rustende onder de grootjoncvrouwe, dander onder den pachter ende ondertekent, my present als ontfanger, Guiliame Denys.

(het stuk op perkament, draagt het handteken van Guillaume Denys en van Christoffel De Vliegheer. SAG : fonds St Elisabeth-begijnhof, n° 239 pachtbrieven 1557-1793).

Bijlage VIII

Pachtvoorwaarde van de hoeve van het Begijnhof aan de onder voogdij gestelde kinderen van Norbert De Schuyter - anno 1784.

De onderschreven juffr. Monoca De Decker als grootjuffer en juffr. M.A.J. Bocqaeneau, als geselnede van den begijnhove van Ste Elisabeth in Ghendt, bekennen bij desen, verhuert en in pachte gegeven te hebben, aen de vijf kinderen van Norbertus De Schuyter, te weten Carolus, Roëmarie, Anne, Thérésia ende Joanna-Baptista, de welcke met consent ende arggratie van beide hunne voogden, pater ende materneel, midts sij nog onderjaerig sijn, bekennen gehuert en in pachte genomen te hebben, het pachthof, genaemt het goet te Merrelaere, gelegen binnen de prochie van Somergheem, op den wijck van Merrelaere, groot acht-tien bundere een gemet en ses roeden, item vier gemete blaermeersch, gelegen op de prochie van Drongen in d'assels, onbegrepen vande juste maete, waermede sij pachters hun tevreden sijn houdende, voor eenen termijn van ses naervolghende jaeren, waarvan het eerste jaer ingaen sal Kerstavont 1700-vierentachtigh, en sal vallen ende verschijnen ten gelijcken daege ende jaere 1700-vijfentachtigh, en soo

voorts van jaere te jaere tot het expireren vanden voorseyden termijn, voor ende midts de somme van drieentachtigh ponden grooten courant tsjaers, vrij suyver gelt, boven alle lasten van heerlijcke, kerckelijcke en H. Geestrenten, pointingen en settingen, soo ordinaire als extraordinaire prochiekosten ende alle andere lasten, geen uytgesteken nog gereserveert. Oock moeten sij pachters onderhouden alle strooien dacken op hunnen kost, midts sij met den prijs aenveert sijn, en ten hunnen afscheeden sullen die wederom gepresen worden, met interdictie van de twee leste jaeren ende geen strooi te mogen verleggen, sonder consent vande grootjuffr., op peyne van geen validatie daarvan te hebbene. Item moeten sij pachters met hunnen waegen en peirden aenhaelen, alle materiaelen, noodig en dienstig tot eenige nieuwe wercken ofte reparatien en het werckvolck noodig tot de selve, den montcost geven sonder vergelt. Oock moeten sij pachters onderhouden de straeten ende waeterloopen en spitten en delven, de grachten daer sulckx noodig sal sijn. Oock moeten sij pachters, de grootjuffr. alle jaeren een hespe brijngen voor présent en tweemaal tsjaers reyden met hunne waegen en peirden, daerse de grootjuffer. toe sal willen gebruiken, oock moeten sij pachters hunne jaerlijcsche pachtsomme betaelen met den valdag, uytterlijck op lichtmisse daernaer, op peyne van pachtbraeke indient de grootjuffr. alleen belieft. Aldus verbinden sij pachters hun aen al het gonne voorschreven is, als oock hunnen halven broeder Martinus De Vliegheer fs Francis, den welcken dese voorwaerde benevens de bovenschreven pachters is onderteeckenende, ende hem verbindende, benevens de pachters, sinnen persoon en goederen présent en toecomende, degonne van sijnen future wederhoirs en naercommere, elck solidum in teeken der waarheyt, is hier van gemaekt een voorwaerde en eene copie daer uyt voor de pachters, desen 26 maerte 1700-vierentachtigh.

(SAG : Sint Elisabethbegijnhof n° 239 pachtbrieven 1557-1793).

EEN DORPSRAAD TE KNESSELARE IN 1201 ?

In 1171 werden de *altaria* van Zomergem, Merendree, Knesselare, Ursel en Gottem geschonken aan het O.-L.-Vrouwkapittel van Doornik ⁽¹⁾. Wellicht kwamen bij die gelegenheid ook de tienden van Knesselare in handen van de kapittelheren. Omstreeks 1200 ontstond er in alle geval een scherp konflikt tussen het Doornikse kapittel en de villicus of meier van Knesselare betreffende het innen van de tienden te Knesselare.

Lambrecht, meier van Knesselare, en zijn medegezellen Hendrik, Boudewijn, Willem, Zeger, Geraard en Bouden beweerden dat zij het recht hadden de tienden te innen mits betaling van drie mark aan het kapittel. De ruzie liep zo hoog op dat zelfs in een bepaald jaar de tienden van Knesselare in brand werden gestoken !

Een tweede geschilpunt betrof het eigendomsrecht van een stuk land van drie bunder, gebruikt door de kerk van Knesselare, dat door de Doornikse kanunniken werd opgeëist.

Om hun geschillen op te lossen deden de kanunniken en meier Lambrecht beroep op Willem van Zomergem, heer van de Woestijne, als scheidsrechter. Op 15 juli 1201 doet Willem van Zomergem uitspraak, die vastgelegd werd in twee oorkonden die wij als bijlage I en als bijlage II uitgeven. In zijn uitspraak bepaalt hij dat de tienden van Knesselare volledig toekomen aan het kapittel van Doornik. Lambrecht en zijn medegezellen moeten op de Heilige Relikwieën zweren dat zij afzien van alle aanspraken op die tienden. Deze garantie is blijkbaar niet voldoende want een aantal Knesselaarse wijze volwassen mannen nl. Simoen, Iglard, Boudewijn, Folcard, Fromalt, Lambrecht, Zeger, Erembalt, Scoman, Gerald en nog een tweede Boudewijn moeten, in naam van de Knesselaarse gemeenschap, zweren dat zij het recht op de tienden van het kapittel zullen eerbiedigen of doen eerbiedigen en dat zij bij eventuele brandstichting het kapittel schadevergoeding zullen betalen.

In de bovengenoemde personen mogen we ongetwijfeld de dorpsnotabelen van Knesselare anno 1201 herkennen. De wijze volwassen mannen vormden een soort dorpsraad die in naam van de gemeenschap kon optreden. Lambrecht is zonder twijfel de meier of beheerder van het Prinsengoed van Knesselare ⁽²⁾. Onder de mede-ondertekenaars van die oorkonde treffen we o.m. een zekere Walterus de Kneslar aan, die vermoedelijk toen de heer van het Prinsengoed was ⁽³⁾. Andere mede-ondertekenaars zijn Filips van de Woestijne en Willem Guniël. Als getuigen treden volgende personen op : Iwein van Rokegem, Bou-

(1) Kathedraalarchief Doornik, Cartularium D, f° 20 r°.

(2) A. RYSERHOVE, *Feodaal Knesselare*, in *Leenroerig overzicht van Aalter en Knesselare*, Maldegem, 1965, blz. 97.

(3) A. RYSERHOVE, a.w., blz. 106.

dewijn en Geraard van Leerne, Hugo van Houthem, Walter, pastoor van Oedelem, Walter, pastoor van Ursel, Simoen, pastoor van Aalter en Radolf, pastoor van Knesselare.

Het stuk grond van drie bunder werd toegekend aan de kerk van Knesselare mits de betaling van tien mark aan de kapittelheren van Doornik. We vinden onder de tweede oorkonde dezelfde lijst van mede-ondertekenaars en getuigen als die van de eerste oorkonde.

Willem van Zomergem was dus reeds een gezaghebbend edelman in 1201 in de streek van Aalter-Knesselare. Hij woonde toen al op het Woestijnegoed te Aalter, want beide oorkonden werden opgesteld *in domo mea de Wastina*.

Het kapittel van Doornik bleef ongestoord tot op het einde van de 18de eeuw in het bezit van de grote tienden van Knesselare. Volgens het penningkohier van Knesselare van 1572 was de opbrengst van de Knesselarese tienden als volgt verdeeld : de pastoor kreeg ongeveer 11 pond ; het kapittel van Doornik had echter het leeuwenaandeel nl. 73 pond. gr. ; een zekere Zeger De Croock uit Aalter had recht op 11 p. gr. en tenslotte inde een zekere Jan Steyaert bijna 2 pond gr. ⁽⁴⁾. De tienden van Doornik werden opgeslagen in een tiendenschuur die het kapittel in de 13de eeuw te Knesselare had laten optrekken ⁽⁵⁾. Later hebben de Doornikse kanunniken wellicht hun tienden door pachters laten innen.

Op naamkundig vlak zijn beide oorkonden ook interessant. Van de achttien inwoners van Knesselare dragen er zeventien een naam van Germaanse oorsprong : Lambrecht (2×), Hendrik, Boudewijn (4×), Willem, Zeger (2×), Geraard, Gerald, Iglard, Folcard, Fromalt, Erembalt en Scoman. Slechts Simoen is een kristelijke naam.

Bij de ondertekenaars en getuigen vinden we slechts twee namen van Kristelijke oorsprong nl. Simoen en Filips. Iwein is Keltisch, Willem (2×), Walter (3×), Hugo, Radolf, Boudewijn en Geraard zijn allemaal van Germaanse huize.

Slechts bij de adel trof men omstreeks 1200 enkele namen van kristelijke inspiratie, alhoewel de overgrote meerderheid toch nog van Germaanse oorsprong was ⁽⁶⁾.

De namen van kristelijke huize geraakten slechts in de loop van de 13de eeuw goed ingeburgerd en verdrongen dan in de loop van de 14de eeuw bijna volledig de Germaanse namen. Vooral de lokale heiligenverering droeg sterk bij tot de verspreiding van de kristelijke namen ⁽⁷⁾.

L. STOCKMAN

(4) Stadsarchief Gent, reeks 28, nr. 33/143, f° 23 v° tot f° 25 r°.

(5) Kathedraalarchief Doornik, Cartularium D, f° 204 r°.

(6) F. DEBRABANDERE, *Persoonsnamen in de Leiestreek vóór 1200*, De Leiegouw, jrg XXII, 1980, blz. 39.

(7) O. LEYS, *Onze doopnamen omstreeks 1300*, Blekorf, jrg LIII, 1952, blz. 13-15.

Bijlage 1

1201, 15 juli

Willem van Zomergem, heer van de Woestijne, doet een scheidsrechterlijke uitspraak inzake het eigendomsrecht van de tienden van Knesselare en van een stuk grond van drie bunder, gelegen te Knesselare. Het O.-L.-Vrouwkapittel van Doornik wordt in het bezit van zijn tienden te Knesselare bevestigd tegenover de aanspraken van Lambrecht, meier van Knesselare (?), en zijn medegezellen die beweerden dat zij de tienden in eigendom hielden mits de jaarlijkse betaling van drie mark. Na de betaling van tien mark aan het kapittel worden de drie bunder land toegekend aan de kerk van Knesselare. Lambrecht en zijn gezellen alsook een aantal wijze volwassen mannen van Knesselare moesten onder eed bevestigen dat zij de overeenkomst zullen naleven of doen naleven.

A. Origineel niet voorhanden.

B. Afschrift, einde 13de eeuw, naar A, Kathedraalarchief Doornik, Cartularium D, f° 202 r°.

De absolute decime de Kneslare contra villicum loci et alios jus in ea petentes.

Novercari solent rerum notitie processu temporum scripti memoria perhennentur. Cognoscat igitur presens etas et sciat postera quod ego, Willelmus de Zomergem, controversiam diutius protractam inter capitulum Tornacense et parrochianos de Kneslar sopire studui compositione media in tranquillum.

Huiusmodi autem controversia erat : Tornacenses canonici conquerebantur quod Lambertus villicus et quidam alii inferius ex nomine designati eos impediabant, ne de decima de Kneslar quam ad jus suum dicebant canonici pertinere colligenda et hospitenda possent suam voluntatem facere, asserentibus predicto villico et complicitibus suis quod eandem decimam debebant jure hereditario sub annua pensione trium marcharum perpetuo possidere. Universitas etiam parrochianorum eiusdem ecclesie de Kneslar contra memoratos canonicos proponebant quod quoddam predium circiter tres boneria terre quam longa prescriptione canonici possederant ad operas et necessitates ecclesie de Kneslar ab antiquo pertinere debebat.

Hec itaque conventiones mediante gratia Spiritus Sancti ad concordiam in mea presentia pervenerunt tali modo : Tornacensis ecclesia dictum predium ad eodem usus ad quos fuit a sua donatione institutum restituit liberaliter pro decem marchis ecclesie de Kneslar jure perpetuo possidendum.

Memoratus quoque Lambertus et complices sui, Henricus, Balduinus, Willelmus, Sygerus, Gerardus clericus, Boidinus, qui ad se decimam predicto modo pertinere dicebant quicquid juris in ea petebant, quic-

quid juris in ea habebant vel videbantur habere devote resignaverunt et ecclesie Tornacensi donatione perpetuo valitura in elemosinam traderunt et fide data, tactis sacrosanctis reliquiis, juraverunt quod numquam amplius adversus Tornacensem ecclesiam super hac re calumpniam innovabunt.

Insuper parrochiani de Kneslar consilio saniores et maturiores etate, videlicet Symon, Iglard, Balduinus, Folcard, Fromalt, Lambiert, Soier, Erembalt, Scoman, Gerald, Balduinus in suas et ceterorum parrochianorum animas similiter juraverunt quod absque dolo stabunt pro tuitione decime dicti capituli. Sanxerunt etiam contra predictos calumpniatores si forte in posterum duxerint reclamare. Sanxerunt etiam quod si semel vel bis vel ter dicta decima incendiatur totiens secundum dampni estimationem parrochianorum universitas restituet precii quantitatem. Capitulum quoque jamdictum concessit quod, restitutione dampni recepta, de incendiariis ecclesiastica nichilominus queret ultionem ad habundantem etiam cautulam.

Et ut hec compositio rata semper et stabilis perseveret, presentem paginam sigilli mei munimine roboravi. Et insuper ego et filius meus Philippus, Willelmus Guniel et Walterus de Kneslar compositionem prescriptam approbavimus et onus obsidum et fidejussorum pro bono pacis subivimus et nos obligavimus quod bona fide calumpniatorum presumptionem reprimemus. Et si forte, - quod Deus avertat -, incendio vastetur decima, dampnum sicut prescriptum est restaurabimus.

Astiterunt preterea cum ista fierent testes ydonei quorum nomina subarata : Iwain de Rokeghem, Balduinus et Gerardus, frater ejus, de Letherne, Hugo de Houthem, Galterus, presbiter de Oudelem, Galterus, presbiter de Orsle, Symon, presbiter de Haltre, Radulphus, presbiter de Kneslar.

Actum publice in domo mea de Wastina, anno Incarnati Verbi M CC primo, indictione quinta, Idus Julii.

Bijlage II

1201, 15 juli

Willem van Zomergem, heer van de Woestijne, bevestigt de uitspraak van bovenstaande oorkonde. De bovenvermelde wijze volwassen mannen van Knesselare verklaren in naam van de gehele parochie dat zij de kanunniken van Doornik hun tienden ongestoord zullen laten innen. Willem van Zomergem, diens zoon Filips, Willem Gupiël en Walter van Knesselare stellen zich garant voor Lambrecht en zijn gezellen en ook voor het betalen van een schadevergoeding indien de tienden in brand zouden worden gestoken.

A. Origineel niet voorhanden.

B. Afschrift, einde 13de eeuw naar A. Kathedraalarchief Doornik, Cartularium D, f° 202 v°.

Item littera predicti Willelmi de Zomerghem de eodem.

Novercari solet rerum notitiam (a) processus temporum nisi scripti memoria perhennetur.

Cognoscat igitur presens etas et sciat postera quod ego, Willelmus de Zomerghem, controversiam diutius protractam de decima quadam et prediis ecclesiasticis inter capitulum Tornacense et parrochianos de Kneslar sopire studui compositione media in tranquillum.

Ista vero contentio pervenit ad concordiam in mea presentia tali modo : Tornacensis ecclesia precise restituit pro decem marchis ecclesie de Kneslare sua predia et illi qui reclamabant decimam, abdicata reclamazione fide data et tactis reliquiis confirmaverunt quod numquam amplius adversus Tornacensem ecclesiam super hac rei calumpniam innovabunt. Insuper parrochiani de Kneslar maturiores etate et consilio religione sacramenti sub nomine totius parrochie sanxerunt quod absque dolo stabunt pro tuitione decime capituli, quorum nomina hec sunt : Symon, Iglard, Balduinus, Folcard, Fromald, Lambiert, Soier.

Si autem semel vel bis vel ter incendatur decima, totiens secundum dampni estimationem restituent precii quantitatem, pacto tali appposito ne idcirco incitetur tepidius ad vindictam capitulum quia dampni restitutio sit promissa.

Ut autem hec compositio rata semper et stabilis perseveret presentem paginam sigilli mei munimine roboravi.

Et insuper ego et filius meus Philippus, Willelmus Guniel et Walterus de Kneslar conditionem et onus obsidum et fidejussorum pro bono pacis subivimus et nos obligavimus quod bona fide presumptionem reclamantium reprimemus quorum nomina hec sunt : Walterus, villicus Lambertus, Henricus, Balduinus, Willelmus, Sygerus, Gerardus, clericus Boidinus.

Et si, - quod Deus avertat -, incendio devastetur decima, dampnum restaurabimus sicut predictum est.

Astiterunt preterea cum ista fierent testes ydonei, quorum hec sunt nomina subarata : Iwain de Rokeghem, Balduinus et Gerardus, frater ejus, de Letherne, Hugo de Houthem, Galterus, presbiter de Oudelem, Galterus, presbiter de Orsle, Symon, presbiter de Haltre, Radulphus, presbiter de Kneslar.

Actum publice in domo mea de Wastina, anno Incarnati Verbi M CC primo, indictione quinta, Idus Julii.

(a) *in tekst* : notiam

Ik dank heel hartelijk Cyriel Vleeschouwers, assistent bij het Algemeen Rijksarchief te Brussel, voor zijn hulp en raad bij de uitgifte van beide oorkonden.

DE PAROCHIEGEESTELIJKHEID IN HET MEETJESLAND

TIJDENS HET OUD REGIEM

In ons voorgaande jaarboek maakten wij een begin met de publicatie van de pastoorslijsten van de diverse parochies van het Meetjesland : de dekenijen van de Vier Ambachten en Aardenburg.

Hier volgt nu het tweede gedeelte : de oude dekenij Gent, zoals die bestond vóór 1559, betreffende de parochies van het Meetjesland.

In de vorige bijdrage werden onder de dekenij Aardenburg enkel die parochies van het Meetjesland opgenomen die vóór 1559 daaronder ressorteerden. Kaprijke en Lembeke behoorden toen tot de dekenij Gent.

Als aanvulling op de voorgaande lijst vermelden we de benoeming van Johannes Moynel tot pastoor van Sint-Laureins op 23 maart 1421 in vervanging van Petrus Hidde, die overleden was ⁽¹⁾. Onder Adegem moet een correctie aangebracht worden bij Petrus Neynt, die zeker nog tot Sinksen 1545 pastoor van Adegem was. Filips Dhoyere moet hem in de tweede helft van 1545 opgevolgd hebben ⁽²⁾.

F. MICHEM

Aalter

SYMON	1201 - 1203
Prevenier : Oorkonden Vlaanderen II p 351	
WALTERUS	1216 -
Serrure : Cartul. S. Bavon n° 118	
BERNARDUS DE MERICOLINO	 - † 1347
non residet	
MATTHIEU DE HOMBLIERES	1347 - † 1350
PETRUS DE VISSACO	1351 -
JOHANNES	1352 - 1355
LIEVEN DE CORTE	1359 -

(1) Kathedraalarchief Doornik, Cart. F, f° 110 (quater r°). Meegedeeld door Cyriel Vleeschouwers, assistent aan het Algemeen Rijksarchief te Brussel, waarvoor hartelijk dank.

(2) RAG, Kerkarchief Eeklo, nr. 22, kerkrek. Adegem 1544-1545, f° 11 r° : Item betaelt meester Pieter Neynt, prochiepape, voor twee stoopen wijns ten 8 gr. den stoop voor et idecoeren vanden ommeganc tSijnexen 45. Met dank aan Hugo Notteboom voor de verstrekte inlichting.

HEINRIC VAN BRANTEGHEM S.A.G. 330/13 f° 37 r°	1404 -
PIETER DE NECKERE	1420 -
JOHANNES POLLON	 - 20. 5.1431
PETRUS MULTORIS (Van Daele)	20. 5.1431 -
ACHILLES BLAYERE	 - 1443
GILLIS DANINS	20. 7.1443 - 1447
MATTHEUS OBLIERS	14... -
HUGHES VAN KERCKHOVE	14... -
JOHANNES DE MOLENDINO (van der Muelen)	22. 8.1499 -
INGHEL VAN DER MEERE A.R.A. Rekenkamer nr. 14455	1510 -
PIETER PARMENTIER	1519 - 1523
JOOS BRUNE fs. Jan	1524 -
PHILIPPUS ALLAERT P. Bellem	1540 - 1548
JOOS VAN DER LINDEN S.A.G. 330/68 f° 157 v°	1548 - 1551
THOMAS DE HERSACQUES Raad v. Vl. reg. 7612 f° 205 r°	1551 - 1554
Deserv. Lauwereyn Drypondt 1557 - 1575 • Gent 1532 L. 1551 tevens P. Ruiselede 1557-1575 P. Watervliet	
Deservitors : Jacob Collins 1566 - 1573 Joris Huyns, 1598 Joos De Scrijver, 1599 Joris Stevens, 1600 - 1601	
allen monnikken.	
Deserv. Judocus De Ruddere 1603 - 1608 - P. Ruiselede -	
Deserv. Lieven Luda 1608 - 1609	
Deserv. Zacharias Fycquet 29. 6.1609 - 1613 - P. Knesselare 1609 - 1613 -	
Deserv. Gerardus Wellens 10. 5.1613 - - P. Knesselare	
Deserv. Guillelmus Guens 7.12.1613 - 1615 later P. Stekene - P. Ursel 1613 - 1622 - in 1641 P. Eine † 1648	

Deserv. Anthonius Melanthois 14.10.1615 - 1616
 later P. Maldegem
 Deserv. Joannes Francenius 3.10.1616 - 1628
 - P. Bellem 1616 - 1628

JOANNES FRANCENIUS (Franssens) 28.11.1628 - † 14.10.1640

LEONARDUS VAN DALE 25.10.1640 - † 25.11.1650

° Etterbeek 1510 L. 1530
 resideerde te Aalter vanaf 22. 2.1641

JAN BAPTIST Taelman S.T.B. 13.12.1650 - 23.12.1653

P. Dendermonde
 ° Aalst 6124 L. 1641
 (G. 11. 4.1648)
 23. 3.1677 P. Begijnh. Dend.
 † 14. 6.1681 (57 j.)

JEREMIAS BAES S.T.B. 23.12.1653 - 2. 1.1662

P. Eine
 ° Ieper 1626 L. 1646
 (G. 3. 6.1651)
 4. 1.1669 P. S. Jacobs, Gent
 5. 2.1675 P. S. Baafs, Gent
 † 7. 3.1697 (71 j.)
 zn. Laurent/Jossine Huyghens
 Broer van Michel, Prior abdij Ter Duinen † 21. 3.1678
 Deserv. Adriaen van Simay 2. 1.1662 - 30. 1.1662
 - P. Aarsele 1640 - † 1666 -

CORNELIS BECKERS S.T.B. 30. 1.1662 - 25. 6.1668

P. Assenede
 ° Antwerpen 1628 L. 1647
 † 10. 4.1681 (53 j.)
 tev. vicp. Eksaarde 1653 - 1655
 missionaris De Klinge 1655 - 1662

PETRUS DOR 25. 6.1668 - † 1.10.1670

° Antwerpen 1625 L. 1645
 tev. vicp. Stekene 1651 - 1654
 P. Kruisstraat 1654 - 1665
 P. Zuiddorpe 1665 - 1668

JACOBUS DENOYELLE 16.12.1670 - 10.10.1679

P. Vrasene
 ° Gent S. Niklaas 29.11.1642
 † 12. 9.1714
 zn. Paulus/Catherine van Léaucourt
 (G. 4. 6.1667)
 tev. v icp. B.M.V. Gent 10.12.1668 - 1670

JOANNES DE VOS 3.11.1679 - 10. 1.1686

O.P.
 tevoren Kapel. Oostburg-Brugge

HENRI CORNELIS PAPENBROECK P. Kruibeke • Turnhout 1653 L. 1670 6.10.1701 P. Nieuwkerken-Z. † 28. 6.1722 tev. vicp. Zomergem 20. 8.1677 - 1678 Aalter 10. 1.1678 - 1686	28. 1.1686 - 24. 6.1693
GERARDUS CUYLAERTS • Turnhout ca. 1660 tev. vicp. Aalter 20. 2.1686 - 1693	20. 8.1693 - † 6. 5.1702
PETRUS ALBERTUS DE ROO (82 j.) • Izegem zn. Judook 1669 tev. vicp. Aalter 10. 6.1693 - 11. 5.1702	11. 5.1702 - † 2. 1.1751
MARTINUS VAN LEMBERGHEN (75j.) • 1710 zn. Gaspar/Elisabeth Spildoorck (G. 17.12.1735) tev. vicp. Oostwinkel 1738 - 1740 S. Kruis-Winkel 10. 4.1740 - 1751	23. 6.1751 - † 30. 7.1785
PHILIPPUS JACOBUS BEKAERT (60 j.) • Nazareth 4.12.1745 zn. Francies/Judoca Mazele (G. 5. 6.1770) tev. vicp. en co-adj. Eeke 1771 - 1785	10.10.1785 - † 18. 6.1805

Bellem

BERNARD SOY	1415 -
GERARDUS DE GRAEVE	1455 - ca. 1496
LIEVEN PISTORIL	1507 -
ANDREAS CLAEYS	1528 -
LIEVEN DHONDT A.R.A. Rk. n° 13661 Rk. 1523-35 f° 8 v°	1530 - † 1534
JAAK DE WITHEER	1538 -
LIEVEN SNELLE P. Afsnee in 1558 P. Poesele in 1559 P. Baarle-Drongen	1540 - 1548

NICASIUS COUROUBLE

1548 - 1553

PIETER WILLAERT

24. 6.1553 - 1580

S.A.G. Penningkoh.

Mus : Leprozerie Ieper

Deserv. : Pastoors van Zomergem 1580 - 1600

JOOS DE SCHRIJVER (Scribanus)

1600 - 1601

Deserv. : P. Zomergem 1601 - 1611

Deserv. : P. Ursel 1611 - 1616

Deserv. : P. Aalter 3. 6.1616 - 18. 9.1626

Deserv. : Gerard Rouchaut 19. 9.1626 - 15. 2.1628 P. Poesele
° bisdom Antwerpen

HUBERTUS NEEFS

16. 4.1629 - 1. 2.1631

privatus

° Antwerpen 1600 L. 1619

tev. kapel. Kallo 1624 - 1629

1650 vicp. Aalter

1668 P. S. Baafs-Vijve

ADRIAAN VAN DE NESTE

6.10.1631 - † 25.10.1632

° bisdom Antwerpen

FRANCIES DESMARETS

21.11.1632 - 20. 4.1649

P. Ursel † 24. 3.1676

° Aat 1610 L. 1631

JOANNES ELINCX

des. 10.12.1649 -

° Leuven 1629 Past. 24. 9.1651 - † 3.12.1665 (35 j.)

L. 1649

ARNOLDUS DE VOS

2. 2.1666 - † 27. 3.1675

° Gorcum (Nl.) 1642 L. 1662

tev. vicp. Hansbeke en Bellem

BALDUINUS DE BEER S.T.L. J.U.L.

15. 5.1675 - 28. 7.1680

P. Tielrode

° Gent 1643 L. 1664

† 26.10.1694 (52 j.)

zn. Guillaume/Clara Van Melle

(G. 1. 3.1670)

tev. vicp. B.M.V. Gent 20. 1.1671 - 1675

DANIEL THIJSSBAERT S.T.L.

30. 7.1680 - 1. 4.1690

P. Ekkergem, G.

° Gent 1652 L. 1672

† 20. 8.1705 (53 j.)

zn. Francies/Lieven De Waele

(G. 9. 4.1678)

RUDOLF VAN DER MEULEN

1. 4.1690 - 5. 5.1693

P. Melsele-W.

° Deinze ? ca. 1660

† 25.11.1704

tev. vicp. B.M.V., G. 1. 4.1686 - 1690

- ANTONIUS VAN BELLEGHEM 5. 5.1693 - † 6. 4.1722
 (62 j.)
 Meulebeke 29.12.1660 L. 1680
 zn. Carolus/Regine Vanderbeke
 deken Tielt 1714 - 1722
 (G. 16. 6.1685)
 tev. vicp. Ruiselede 17. 5.1687 - 1689
 H. Kerst, G. 20. 5.1689 - 1693
- JAN VAN HERREWEGHE 3. 6.1722 - 26. 1.1766
 demissie
 • Wannegem-Lede 1691
 † 20. 2.1768 (77 j.)
 zn. Judocus Jacob/Livine Wybo
 deken Tielt 1748 - 1766
 (G. 21. 9.1715)
 tev. vicp. Stekene 10.11.1715 - 1722
- FRANC. BONAVENTURA VAN HERREWEGHE 21. 1.1766 - † 4. 9.1806
 (72 j.)
 • Wannegem-Lede 22. 1.1734
 zn. Carolus/Petronella Cnockaert
 (G. 20. 5.1758)
 neef van Jan van Herreweghe, zijn voorzaat
 tev. co-adjut. Bellem 17. 1.1760 - 1766
- PETRUS ROMAAN Ex-O.F.M. 19. 9.1806 - 5.12.1807
 P. Wortegem
 • Leupegem 22. 2.1748
 † 27. 3.1818 (70 j.)
 tev. P. Mariakerke 9.10.1802 - 1806
- JAN VAN DE BRUAENE 11.12.1807 - † 2. 9.1827
 (63 j.)
 (ex-pater Bonaventura, O.F.M.)
 overleed subito te Wingene
 • Wingene 7.11.1764
 zn. Emmanuel en M.Anne Spriet
 Verjaagd uit het klooster Eeklo 18.10.1783
 vicp. Bouchoute-Waterdijk, nadien te Eeklo

Bassevelde

- ARNOLD 1288 -
 Walter : Gesc. Bijloke I, p. 89
- WILLEM DE PAPE 1312 -
 R.A.G. Oorkonden 8. Baafs, n° 554
- DIRK DE LAKENBOETER 1357 -
- GEERAERT VAN HEULE 1378 - 1402

STEPHAAN PIETERS (Petri)	 - † 1419
NICOLAAS DE SANCTO HILARIO	25. 1.1420 -
PIETER BEST S.A.G. 301/41 II, f° 112 v°	1452 - 1455
JANNE VAN CAENBEKE S.A.G. 301/51 f° 108 v°	1471 -
JAN DE POGHE	1481 -
JOANNES EGIDIUS (Gillis) R.A.B. Nieuw kerkarchief	1481 - 1482
LIEVEN CLOUCKAERT S.A.G. 330/41 f° 370 v°	1500 -
JAN VAN MALDEGHEM	1535 -
JAN VAN CAUTERE	1539 -
ANDRIES KERCKAERT	1544 -
LUCAS ROEGIERS P. S. Jacobs, G. - eerste deken van Evergem - S.A.G. Penningkoh. 5/25 1571 f° 1 v°	1549 - 3. 6.1571
JACOB DE KEYSER D.B.	12. 6.1573 - 1575
ADRIAAN DE SCHUYTER apostaat (zie Te Water : Reformatie in Zeeland) tev. P. Lembeke 1570 - 1576	1576 - 1579
JAN GILLIS	1579 -
SEBASTIAAN DE GUCHTENAERE - vacat 1586 - 1592 contributieland -	1560 - † 1586
JAN BERNAERTS resideerde niet tev. vicp. S. Baafs, Gent P. Destelbergen 1591 - 1592 Deservitores : Antoon Martins 1595 - 1599 Jan Goethals 1600 - 1602 - P. Sleidinge - vacat 1602 - 1609 - contributieland -	13. 3.1592 - 1601
WILLEM VAN DEN BOGAERDE P. Deinze S. Martinus ° Gent 1582 23. 6.1622 P. Oudenaarde-Beveren zn. Guillaume	27. 7.1609 - 9. 7.1616

ADRIAAN VAN PASCH	deserv. 1616 -
• Oosterwijk (Nl.)	
P. Polder van Namen	pastoor 9. 7.1616 - 27. 4.1619
JAN ONDERMARCQ	27. 4.1619 - 30. 6.1633
P. Evergem † 10. 4.1665	
Deken Evergem	
• Gent 1596	
zn. Jan/Jeanne Van Loo	
KAREL MUSSCHE zn. Jan	18. 7.1633 - † 21. 6.1675
(77 j.)	
• Doornzele 1598	
(G. 25. 3.1621)	
tev. P. Kluizen 1623 - 1633	
PIETER THOU(W)AERT	10. 7.1675 - † 24. 6.1678
(40 j.)	
• Bourbourg 1638 L. 1658	
tev. vicp. Belsele-W. 1665 - 1667	
Lochristi 1667 - 1675	
JACOB JAN DE WAEGHENAERE S.T.B.	2. 7.1678 - † 21.12.1713
(73 j.)	
• Gent H. Kerst 10.10.1640	
zn. Michael/Anna Heyman	
(G. 20.12.1664)	
tev. vicp. Sinaai 1790 - 1678	
JAN VAN DE PERRE S.T.L.	25. 1.1714 - † 30.4.1729
(50 j.)	
• Oudenaarde 17. 9.1679 L. 1698	
zn. Jan/Joanna Theresia Steurbaut	
(G. 30. 5.1711)	
tev. P. Oost-Eeklo 3. 6.1711 - 1714	
FRANCIES VAN LAERE	9. 5.1729 - 28. 2.1750
2e prebende Eine	
• Gent Ekkerghem 3. 5.1696	
† 12. 9.1762 (66 j.)	
zn. Carolus/Anne Goetgebuer	
(G. 12.12.1720)	
tev. vicp. Laarne	1721 - 1724
Lochristi	1724 - 1729
JAN JACOB VAN DE WEERDEN	28. 2.1750 - † 26. 6.1773
(63 j.)	
• Waasmunster 10. 2.1710	
zn. Petrus/Joanna Van Hese	
(G. 18.12.1734)	
tev. vicp. Bassevelde 1737 - 1750	

FRANCIES AMBROOS VERSTERRE 11. 9.1773 - † 27. 7.1782
 (59 j.)
 ° Lokeren 20. 4.1722
 zn. Samuel/Petronella Van Doorslaer
 (G. 8. 6.1748)
 tev. vicp. Bassevelde 1750 - 1762
 P. Waarschoot 1762 - 1773

PIETER JACOB DE RAMMELARE 18.11.1782 - 12.10.1804
 demissie
 ° Tielt 30. 8.1738
 † Poeke 30. 6.1817 (80 j.)
 zn. Petrus/Therèse de Caigny
 (G. 18.12.1762)
 tev. vicp. Oostakker 1763 - 1768
 Schellebelle 1768 - 1782
 Coadjutor : Egidius Jos. Van den Daele 1793 - 1804
 ° Stekene 1751 † Stekene 1824 (72 j.)

JAN IGNAAS VERBRUGGHE 12.10.1804 - † 16. 2.1815
 (65 j.)
 ° 18.10.1749

Evergem

H. (Henricus ?) 1210 -
 R.A.G. Oork. S. Baafs

ZEGHER VAN VIVE 1303 -
 Serrure : Chartres S. Bavon n° 97

WOUTER ACHILLES J.U.L. 9. 6.1364 - 1368
 P. S. Jacobs, Gent † 1380
 ° 1300
 tev. P. Ouwegem 18. 6.1353 - 1364

PETRUS HEBBRECHT 1419 - † 1426
 S.A.G. 301/25 II, 11 v° en 301/28 II, 83 v°

JOHAN BAES 20. 4.1426 - 1428
 deken Oudenaarde

GOSWINUS HOSTE 22. 2.1428 - † 1430
 A.H.E.B. 1906

ARISTOTELES VAN STEENWEGHE 12. 5.1430 - † 1476
 (a Via lapidea)
 Anal. Vatic. - Belgica Vol. IV
 S.A.G. 301/40, 176 r° en 301/45, 117 v°
 R.A.G. S. Pieters rks I, n° 6 f° 32

JOHANNES BOHUTINI 1477 - 1499
 Anal. Vatic. - Belgica

ANTONIUS PALLAVICINI 19. 6.1499 - ca 1503
 item

LIEVEN VAN AUDENAERDE 1505 - 1513
 S.A.G. 330/44, 22 r°

JAN VAN DAMME	1513 - 1519
JACOB VAN BELLE	1519 - 1525
vicecureiten :	
Lieven Braeckman	1519 - 1523
* Gent 1490 L. 1510	
Pieter Parmentier	1523 - 1525
SIMOEN COENE	5. 9.1525 - 1538
R.A.G. Raad v. Vl. 2461 f° 380 r°	
vicecureit Jan Martens	1528 - 1538
ANDRIES ARENDTS	1538 - 1545
R.A.G. Bisdóm B. 1594 f° 28 v°	
BARTHOLOMEUS CROMPHAUT	1545 - 1583
† Gent 1585	
R.A.G. Raad v. Vl. 7614 f° 242 v°	
item, 7616 f° 334 v°	
tev. P. Zeveneken	1538 - 1545
JAN BAECKE (Beckius) S.T.B.	1583 - 26. 6.1613
demissie	
Augustijner monnik, Luik, Zoetendale	
tev. P. Wondelgem	1567 - 1568
JACOB VERHOEVEN S.T.D.	20.11.1613 - 20. 5.1622
LUDOVICUS VAN DEN BERGHE	20. 5.1622 - 1624
Persoon, Oudenaarde † 1639	
* Hamme (?) ca. 1575 S.T.L.	
(G. 12. 6.1604)	
tev. P. Aarsele	1609 - 1611
Oostakker	1611 - 1613
President Seminarie, Gent	10. 9.1613
Prebende Eine (1616)	Hulst (1621)
ISAAC OERLEMANS	7. 2.1624 - † 2. 7.1633
Deken Evergem	
(Ab Oudewatere)	
* Oudewater (Zl.) Norbertijn	
tev. P. Hansbeke	17. 4.1613 - 1624
JAN ONDERMARCQ	7. 7.1633 - † 10. 4.1665
(71 j.)	
deken Evergem	
* Gent 1594	
zn. Jan/Jeanne Van Loo	
tev. P. Bassevelde	1619 - 1633
JOSEPHUS GILLIS	8.11.1666 - 11.12.1695
kapelaan Hulst	
* Gent S. Michiels-Noord	5.10.1630
† 6. 1.1698 (67 j.)	
zn. Pieter/Joanna D'Hollander	
tev. vicp. Belsele-W.	1661 - 1666

MEDARDUS POLLET S.T.B. 11.12.1695 - † 26. 4.1714
 (53 j.)
 ° Ronse 1659 L. 1682

IGNATIUS VAN DEN TOMBEELE deserv. 22. 6.1714 -
 ° Gent 1661 past. 1. 8.1714 - † 4. 9.1749 (88 j.)
 zn. Reynier/Anne Marie De Veerman
 (G. 22.12.1685)
 tev. vicp. Meigem 1687 - 1690
 B.M.V., Gent 1690 - 1695
 P. Begijnhof Denderm. 30. 7.1695 - 1714

DAVID CAROLUS VAN BELLEGHEM 3. 2.1750 - † 6. 5.1783
 (85 j.)
 ° Meulebeke 1698 « apoplexia 1780 »
 zn. Petrus/Anna Vercauteren
 (G. 19. 9.1725)
 tev. vicp. Waarschoot 1725 - 1749
 P. Merendree 1749 - 1750

LIVINUS EGIDIUS AURELIUS DRIEGHE 8. 5.1783 - † 28.10.1799
 (61 j.)
 ° Gent Ekkergem 23. 4.1738
 zn. Egidius/Egidia De Smet
 (G. 16. 6.1764)
 tev. vicp. H. Kerst, Gent 10. 4.1765 - 1768
 Lochristi 10. 2.1768 - 1783

JAN AUGUSTINUS TIELEMANS 10.11.1799 - † 21. 2.1825
 (76 j.)
 ° S. Niklaas-W. 30.12.1748
 zn. Petrus/Judoca De Backer
 (G. 28. 5.1774)
 tev. vicp. S. Gillis-W. 1775 - 1779
 Wetteren 10. 3.1779 -
 Evergem 20.11.1779 - 1799

Hansbeke

(Vanaf 1160 tot en met 1645 bediend door paters praemonstratensers
 van de abdij van Drongen)

BALDUINUS 1150 -

JAN DE MOOR, praem. - † 1372

NICOLAAS VAN HOUTTE (de Ligno) 1455 -
 Warichez o.c.

EGIDIUS VAN KERREBROECK 1472 -
 Matricule Leuven L. II

HENDRIC DE STOPPELAERE 1528 -
R.A.G. Raad v. Vl. 959 f° 104 r°
Vicecuriteit Jan Boelins 1533 - 1539

JOHANNES BERGH (up den Berghe) 1533 - 1534
R.A.G. Raad v. Vl. 7611 f° 187 v°

JOHANNES VAN DE VIVERE (de Vivario) 1534 - 1539
demissie

PETRUS VAN DEN BERGHE 24.12.1539 - 1549

JOHANNES BERCH (Berchman) 10. 7.1549 - 10. 6.1552
demissie

THIMOTHEUS VAN DE WOUTER 17. 6.1552 - 11. 3.1573
† vermoord door de Watergeuzen.
(ab aqua)
Ons Meetjesland, 1979.

LIEVEN WEYNS 14. 6.1573 -
deservitores :
Petrus Truwe P. Bellem 23. 6.1585 - † 8. 8.1597
P. Zomergem
Jacob Heyndricx P. Lovendegem 1597 - 1604
Jan Pels P. Lovendegem 1604 - 1609

DAVID MEYNAERTS 1609 - 1613

ISAACC OERLEMANS (ab Oudewatere) 17. 4.1613 - 7. 2.1624
P. Evergem
• Oudewater (Zl.)
† 2. 7.1633
deservitor : Marc De Raes 11. 7.1622 - 1624

FRANCIES DIERICX. praem. 25. 5.1624 - † 10. 8.1645

PETRUS SWEVERS S.T.B. 9. 1.1646 - † 30. 1.1694
• Brussel 1616 L. 1639
Deken Deinze 1681 - 1694
tev. vicp. Zwijndrecht 1641 - 1643
P. Polder van Namen 22. 9.1643 - 1646

JACOB GHEERTS 26. 4.1694 - 29. 2.1696
P. Wielsbeke
• Zaffelare 9. 5.1662
† 7. 9.1730 (68 j.)
zn. Guillelmus/Elisabeth Van Ackere
(G. 17. 3.1685)
tev. vicp. Zaffelare (1687) Bazel (1688)
Zelzate (1692) Hansbeke (1693)

HERMAN LAMME 29. 2.1696 - † 24.11.1727
(68 j.)
Deken Deinze 1711 - 1727
• Nevele 1659

zn. Guillelmus/ Judoca De Pestel
 (G. 24. 5.1687)
 tev. vicp. Lovendegem 1691 - 1696
 JAN RAYMOND VAN DEN BOSSCHE 17.12.1727 - † 21. 1.1743
 ° Gent O.L.Vr. 23. 1.1699
 zn. Melchior/Jacoba Van Mighem
 (G. 17. 2.1723)
 tev. deserv. S. Niklaas, Gent 14. 1.1724
 coadjutor S. Baafs, Gent 13. 6.1725
 Deservitor Joannes Herman 26. 1.1743 - 30.11.1761 P. Desteldonk
 ° Moerzeke 31. 7.1698 † 3. 5 1788
 zn. Adriaan/Catherine Van Geyte
 (G. 1. 8.1724)
 JAN VAN BAETEN 30.11.1761 - † 5. 2.1805
 (77 j.)
 Deken Deinze 1792 - 1805
 ° Gent S. Baafs 10. 9.1728
 zn. Ignatius/M. Jeanne de Crijts
 (G. 23.12.1752)
 tev. vicp. Zaffelare 1753 - 1756
 Subregent Seminarie Gent 1756 - 1761
 JACOB JOZEF GODEFROY 2. 7.1805 - † 1. 4.1822
 (72 j.)
 ° Brugge 1750
 tev. P. IJzendijke

Kaprijke

(twee porties)

JACOB DE KERSMAECKERE 1289 - 1297
 R.A.G. A.O.
 WILLEM (Vernachten ?) 1298 -
 PETRUS BRUNEEL 1330 -
 WILLEM VERNACHTEN 1330 - 30. 4.1357
 P. Hulst
 Plot : Ancien Diocèse de Tournai
 JEAN DE LA VACHE, alias WALSCHE - † 30.12.1349
 An. vat. Belgica
 Vol. I, Suppliques
 Clement VI p. 822
 PETRUS ANDREE 1350 - 27. 5.1352
 PETRUS DE FURNO 11. 2.1358 -
 JAN DE NATSIS 1358 -

JACOB WOESSELANT	1358 -
G..... BRUNEEEL	1362 -
.....	
JAN STIJL R.A.G. Kaprijke K.O.	1415 -
JACOB STOMMELINC item	1425 - 1439
BALDUINUS BOLLE item	3. 1.1439 - 1455
NICOLAAS MATERLINC item	1450 - 1460
PASSCHIER VAN DER MEERSCH R.A.B. Stadsrek. Kaprijke	1470 - 1474
JAN VAN BUSSEGHEM S.A.G. 330/36 f° 19 r°	1481 -
JAN VOORT R.A.G. Kaprijke Kerkarch. kap.	1504 -
GEERAARD VAN LIEDEKERKE R.A.B. Stadsrek. Kaprijke	1516 -
JAN HERCKE • Retie 1493 L. 1513	1525 -
FRANCIES VAN HELLEPUTTE	1525 - † 1532
JORIS VAN DER BEKEN R.A.G. Kaprijke K.O.	1525 - 1527 († 1538)
CHRISTIAAN DE BOODT	1531 - 1538
JAN VAN HASSELT	1533 - 1565
CORNELIS DHEERDE	1546 -
JAN VAN HULLENDONCK	 - 1562
GREGORIUS TJONCK	1562 -
RAPHAEL JANSSENS R.A.G. Raad v. VI. nr. 7616 f° 80 v°	1563 - 1576
JACOB MASUREEL P. Boekhoude R.A.B. Nieuw Kerkarch.	1565 - 14.12.1571
vacat 1577 - 1606	
FRANCIES MASET	1607 -
BALTHASAR CASIER	1611 -
JACOB FRET (Frait)	1616 - 1638

ANTOINE COUSIN (Cozijns) ° Gent 1590 (G. 1. 6.1613)	1618 - † 18.11.1656
GEERAARD LANTSCHOT	1639 -
CORNELIS COURTOIS	1640 - 1661
JAN BAPTIST PATERNOSTER	1661 -
JAN VAN CAUWENBERGHE S.T.B. ° Maastricht 1644 L. 1664	1668 - ca. 1686
BOUDEWIJN DE HEERE ° Gent 1630 L. 1670	1670 - ca. 1710
JACOB DE VRIENDT ° Kassel 1622 L. 1642	1675 - 1689
MAX VAN BEVERSLUYS ° Brugge 1659 L. 1679	1689 - 1695
KAREL ROBIJN ° Brugge 1640 L. 1662 tev. P. Mannekensvere (.....-1677) P. Uitkerke 1677-1695	1695 - † 20. 2.1708
REINIER VORST (67 j.) ° 1676	22. 5.1719 - † 5.12.1743
KAREL SUPPRE ° Moerkerke 20.10.1698 L. 1720 † 14. 9.1759	des. 10. 4.1743 Past. 10. 2.1744 - 10. 8.1754 demiss.
KAREL JACOB DE BOUCK ° St. Kruis-Brugge 1709 fs Petrus/Godelieve Winne deken Aardenburg	des. 26. 6.1754 Past. 1. 1.1757 - † 24.12.1794 (85 j.)
FRANCIES EMMANUEL SYMINCK	1795 - 1802
JACOB FRANC. DE GRYSSE S.T.L. ° 31. 8.1742 Roeselare fs Jan/M.-Jeanne Cesteleyn Kan. S. Donaas Vic. Gen. Brugge	9.10.1802 - † 15. 4.1811
JAN FRANCIES DE VliegHER ° 30.12.1754	27. 4.1811 - † 24. 6.1821

Knesselare

RADULPHUS Tournai : Chartres S. Martin I, p. 185 Prevenier : Oorkond. Graven v. VI, II, p. 351	1201 - 1203
--	-------------

WILHELMUS	1216 -
Serrure : Cart. S. Bavon n° 118	
GERARDUS	1353 - 1355
Anal. Vatic. - Belg. Vol. XVII, 1953 G. Despy : Lettres Innoc. VII p. 326 ss.	
ROGER COBBOUT	1445 - 1455
Warichez o.c.	
JOANNES VAN OOTEGHEM	1533 - 1555
P. Lembeke	
Raad v. VI. 7610 f° 280 r°	
WILLEM VAN DER BOST	1555 - 1558
Kerkarch. Aalter nrs. 8, 9	
S.A.G. 330/72, 119 r°	
CHRISTIAAN HILLEBRANT	25. 8.1565 - 1580
Raad v. VI. 7616 f° 134 r°	
S.A.G. Penningkoh.	
... vacat 1585 - 1608 ...	
ZACHARIAS FYQUET O.P.	29. 6.1609 - 1613
demissie † Gent 6. 1.1631 (78 j.)	
• Gent 1553	
tev. P. Assenede 1605 - 1609	
GERARDUS WELLENS (Surpel)	11. 6.1613 - 10. 8.1615
demissie	
• dioc. Mechelen 1573	
Deserv. Guillelmus Guens 3. 6.1616 - 1620	
- P. Ursel 1616 - 1622	
Deserv. Joannes Franssens 1620 - 1622	
- P. Bellem 1616 - 1628	
JUDOCUS CUYPERS	10. 6.1622 - 1625
• dioc. Mechelen	
JAN DE ZUTTERE	16. 5.1625 - † 21. 3.1646
(50 j.) (val van paard)	
• 1596 (G. 19.12.1620)	
LEONARD DE VRIESE	3. 5.1646 - † 1. 2.1681
(70 j.) « parvae industriae »	
• Mechelen 1611 L. 1631	
tev. vicp. Zomergem 1635 - 1643	
JAN CARDON	12. 3.1681 - † 25.12.1716
(68 j. Gent)	
• Gent H. Kerst 1648 L. 1662	
zn. Jacques × H. Kerst 10. 6.1640	
met Catherine De Bock	
(G. 1. 4.1673)	
tev. vicp. Ruiselede 1675 - 1681	
FRANCIES ANTOON BEDAFF S.T.B.	27. 1.1717 - † 5. 6.1729
(41 j.)	
• dioc. Antwerpen 1688	

JAN BAPTIST BELIJN 2. 7.1729 - 1. 6.1742
P. Lokeren
24. 4.1743 P. Sleidinge † 18. 2.1745 (48 j.)
° Oudenaarde-Bevere 25. 3.1697
zn. Michaël/M. Coleta v. der Eecken
(G. 12.12.1720)
tev. vicp. Lovendegem 1723 - 1729

JAN FRANCIES CORNELISSEN 10. 6.1742 - † 23.12.1766
(67 j.)
° Lokeren 1699
zn. Francies/Elisabeth Parent
(G. 29. 1.1724)
tev. vicp. Knesselare 1725 - 1727
S. Jacobs, G. 20. 4.1727 - 1730
Zeveneken 5. 6.1730 - 1742

JACOB VERGAUWEN 29. 4.1767 - 7.11.1767
P. Zomergem
° S. Niklaas-W. 24. 7.1731 † 10. 3.1788 (56 j.)
zn. Jacob/ Joanna Vijt
(G. 20.12.1755)
tev. vicp. Tielrode 1759 - 1767

JAN JACOB DE BOES 10.12.1767 - † 3.11.1795
(70 j.)
° Assenede 13. 1.1726
zn. Francies/Jeanne Livine De Cocq
(G. 23. 5.1750)
tev. vicp. Meulebeke 20. 6.1753 - 1767

LIEVEN NAUDTS 20.11.1795 - 19.10.1802
P. S. Pauwels-Waas
° Desteldonk 1.11.1742
† 8. 1.1821 (78 j.)
zn. Francies/Theresia Van der Swaelmen
(G. 10. 6.1775)
tev. coadjutor Sleidinge 1.12.1778 - 1781
vicp. Lovendegem 1. 4.1781 - 1793
P. Ronsele 10. 8.1793 - 1795

ALEXANDER D'HOEDT 19.10.1802 - 1804
P. Ardooie
° Stalhille 23.12.1743 † 23. 6.1813 (67 j.)
tev. vicp. Lichtervelde - 1782
P. Adegem 8. 6.1782 - 1802

Lembeke

JOHANNES 1248 -
R.A.G. E.B.o.

Her HUGHE, prochypape 1312 -
R.A.G. - Kerkarchief Sint-Michiels Gent - Oorkonde

Messire HUGHES 1370 - 1375
R.A.G. Rekenkamer Vlaand.
Reg. 55 reken. 1374 f° 75

WILLEM VAN HOLLEBEKE 1424 - 1432
• ca. 1380
Bois-Seigneur Isaac, Ophain (Nijvel) + 1466
Zie «Appeltjes van het Meetjesland» XXVII - 1976

JAN VAN HOLLEBEKE 1432 - na 1455
Warichez o.c.

Vicecureit Jacobus Acani 1476
Rijsel Arch. Départ.
Reeks G. 14 G. 97 f° 72 r°

Vicecureit Gerulfus Judoci (Joos) 1480
Rijsel Arch. Départ.
Reeks G. 14 G. 98 f° 42 v°

Magister LIEVEN ROOTHAESE 1481 -
S.A.G. 330/36 f° 85 v°

GERULFUS JUDOCI (Joos) 1495 -
A.R.A. Rek. 34426 f° 8 v°

LIEVEN WAELPOEL - 1553
R.A.G. Kerkarch. Lembeke

JAN VAN OOTEGHEM 1555 - 1560
tev. P. Knesselare 1533 - 1555

CORNELIS VAN DEN BERGHE 1560 - † 3. 3.1568
• Brugge 1509
(zie Gaillard : Bruges et Le Franc II p. 337)

ADRIAEN DE SCHUTTERE 1570 - 1576
P. Bassevelde apostaat
Predikant te Bassevelde tot 1584
Dominee te Baarland, Zeeland
• Nederland

JAN MACQUET 1576 - 1618
R.A.G. Notaris Jacobsen doos 703
• Mechelen 1526 L. 1546
... vacat 1578 - 1600 ...

Deservitores :

Lodewijck Van den Berghe 15. 6.1600 - 1607
O.S.A. Brugge.
tev. deserv. te Moerkerke 4. 7.1597 - 1600
Martinus Willecom 21. 6.1607 - 1608
O.S.A. Brugge
- bediende eveneens Eeklo en Kaprijke
Jacques Van den Bossche 1608 - 21. 6.1609 P. Eeklo
Cornelis Simoens 21. 6.1609 - 1614
Pastoor Jan Macquet hernam zijn functie vanaf 5.11.1614

LIEVEN VAN OOTEGHEM 12. 3.1619 - 16.10.1627
• Gent 1570 (G. 31. 5.1597)
tev. P. Desteldonk 1601 - 1607
P. Lochristi 1607 - 1619

JAN DE COUSTERE (Coustorius) 16.10.1627 - 1666
 ° Bisdom Ieper † 13. 6.1669

JAN GHOETSEELS (Goidsseels) 1. 3.1667 - † 19.11.1693
 deserv. 10. 5.1666
 ° bisdom Brugge ? Pastoor
 tev. vicp. Waarschoot 1658 - 1666

WILLEM KERREMANS 1693 - † 3. 2.1722
 ° Brussel 1650 L. 1669
 broer van Jan Francies, past.-deken Eeklo
 tev. vicp. Eeklo 1680 - 1693

JAN VAN WEST S.T.B. 30. 5.1722 - † 12. 9.1732
 ° S. Truiden
 Deken Aardenburg
 tev. P. Blankenberge 10.10.1699 - 1721
 P. S. Andries, Brugge 20. 6.1721 - 1722
 Deservitor : Claudius Wijts 1732 - 23. 5.1733

JAN SCHEPENS 23. 5.1733 - 1770
 demissie
 ° Beerst (Diksmuide) † 27.12.1771
 tev. P. Egem - 1733
 co-adjutor Petrus Jacobus S tockman 1768 - 1770
 - vicp. Lembeke 1770 - 26. 1.1776

PHILIP JACOB MOFFAERT 30. 4.1770 - † 22. 1.1809
 ° Maldegem 14.11.1732
 tev. P. S. Margriete 1769 - 1770

PIETER PERNEEL 16. 2.1809 - † 25. 9.1838
 ° Koolkamp 10. 6.1764
 tev. P. Oostburg 1805 - 1809

Lotenhulle

JOHANNES - 1270
 R.A.G. Abdij Drongen, Charters

ANTOON SERSYMOENS - 1427

RAAS VAN DEN WINCLE 18. 5.1427 -

JACOB VAN DER BLOCT 1431 - 1440
 S.A.G. 301/31, 74 r° en 301/35 II, 31 r° 95 r°

ANDREAS 'VAN DER POORTEN 1442 - 30. 4.1447

BARTHOLOMEUS DE JONGHE 30. 4.1447 - 20. 5.1451

PETRUS DE JONGHE (Juvenis) 20. 5.1451 - 1455
 Warichez o.c.

CORNELIS 1472 -
 S.A.G. 301/51 II, 79 v°

HENDRIK DE METS P. Deinze	 - 1495
LIVINUS VAN DER MOEREN	1502 - † 1510
AMAND DU HAVRY vicecureit Joannes Ebbins	1511 - 1515 1511 - 1525
NICOLAAS DE HEER Raad v. Vl. 7613 f° 200 r°	 - 5.12.1551
LIEVEN DE SMET Raad v. Vl. 7614, 240 v P. Poeke	19. 3.1557 - 1568
ADRIAAN VAN HEMELGHEM Raad v. Vl. 7616, 270 v ... Vacat 1575-1612 contributieland	1568 - 1574
MICHAEL VAN DE FOREESTE * Gent ca. 1584 zn. Nicolaas (G. 13. 6.1609) tev. P. Poesele 5. 8.1613 -	deserv. 5. 8.1613 - pastoor 4.12.1613 - 16. 1.1616
LAURENS WEYNS	16. 1.1616 - 1624
JOANNES WIELANT apostaat, gevlucht n. Zeeland	deserv. 9. 2.1625 pastoor 17. 6.1625 - 10.12.1632
THOMAS VAN DER GHEYLEN S.T.B. P. Dentergem * Erembodegem ca. 1602 broer van P. Tielrode tev. vicp. S. Jacobs, G. 1630 - 1633	18.12.1633 - 29. 7.1634 † 2. 5.1659
JACOB MICHIELS S.T.B.F. * bisd. Mechelen tev. P. Baarle-Drongen 6. 7.1634 -	10. 9.1634 - † 19. 9.1652
CAROLUS VAN DE WINCKELE S.T.L. P. Wetteren P. Kalken 22. 5.1669 Dcken Dendermonde Kanun. S. Baafs 28.11.1684 * Wetteren 1628 zn. Egied/Magdalena De Meyere (G. 20. 9.1652)	28.10.1652 - 11. 2.1661
ANDREAS CASSEURS (57 j.) * Mechelen 1628 L. 1648	11. 2.1661 - † 10. 2.1685

EGIDIUS ANJUYN 12. 3.1685 - † 28. 5.1727
 (76 j.)
 ° Oudenaarde 1651
 zn. Judocus/Judoca Roost (De Roose)
 (G. 18.12.1677)
 tev. vicp. Elversele, Nokere (1679), Ruiselede (1681-1683)
 Past. Zeveren 17.11.1683 - 1685

PETRUS POPPE 19. 3.1728 - † 12. 6.1733
 (50 j.)
 ° Lokeren 3. 3.1683 L. 1706
 zn. Judocus/Martine De Stroopere
 (G. 24. 9.1712)
 tev. vicp. Bazel 1712 - 1728

JACOB DE SCHUYFFELAERE S.T.B. 18. 8.1733 - † 16.10.1754
 (52 j.)
 ° Hal 1702 L. 1718
 zn. Gabriel/

JAN BAPTIST VERLEYSEN 21.12.1754 - † 7. 9.1783
 (69 j.)
 ° Waasmunster 27. 8.1714
 zn. Christiaan/Petronella Volckerick
 (G. 23. 9.1741)
 tev. vicp. Waasmunster 24. 7.1742 - 1754

CORNELIUS UYTTERSROT 21.11.1783 - 7. 1.1803
 P. Koolskamp
 ° Lebbeke 4.10.1734 † 13.11.1815 (81 j.)
 zn. Jan Francies/Elisabeth Oste « mordax, bene praedicat »
 (G. 16. 5.1761)
 tev. vicp. Bornem 1763 - 1770
 Tielt 1770 - 1783

Deserv. Jan Bonaventura Van Bruaene O.F.M. 31. 3.1799 - 14. 7.1802
 vicp. Boekhoute
 ° Wingene 7.11.1764
 11.12.1807 P. Bellem
 † 2. 9.1827 (63 j.)
 « subito »

LUDO BENEDIKT VIJSENS 7. 1.1803 - 1808
 P. Dentergem
 ° Huise 13. 2.1747 † 11.11.1809 (62 j.)
 zn. Heer Ferdinand/Marie Francisca Landrieu
 (G. 9.12.1771)
 tev. vicp. H. Kerst, G. 10. 6.1775 - 1976
 P. Wortegem 20. 4.1796 - 1803

Lovendegem

LAMBERTUS 1352 - 1355
 CLAYSE 1398 -

JACOPPE VAN PATVOORDE S.A.G. 301/19 f° 67 r° en 301/21 f° 35 v°	1407 - 1410
JACOB METSAERT A.H.E.B. 1909	24.10.1438 - † 1459
PETRUS MASELRUY	16. 1.1460 - 5. 2.1460
JOHAN DE NIELENS	5. 2.1460 - 16.12.1461
ARNOLD VAN TWEEBEKE P. Assenede	16.12.1461 - 4. 3.1466
JOHAN DE BOC (de Buck) S.A.G. 301/58 f° 136 r° tev. P. Assenede	4. 3.1466 - 1490
BALDUINUS VAN DE WOESTINE	4. 3.1490 - † 1505
VICTOOR DE MOOR (De Moro)	24. 3.1505 - 13.11.1505
PETRUS BARBARY	13.11.1505 - 5. 9.1509
ANDREAS BAERTS	5. 9.1509 -
JAN VAN DE CAPELLE Vicecureit Christoffel De Ghend 1524 - 1526 R.A.G. Raad v. VI. 2461 f° 304 r°	1523 -
CORNELIS SPANOGHE R.A.G. Raad v. VI. 2461 f° 194 v° • Dendermonde 1493 L. 1513	1526 -
JUDOCUS FOCKAERT apostaat	5. 2.1560 - † 1565
LIVINUS DIERICX • bisd. Kamerijk ... vacat 1575 - 1584 ... contributieland	17.10.1565 -
Deservitor Judocus De Schrijver 1584 - 1593 - pater Karmeliet -	
JACOB HENDRICX S.T.B. P. Vinderhoute 1607 P. Temse 1613 P. Merelbeke † 1633 • A'dam 1567 (G. 18. 9.1593) tevens deserv. Vinderhoute 28.11.1595 - 1604	1593 - 10. 5.1604
JOANNES PELS (Peels) (87 j.) • bisdom 'Bos 1522 L. 1542	10. 5.1604 - † 1609
ADOLF VAN DE KEERE P. Mariakerke • 1580 (G. 22. 9.1606) tev. P. Wondelgem (1606 - 1609)	28. 4.1609 - 7. 6.1630 † 2. 6.1636 (56 j.)

ROBERT MOERS S.T.B. 14. 6.1630 - 21. 2.1645
naar ander bisdom
° Hasselt 1601 L. 1621

JAN VERBRAECKEN 21. 2.1645 - † 15.11.1661
° bisd. Mechelen (?) ca. 1585
tev. P. Kruishoutem 1616 - 1622

JAN BAPTIST DE HAZELERE 7. 1.1662 - † 18. 8.1691
° bisd. Mechelen (?)

PIETER DIERICX S.T.B. 18. 8.1691 - † 29. 6.1696
(39 j.)
° Drongen 3. 9.1655
zn. Petrus/Jonna Dewulf
(G. 14. 3.1682)
tev. vicp. Zomergem 24.10.1682 - 1687
P. Oostwinkel 14.10.1687 - 1691

MICHAEL DALLECOURT S.T.B. 22.11.1696 - † 5.10.1738
(89 j.)
° Dendermonde 23. 9.1649
Deken Evergem 1714 - 1731
zn. Judocus/Catherine Loontjens
tev. P. Huise 8. 3.1677 - 1694
P. Dentergem 28. 1.1694 - 1696

WILLEM VAN DER STRAETEN 20.11.1738 - † 18. 4.1748
(50 j.)
° Gent S. Baafs 22. 8.1696
zn. Francies/Maria De Bruyne
(G. 30. 5.1722)
tev. P. Nokere 1729 - 1730
P. Heurne 1730 - 1738

JACOB FRANCIES ABBATE 9. 6.1748 - 1796
demissie
° Gent H. Kerst † 25.10.1798 (84 j.)
Deken Evergem 1780 - 1798
zn. Jacob Antoon/Cath. Ludov. De Mey
(G. 9. 3.1743)

JAN BAPTIST DE VLEESHOUWER 20. 8.1796 - 10. 3.1803
P. S. Laureins
15. 7.1804 P. Bazel
° Lokeren 30. 9.1755 † 22.11.1819 (64 j.)
zn. Hubert/Isabelle Clara De Wilde
(G. 2. 6.1781)
tev. co-adjutor Beveren-W. 6.12.1683
vicp. Lovendegem 20. 9.1795

PIETER JOZEF TRIEST 26. 3.1803 - 5. 8.1806
Stichter Zusters v. Liefde
° Brussel 31. 8.1760 † Kannun. Gent 24. 6.1836 (76 j.)

zn. Jan/Cecilia Mello
 (Mechelen 19. 6 1786)
 tev. P. S. Pieter, Ronse 10. 9.1797 - 1803
 vicp. O.L.Vr. Hanswijk, Mechelen 1791 - 1797

Mariakerke

HUMBERTUS	941 -
L. Reyntjens : S. Pieters-abdij	
JOANNES VILAIN	1350 - 1362
HENRICUS BOLLAERT	1455 -
MARTEN VAN DEN BRANDEN	 - 1489
JOHANNES DE VALLE (Van den Daele)	10. 6.1489 - 10. 8.1491
LUDOVICUS WANDELE	10. 8.1491 -
voorh. P. Bottelare 1466 - 1481	
P. Afsnee 1481 - 1491	
EVERAERT DE NEVE (Nepotis)	 - † 1499
JACOB BRUGARSON	12. 6.1499 -
- P. Zwijnaarde 1489 - 1520 -	
ROBRECHT VAN BRANTEGHEM	1511 -
R.A.G. S. Pieters I nr. 46	
JOHAN DE RATTE	 - 28. 2.1517
JOHAN BRAEM	28. 2.1517 -
GUILLAUME THIENPONT	 - 19. 5.1551
JOHAN VAN DE VONDELE	19. 5.1551 - 25.11.1556
lt. nr. 46	
JACOB VAN DE GUCHTE fs Jan	25.11.1556 - † 3.11.1557
lt. nr. 46	
* Gent 1501 L. 1521	
GUILLAUME THIENPONT	3.11.1557 -
lt. nr. 46	
JOHAN VAN DE VONDELE	14.11.1557 - 3. 4.1558
JAN DE BOCK	3. 4.1558 - † 1586
coadj. : Lucas van Hauweghen 18. 4.1585 - 1586	
- P. Vinderhoute -	
GEORGES ZOETHELME	31. 3.1586 - † 24. 5.1588
R.A.G. Bisdorn B. 116	
voorh. P. B.M.V. Deinze 1585 - 1586	

JOHANNES KEYMEULEN 14. 6.1588 - ca. 1620
deserv. : Jan Hidijm 1606 - 1609
Francies De Keyser 1609 - 1620

FRANCIES DE KEYSER fs. Jan 1620 - 10. 5.1630
De Brouw. p. 637 o.c.
geschorst
(G. 19. 5.1605) voorh. koster te Nazareth 1606-1620

ADOLF VAN DE KEERE 7. 6.1630 -
° Gent 1581 (G. 22. 9.1606)
† Ekkergem-Gent 2. 6.1636 (56 j.)
P. Lovendegem 1609 - 1630
P. Wondelgem 1606 - 1609
Deserv. Lucas Mercier 2. 6.1636 - 21. 6.1636
- vicp. Zomergem 1636 - 1640 -

JOANNES COENEN 21. 6.1636 - 12. 8.1645
P. Ekkergem-Gent
° Dioc. Mechelen 1603
† 26. 4.1670 (67 j.) « subito »
voorh. Vicp. Ekkergem-G.

JAN WOUTERS 12. 8.1645 - 11. 1.1658
P. S. Maria-Leerne
voorh. Kap. Ruiselede
† 30. 5.1658

JAN BAPTIST VAN HAUTE S.T.L. 4. 6.1658 - 17. 4.1701
P. Vinderhoute
° Haarlem 1633 † 26. 1.1717 (84 j.)
(G. 8. 3.1653)

RUMOLD VERCRUYSEN 1. 7.1701 - 2. 7.1710
P. Bazel-Waas
° 1659 L. 1679 † 15. 9.1722 (63 j.)
voorh. Vicp. S. Pauwels-W. 1682 - 1701

JORIS BAEYENS fs. Jan 23. 7.1710 - † 13. 4.1749
(75 j. 9 m.)
° Dendermonde 1673 (G. 18. 9.1700)
voorh. Vicp. Wetteren 1704 - 1710

JAN VAN DER SMESSEN fs. Mattheus 4. 6.1749 - † 7.10.1772
(73 j.)
en Marie Verleysen
° Hamme 1699 (G. 20. 9.1727)
voorh. Vicp. Kieldrecht 1729 - 1749

JAN JOZEF VAN HOORICK 3.12.1772 - † 6. 1.1798
(63 j.)
° Waasmunster 25. 4.1735
zn. Jozef/Amelberga van de Velde
(G. 9. 6.1759)
voorh. Vicp. Bassevelde 1763 - 1772

Coadjutor : Joseph Van Hoorick 1788 - 1798

• Waasmunster 1754

PETRUS FRANCIS ROMAAN ex-O.F.M. 9.10.1802 - 19. 9.1806

P. Bellem

...P. Wortegem

• Leupegem 22. 2.1748

CAROLUS BORROMEUS PESANT 19. 9.1806 - † 2. 4.1819

• Kortrijk 12. 9.1742

voorh. Vicp. Deerlijk 1773 - 1785

P. Hollebeke 1785 - 1794

Kuurne 1794 - 1802

Tiegem 1802 - 1806

Merendree

GONTHERUS

Den Haag. Kon. Bibl. Man. 70 H 50

Vicecuriteit Lambertus

± 925 -

± 925 -

JUDOCUS

Anal. Vatic. - Belgica

1350 - 1355

JOHANNES FLORI

demissie

item

..... - 1376

JOHANNES DE MEYERE (Ballivi)

item

1376 -

PHILIPPE VAN DER MEERSCH

F. Verstraeten : Gesch.

S. Jacobs, Gent I p. 213

1428 -

WILHELMUS DE WEDAGHE (de Weda)

S.A.G. 301/45 II f° 23 r°

301/50 II f° 103 r°

301 53 f° 94 v°

330/36 f° 61 r°

1440 - 1492

ADRIAEN VAN HUICHEM

A.R.A.B. Reken.k. 7776

... 1531 -

HENDRIK PAUWELS

A.R.A.B. Acqults de Lille Liasse 1132

Deserv. Lucas Van Hauweghem 7. 7.1586

P. Vinderhoute 1586 - 1588

Pieter Truye (Truwe) 13. 7.1587

P. Bellem 1587 - 1597

Judocus De Schrijver 20. 6.1595

(Scribanus)

Isaac Oerlemans 17. 4.1613 - 7. 2.1624

P. Evergem † 2. 7.1633

(ab Oudewatere)

P. Hansbeke 1613 - 1624

CAROLUS VAN DURME 7. 2.1624 - 15.10.1626
P. Oosterzele
° Hamme (?) 1596
28. 1.1631 P. Belzele-W.
8. 6.1638 demissie ob infirmitatem
(G. 13. 6.1620)

ARNOLDUS DE KESELE 15.10.1626 -
° Oostakker ca. 1600
† Gent « apud Carmelitas » 24.10.1646

MARTIN VAN DER BRUGGHEN 28.11.1646 - † 4. 8.1647
(27 j.) « peste »
° Gent 1620 L. 1644

PETRUS SWALLENS (Schellenus) 17.10.1647 - † 14. 3.1664
(60 j.)
° dioc. Mechelen 1604
(Brussel 18. 3.1628)
tev. P. Melsen 1636 - 1647

BARTHOLOMEUS WERTS S.T.B. 10. 4.1664 - 1. 9.1693
demissie
° Antwerpen 1629 L. 1649

GEORGIUS REGELBRUGGHE 10. 9.1693 - † 1. 3.1749
(85 j.)
° Oudenaarde 5. 4.1663
zn. Abel/Magdalena De Neve
(G. 24. 5.1687)
tev. vicp. Merendree 1688 - 1693

DAVID CAROLUS VAN BELLEGHEM 21. 4.1749 - 7.11.1749
P. Evergem
° Meulebeke 1698 † 6. 5.1793
Zijn benoeming te Merendree werd nietig verklaard door de
Raad v. Vl. 25.10.1749
zn. Petrus/Anna Vercauteren
(G. 19. 9.1725)
tev. vicp. Waarschoot 1. 8.1726 - 1749

JACOB VAN COPPENOLLE S.T.B. 4.11.1749 - † 15. 2.1772
(49 j.)
° Oudenaarde-Pamele 2.11.1723
zn. Jacob/Anne Marie Le Rousseau

JACOB SWEERTS 11. 6.1772 - † 15. 2.1784
° Hoegaarden ca. 1745
zn. Hubert/.....
deserv. Frans André Vereecken 25. 3.1778 - 22. 2.1784 P. Wakken
° Lokeren 1746 (G. 9.12.1771) † Lokeren 1799

JOZEF FERDINAND VELLEMAN S.T.B.F. 22. 2.1784 - 25. 4.1806
P. Hamme
° Sleidinge 19. 2.1754 † 4. 2.1823 (70 j.)
Deken Dendermonde

zn. Jan/Joanna Lippens

(G. 23. 5.1777)

tev. Prof. Seminarie G. 1780 - 1784

JAN BAPTIST VELLEMAN S.T.B.

25. 4.1806 - 20. 5.1815

P. S. Jacobs, G.

* Sleidinge 14. 4.1767

† 27. 1.1820 (53 j.)

zn. Jan/Joanna Lippens

(G. 22.12.1792)

tev. student K.U.L. 1.10.1793

Prof. Seminarie, G. 1798 -

Oost-Eeklo

GILLIS

1301 -

« quidem Gallicus » N..

1455 -

JAN EERBOUT

R.A.G. 301/84, 200 v°

..... - 1512

LIEVEN HERREBOUT (Eerbout)

1512 - 1531

(broer van Jan)

R.A.G. 301/84, 200 v°

CLEMENS DE BEIR

1572 - 1575

... vacat 1575 - 1600 ...

Des. Jan Goethals

1601 - 1612

- P. Sleidinge -

Des. Adriaen van de Pasch

1612 - 1615

- P. Bassevelde -

Des. Antoon Sanders (Sanderus)

1617 - 1618

- P. Sleidinge -

Des. Jan de Braye

1619 - 1622

- P. Kluizen -

Des. Carolus Mussche

26.10.1622 - 3. 4.1634

- P. Kluizen -

Des. Jacob de Coster

3. 4. 1634 - 13. 8.1644

- P. Sas van Gent -

EGIDIUS DE HASSELER

Des. 13. 8.1644

* dioc. Mechelen 1615

Past. 4.10.1649 - † 27. 6.1680 (65 j.)

Des. Jacobus de Sy 28. 6.1680 - 6. 9.1680

- P. Ertvelde -

JOOST DE MERLIJER

Des. 6. 9.1680

* Berchem-Oud. 1653

Past. 2. 8.1681 - † 28. 3.1711 (58 j.)

vícip. Laarne 2. 2.1679 - 1680

JAN VAN DE PERRE S.T.L. 3. 6.1711 - 25. 1.1714
P. Bassevelde
° Oudenaarde 7. 9.1679 † 30. 4.1729 (50 j.)
L. 1698
zn. Jan/Joanna Theresia Steurbaut

JAN FRANCIES VAN HECKE 26. 1.1714 - † Gent 27. 8.1720
° ca 1680 (G. 18. 9.1706)
vicp. H. Kerst 21.10.1709 - 1714
Des. Charles Isid. v. der Veken 10. 8.1720
- vicp. Evergem -

LUCAS DE CAESTECKER 12.10.1720 - † 8. 1.1722
(52 j.)
° 1670 (G. 17.12.1695)
vicp. Oud. Pamele 1696 - 1698
P. Moregem 1698 - 1720
Coadj. Bernardus Stevens O.P. 12. 9.1720 - 20. 2.1721
Albert Jos. Jacquin 19. 4.1721
(G. 21.9.1720)

NORBERTUS STROBBE 2. 3.1722 - † 2. 2.1745
(78 j.)
° Gent ca 1666 L. 1686
(G. 16. 6.1697)
en. Jan/Barbara Daelman
Tev. vicp. Overmere 1698 - 1706
P. Afsnee 21. 4.1706 - 1722
Co-adjutor Francies Wieme 22.11.1734 - 1745 vicp. Oost Eeklo
5. 3.1751 P. Berlare
° Gent Meulestede 22. 7.1701 † 11. 1.1785
zn. Christiaan/Anne Casier
(G. 19. 9.1725)

GUILLAUME FRANCIES DE NAEYERE 28. 3.1745 - † 9. 1.1775
(82 j.)
° G. S. Niklaas 3. 2.1693
zn. Jacob († 1714) /Joanna Petronella Haemelinck († 26. 4.1751)
(83 j.)
(G. 17. 2.1717)
tev. Kap. S. Nikl. 1718 - 1721
P. Oudenaarde-Bevere 1721 - 1745

JOOST JAN DE RAEVE 16. 3.1775 - † 12. 2.1776
(43 j.)
° G. O.L. Vrouw 29.11.1733
zn. Judocus/Barbara Cather. D'Haeyere
(G. 20. 5 1758)
tev. Vicp. Machelen 1758 - 1761
Eine 1761 - 1772
P. Poesele 1772 - 1775

JAN NICOLAAS DE RAEVE 6. 3.1776 - † 1. 4.1796
 (70 j.)
 • Gent S. Jacobs 6.12.1726
 zn. Judocus/Barbara Cath. D'Haeyere
 (G. 19.12.1750)
 tev. Vicp. Wachtebeke 11. 6.1754 - 1763
 P. Markegem 4. 8.1763 - 1776

GREGOOR JAN VERGAUWEN 19. 5.1796 - † 15. 7.1818
 (72 j.)
 • Stekene 25. 9.1746
 zn. Jan Philip/Judoca Maria Van Puymbroeck
 (G. 16. 3.1773)
 tev. vicp. Zomergem 20. 4.1777 - 1780
 S. Kruis-Winkel 10. 5.1780 - 1796

Oostwinkel

PETRUS 1278 -
 K.A.D. - Cart. D f° 272 v°

HER HUGHES CURTHALS 1432 - 1453
 S.A.G. 330/25, 375 r°

JOHAN HELIAS, alias Huddeghem 1481 -
 R.A.G. S. Pieters I reg. 44 f° 49 r°

MARTIN DE SMET (Fabri) 1550 -
 R.A.G. Raad v. Vl. reg. 7613 F) 72 r°

JAN TEERLINCK - 23. 8.1566
 apostaat, gevonnist te Gent

ADRIAAN VAN DER ELST 1568 -
 • bisd. Kamerijk

JOHANNES SABRIJS 1569 1569 -
 De Brouwer o.c. p. 632

PIETER JAN ALLAERT 5. 9.1570 - 1572
 ex-pater Hieronymiet

JACOBUS VAN DEN BERGHE 1572 - 1585

Deservitor Jan Wildemeersch 1586 - 1588
 - P. Zomergem -
 ... vacat 1588 tot 1606 « omnino desertum » ...
 R.A.G. Bisdom E. 116 f° 54 v°

Deservitor Antoon Reyneere 1606 - 1610
 - P. Zomergem -

JOACHIM INNIS 1610 - 11. 5.1613
 P, Meulebeke
 • Brussel
 10.10.1613 P. Koolskamp

JOANNES FRANSSSENS	30. 1.1615 - 3.10.1616
P. Bellem	
28.11.1628 P. Aalter	
† 14.10.1640	
Deservitor Pater Norbert Lannoo 1616 - 1619	
JOANNES KAESMANS	3. 6.1919 - 27.10.1625
naar ander bisdom	
ERNEST MICHIELS	8.11.1625 - † 24. 9.1633
- ex-pater Augustijn	
MARTEN KESSELIUS S.T.B.	10.10.1633 - † 9. 6.1644
° Brussel 1588 L. 1620	
tev. P. Ursel 1629 - 1633	
JAN BOSSUYT S.T.B.	13. 8.1644 - † 15. 3.1676
° Antwerpen 1610	
MICHIEL VALCKGRAVE	18. 6.1676 - † 17.11.1677
° Gent 1644	
zn. Jacob/Joanna Fierens	
tev. vicp. Waasmunster	30.10.1670 - 1671
Zomergem	9. 9.1671 - 1676
HENRICUS PAPEN BROECKX	24.12.1677 - 28. 1.1686
P. Aalter	
24. 6.1693 P. Kruibeke	
6.10.1701 P. Nieuwkerken-W.	
° Turnhout 1653 L. 1670	† 28. 6.1722
tev. vicp. Aalter 1676 - 1677	
FRANCIES VAN DE MORTELE S.T.B.	1. 3.1686 - † 2. 3.1689
° bisdom Antwerpen (?) 1653	
tev. vicp. Hansbeke 15. 2.1682 - 1686	
PIETER DIERICKX S.T.B.	30. 3.1689 - 18. 8.1691
P. Lovendegem	
° Drongen 3. 9.1655 L. 1677	† 29. 6.1696
zn. Petrus/Joanna Dewulf	
(G. 14. 3.1682)	
tev. vicp. Zomergem 13. 1.1683 - 1689	
GUILLAUME HAMBROUCK S.T.B.	10. 9.1691 - 3.12.1691
P. Heusden	
° Leuven 1652	† 25. 9.1693
16. 5.1692 P. Baasrode	
tev. vicp. Aalter	25.10.1676 - 1677
Lovendegem	20. 1.1677 - 1679
P. Heusden	26. 6.1679 - 1691
DENIJS OOMS	3.12.1691 - 10. 8.1722
demissie	
° Lommel 1653	† Oostwinkel 20. 7.1728
tev. vicp. S. Gillis-Dendermonde	1682 - 1691
P. Heusden	10. 9.1691 - 1691

MARTEN LOOBUYCK	21. 8.1722 - † 16. 4. 1754
• Gent S. Niklaas 28.10.1685	
zn. Martin/Maria Livens	
(G. 24. 9.1712)	
tev. vicp. Oostwinkel 30. 5.1714 - 1722	
FRANCIES JACOB DE RANTERE	29. 5.1754 - † 13. 5.1801
• Oudenaarde 28. 1.1721	
zn. Bartholomeus en Isabelle Braems	
(G. 12. 6.1745)	
tev. vicp. Vinkt	1745 - 1746
Wachtebeke	1746 - 1754
LUDOVICUS FRANCIES DE BRUYNE	1801 - † 2.10.1805
• Gent S. Michiels - N. 10.11.1743	
zn. Thomas/Christine du Rée	
(G. 14. 9.1767)	
tev. vicp. B.M.V., Gent 20. 1.1771 - 1798	

Poeke

JAN LODERNE	1393 -
A.R.A. handschrift n° 7809 - 7810	
G. Gailiaerd : Noblesse de Flandre f° 74 v°	
HENRICUS RIJLANDT (?)	14... -
BARTHOLOMEUS STAVENISSE	1455 -
Warichez o.c.	
PIETER DE HAENE	1522 -
Raad v. Vl. reg. 2459	
ARENT TEMMERMAN	1535 -
K.O.K. - Deinze jrg. 1937 p. 37 en RAG, PdH, nr. 497	
LIEVEN DE SMET	1568 -
Raad v. Vl. reg. 7616 f° 271 v°	
MARCUS LIJBAERT	1575 -
S.A.G. Penningk. 28/238 jaar 1571-77	
GUILLELMUS DE KEYSMAECKERE	 - 1619
JOANNES HOSIUS	1619 - † 10. 1.1645
(' 76 j.)	
PETRUS BOONE	20. 2.1645 - † 19.12.1652
JACOBUS GHIJS	10. 1.1653 - 30. 4.1669
HENRICUS RIELANTS	20. 5.1669 - † 20. 7.1698
« plena senectudo »	
JOANNES ANTHONISSEN	13. 9.1698 - † 20. 8.1721

JAN FRANCIES MADERE ° Brugge	10.12.1721 - 11. 2.1724
FRANCIES JAN VAN DEN DORPE	1724 - 21. 6.1725
JACOB MARANT fs Daniël (54 j.) ° Ieper	21. 5.1725 - † 10. 5.1744
FRANCIES BALTHASAR MARANT (63 j.) ° Ieper tev. vicp. Wingene Coadj. et <i>deserv.</i> H.G. Ghijsselen	1. 6.1744 - † 8.11.1774
CAROLUS JOSEPHUS STALINS demissie « verlamd » ° Ronse 1744	20. 6.1775 - 20. 6.1797
	† Ronse 6. 2.1812 (67 j.)
FRANCIES DE SAEDELEIRE (47 j.) ° Aalst 1756 tev. vicp. Poeke	30. 6.1797 - † 30. 5.1804
CAREL JACOB ROELANTS P. Ledeberg ° Tielt 28.10.1742	12.10.1804 - 11. 4.1812
tev. P. Heusden	† Tielt 30. 9. 1825 (83 j.)
JACOB GOOSSENS ° Gent S. Jacobs 30.10.1765	10. 5.1812 - † 2. 2.1826
JACOB BUYSSE (45 j.) ° Meulebeke 1791	10. 3.1826 - † 7. 3.1836

Ronsele

JOHAN SOY R.A.G. Bisd. K. 8053	 - † 1412
GERARDUS DE (Van) DIEPENBEKE item (tev. P. Cadzand ... - 1412)	23. 7.1412 -
JAN VAN STEELAND Warichez o.c.	1455 -
LIVINUS STEYAERT R.A.G. Bisd. B. 1340	1521 -
OLIVIER STEYAERT R.A.G. Rks 71, 4 v°	1536 -
JUDOCUS VAN DER BEKE R.A.G. Bisd. B. 1340	1538 - 1547

OLIVIER STEYAERT	1547 - 1548
R.A.G. Rks 71, 4 v°	
PIETER DE MEYER	1552 -
JOORIS VAN HECKE	1553 - 1560
MARTINUS CROQUET	1560 - † 1568
tev. P. Baarle-Drongen	1558 - 1559
P. Poesele	1559 - 1560
PASCHASIUS STERCKMAN	17. 6.1568 - 1576
R.A.G. Rks 71, 4 v°	
De Brouwer o.c. p. 635	
JOHAN DE METS	13.10.1576 -
... vacat van ca. 1580 tot 1610 - contributieland ...	
Vanaf 1610 tot 1657 was Ronsele ge-unieerd met Oostwinkel	
zie dus de pastoors van Oostwinkel.	
REMIGIUS LUCAS	26. 2.1657 - 8.10.1661
tev. vicp. Wachtebeke ... - 1657	
PIETER DOLISLAGHERE	8.10.1661 - 1668
• Oudenaarde-Pamele	
† Gent 1682	
tev. P. Deurle 1651 - 1661	
Deserv. Pastoor en onderp. Zomergem 1668 - 1678	
JOHANNES MICHIELS	30. 6.1678 - † 18.11.1680
(48 j.)	
• bisdom Antwerpen (?) 1632	
JACOB DE CONINCK	deserv. 1.12.1680
	Pastoor 24.12.1682 - 10. 4.1703
P. Afsnee	
• Dendermonde 1646	† 19. 3.1706 (60 j.)
zn. Petrus/Judoca Spanoghe	
(G. 30. 5.1680)	
tev. P. Zuiddorpe 1. 7.1680 - 1680	
FRANCIES MAENHOUT (Maenoudt)	10. 5.1703 - 12. 8.1723
P. Zulte	
1. 5.1724 P. S. Martens-Leerne	
• Zomergem 1664	† 1738
zn. Adriaan/Petronella Martens	
(G. 17.12.1689)	
tev. vicp. Ekkergem, G.	1691 - 1694
Zomergem	1695 - 1696
Oostwinkel	1697 - 1703
PIETER DE CAUWER	20. 8.1724 - 12.10.1729
P. Zomergem	
• S. Niklaas-W. 22. 4.1693	† 30. 4.1759 (66 j.)
zn. Jan/Elisabeth Vergauwen	
(G. 18. 9.1717)	
tev. vicp. Melsele-W. 1718 - 1724	

JAN BAPTIST PERMENTIER 12. 1.1730 - † 22. 4.1750
 (61 j.)
 ° Gent 1689
 zn. Carolus/Maria Van Houtte
 (G. 23. 9.1719)
 tev. vicp. Kalken 1722 - 1725
 Oostwinkel 1725 - 1730

JACOB BOGAERT 13. 5.1750 - † 18. 3.1772
 ° Gent S. Baafs 13. 5.1706
 zn. Rogier/Catherine Cosijns
 (G. 29. 3.1732)
 tev. vicp. Kruibeke 1732 - 1734
 Knesselare 1734 - 1750

JAN PHILIP FR. DE GRAEVE 10. 6.1772 - † 16. 2.1793
 (69 j.)
 ° Waasmunster 18. 2.1724
 zn. Philip/Judoca Marie Hendrix
 (G. 25. 5.1750)
 tev. vicp. Oosteeklo 1757 - 1763
 Dentergem 1763 - 1772

JAN JOSEPH DE SY 16. 4.1793 - † 9. 9.1793
 (63 j.)
 ° Ertvelde 29. 6.1733
 zn. Lucas/Joanna De Baets
 (G. 4. 6.1757)
 tev. co-adjutor Zomergem 3.11.1758 - 1766
 vicp. Sleidinge 20. 1.1766 - 1793

LIVINUS NAUDTS 11. 8.1793 - 20.11.1795
 P. Knesselare
 19.10.1802 P. S. Pauwels-W.
 ° Desteldonk 1.11.1742 † 8. 1.1821 (78 j.)
 zn. Jan Francies/Therese van der Swaluwen
 (G. 10. 6.1775)
 tev. co-adjutor Sleidinge 1.12.1778 - 1781
 vicp. Lovendegem 1. 4.1781 - 1793

PETRUS FRANCIES VAN PETEGHEM 9.12.1795 - † 30. 4.1798
 (51 j.)
 ° Gent S. Michiels-Zuid 6. 9.1747
 zn. Petrus/Elisabeth Steens
 (G. 19.12.1771)
 tev. proost Hamme S. Anna - 1777
 vicp. Hansbeke 1. 1.1777 - 1795

FRANCIES STICHELBAUT 1798 - 1802
 ° Gent ex-pater Benediktijn

JAN BAPTIST MARTENS 10. 6.1802 - † 3. 2.1813
 (76 j.)
 ° Sleidinge 3. 5.1737

zn. Antoon/ Petronella Neyt
(G. 20. 5.1766)

tev. vicp. Sleidinge	10.10.1766 - 1768
Lokeren 2	21.12.1768 - 1784
P. Afsnee	3. 3.1784 - 1802

Sleidinge

JAN VAN LOE 1346 - 1355
Anal. Vatic. - Belgica XVII
G. Despy : Lettres Innoc. V0 n° 968

OSTE VAN VATINE - 1370

PIETER VAN DER RAKEN 1371 - 1379
R.A.G. Fundatieboek Sleidinge

JACOB VAN CLIEVERE - 1408
item

PIETER VAN DEN HEEDE 1414 -
Vicecureit Janne Palinc 1417 - 1451
S.A.G. 301/41, 5 r° en 301/39 II, 195 v° en 330/25, 79 r°

GILLIS VAN HAMME 14.11.1455 - 4. 5.1459
P. Gentbrugge

ADRIAEN DE KEERSEMAEKER 1462 -

WILLEM PIJCHOUT 1484 - 1492
P. S. Michiels, G. † 1520
tev. P. Desteldonk 1455 - 1484

ANDRIES NEYT 1492 - 1511
P. S. Jacobs, G.
1520 P. S. Michiels, G.
R.A.G. 301/62 II, 73 v° en 301/68, 1 r°

JOOS BAES (Baers) 1536 - 1546
R.A.G. 301/93, 255 v°
• Gent 1490 L. 1510
Vicecuriteit Gillis van de Kerckhove 1536 - 1546

JAN MEYNKENS 1548 -

MARTIN SMETS (Smetius, Fabri) 1560 - 1565
apostaat, opgeknoopt te Mechelen 8. 2.1567
• Sleidinge
tev. P. Oostwinkel 1550 - 1560
Janssens : Hervorming in 't Brugsche

DIERICK VAN DEN BERGHE 31.12.1566 - 1580
R.A.G. Evergem nr. 575 f° 152 v°
(Theodorus de Monte, alias Horstium)

JAN GOETHALS 5. 6.1580 - † 30. 9.1612
tev. P. Maldegem 1573 - 1580
Aalmoezenier Oudburg 1585 - 1599
Gijzelaar 5. 6.1586 - 1592

ANTOON SANDERS (Sanderus) S.T.L. deserv. 1611
Pastoor 1612 - 10. 5.1622

demissie
° Antwerpen 15. 9.1586
(G. 28.11.1611)
† abdij Affligem 1664 (77 j.)
studies te Douai 1617 - 1619

APPOLONIUS WILGERS 14. 5.1622 - † 27. 7.1634
te Mariakerke
° Gent 1593
zn. Appolonius/Joanna Van de Keere
(G. 20. 5.1617)

FRANCIES STAES S.T.B. 23. 9.1634 - 10.11.1676
demissie
° Leuven 1607 L. 1625 † 29.12.1677 (70 j.)
tev. vicp. Zomergem 1633 - 1634

PETRUS DE SMEDT S.T.B. 21.11.1676 - † 27. 4.1678
te Gent bij de Zwarte Zusters
° Leuven
- neef van voorzaat P. Staes -

DANIEL VAN Riest 9. 6.1678 - † 24. 2.1715
(85 j.)
° Helkijn (Kortrijk) 1630
zn. Daniel/Anna De Smet
tev. vicp. Sleidinge 10.11.1657 - 1659
P. Waarschoot 28. 6.1659 - 1678

MARTINUS STEYAERT 17. 4.1715 - † 18.11.1742
(58 j.)
° Zomergem 26. 3.1687
zn. « Consultissimus » Jan Baptist en Catharina Coddessmit
(G. 28. 2.1711)
tev. vicp. Zele 6. 3.1711 - 1715

JAN BAPTIST BELIJN 24. 4.1743 - † 18. 2.1745
(48 j.)
° Oudenaarde-Bevere 25. 3.1697
zn. Michaël/Catharina Van den Eecke
(G. 22.12.1720)
tev. vicp. Lovendegem 1721 - 1729
P. Knesselare 1729 - 1742
P. Lokeren 1742 - 1743

GILLIS CAESE 28. 3.1745 - † 25. 4.1780
(79 j.)
° Gent S. Baafs 10. 9.1701

zn. Thomas/Magdalena Reyschoot
(G. 19. 9.1725)

tev. vicp. Ruiselede 1725 - 1737
deserv. S. Martens-Leerne 8. 6.1737 -
past. S. Martens-Leerne 1.12.1738 - 1745

Coadjutores :

Jan Heuriblock (5.12.1745 - 1769), Jan Segers (26. 2.1769),
Carolus Petrus Maenhout (25. 3.1772-), P.J. Van Driessche
(25. 8.1774), Lucas De Groote (16. 3.1776 -), Livinus Naudts
(1.12 1778 - 1780)

JOOST DE WULF S.T.L. 3. 5.1780 - † 22. 4.1816
(70 j.)

• Nazareth 15. 1.1746

zn. Gerard/Joanna Bayens
(G. 18 9.1772)

tev. Prof. Seminarie, G. 1775 - 1780

Coadjutores :

Constant Theylaert S.T.L. (1. 4. 1781 - 1788)
Jan Baptist De Smet (15.12.1788 -)

Ursel

GALTERUS, presb. de Orsle 1201 -
Prevenier : Oorkonden van Graven v. Vlaand. p. 251

ALARDUS 1237 -
R.A.G. Abdij Drongen, oorkonde nr. 2

GERARDUS 1350 - 1355
Anal. Vatic. - Belgica
Vol. XVII tom. 1, 1953
Despy : Lettres Innoc. VI p. 326

JOHAN VAN DER MUELEN (de Molendino) 1445 - 1455
Warichez o.c.

JAN ZALAERT fs. Jans 1522 - 1533
A.R.A. Rekenkamer n° 14455 en 45412

JOORIS RYCKAERT, waarschijnlijk vicecuriteit in 1577
Kerkrek. Ursel

GREGORIUS TJONCK 1557 -
Kerkrek. Ursel

JACOB COELS 1561 -
R.A.G. Bisd. B. 5120

ADRIAAN VAN MALDERGHEM - 1565
Raad v. Vl. reg. 7616 f° 293 r°
apostaat : onthoofd Brugge 10.11.1568

JAN CHRISTIAENS, alias De Neve 1569 - 1576
... vacatura ... contributieland ...

Deservitores :

- Petrus Truye (Truwe) 23. 3.1587 - 1597
 - P. Zomergem -
 Antoon Weynsberghe 1598 - 1606
 - P. Zomergem -
 Antoon Reynheere 1606 - 1611
 - P. Zomergem -
- PHILIPPE (Van) INNIS 10.11.1611 - 18. 7.1613
 P. Ardooie
 deken van Torhout & Gistel
 ° Gent 1585
 (G. 18. 4.1609)
 broer van Joachim P. Meulebeke, Koolskamp
 tev. P. Wontergem 26. 1.1609 - 1609
 P. Wondelgem 21. 6.1609 - 1611
- GUILLELMUS GUENS 14.10.1613 - 19. 5.1622
 P. Stekene
 9. 8.1641 P. Eine † 12.10.1648
 ° Aalst
 tev. P. Tielt 1605 - 1613
 deserv. Aalter, Bellem 1613 - 1614
- JAN DE CUELLAR S.T.B. deserv. 19. 5.1622 -
 demissie pastoor 1.11.1622 - 15. 9.1629
 25. 5.1632 P. Melsen
 30. 6.1636 P. Gavere
 1659 demissie
 ° Brussel 1595
 zn. Fernand/Leonora Perck Florian
- MARTINUS KESSELIUS S.T.B. 15. 9.1629 - 10.10.1633
 P. Oostwinkel † 1642 (42 j.)
 ° Brussel 1600 L. 1620
- JOANNES DE MOL S.T.B. 2.12.1633 - † 21. 7.1634
 ° Brussel
 broer van Guillelmus P. Itterbeek
- ANTONIUS (DE) VREVEN S.T.B. 12. 8.1634 - † 27. 9.1641
 (30 j.)
 ° Borgloon 1611 L. 1631
 Gent : kerk Dominikanen
 des. Leonard De Vriese 28. 9.1641 - 24.10.1641
 - vicp. Zomergem -
- LEONARDUS MOENS (Moins) S.T.B. 24.10.1641 - † 7.10.1645
 (35 j.)
 ° Antwerpen 1610 L. 1631
 Gent : Kerk Karmelieten
 tev. vicp. Melsele-W. 1635 - 1641

FRANCIES DES MARETS des. 20.10.1645 - 1651
 * Ath 1610 L. 1630 past. 20. 4.1651 - † 24. 3.1676
 tev. P. Bellem 1632 - 1649

BALTHASAR VAN DER LINDEN 10. 3.1676 - 1.12.1676
 P. Rupelmonde † 29. 4.1720 (82 j.)
 * Duinkerken 1638
 tev. vicp. Evergem 1668 - 1676
 vicp. Waarschoot 1666 - 1668

RAAS VAN RANST 1.12.1676 - † 12. 6.1678
 (40 j.)
 * Retie 1638 L. 1658
 tev. vicp. Sleidinge 3.11.1669 - 1676

PIETER DE WITTE, Praem. Drongen 7. 9.1678 - † 16 9.1686
 (55 j.)
 * 1631 (G. 19. 9.1665)

FRANCIES VAN DER STELT S.T.B. 19. 9.1686 - 10. 6 1692
 P. Hamme † 3. 1.1720
 * Gent S. Niklaas 22. 2.1657
 Deken Dendermond
 zn. Francies/Anna Janssens
 (G. 27. 5.1684)
 tev. vicp. Waasmunster 10. 6.1684 - 1686

GERARD CLAEYS, Praem, Drongen 10. 6.1692 - 10. 2.1696
 P. Gentbrugge † 11.10.1700 (50 j.)
 * Lovendegem (?) ca. 1650
 zn. Arent/Pierijntje D Reu
 tev. vicp. Assenede 1681 - 1685
 P. Markegem 23. 1.1685 - 1688
 Zuiddorpe 10. 6.1688 - 1692

GERULF VAN HECKE, Praem. deserv. 1. 3.1695 -
 pastoor 29. 2.1696 - † 23. 4.1722 (65 j.)
 * Zomergem 5. 5.1657
 zn. Jan/ Catherine De Meyere
 (G. 23.10.1684)
 tev. P. Astene 20. 6.1694 - 1696

AUGUSTINUS KEERSSE, Praem. 20. 5.1722 - 16.12.1734
 demissie wegens ziekte † 29.12.1734 (60 j.)
 * Drongen 28. 2.1674
 zn. Jacob/Maria Denijs
 (G. 20.12.1698)
 tev. vicp. Ursel

FRANCIES VAN HAUWEGHEM S.T.L., Praem.
 17.12.1734 - † 27. 6.1782
 (87 j.)
 * Gent 8. 5.1696

zn. Antoon/Maria De Rechtere
(G. 16. 3.1720)

co-adjutor : Petrus D'Haenens, Praem. 1. 9.1779 - 1782

LIEVEN MISPREUVE S.T.L., Praem. 10. 8.1782 - † 13.10.1801
(66 j.)

° Gent S. Michiels 16. 1.1735

zn. Bernard Emmanuel/Magdalena Laenen
(G. 20.12.1760)

tev. vicp. Vinderhoute 1771 - 1782

AMAND JANSSENS, Praem. 8. 3.1802 - † 17. 1.1838
(83 j.)

° Evergem 12.11.1754

zn. Joannes/Judoca De Smedt

tev. vicp. Ursel 1790 - 1802

Vinderhoute

Stichting S. Baafsabdij ca. 967

GHISLIJN REINGOET 1354 -

Her JANNE VAN VINDERHOUTE 1386 -

R.A.G. - Kerkarchief Sint-Michiels Gent - Oorkonde

tev. prochiepape van Baerle in 1373

R.A.G. - Kerkarchief Sint-Michiels Gent - Oorkonde

HENRICUS DE GHEYLBROEC 1455 - 1466

R.A.G. S. Pieters n° 6 f° 32

secret. archiepiscop. Bisuntensis

LIEVEN ROELINS 1502 -

PASCHASIUS GERULPHI 1521 - 1538

ARNOLDUS HEYLINCK 1538 -

EGIDIUS DE MEYERE - 1566
apostaat

3. 4.1568 gedegradeerd en verbrand S. Veerleplein Gent

LIVINUS SNELLE 31.12.1566 - 1569

P. Bellem 1540 - 1556

P. Afsnee 1556 - 1559

P. Baarle-Drongen 1559 - 1565

P. Munte 1565

Kapel. Stoepe-Ertvelde 1565 - 1566

THOMAS SCHELHAMERE - 1586

° dioc. Brugge

LUCAS VAN HAUWEGHEM 7. 7.1586 - † 1595

JACOB HENDRICX S.T.B. 28.11.1595 - 27. 6.1607
P. Temse † 1633 (66 j.)
1613 P. Merelbeke
• A'dam 1567 historicus
P. Lovendegem 1593 - 1604

EGIDIUS BERNAERTS 13. 6.1608 - † 10. 3.1643
(65 j.)
• 1578
Door de Geuzen weggevoerd 1639 - 1642
(G. 21. 2.1603)
P. Afsnee 1604 - 1605

ARNOLD DIERICKX 17. 3.1643 - 1667
demissie † 26. 3.1668 (68 j.)
• 1600
zn. Judook/Margareta Van de Walle
(G. 6. 4.1624 - Tonsuur 20.12.1613)
P. Deurle 1624 - 1643

MATTHEUS VAN POUCKE 25. 6.1667 - † 27. 6.1685
(55 j.)
• Dendermonde 1630
zn. Livinus/Catherine Van Driessche
(G. 18.12.1655 tons. 20.12.1653)
Vicp. Ekkergem-Gent 1656 - 1667

THEODOOR BOGAERTS S.T.B. 9. 7.1685 - 10. 9.1686
demissie † Zeveren 21. 3.1694 (64 j.)
• Diocees' Bos 1630
P. Wielsbeke 1657 - 1669
P. Vinkt-Zeveren 1669 - 1685

PETRUS VAN BUTSELE S.T.B. 4.10.1686 - 11.11.1700
• « Aulsetanus » (Alostanus ?) 1648
P. Gentbrugge † 30.10.1754
(Brussel 29. 2.1676)
vicp. B.M.V., Gent 20. 6.1676 - 1678
P. Wondelgem 23.12.1678 - 1682
P. Zelzate 22.10.1682 - 1686

JAN BAPTIST VAN HAUTE S.T.L. 17. 4.1701 - 15.10.1708
demissie † 26. 1.1717 (84 j.)
• Haarlem 1633 L. 1648
(G. 8. 3.1653)
P. Mariakerke 1658 - 1701
deservitor : Lieven de Grave 1708

JAN BAPTIST AERTSENS (ex-Oratoriaan) 25.10.1708 - † 4. 3.1729
(62 j.)
• S. Niklaas-W. 1667
zoon van Daniël
vicp. S. Niklaas-W. 1698 - 1702
Zomergem 20.12.1702 - 1708

JUDOOK DE VYLDER 6. 4.1729 - † 2. 2.1768
 (72 j.)
 ° Lokeren 9. 2.1696
 zoon van Reynier/Elisabeth Backx
 (G. 4. 6.1721)
 Vicip. H. Kerst, Gent 20.11.1721 - 1729
 JAN BAPTIST LUDOVIC VAN LERBERGHE 5. 2.1768 - † 9.12.1804
 (78 j.)
 ° Oudenaarde 9. 7.1726
 zoon van Jacob/Joanna Lefevere
 (G. 19.12.1750)
 vicip. Lochristi 10. 3.1764 - 1788
 HUBERTUS DE MAERE, praem. Drongen 1. 2.1805 - 30. 3.1837
 (76 j.)
 ° 23. 5. 1760

Waarschoot

werd zelfstandige parochie - los van de moederkerk Zomergem - in 1250

PETRUS - pastoor of beter rector van de kapel Waarschoot -
 1200 -
 JOANNES MOSEVOET - eerste pastoor - 1250 -
 R.A.G. Kerkarch. Waarsch. n° 34
 MALTERUS 1278 -
 K.A.D. - Cart. D f° 272 v°
 JAN MOERMAN 1400 - † 1444
 NICOLAAS DANINS 1444 - (1455)
 JAN COCQUYT 1480 - 1490
 PIETER VOETWAETERE 1490 - 1520
 GILLIS KNIVELKNIE 1520 - 1556
 JAN DE PAU 1556 - 1597
 weggevoerd door de watergeuzen in 1572
 deservitor Jan Goethals - p. Sleidinge - 17. 8.1587 - 1597
 JAN DE POTTERE 1597 - 1599
 - zonder parochiegeestelijken van 1600 tot 1606 -
 deservitor Jan Goethals - p. Sleidinge - 1606 - 1610
 JACQUES DE CONINCK S.T.B. 1610 - 10.10.1612
 ° Gent 1580 zoon van Jan
 P. Dentergem
 Tonsuur te Gent 4. 6.1599
 † 25. 6.1634

GEERAARD WELLENS - alias Van Surpel 10. 6.1612 - 10. 5.1613
 • bisdom Mechelen 1573
 P. Knesselare
 demissie 10. 8.'15

SIMON DE MOOR 29. 2.1615 - 1621
 • bisdom Mechelen (?)
 tevoren P. Zwijnaarde 17. 4.1586 tot 1. 6.1606
 Kanunnik S. Veerle, Gent 1. 6.1706 - 1615

LUCAS OOMS S.T.B. 21. 6.1621 - 22. 6.1621
 • bisdom 's Hertogenbos
 priesterwijding Gent 20. 9.1614
 Kanunn. S. Baafs, G
 Persoon Eine 1627 † 15.10.1661

LIEVEN NEERYNCK (Neeringius) S.T.B. 22. 6.1621 - 23. 12.1634
 P. Baarle-Drongen
 • Deinze (?) 1577 (Priesterw. G. 1. 6.1602)
 † 10. 3.1635
 tevoren P. Ooike 1605 P. Deinze 1607
 P. Machelen 1607 - 1613
 P. Deinze B.M.V. 1613 - 1621
 te Waarschoot weggevoerd door de Geuzen 1634
 deservitores : paters O.F.M., Gent 1635

JAN GENIJN Pastoor 30. 7.1640 - 1641
 deservitor 13. 5.1635 - 1640
 • Leuven 1600 studeert te Leuven 1620 - 1625
 Domicile te Gent van 1635 tot 1637
 2.10.1641 P. Destelbergen
 14. 4.1643 P. S. Jan Poperinge
 deservitor pastoor van Zomergem 15. 2.1641 - 2.10.1641

CORNELIS DE WITTE S.T.B. Pastoor 2.10.1641 - † 26. 5.1659
 deservitor 18. 4.1641 -

• Hil arenbeek (' dioc. ' Bos) 1611
 Student Leuven 1631 - 1635

DANEEL VAN RIEST 28. 6.1659 - 10. 6.1678
 • Helkijn (Doornik) 27. 5.1630
 P. Sleidinge † 24. 2.1715 (85 j.)
 zoon van Daneel/Anna De Smedt
 tevoren onderpast. Sleidinge 10.11.1657 - 1659

ANTOON DE DOBBELE 10. 6.1678 - † 16. 9.1681
 (35 j.)
 • Gent S. Jacobs 30. 4.1646
 zoon van Petrus/Catharina de Lony
 tevoren Kapelaan S. Niklaas, Gent
 Onderpastoor Zomergem 1670 - 1671
 S. Jacobs, Gent 1671 - 1678

ADRIAAN AROLUS DE LA MARS 12.11.1681 - 20. 1.1685
 P. Wetteren † 19. 3.1702
 • Wetteren (?)

JAN BAPTIST VAN DEN BOSSCHE 5. 3.1685 - † 20.11.1710
 (58 j.)
 ° Overmere 8. 8.1652
 zoon van Dionysius † Waarschoot 1702 (84 j.)
 en van Laurentia Brackx
 priesterwijding Gent 17. 4.1677
 tevoren subregent Seminarie Gent
 Pastoor Kanegem 3.11.1682 - 1685

IGNAAS VERCAUTEREN 24.12.1710 - † 12. 1.1756
 (81 j.)
 ° Wingene 1675
 tevoren onderpast. Ruiselede 1699 - 1701
 « Tielt 8. 1.1701 - 1710

SERVAAS DE CLEENE 10. 3.1756 - † 23.11.1762
 (41 j.)
 ° Waasmunster 21.12.1721
 zoon van Laurent/Maria Van Geertruye
 Priesterwijding Gent 27. 5.1747
 Tevoren onderpast. Lovendegem 20. 8.1747 - 1750
 subregent Seminarie Gent 1750 - 1756

FRANCIES AMBROOS VERSTERRE 15.12.1762 - 11. 9.1773
 P. Bassevelde † 27. 7.1782 (59 j.)
 ° Lokeren 20. 4.1722
 zoon van Samuel/Petronella Van Doorslaer
 Priesterwijding Gent 8. 6.1748
 Tevoren onderpast.-kapelaan Sleidinge 20. 9.1748 - 1749
 onderpastoor Bassevelde 20. 3.1749 - 1762

DANIEL FRANCIES PAUWELS 16. 9.1773 - † 4. 8.1812
 (85 j.)
 ° S. Gillis-Waas 31. 8.1727
 zoon van Pieter/Catharina Baert
 Priesterwijding Gent 27. 5.1752
 tevoren onderpast. Tielt 10. 4.1754 - 1773

Wondelgem

WOUTER PROOST R.A.G. Kerkarch. Wondelgem	1300 -
JOHAN DE SMETLEDE De Pauw Obituarium S. Jan, Gent	1330 -
JOHANNES DE CUBIANILE Anal. Vatic. - Belgica	1342 -
JOHAN LIEVENS R.A.G. Bisd. K. 0053	 - 1411
GUILLELMUS LAMBRECHTS Item	23. 5.1411 -

NICHOLAAS POPPE item	7. 3.1412 -
JANNE BRUUSCH item	11. 7.1415 - 1418
JANNE VAN DER TURRE S.A.G. 301/31, 75 r° en 330/17, 4 v° (tev. P. Gottem)	1431 -
GABRIEL VAN HERSEELE Warichez o.c. S.A.G. 301/44, 45 v°	1455 - 1487
PAUL HANNAERT	1490 -
GHELIJN VAN DER STOCT R.A.G. Raad v. Vl. 2461, 76 v° 86 v° R.A.G. Bisd. B. 2457 en B. 1340 S.A.G. 301/102, 200 v° en 301/86, 17 v° R.A.G. Evergem nr. 576, 143 v° S.A.G. 301/92, 188 r° Vicecureit Jan Braem 1538 - 1540	1521 - † 1540
OLIVIER VAN DER STOCT R.A.G. Bisd. B. 1340	1540 - † 1.12.1567
JOHAN BAECKE (Beckius) S.T.B. • augustijner monnik bisd. Luik 1583 P. Evergem 1613 R.A.G. Evergem nr. 576, 295 v°	14. 2.1567 - 1568
PETRUS VAN DER STRAETEN (Plateanus)	1.12.1568 - † 1574
SIMON GOETHALS R.A.G. Evergem nr. 575, 271 r° tev. P. Overmere 1568 - 1574	5. 6.1574 - † 1585
ANTOON ANTHONY (Antheunissen) P. S. Jacobs, Gent • Therebais (bisd. Luik) 5. 3.1593 Kan. S. Baafs, G. † G. 8. 4.1595 Deserv. Johan Baecke S.T.B. 22. 6.1586 - 10. 4.1593 - P. Evergem 1583 - 1613	6. 5.1585 - 23.12.1586
JAN SANDERS (Alexandri) • Aksel 1569 (G. 15. 6.1593)	10. 4.1593 - 25. 5.1598
MATTHIAS DHAMERE	25. 5.1598 -
PHILIP VAN RIEBEKE Deserv. Edward Janssens O.F. Penat, Gent 1603 - R.A.G. Evergem nr. 578, 493 r°	1601 -
ADOLF VAN DE KEERE P. Lovendegem † 2. 6.1636 (56 j.) 7. 6.1630 P. Mariakerke • Gent 1580 (G. 13. 3.1609)	10.11.1606 - 28. 4.1609

ANTOON SMITS 20. 3.1685 - 10.10.1685
 P. Belsele-W. † 19. 4.1711 (61 j.)
 • Mechelen 1650 L.1673
 tev. vicp. B.M.V., Gent 10. 9.1680 - 1685

JAN FARDE 17.10.1685 - 3.12.1691
 P. Kruibeke
 26. 5.1693 P. B.M.V., Gent
 14. 5.1694 P. S. Baafs, Gent † 15. 5.1704 (50 j.)
 • Gent S. Baafs 19.12.1653
 zn. Jan/J Joanna Cordonnier
 (G. 18. 3.1673)
 tev. vicp. Beveren-W. 1674 - 1681
 P. Begijnhof Dendermonde 1681 - 1685

CORNELIS VAN DEN BRANDEN 20.12.1691 - † 6. 1.1717
 (58 j.)
 • Gent 1659
 zn. Gaspard/Elisabeth van Delft
 (G. 23. 2.1684)

JAN D'HERTOGE deserv. 10. 1.1717 -
 pastoor 17. 3.1717 - † 30. 1.1723
 (43 j.)
 • Dendermonde 1680
 zn. Bernard/Judoca De euttere
 (G. 18. 9.1706)
 tev. vicp. Lovendegem 24. 3.1709 - 1717

FRANCIES TIMMERMAN deserv. 11.12.1722 -
 pastoor 1. 3.1723 - † 11. 9.1748
 (61 j.)
 • Gent S. Baafs 21. 5.1687
 zn. Joachim/Petronella Speeckaert
 (Leuven ? ca. 1715)
 tev. vicp. Oostakker 26. 6.1718 - 1722

PIETER FOCQUAERT S.T.B. 4.11.1749 - † 6. 1.1764
 (64 j.)
 • Machelen 6. 1.1696
 zn. Josse/Catherine Stevens
 (G. 19. 9.1725)
 tev. vicp. Kalken 11.11.1726 - 1736
 P. Afsnee 28. 9.1736 - 1748
 P. Grembergen 22. 5.1748 - 1749

LIEVEN ONGHENA 9. 2.1764 - † Gent 16. 2.1764
 (42 j.)
 • Kalken 14. 3.1721
 zn. Jacob/Anna Vershelde
 (G. 17.12.1746)
 tev. Proost Doel 9.12.1760 - 1764

JAN FERDINAND LIEDTS (73 j.) ° Oudenaarde 17. 6.1726 zn. Jan Judocus/Catherina Gevaerts (G. 16. 6.1753) tev. vicp. Laarne Wakken Lochristi	21. 2.1764 - †12.12.1798 3.11.1754 - 1757 10. 3.1757 - 1758 10. 3.1761 - 1764
THOMAS JACOBUS DE BRUYNE (71 j.) ° Gent O.L.Vrouw 19.11.1751 zn. Thomas/Christine Marie Duree (G. 17.12.1774) tev .vicp. Bornem Wondelgem	10. 1.1799 - † 10. 2.1822 1. 7.1775 - 1788 8. 5.1788 - 1799

Zomergem

	van 1200 tot 1608 2 portiones	
JOHANNES		1200 -
REIFRIDO		1230 - 1244
WILHELMUS R.A.G. Oork. Zoetendale		1277 -
E. S. Jans Hospitaal - Oork. 64		1330 -
HUGO R.A.G. Abdij Oosteeklo nr. 37		1298 -
JO.		1330 -
PETRUS VAN GENDT (de Gandavo)		6. 8.1347 -
HENRICUS DE BEDIEZ		2. 6.1350 -
JOANNES HELNOY		1360 - 1357
MARTIN MOLENAER		 - † 1376
JOANNES CRISSENBIEN		31. 5.1376 -
DIEDERIK DE BARRA - Kan. S. Donaas -		1378 -
JOANNES BUSTIN S.A.G. 330/24 564 r ^o		12. 8.1385 -
WILLEM WILLAERT (Willaerts) A.H.E.B. 1905 p. 375		24. 3.1450 - 1450

FRANCIES PIJL	1455 -
HENRI VAN DUNGHEN	1455 -
Her LAMBRECHT en Her JOES MAES, prijsbijtre prochiepapen R.A.G. - Kerkarchief Sint-Michiels Gent - Oorkonde	
ADRIEN MILOT J.U.L. U. Berlière : Invent. Analytique - p. S. Walburga Antwerpen -	 -
FRANSOYS VAN DE KERCKVOORDE S.A.G. 301/89 23 v°	1534 -
FREDERICE BRASSEUR S.A.G. 330/76, 271 r° Raad v. Vl. reg. 7613 f° 2 v°	1551 - 1565
JOANNES VAN DE CASTEELE (Castelius) apostaat, gevangen : terechtgesteld Brugge 1575 p. Aardenburg p. S. Jacobs, Brugge 1565	1565 - 10. 9.1574
JOHANNES HESIIUS demissie	 - 1573
JOANNES ALLAERT	1574 -
JACOB COOLS	 - † 1575
JAN DE WUYS, dioc. Roermond	10. 4.1575 -
JAN WILDEMEERSCH p. Meigem † Gent 13. 2.1598 (55 j.) • Wingene 1543 p. Poesele 1568 - 1585	11. 3.1585 - 4. 4.1588
PIETER TRUWE (Truye) (63 j.) • Hamme 1534 L. 1554 - Aalmoezenier 1587 - 1592 - deserv. Bellem, Hansbeke, Oostwinkel, Ronsele, Ursel des. André Stuckelinc... 1585 - 1598 demissie p. S. Jacobs G. 1590 - †1616	1587 - † 8. 8.1597
ANTOON REYN(H)EERE en. Nicolai P. Zuiddorpe • Ursel ca. 1568 (G. 12. 6.1593) Deken Evergem 1598 - 28. 6.1613 Tev. P. Desteldonk 1595 - 1598	17. 5.1598 - 23. 8.1628
PIETER VAN DER HOFSTADT S.T.B. (48 j.) • 1600 tev. P. Zuiddorpe	23. 8.1628 - † 13.10.1646

GASPARD DE WANDELE 25.10.1647 - † Gent 27. 8.1679
 (S. Galileeën)
 ° Huise 1616
 Deken Evergem 16. 5.1647 - 1679
 zn. Judook/Suzanne De Rudder
 (G. 21. 9.1641)
 tev. vicp. B.M.V. Gent 20. 2.1644 - 1645
 Laarne 1.12.1645 - 1646
 P. S. Jacobs, G. 8. 1.1646 - 1647

FRANCIES DE KEYZER 8. 3.1680 - † 13.11.1695
 (51 j.)
 ° Oudenaarde 3. 5.1644
 Deken Evergem 1680 - 1694
 Deken Deinze 1675 - 1681
 zn. Francies/Anna Meulenijser
 (G. 22. 9.1668)
 tev. vicp. Zomergem 28.11.1668 - 13. 9.1670
 P. Deinze 10. 4.1675 - 1680

MATTHIAS DE CAUWER S.T.L. 14. 2.1696 - 28.10.1729
 demissie
 ° S. Niklaas-Waas 8. 4. 1661 † 7.12.1729 (68 j.)
 zn. Joannes/Anna Willems
 (G. 13. 9.1686)
 tev. vicp. Lokeren 10. 3.1692 - 1694
 P. Eksaarde 16. 6.1694 - 1696

PIETER DE CAUWER 28.10.1729 - † 30. 4.1759
 (66 j.)
 ° S. Niklaas-W. 17.11.1694
 zn. Jan/Elisabeth Vergauwen
 (G. 18. 9.1717)
 tev. vicp. Melsele-W. 1718 - 1725
 P. Ronsele 20. 8.1724 - 1729

EGIDIUS FRANCIES DE GRAVE J.U.L. 5. 5.1759 - 9.11.1767
 vic. generaal
 ° S. Niklaas-W. 27. 9.1730 † Gent 28. 3.1813 (83 j.)
 zn. Petrus Francies/Catherine Volckerick
 (G. 18.12.1756) Primus K.U.L.
 Co-adjutor Jan Petrus Van Damme 20. 1.1766 - 1767
 ° Lokeren 1736 - † vicp. Asper 30.12.1786

JACOB VERGAUWEN 7.11.1767 - † 10. 3.1788
 (56 j.)
 ° S. Niklaas-W. 24. 7.1731
 zn. Jacob/Joanna Vijt
 (G. 20.12.1755)
 tev. vicp. Tielrode 30. 1.1758 - 1767
 P. Knesselare 21. 4.1767 - 1767

FRANCIES JOSEPH SAEY

23. 5.1788 - † 19. 8.1802

(52 j.)

• Zeveneken 21. 1.1750

zn. Simoen/Maria Cornelia Gijssel

(G. 16. 3.1773)

tev. secretaris bisdom

1773 - 1776

vicp. Meulebeke

10.10.1776 - 1781

deserv. Meulebeke

1781 - 1788

ADRIAAN DE CONINCK, laatste abt van Drongen, O. Praem.

9.10.1802 - † 27. 6.1810 (76 j.)

• Gent 2. 1.1734

zn. Petrus/Anna Francisca Condé

(G. 17.12.1757)

tev. abt van Drongen

12. 7.1793 - 1779

P. S. Martinus Deinze

6. 4.1779 - 1793

F. MICHEM

GENEALOGISCHE SCHETS VAN DE FAMILIE
VAN LEEUWEN

Stamreeks :

- I VAN LEEUWEN JACOBUS
 gewon
- II VAN LEEUWEN JOANNES gehuwd met VEREECKEN
 JOANNA
 gewon
- III VAN LEEUWEN GEORGIUS gehuwd met TACK ANNA-
 CATHARINA
 gewon
- IV VAN LEEUWEN GEORGIUS BENEDICTUS gehuwd met
 WILLE LIVINA PETRONELLA
 gewon
- V VAN LEEUWEN FRANCISCUS gehuwd met DE WALSCHE
 FRANCISCA
 gewon
- VI VAN LEEUWEN CAROLUS FRANCISCUS gehuwd met
 GOETHALS DOMINICA
 gewon
- VII VAN LEEUWEN PETRUS gehuwd met MATTHYS
 CORALIE MARIE
 gewon
- VIII VAN LEEUWEN LEON JOSEPH ACHILLES

I VAN LEEUWEN JACOBUS.

II VAN LEEUWEN JOANNES : ° ca 1669. Hij × 30 april 1702
Sleidinge Joanna Vereecken (van Eeke). De get. Christophoro vande
Velde en Georgia de Munck (1). Hij † 29 september 1739 Sleidinge

(1) P.R. Sleidinge nr. 13 f° 110 - R.A. Gent.

70 j. oud ⁽²⁾. Zijn vrouw Joanna Vereecken † 28 december 1756 Sleidinge 80 j. oud ⁽³⁾.

Hun kinderen :

- 1) Georgius, ° ca 1702-1703 doopakte niet teruggevonden. × 30 april 1733 Sleidinge Joanna Van Vooren die † 31 oktober 1744 Sleidinge. ×× 14 juni 1749 Sleidinge Anna Catharina Tack die † 16 juli 1774 Sleidinge. Hij † 3 mei 1785 Sleidinge (Afstamming zie verder).
- 2) Jacobus, ° 25 juli en = 26 juli 1705 Sleidinge, m Joanna de Munck ⁽⁴⁾.
- 3) Joanna, ° en = 22 november 1712 Sleidinge, p en m Franciscus Hems en Maria Vereecke ⁽⁵⁾.

III VAN LEEUWEN GEORGIUS : ° ca 1702-1703 doopakte niet teruggevonden. Hij × 30 april 1733 Sleidinge Joanna van Vooren. De get. Georgio Verheeken en Judoca van Vooren ⁽⁶⁾. Zij † 31 oktober 1744 Sleidinge op de « Schroonwech » 36 j. oud ⁽⁷⁾. Hij ×× 14 juni 1749 Sleidinge Anna Catharina Tack. De get. Jacobo van Leeuw en Anna Tack ⁽⁸⁾. Zij † 16 juli 1774 Sleidinge « pleni administrata aetat : ann : 45 » ⁽⁹⁾. Georgius van Leeuwen † 3 mei 1785 Sleidinge « aetatis 83 an. plene administratus » ⁽¹⁰⁾.

Kinderen geboren uit het × :

- 1) Joannes, ° en = 26 april 1734 Sleidinge, p en m Joannes van Leeuw en Petronella Verschaeren ⁽¹¹⁾.
- 2) Livinus, ° 24 november en = 25 november 1736 Sleidinge, p en m Joannes van Vooren en Joanna van Leeuw ⁽¹²⁾.

Kinderen geboren uit het ×× :

- 3) Georgius Benedictus, ° en = 1 juni 1750 Sleidinge. × 17 oktober 1786 Evergem Livina Petronella Wille. Hij † 7 februari 1830 Sleidinge « Schroonhoek ». (Afstamming zie verder).

(2) Idem nr. 14 - R.A. Gent.

(3) Ibidem nr. 14 - R.A. Gent.

(4) Ibidem nr. 6 f° 107 - R.A. Gent.

(5) Ibidem nr. 6 f° 181 - R.A. Gent.

(6) Ibidem nr. 14 f° 4 - R.A. Gent.

(7) Ibidem nr. 14 - R.A. Gent.

(8) Ibidem nr. 14 f° 108 - R.A. Gent.

(9) Ibidem nr. 19 f° 39 - R.A. Gent.

(10) Ibidem nr. 19 f° 154 - R.A. Gent.

(11) Ibidem nr. 7 f° 282 - R.A. Gent.

(12) Ibidem nr. 7 f° 323 - R.A. Gent.

PETRUS VAN LEEUWEN
(1866-1921) en
CORALIE MATTHYS
(1875-1918)
met hun twee oudste kinderen
Gustaaf Remi en Susanna.

CORALIE MARIE MATTHYS
echtgenote van
PETRUS VAN LEEUWEN
met haar jongste zoontjes :
Albert en Leon.

PETRUS VAN LEEUWEN
(1866-1921) en
CORALIE MARIE MATTHYS
(1875-1918)
met hun kinderen :
Remi, Susanna, Leon en Albert
op 14 december 1917.

EMMA MATTHYS,
echtgenote van G. SEGERS
met dochter Julia.
Coralie Marie MATTHYS,
echtgenote van
Petrus VAN LEEUWEN
met zoontjes Leon en Albert.

- 4) Joanna Catharina, ° en = 7 januari 1752 Sleidinge, p en m Jacobus van Leeuw en Anna Van Kerckvoorde ⁽¹³⁾.
- 5) Petrus Bernardus, ° 19 februari en = 20 februari 1754 Sleidinge, p en m Joannes Vereecken en Anna Tack ⁽¹⁴⁾. Hij × 6 mei 1790 Sleidinge Maria Catharina Van den Berghe fa Petri. De get. Georgio Benedicto van Leeuwe fs Georgii en Angelina van den Berghe fa Petri « hic natus et habitantibus » ⁽¹⁵⁾.
- 6) Martinus, ° 16 april en = 17 april 1756 Sleidinge, p en m Martinus D'Havé en Joanna Tack ⁽¹⁶⁾. Hij † 2 oktober 1779 Sleidinge « caelebs aetat : 33 annorum plene administratus » ⁽¹⁷⁾.
- 7) Judocus Bernardus, ° en = 29 april 1759 Sleidinge, p en m Joannes Bapt. Tack en Maria Joanna de Ave ⁽¹⁸⁾. Hij † 5 april 1784 Sleidinge « caelebs aetatis 24 annorum plene administratus » ⁽¹⁹⁾.
- 8) Petronella Theresia, ° en = 25 april 1762 Sleidinge, p en m Joannes Lijbaert en Petronilla Vermeire ⁽²⁰⁾. Zij × 8 mei 1788 Sleidinge Petrus Wille fs Joannes « natus et habitans in Everghem minorennis sed munitus consensu sui tutoris et magistratus competentis ». De get. Joanne Francisco Wille fs Joannis en Anna Catharina van Leeuw fa Georgii « in Everghem habitantibus » ⁽²¹⁾.

IV VAN LEEUWEN GEORGIUS BENEDICTUS : ° en = 1 juni 1750 Sleidinge, p en m Guilielmus Tack en Georgia Vereecken ⁽²²⁾. Hij × 17 oktober 1786 Evergem Livina Petronella Wille fa Joannes en Christina Vereecke (° ca 1761 Evergem - † 5 maart 1821 Sleidinge 60 j. oud) « factis tribus bannis contraxerunt matrimonium in Everghem georgius Benedictus van Leeuwen caelebs ex hac et Livina Petronilla Wille caelebs vide Registrum ibidem » ⁽²³⁾. Hij † 7 februari 1830 Sleidinge « Schroonhoek ».

Hun kinderen :

- 1) Franciscus, ° en = 16 januari 1788 Sleidinge. × 30 januari 1816 Sleidinge Francisca De Walsche. Hij † 23 september 1860 Sleidinge « Langendam ». (Afstamming zie verder).

(13) ibidem nr. 8 bis f° 181 - R.A. Gent.

(14) ibidem nr. 8 bis f° 211 - R.A. Gent.

(15) ibidem nr. 15 f° 159 - R.A. Gent.

(16) ibidem nr. 8 bis f° 241 - R.A. Gent.

(17) ibidem nr. 19 f° 83 - R.A. Gent.

(18) ibidem nr. 9 f° 5 - R.A. Gent.

(19) ibidem nr. 19 f° 138 - R.A. Gent.

(20) ibidem nr. 9 f° 59 - R.A. Gent.

(21) ibidem nr. 15 f° 142 - R.A. Gent.

(22) ibidem nr. 8 bis f° 156 - R.A. Gent.

(23) ibidem nr. 15 f° 126 - R.A. Gent.

- 2) Petrus, ° en = 8 november 1789 Sleidinge, p en m Petrus Bernardus van Leeuwen « in hac » en Jacoba Vereecken « in Evergem habitantes » ⁽²⁴⁾.
- 3) Joannes Baptist, ° 18 september en = 19 september 1791 Sleidinge, p en m Petrus Wille en Maria Theresia van Kerkvoorde « in Evergem habitantes » ⁽²⁵⁾. Hij × Caroline De Bleecker ° ca 1792. Hij was wever van beroep en woonde te Sleidinge « Schroomhoek, 6 » ⁽²⁶⁾. Hier volgen nu hun kinderen allen te Sleidinge geboren : a) Coleta, ° 1819 ; b) Rosalia, ° 1821 ; c) Francisca, ° 1823 ; d) Pieter, ° 11 mei 1824. Hij was « dienstknecht » bij Livin Willems in de « Wellingstraete » te Sleidinge. In het jaar 1843 moest hij gaan loten, en de beslissing van de militieraad luidde toen « goed » voor de dienst ; e) Angelus, ° 2 januari 1826. Hij was « dienstknecht » bij de kinderen Jan de Rue « Volpenswege » te Sleidinge. Bij de loting in het jaar 1845 was hij goed voor de dienst ; f) Bernard, ° 30 januari 1828. Hij was eveneens « dienstknecht » bij « We Egide Jan Devreese ». Hij was van de klas 1847 en goed voor de dienst ; g) Theresia, ° 1830 ; h) Carel Louis, ° 1833 ⁽²⁷⁾.
- 4) Theresia, ° en = 3 november 1793 Sleidinge, p en m Jacobus Wille en Petronilla Theresia van Leeuwen « in Everghem habitantes » ⁽²⁸⁾.
- 5) Francisca, ° 19 augustus en = 20 augustus 1795 Sleidinge, p en m Petrus Wille « in Lovendegem » en Anna Maria Martens « in Waerschoot habitantes » ⁽²⁹⁾.
- 6) Livinus, ° 30 fructidor jaar V (16-9-1797) Sleidinge. Hij was gehuwd, had kinderen en woonde te Sleidinge op de « Schroomhoek ».
- 7) Catharina, ° 9 floreal jaar VIII (29-4-1800) Sleidinge.
- 8) Coleta, ° 26 floreal jaar X (16-5-1802) Sleidinge.

V VAN LEEUWEN FRANCISCUS : ° en = 16 januari 1788 Sleidinge, p en m Joannes Franciscus Wille en Anna Catharina van Leeuwe « in Everghem habitantes » ⁽³⁰⁾. Hij × 30 januari 1816 Sleidinge Francisca de Walsche dr. v. Bernard en Petronella Livina De Clerck (° 14 oktober 1789 - † 20 september 1842 Sleidinge « Langendam »). Hij † 23 september 1860 Sleidinge « Langendame ». Hij was landbouwer van beroep ⁽³¹⁾.

(24) *ibidem* nr. 11 f° 72 - R.A. Gent.

(25) *ibidem* nr. 11 f° 143 - R.A. Gent.

(26) Modern Archief Sleidinge nr. 70 - R.A. Gent.

(27) *idem* nr. 70. Bevolking midden 19e eeuw - R.A. Gent.

(28) P.R. Sleidinge nr. 11 f° 219 - R.A. Gent.

(29) *idem* nr. 11 f° 280 - R.A. Gent.

(30) *ibidem* nr. 11 f° 4 - R.A. Gent.

(31) Modern Archief Sleidinge nr. 70 Bevolking midden 19e eeuw - R.A. Gent.

Hun kinderen :

- 1) Ludovicus, ° 27 maart 1817 Sleidinge. In het jaar 1836 moest hij naar de loting en trok het nummer 78. Hij woonde toen bij zijn ouders te Sleidinge op de « Langendam ». Was landbouwer van beroep evenals zijn vader. De beslissing van de militieraad luidde toen « capable » ⁽³²⁾.
- 2) Pieter, ° 31 augustus 1818 Sleidinge. In het jaar 1838 moest hij loten en trok het nummer 58. Woonde bij zijn ouders op de « Langendam » te Sleidinge en was landbouwer evenals zijn vader ⁽³³⁾.
- 3) Joannes Baptiste, ° 9 december 1820 Sleidinge. In 1839 moest hij gaan loten en trok het nummer 48. Hij woonde toen bij zijn ouders op de « Langendam » te Sleidinge. De beslissing van de militieraad luidde toen « capable ». Hij was eveneens landbouwer van beroep ⁽³⁴⁾.
- 4) Livinus, ° 3 februari 1822 Sleidinge. Hij † reeds op 17 september 1824 Sleidinge.
- 5) Bernardus, ° 30 januari 1823 Sleidinge.
- 6) Colete, ° 28 februari 1824 Sleidinge.
- 7) Livinus, ° 3 december 1825 Sleidinge.
- 8) Amelia, ° 20 januari 1827 Sleidinge. Zij † reeds 27 oktober 1828 Sleidinge.
- 9) Carolus Franciscus, ° 16 juni 1828 Sleidinge × Dominica Goethals. Hij † 23 december 1904 Sleidinge. (Afstamming zie verder).
- 10) Judocus, ° 26 augustus 1829 Sleidinge. In 1849 moest hij gaan loten en trok het nummer 28. Hij woonde toen met zijn vader op de « Langendam » te Sleidinge. De beslissing van de militieraad luidde aanvankelijk : « vrij voor een jaer ». Nadien « désigné pour le service par arrêté de la deputation permanente le 12 mai 1849 ». Verder verliep zijn soldatenleven als volgt : « incorporé au 3e régiment de chasseur à pied le 3 juillet 1849 congédié du 3e régiment de chasseurs pour louchée chronique avec perforation du tympan des deux côtes et dureté de l'ouïe » ⁽³⁵⁾.
- 11) Amelia, ° 28 mei 1832 Sleidinge. Zij † reeds 15 juni 1832 Sleidinge.
- 12) Amelia, ° 13 november 1833 Sleidinge.
- 13) Eugenia, ° 17 juni 1835 Sleidinge.

(32) Idem nr. 32 Militieregister - R.A. Gent.

(33) Ibidem nr. 32 Militieregister - R.A. Gent.

(34) Ibidem nr. 32 Militieregister - R.A. Gent.

(35) Ibidem nr. 32 Militieregister - R.A. Gent.

Bidprentje van
 PETRUS VAN LEEUWEN
 † Waarschoot 25-10-1921

Bidprentje van
 CORALIE MARIE MATTHYS
 † Eeklo 11-7-1918

GUSTAAF REMI VAN LEEUWEN
 zoon van
 Petrus en Coralie Marie Matthys
 op 13 augustus 1947

Bidprentje van
 SUZANNA VAN LEEUWEN,
 dochter van
 Petrus en Coralie Marie Matthys
 † Roberst 1-7-1955

VI VAN LEEUWEN CAROLUS FRANCISCUS : ° en = 16 juni 1828 Sleidinge, p en m Petrus de Clercq en Joanna Judoca Rijckaert. In het jaar 1847 moest hij gaan loten en trok het nummer 30. Hij woonde toen bij zijn vader op de « Langendam » te Sleidinge. Was landbouwer van beroep. De beslissing van de militieraad luidde : « vrij voor een jaer ». Zijn verder soldatenleven verliep als volgt : « congédié le 21-3-1860 du 4me Regt de ligne n° 17730 du matricule » ⁽³⁶⁾.

Hij × Dominica Goethals dr. v. Judocus Bernardus en Maria Theresia De Wever (° 17 en = 18 maart 1839 Evergem - † 21 juni 1874 Mendonk 35 j. oud « kinderbed ». Hij ×× 13 oktober 1887 Sleidinge Paulina van Vooren dr. v. Bruno en Sophia de Wispelaere (° 9 februari 1832 - † 3 februari 1901 Sleidinge). Hij † 23 december 1904 Sleidinge « viduus Dominicae Goethals et Paulinae Van Vooren, aetate 76 annorum ».

Hun kinderen :

- 1) Petrus, ° en = 20 maart 1866 Zaffelare. × Waarschoot Coralie Marie Matthys. Hij † 25 oktober 1921 Waarschoot. (Afstamming zie verder).
- 2) Joannes Baptista, ° 18 april en = 19 april 1868 Mendonk, p en m Joannes Goethals en Eugenie Van Leeuwe ⁽³⁷⁾. × Maria Colle. Hij † 14 januari 1949 Wondelgem « viduus Mariae Colle ».
- 3) Rosalia, ° 23 november en = 24 november 1871 Mendonk, p en m Livinus Goethals en Livina Verstraete « nomine Bernardinae Van Leeuwen » ⁽³⁸⁾. × Louis Scheir. Zij † 29 december 1952 Gent « vidua Louis Scheir ».
- 4) Camillus Joannes, ° 15 juni en = 16 juni 1874 Mendonk, p en m Joannes Goethals en Livina Verstraeten « nomine Colletae Van Leeuwen » ⁽³⁹⁾. Het jongentje † reeds 24 juni 1874 Mendonk « hora none ante meridiana, aetate novem dierum » ⁽⁴⁰⁾.

VII VAN LEEUWEN PETRUS : ° en = 20 maart 1866 Zaffelare. p en m Petrus Van Leeuwe en Amelia Goethals ⁽⁴¹⁾. Hij × Waarschoot met Coralie Marie Matthys, winkelierster, dr. van Pieter, veldwachter te Waarschoot en Mathilde Roelandts, huishoudster. Zij ° 2 januari 1875 Waarschoot. De get. Remi Meire « oud twee en vijftig jaren, werkman », Jan Baptiste Van Beveren, « oud zeven en veertig jaren, landbouwer », Alphonse Meire, « oud vijf en veertig ja-

⁽³⁶⁾ Ibidem nr. 32 Militieregister - R.A. Gent.

⁽³⁷⁾ Doopregister - pastorie Mendonk.

⁽³⁸⁾ Idem

⁽³⁹⁾ Ibidem

⁽⁴⁰⁾ Overlijdensregister - pastorie Mendonk.

⁽⁴¹⁾ Doopregister - pastorie Zaffelare.

ren, herbergier » en Auguste De Muynck, « oud twee en dertig jaren, veldwachter, vier kennissen, geen bloedverwanten der gehuwden, allen wonende te Waarschoot » ⁽⁴²⁾. Zij † 11 juli 1918 Eeklo «Brugschestraat, gisteren om vier ure namiddag, wonende te Waarschoot bij haren echtgenoot Petrus Van Leeuwen, oud twee en vijftig jaren broodbakker » ⁽⁴³⁾. Hij † 25 oktober 1921 Waarschoot « om tien ure en half des avonds in zijne woning, in de Kerkstraat » ⁽⁴⁴⁾. Hij was in 1897 « bakkersgast », in 1898 « bakker » op de « wijk Leest », in 1910 « broodbakker in de Kerkstraat ».

Hun kinderen :

- 1) Gustaaf Remi, ° 6 oktober 1895 Waarschoot « om elf en half ure voormiddag in de Statiestraat » ⁽⁴⁵⁾. De get. Gustaaf Segers, « oud dertig jaren, bakker en van » Pieter Matthys « oud zestig jaren veldwachter, beiden wonende binnen deze gemeente ». × Bertha Landuyt, ° 26 juli 1901 te Niel. Zij † op Kerstnacht, 25 december 1981 Waarschoot. Was bureelbediende.
- 2) Susanna, ° 27 februari 1898 Waarschoot « om vijf ure des namiddags wijk Leest » ⁽⁴⁶⁾. Zij † 1 juli 1955 Roborst.
- 3) Leon Joseph Achilles, ° 11 juni 1906 Waarschoot. (Zie verder onder VIII).
- 4) Albrecht Jozef, ° 12 augustus 1910 Waarschoot « om tien ure en half des avonds in de Kerkstraat » ⁽⁴⁷⁾. × Leona Joos. ×× Maria De Baets. Is bakker van beroep.

VIII VAN LEEUWEN LEON JOSEPH ACHILLES : ° 11 juni 1906 Waarschoot « om zes en half ure 's morgens in de Kerkstraat » ⁽⁴⁸⁾. De get. Leon Matthys, « oud zeven en twintig jaren, smid en Auguste De Muynck, oud een en veertig jaren, veldwachter, beiden wonende te Waarschoot ». Hij werd tot priester gewijd op 27 mei 1934 te Gent St. Baafs. Deed zijn Eremis op 4 juni 1934 te Waarschoot ; benoemd tot onderpastoor van de Sint-Vincentiusparochie te Gent op 29 september 1934 ; onderpastoor op Sint-Livinus te Ledeberg op 21 februari 1947 ; pastoor op Sint-Dionysius te Roborst in september 1953 ; pastoor op Sint-Coleta te Gent (nov. 1958-1972) ; Directeur Zusters H. Jozef en Aalmoezenier O.C.M.W.-Gent op 10 september 1972.

Wilfried STEEGHERS

(42) Huwelijksregister 1896-1900 akte nr. 2 - B.S. Gemeentehuis Waarschoot.

(43) Overlijdensregister 1916-1920 akte nr. 90 - B.S. Gemeentehuis Waarschoot.

(44) Idem. 1921-1925 akte nr. 60 - B.S. Gemeentehuis Waarschoot.

(45) Geboorteregister 1891-1895 akte nr. 157 - B.S. Gemeentehuis Waarschoot.

(46) Idem. 1896-1900 akte nr. 34 - B.S. Gemeentehuis Waarschoot

(47) Ibidem. 1906-1910 akte nr. 86 - B.S. Gemeentehuis Waarschoot.

(48) Ibidem. 1906-1910 akte nr. 77 - B.S. Gemeentehuis Waarschoot.

Albrecht Jozef VAN LEEUWEN
(°1910) als bakker

Leon Joseph Achillis
VAN LEEUWEN,
pastoor op Sint-Coleta te Gent
(1958-1972).

Bijlage I

Geslachtslijst van Leon Van Leeuwen

- I Jacobus van Leeuwen.
- II Joannes van Leeuwen,
° ca 1669 ; † Sleidinge, 29 september 1739, 70 j. oud.
× Sleidinge, 30 april 1702 met Joanna Vereecken (van Eeke) ;
waarbij 3 kinderen, alle te Sleidinge geboren tussen 1702 en
1712. Zij † Sleidinge, 28 december 1756, 80 j. oud.
- III Georgius van Leeuwen,
° ca 1702-1703 ; † Sleidinge, 3 mei 1785, 83 j. oud.
× Sleidinge, 30 april 1733 met Joanna van Vooren ; waarbij
2 kinderen, alle te Sleidinge geboren tussen 1734 en 1736. Zij
† Sleidinge, 31 oktober 1744 « Schroomwech », 36 j. oud.
×× Sleidinge, 14 juni 1749 met Anna Catharina Tack ; waar-
bij 6 kinderen, alle te Sleidinge geboren tussen 1750 en 1762.
Zij † Sleidinge, 16 juli 1774, 45 j. oud.

DE FAMILIE VAN LEEUWEN

DE FAMILIE VAN LEEUWEN

I. VAN LEEUWEN Jacobus					
II. VAN LEEUWEN Joannes					
+ ca 1669					
+ 29 september 1739 Sleidinge 70 j. oud					
X 30 april 1702 Sleidinge					
VERECKEN (VAN EEKE) Joanna					
+ 28 december 1756 Sleidinge 80 j. oud					
III. VAN LEEUWEN Georgius		Jacobus	Joanna		
+ ca 1702-1703		* 25 juli 1705	* 22 november 1712		
+ 3 mei 1785 Sleidinge 83 j. oud		Sleidinge	Sleidinge		
X 30 april 1733 Sleidinge					
VAN VOUREN Joanna					
+ 31 oktober 1744 Sleidinge					
"schroonwech" 36 j. oud					
IV. VAN LEEUWEN		Joanna Cath.	Petr. Bern.	Martinus	Judocus Bern.
+ 26 april 1734		* 7 januari 1752	* 19 febr. 1754	* 16 april 1756	* 29 april 1759
Sleidinge		Sleidinge	Sleidinge	Sleidinge	Sleidinge
+ 1 juni 1750			X 6 mei 1790	+ 2 okt. 1779	+ 5 april 1784
Sleidinge			Sleidinge	Sleidinge	Sleidinge
+ 7 februari 1830			VAN DEN BERGHE	33 j. oud	X 8 mei 1788
Sleidinge			Maria Cath		Sleidinge
"schroonwech"					WILLE Petrus
+ 17 oktober 1786					
Evergem					
WILLE Livina Petronella					
ca 1761 Evergem					
V. VAN LEEUWEN Franciscus		Theresia	Francisca	Livinus	Catharina
+ 9 november 1789		* 3 nov 1793	* 19 aug 1795	* 30 fructidor	* 9 floreal j VIII
Sleidinge		Sleidinge	Sleidinge	j. V	(29 4.1800)
+ 16 januari 1788 Sleidinge					Sleidinge
+ 23 september 1800 Sleidinge					(16 5 1802)
"Lengden"					Sleidinge
X 20 januari 1816 Sleidinge					
DEWALSCH Franciscus					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					
+ 20 januari 1816 Sleidinge					
DEBLEECKER					

VII. VAN LEEUWEN Petrus broodbakker • 20 maart 1866 Zaffelare + 25 oktober 1921 X Waarschoot MATTHYS Coralie Marie winkelster • 2 januari 1875 Waarschoot + 11 juli 1918 Eeklo	Joannes Baptiste • 18 april 1868 Mendonk + 14 januari 1949 Wondelgem	Rosalie • 23 nov 1871 Mendonk + 29 dec 1952 Gent	Camillus Joannes • 15 juni 1874 Mendonk + 24 juni 1874 Mendonk
Gustaaf Remi bureelbediende • 6 oktober 1895 Waarschoot X LANDUYT Bertha • 26 juli 1901 Nisal + Kerstmis 25 december 1981 Waarschoot	Susanna • 27 februari 1898 Waarschoot + 1 juli 1955 Roborst	VIII. VAN LEEUWEN Leon Joseph Achilles priester • 11 juni 1906 Waarschoot X JOOS Leona DE BAETS Marie	Albrecht Jozef Bakker • 12 augustus 1910 Waarschoot X X X
landbouwer • 27 maart 1817 Sleidinge	landbouwer • 9 dec 1820 Sleidinge	landbouwer • 16 juni 1828 Sleidinge + 23 dec. 1904 Sleidinge 76 j. oud X GOETHALS Dominica • 17 maart 1839 Evergem + 21 juni 1874 Mendonk 35 j.	landbouwer • 16 juni 1828 Sleidinge + 23 dec. 1904 Sleidinge 76 j. oud X GOETHALS Dominica • 17 maart 1839 Evergem + 21 juni 1874 Mendonk 35 j.
landbouwer • 13 okt 1887 Sleidinge + 15 juni 1832 Sleidinge	landbouwer • 13 okt 1887 Sleidinge + 15 juni 1832 Sleidinge	landbouwer • 13 okt 1887 Sleidinge + 15 juni 1832 Sleidinge	landbouwer • 13 okt 1887 Sleidinge + 15 juni 1832 Sleidinge

- IV Georgius Benedictus van Leeuwen,
 ° Sleidinge, 1 juni 1750 ; † Sleidinge, 7 februari 1830 « Schroom-
 hoek ».
 × Evergem, 17 oktober 1786 met Livina Petronella Wille, doch-
 ter van Joannes en Christina Vercecke, ° Evergem, ca 1761 en
 † Sleidinge, 5 maart 1821, 60 j. oud ; waarbij 8 kinderen, alle
 te Sleidinge geboren tussen 1788 en 1802.
- V Franciscus van Leeuwen,
 ° Sleidinge, 16 januari 1788 ; landbouwer ; † Sleidinge, 23 sep-
 tember 1860 « Langendam ».
 × Sleidinge, 30 januari 1816 met Francisca de Walsche, doch-
 ter van Bernard en Petronella Livina De Clerck, ° Sleidinge, 14
 oktober 1789 en † aldaar op 20 september 1842 « Langendam » ;
 waarbij 13 kinderen, alle te Sleidinge geboren tussen 1817 en
 1835.
- VI Carolus Franciscus van Leeuwen,
 ° Sleidinge, 16 juni 1828 ; landbouwer ; † Sleidinge, 23 decem-
 ber 1904, 76 j. oud.
 × Dominica Goethals, dochter van Judocus Bernardus en Maria
 Theresia De Wever, ° Evergem, 17 maart 1839 en † Mendonk,
 21 juni 1874, 35 j. oud « kinderbed » ; waarbij 4 kinderen, alle
 geboren tussen 1866 en 1874 te Zaffelare en Mendonk.
 Hij ×× Sleidinge, 13 oktober 1887 met Paulina van Vooren,
 dochter van Bruno en Sophia de Wispelaere, ° Assenede, 9
 februari 1832 en † Sleidinge, 3 februari 1901.
- VII Petrus van Leeuwen,
 ° Zaffelare, 20 maart 1866 ; broodbakker.
 × Waarschoot met Coralie Marie Matthys, dochter van Pieter
 en Mathilde Roelandts, ° Waarschoot 2 januari 1875 en † Eeklo,
 11 juli 1918 ; waarbij 4 kinderen, alle te Waarschoot geboren
 tussen 1895 en 1910.
- VIII Leon Joseph Achilles (Leo) van Leeuwen,
 ° Waarschoot, 11 juni 1906 ; derde kind van VII.
 Werd in 1934 tot priester gewijd te Gent (St. Baafs) ; eremis
 te Waarschoot op 4 juni 1934 ; onderpastoor op Sint-Vincen-
 tiusparochie te Gent op 29 september 1934 ; onderpastoor op
 Sint-Livinus te Ledeberg op 21 februari 1947 ; pastoor op Sint-
 Dionysius te Roborst in september 1953 ; pastoor op Sint-
 Coleta te Gent (nov. 1958-1972) ; directeur zusters H. Jozef en
 aalmoezenier O.C.M.W.-Gent op 10 september 1972.

GESLACHTSLIJST VAN
SERAPHINUS JOANNES PIESSENS

(1809 - 1870)

- I Joannes Piessens
× Kaprijke, 17 juni 1696 met Digne Pieters, waarbij 4 kinderen, alle te Kaprijke geboren tussen 1697 en 1700.
- II Joannes Piessens
° Kaprijke, 8 augustus 1700 ; pachter van de oostzijde van « Ten Moere » (Sint-Jansgoed) te Eeklo vanaf 1722.
× Eeklo, 24 augustus 1724 met de weduwe van Frans De Rijcke, Cornelia de Roo fa Jan, waarbij 1 kind. Zij † te Eeklo, 30 juli 1730. Jan Piessens bezat 1 weefgetouw in 1768 op het « Sint-Jansgoed ».
×× Eeklo, 19 juni 1731 met Christophora (Christoffelijntje) Daenens (Dhaenens) fa Christoffel en Anna Cools, die † Eeklo, 19 februari 1754. Staat van Goed reg nr 1031, f° 233 v° - akte van 21 september 1754 - S.A. Eeklo ; waarbij 2 kinderen.
××× Eeklo, 8 april 1755 met Petronella Beckhaert fa Pieter, waarbij 5 kinderen, alle te Eeklo geboren tussen 1756 en 1765. Joannes Piessens † Eeklo, 27 oktober 1773, 73 jaar oud. Staat van goed reg. nr 1036, f° 182 - akte van 21 augustus 1776 - S.A. Eeklo.
- III Joannes Benedictus Piessens
° Eeklo, 13 juli 1757, p en m Joannis Beckhaert en Maria Cornelia Piessens.
× Eeklo, 1796 met Joanna Catherina Goethals fa Pieter Joannes en Maria De Roo. Pachter van de oostzijde van ten Moere (Sint-Jansgoed) vanaf 1794 tot 1839. Hun 3 kinderen, alle te Eeklo geboren tussen 1798 en 1801.
×× Eeklo, 22 mei 1805 met Carolina Poppe fa Petrus Anthonius en Maria Jacoba De Jaeger, ° Lembeke, 9 mei 1780 ; waarbij acht kinderen, alle te Eeklo geboren tussen 1807 en 1824. Joannes Benedictus Piessens † Eeklo, 2 maart 1851 « Sint-Jansgoed », 94 jaar oud. Zijn vrouw, Carolina Poppe, † Eeklo, 11 april 1854 « Sint-Jansgoed », 75 jaar oud.
- IV Seraphinus Joannes Piessens
° Eeklo, 31 december 1809 Eeklo ; vijfde kind van III. Op 22 december 1838 tot priester gewijd. Op 1 augustus 1842 licentiaat in het kanoniek recht. Op 7 augustus 1842 werd hij te Gent benoemd tot professor der wijsbegeerte in het seminarie. Werd in augustus 1843 naar Rome gezonden, om bij zijn terugkomst pro-

✠
 BIDT VOOR DE ZIEL
 VAN DEN ZEER EERW. HEER

Seraphinus-Joannes PIESSENS,

TITULATRE KANUNNIK DER HOOFDKERK VAN ST. BAAFS	
Geboren te Eecloo, den 31 December	1801,
Priester gewijd, den 22 December	1834,
Licentiaat in het Kanoniek recht, den 1 Augusti	1842,
Professor der Wijsbegeerte in het Seminarie van Gent, den 7 Augusti	1842,
Naar Rome gezonden, in Augusti	1843,
Na zijne terugkomst Professor der Kerkelijke ge- schiedenis, den 29 Augusti	1846,
Honoraire Kanunnik, den 4 November	1858,
Geestelijke bestierder van het Weezengesticht der Zusters van den H. Vincentius, den 21 Augusti	1861,
Titulaire Kanunnik, geestelijke bestierder der Zus- ters Josephinen en tesorier van 't Genootschap ter voortplanting van het Geloof, den 28 Aug.	1869,
Overleden te Gent, den 21 Juni	1870.

— ♦ —

Den Almogenden in zijne schepselen bewonderen, danken, met verrukking aanbidden en loven schenen hem ingeboren te zijn. Na uitmuntende studiën, tot het priesterschap verheven, konde hij zijnen iever niet in-toomen en riep hij uit met den koninklijken profeet: het is tijd, o Heer, het is tijd om te werken, de boozen hebben uwe wet verstrooid. Onderwijzen, prediken, de zondaars met den Heer verzoenen waren zijne zoetste bezigheden. Voornamelijk aan de kinderen, tot welke het rijk der hemelen behoort, wist hij, met eene wondere eenvoudigheid, de vreeze Gods en de christelijke leering in te prin-ten. Altijd vriendelijk en gesprankzaam, was hij gestadig bezorgd om te vermijden en af te keeren al wat eenigszins de liefde konde kwetsen. Teeder en stichtend was zijne godvruchtigheid; wanneer hij bad voor het beeld der H. Maagd, schenen zijn gelaat en houding te betoonen dat zij hem wezenlijk verscheen. Groot was zijn vertrouwen in de H. Moeder Gods en hij had de overtuiging dat zij hem in zijn uiterste zou onthaald hebben. Vriendelijk de oogon ten hemel verheven gaf hij zachtjes zijnen geest op den feestdag van den H. Aloysius dien hij altijd als bijzonderen patroon vereerde.

R. I. P.

Drukk. P. François-Vens, Eecloo.

Bidprentje van Seraphinus Joannes PIESSENS
 † Gent 21-6-1870.

fessor in kerkelijke geschiedenis te worden op 29 augustus 1846. Honoraire kanunnik van St.-Baafs te Gent op 4 november 1858. In 1861 « Geestelijke bestuurder » van het « Weezengesticht der Zusters van den H. Vincentius ». Benoemd tot titulaire kanunnik, werd hij dan geestelijk bestuurder der « Zusters Josephinen » en tesorier van het « Genootschap tot voortplanting van het geloof » op 28 augustus 1869. † Gent, dinsdag 21 juni 1870, 60 jaar. 6 m. oud. Leed reeds jaren aan een maagziekte.

Wilfried STEEGHERS

GEBRUIKTE AFKORTINGEN

°	geboren
×	gehuwd, huwde
†	overleden, overleed
fa	dochter van
f	zoon van
p	peter
m	meter

Bibliografie

- (1) STEEGHERS W. — De familie de Millecamps. «Vlaamse stam», jaargang I, 1965, blz. 175-190.
- (2) STEEGHERS W. — Joannes Maria de Millecamps, burgemeester van Watervliet (1792-1849). Onze Kwartierstraat, «Appeltjes van het Meetjesland», XIX, 1968.
- (3) STEEGHERS W. — De kwartierstraat van Pieter Antoon PIESENS, Gemeenteraadslid der stad Eeklo (1924-1920). Z. j., In eigen beheer.
- (4) STEEGHERS W. — Genealogische gegevens betreffende de familie De Nocker te Zelzate en te Watervliet in de 18e eeuw. «Vlaamse stam» 6e jaargang, nummer 5, 1 juni 1970, blz. 350-352.
- (5) STEEGHERS W. — Honderd jaar geleden overleed Kanunnik Seraphinus Joannes PIESENS. «Ons Heem», jg. XXIV, 1 Louwmaand 1970, blz. 35-36.
- (6) VAN CLEEMPUT P. — Het ontstaan van de «Fanfare» «De Verenigde Vrienden» te Adegem. «Ons Meetjesland» 3e jaargang, nr. 1 - 1970, blz. 5-7.
- (7) STEEGHERS W. — PIESENS. Familiekundige Vraagbaak «Ons Heem» jg. XVIII, 2 Slachtmaand 1963, blz. 79.
- (8) STEEGHERS W. — 410. PIESENS. 411. PIESENS. Familiekundige Vraagbaak «Ons Heem» jg. XVIII, 3-4 Nieuwjaarmaand en Lentemaand 1964, blz. 142.
- (9) STEEGHERS W. — Antwoord op vraag 406 PIESENS II. Voorzaten der oud Eeklose familie Plessens te Brugge. Familiekundige Vraagbaak «Ons Heem» jg. XIX, 6 Slachtmaand 1965, blz. 267-268.
- (10) STEEGHERS W. — 512 PASTOOR-DEKEN PIESENS, Familiekundige Vraagbaak «Ons Heem» jg. XXIII, 2 Lentemaand 1969, blz. 94.
- (11) STEEGHERS W. — PIETER ANTOON PIESENS (1824-1920). Gemeenteraadslid van de Stad Eeklo. «Ons Meetjesland» 5e jaargang, nr. 1 - 1972, blz. 6-9.
- (12) STOCKMAN L. — Het Goed ten Moere te Eeklo. Pachter Jan Plessens. «Appeltjes van het Meetjesland», nr. 22 - 1971, blz. 121-156.
- (13) STEEGHERS W. — De Staten van Goed van Eeklo (1527-1795). 3 delen, 1972. Over «Plessens» aan blz. 347-485-523-547.
- (14) DE SMET E. — De Lijnwaadnijverheid te Eeklo in de 18e eeuw. «Ons Meetjesland» 5e jaargang, nr. 3 - 1972, blz. 107-113.
- (15) STEEGHERS W. — VRAAG nr. 532. FERDINAND ANTOON PIESENS. Familiekundige Vraagbaak «Ons Heem» jg. 26, 5 Herfstmaand 1972, blz. 235-236.
- (16) STEEGHERS W. — Geslachtslijst van Rosalia Theresia Plessens. Een te Sint-Amandsberg overleden begijntje uit Eeklo (1812-1890). In : «Heemkundig Nieuws» jg. 8, nr. 3 - 1980.

Bijlage

Overlijdensakte van Seraphinus Joannes Piessens, † Gent, 21 juni 1870. Overlijdensregister 1870 akte nr. 1722 - B.S. Gent.

In het jaar achttien honderd zeventig, den twee en twintigsten Juni ten tien uren voormiddag, voor ons ondergetekenden Schepen, Amand De Leu gedelegeerden ambtenaar van den burgerlijken stand der stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen, zijn gecompareerd Joannes Coppens oud twee en zestig jaren, Kester, wonende nederpolder en Philippus Colpaert oud veertig jaren agent bij de politie, wonende huidevitterken, geen bloedverwanten van den overleden, de welke ons hebben verklaard dat gister ten Elf uren en half 's morgens ten zijne woonst magleinstraat overleden is, Séraphinus Joannes Piessens, oud acht en zestig jaren en vijf maanden, Kanonik, geboren te Eecloo, ongehuwden zoon van Joannes Benedictus en Carolina Poppe beide overleden, welke akte wij na voorlezing met de Comparanten hebben onderteekend.

I.Fr. Coppens

P.J. Colpaert

A. De Leu

16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
8	IV/1 PIESENS Joannes landbouwer o † X 17 juni 1696 Kaprijke	9 PIETERS Digne o †	IV/2	10 BEKAERT Pieter o †	IV/3	11	IV/4	12 POPPE Judocus o † 22 oktober 1746 Eeklo X	IV/5	13 VAN VOOREN Elisabeth o † 22 februari 1792 Eeklo	IV/6	14 DE JAEGER Joannes landbouwer Schepen van Eeklo o † 2 maart 1758 Eeklo X 7 januari 1741 Eeklo	IV/7	15 VIJNCKE Barbara o †	IV/8
4	PIESENS Joannes landbouwer K.B. van Eeklo o 8 augustus 1700 Kaprijke ÷ 27 oktober 1773 Eeklo X 8 april 1755 Eeklo	5 BECKAERT Petronella o †	III/1	6 POPPE Petrus Antonius o 1 december 1746 Eeklo † 11 juni 1819 Eeklo X	III/2	7 DE JAEGER Maria Jacoba o 19 april 1746 Eeklo † 27 november 1821 Eeklo X	III/3	8 DE JAEGER Maria Jacoba o 19 april 1746 Eeklo † 27 november 1821 Eeklo X	III/4	9 DE JAEGER Maria Jacoba o 19 april 1746 Eeklo † 27 november 1821 Eeklo X	III/5	10 DE JAEGER Maria Jacoba o 19 april 1746 Eeklo † 27 november 1821 Eeklo X	III/6	11 DE JAEGER Maria Jacoba o 19 april 1746 Eeklo † 27 november 1821 Eeklo X	III/7
2	PIESENS Joannes Benedictus landbouwer o 12 juli 1757 Eeklo ÷ 2 maart 1851 Eeklo X 22 mei 1805 Eeklo	3 POPPE Carolina o 9 mei 1780 Lembeke † 11 april 1854 Eeklo	III/1	4 POPPE Carolina o 9 mei 1780 Lembeke † 11 april 1854 Eeklo	III/2	5 POPPE Carolina o 9 mei 1780 Lembeke † 11 april 1854 Eeklo	III/3	6 POPPE Carolina o 9 mei 1780 Lembeke † 11 april 1854 Eeklo	III/4	7 POPPE Carolina o 9 mei 1780 Lembeke † 11 april 1854 Eeklo	III/5	8 POPPE Carolina o 9 mei 1780 Lembeke † 11 april 1854 Eeklo	III/6	9 POPPE Carolina o 9 mei 1780 Lembeke † 11 april 1854 Eeklo	III/7

PIESSENS Seraphinus Joannes

o 31 december 1809 Eeklo

† 21 juni 1870 Gent

« Titulaire Kanunnik der Hoofdkerk van St. Baafs »

STRUCTUUR, KOSTPRIJS EN TERMINOLOGIE VAN DE WINDMOLENS IN DE HEERLIJKHEID WOESTIJNE TE AALTER OP HET EINDE VAN DE 14e EEUW.

Inleiding

De belangstelling van de middeleeuwse geschiedschrijving is verscho-
ven van de beschrijving van de roemrijke wapenfeiten en lage intrigues
van lokale heersers, naar de studie van de dagelijkse levenswijze van de
gewone man. De mediëvisten hechten nu meer belang aan de sociale en
economische problemen, evenals aan de agrarische produktie en voed-
selvoorziening.

Een recente tendens bij de historici, is de analyse van de technolo-
gische en metrologische gegevens in verband met de agrarisch verwer-
kende oudste industriën. Hiervan is het gemaal de belangrijkste verte-
genwoordiger, naast brouwerijen, stokerijen, bakkerijen enz.

In de hiervoorliggende tekst geven we een nauwgezette analyse van
rolrekeningen in verband met windmolenherstellingen in de 14e eeuw.

We trachten de problemen zoveel mogelijk te benaderen op een tech-
nologische, metrologische en micro-economische basis.

Talrijke problemen zijn zeker nog niet opgelost. We aarzelen der-
halve niet, meerdere hypothesen en denkmodellen voorop te stellen.
Deze zullen door andere historici nader dienen onderzocht te worden.

Slechts zeer weinig beroepshistorici hebben zich tot nog toe toegelegd
op de middeleeuwse industriële bouwkunde.

In standaardwerken over de economische geschiedenis van de mid-
deleeuwen zal men steeds tevergeefs zoeken naar een hoofdstuk over
middeleeuwse molenbouw.

Ook de economische aspecten van het gemaal worden in deze wer-
ken nagenoeg niet behandeld.

Zelfs in boeken over burgerlijke bouwkunde in de middeleeuwen
vindt men niets over eigenlijk molenbouw.

De Vlaamse staakmolen is nochtans een prachtvoorbeeld van onze
middeleeuwse houthouwkunst.

Over zijn structuur en terminologie vóór 1400 werd tot nog toe bijna
niets gepubliceerd.

De enige degelijke werken met technische gegevens over de vroegere en huidige molenbouw zijn deze van Ronse ⁽¹⁾, Devyt ⁽²⁾, Sipman ⁽³⁾, Wiesner ⁽⁴⁾, Stroop ⁽⁵⁾, Bauters ⁽⁶⁾, Abelskamp ⁽⁷⁾ en Van Bussel ⁽⁸⁾. Stockman ⁽⁹⁾ publiceerde reeds een rolrekening met herstellingen aan de grafelijke molens te Eeklo en te Kaprijke in 1372, met bijhorend kommentaar over het beheer en de geschiedenis van deze molens.

Pieters ⁽¹⁰⁾ gaf reeds een grafelijke herstelrekening uit over de molen te Berlare in 1371.

Bovijn ⁽¹¹⁾ en Lievois ^(12, 13) tenslotte brachten ook reeds belangrijke teksten uit over de herstellingen van de grafelijke windmolens te Denendermonde en omgeving.

Luc Goeminne publiceerde ook reeds technische gegevens over molenbouw in de Heerlijkheid Beveren (Waasland) in het begin van de 15e eeuw ⁽¹⁴⁾, te Rupelmonde op het einde van de 14e eeuw ⁽¹⁵⁾ en te Hulst in de 14e eeuw ⁽⁶⁰⁾.

Een andere tekst over molenbouw te Petegem-aan-de-Leie in de 14e eeuw is in voorbereiding ⁽¹⁶⁾.

Dit artikel werd geschreven door Luc Goeminne met medewerking van Luc Stockman, die instond voor de tekstuitgave van de molenrekeningen.

De heerlijkheid van de Woestijne te Aalter (17-23)

Het domein Woestijne was in de 12e eeuw in handen van de Graaf van Vlaanderen.

De heren van de Woestijne verschijnen te Aalter omstreeks 1200, waar ze grote domeinen in leen hielden van de Vlaamse graaf en belangrijke overheidsrechten verkregen.

Willem, zoon van Zeger van Zomergem, heer van de Woestijne, heeft vermoedelijk ook het molenrecht van de Graaf in leen ontvangen kort na 1200, toen gans het grafelijk bezit te Aalter in leen werd uitgegeven. De heerlijkheid van de Woestijne omvatte een groot gebied dat zich vooral uitstreckte over Aalter, Knesselare, en delen van Ussel, Ruiselede en Zomergem.

Ht kerngebied of foncier ervan was het Woestijnegoed, ontstaan kort voor 1200.

De omgeving en het latere Woestijnegoed was rond 1187 nog grotendeels heide (wostina).

Als de heren van de Woestijne rond 1200 te Aalter aankomen, gaan ze zich vestigen ten Noorden van de Brugse vaart, ver van het centrum van het grafelijk domein dat rond de dorpskom van Aalter gelegen was.

De totale oppervlakte cijnsgrond van de heer van de Woestijne mag zeker op 1.000 bunder of ongeveer 1.300 ha worden geschat in de 13e eeuw.

Op Aalter besloeg de heerlijkheid van de Woestijne het ganse gedeelte van de parochie ten Noorden van de Brugse vaart vanaf Oostmolen tot Nieuwendam, op de grens met Knesselare.

In een denombrement van 1365 worden de drie windmolens van het domein voor het eerst vermeld ⁽²⁴⁾.

Jan van Gistel was toen heer van de Woestijne.

Uit de rekening van 1375 vernemen we dat de graaf van Vlaanderen drie molens binnen het maalgeland van de Woestijne verpachtte, nl. te Aalter, te Ussel en te Knesselare. De molenaar van Aalter betaalde een cijns van 95 hoed koren, de molenaar van Knesselare 73 hoed koren en de molenaar van Ussel 63 hoed koren.

Sedert ongeveer 1373 was de graaf Lodewijk van Male (1346-1384) door aankoop in het bezit van de heerlijkheid van de Woestijne.

De heerlijkheid en het Woestijnegoed werden door grafelijke ontvangers beheerd.

In 1379 zou de graaf dan Woestijne aan zijn bastaardzoon Lodewijk van Vlaanderen geschonken hebben.

Lodewijk van Male was toen ook heer van Knesselare. In 1350 schonk hij het Prinsengood aan Hendrik van de Pitte, in 1351 aan Maylin van Niepe, en in 1356 aan Zeger van Beke. Later in 1431 ging het terug naar het kroondomein.

Ook onder Lodewijk van Male werd Knesselare opgesplitst in 4 delen: de Grafelijkheid in Knesselare, het Knesselaarse deel van het Land van de Woestijne, met zetel onder Aalter, het Knesselaarse op Oedelem en wellicht ook Wulf:berghe op Oedelem.

Inleiding tot de oudste geschiedenis van Aalter (17-23)

De naam Aalter wordt reeds in 974 vermeld.

In 1112 bezit Aalter reeds een dorpskerkje (altare).

In de 12e eeuw worden reeds grote delen van Aalter in ontginning gebracht tot cultuurgronden. Een groot deel daarbuiten echter bleef nog heide.

In 1187 wordt reeds de grafelijke watermolen (Oostmolen) op de Durme vermeld, 2 km ten N-O van het dorpscentrum. Hij was ver-

plicht jaarlijks 4 mud tarwe te leveren (d.i. vermoedelijk ongeveer 1780 kg).

Het gebied ten noorden van de Brugse Vaart tot Nieuwendam, wordt onder impuls van de heer van de Woestijne ontgonnen in de loop van de 13e eeuw.

Het graanareaal in de 14e eeuw is onbekend. Het kan ongeveer een 500-tal ha hebben bedragen. Doch dit is een benaderende estimatie.

In 1572 had men op de 4.633 ha dorpsoppervlakte ongeveer 1941 ha zaailand d.i. 42%. Ruim 55% was nog bos en heide en vijvers. De oudste cultuurgronden bestonden bijna uitsluitend uit zaailand, met een gering deel weiden.

In 1632 had men minder zaailand nl. 1295 ha (28%), doch meer weide, 212 ha (6,5%). Bos, heide en vijvers te samen ruim 67%. Rond 1800 had men 1337 ha zaailand (31,5%) en ruim 68% heide en bossen.

Op een kaart van 1810 is duidelijk dat het grootste deel van het zaailand zich nog steeds bevond in het N.-O. van de gemeente in het gebied van de vroegere watermolen en de latere grafelijke windmolen.

Volgens de haardtelling van 1469 telde Aalter 155 haarden of woningen. Met een gezinsgemiddelde van 5 personen komt men tot een totale bevolking van 775 inwoners.

Volgens de penningkohieren van 1572 had men te Aalter 335 gezins-hoofden, wat overeenkomt met 1675 inwoners.

Men mag het aantal inwoners op het einde van de 14e eeuw derhalve benaderend schatten op een 600-tal inwoners.

Inleiding tot de oudste geschiedenis van Knesselare (25-28)

Knesselare wordt het eerst vernoemd in een akte van 1085, waar sprake is van Johannes van Knesselare.

Het wordt nogmaals vermeld in het verhaal van Galbert van Brugge in 1128.

In 1171 schenkt Walter I, bisschop van Doornik, het altaar van Knesselare aan het kapittel van O.L. Vrouw te Doornik. Het dorp had toen reeds een kleine dorpskerk.

Rond 1250 bestond het dorp nog grotendeels uit bos en heide in het noorden en moerassen in het zuiden. Het wegennet was er zeer gebrekkig en onderontwikkeld. Het dorpscentrum bleef zeer lang een onbeduidende nederzetting.

In 1469 telde men er 121 haarden, wat overeenkomt met een bevolking van ongeveer 600 inwoners.

Het graanareaal in de 14e eeuw is onbekend, doch in de 19e eeuw had men er een totaal graanareaal van 627 ha op een totale dorpsoppervlakte van 1653 ha, en dit met een bevolking van 4.150 personen.

Inleiding tot de oudste geschiedenis van Ursel (29-33)

De naam wordt het eerst vermeld in 1147. In 1171 wordt reeds een altare of dorpskerkje vermeld en in 1237 wordt het ook reeds een parochie genoemd.

In de 13e eeuw was het dorp met 2073 ha oppervlakte, nog grotendeels heide. Het grondgebied van Ursel viel onder de bevoegdheden van 2 verschillende kasselrijen.

Een klein deel, nl. Wessegem (met ongeveer 570 ha) hing af van de Oudburg te Gent. Het grootste deel hing echter van het Brugse Vrije af. De weg die in de middeleeuwen Brugge en Gent verbond, liep door het dorp.

Op 21 januari 1381 wordt het dorp in brand gestoken door de Gentenaars. Het aantal haarden of gezinnen bedroeg in 1469 126, wat overeenkwam met een bevolking van 630 inwoners en een bevolkingsdichtheid van slechts 30 per km².

Het graanareaal in de late middeleeuwen is niet bekend.

Doch rond 1830 had men er een produktie van 4000 hl rogge, naast ongeveer 1300 hl andere maalgranen. Men had toen nog 900 ha bos, vooral in het noorden van het dorp.

Veronderstellen we een roggeproduktie van 3000 hl rogge in de 14e eeuw, dan zou dit kunnen overeenkomen met een graanareaal van ongeveer 200 ha. Doch dit is enkel een grove estimatie.

De oudste molens van Aalter

Volgens de Grote Brief van 1187 moest de molen van Aalter jaarlijks 4 mudden of 16 hoet tarwe (= 1.780 kg) leveren aan de grafelijke stapelhuizen te Gent (³⁴).

De Grote Brief geeft geen enkele bijzonderheid over de aard en ligging van deze molen.

De eerste molen van Aalter was echter zeker een watermolen op de Durme, op een plaats « Oostmolen » genoemd (³⁵).

Deze benaming moet reeds in de 12e eeuw hebben bestaan. Doch de eerste rechtstreekse vermelding van de naam « Oostmolen » dateert van 1290-1292. Volgens Stockman en Gysseling ⁽³⁶⁾ is de persoonsnaam Godebrecht van Oostmeulen ontstaan in de 12e eeuw en niet vroeger, omdat in Vlaanderen de toenames bij de lagere stand eerst op het einde van de 11e eeuw opduiken. De benaming « Oostmolenbrugge » wordt slechts het eerst geattesteerd in 1375.

Het sluiswerk van een watermolen werd in de middeleeuwen vaak verbreed en versterkt tot een echte brug voor het doorgaand verkeer.

De juiste lokalisatie van de oudste middeleeuwse watermolens te Aalter en omgeving is nog niet definitief bepaald. De juiste ligging van de Oostmolen, watermolen in 1187, en de overeenkomende Westmolen, een watermolen op de grens van Aalter, Knesselare en St-Joris-ten-Distel, zijn nog niet volledig uitgemaakt.

De Westmolen stond ten N.-W. van Buntelare, tegenover Grandmère op de bovenloop van de Durme.

In de Grote Brief van 1255 wordt de Oostmolen (watermolen) van Aalter niet meer vermeld ⁽³⁷⁾. Was hij verdwenen door vernieling of brand ? Werd hij rond 1280-1290 vervangen door een windmolen ?

Over de Westmolen en de verdwijning ervan is zo goed als niets bekend.

Men merkt zeker op dat de Oostmolen van Aalter ver (2 km) van het dorpscentrum verwijderd lag, en de dorpsbewoners ver moesten lopen om hun graan te laten malen.

Het bouwjaar van de windmolen te Aalter

Het bouwjaar van deze molen kan enigszins benaderd worden door de geschiedenis van de Brugse Zuidleie.

De bovenloop van de Durme.

Op de oostzijde van een hoogtekam tussen Beernem en Sint-Joris vloeiende het water naar de Durme. Deze vond haar oorsprong ten noorden van Reigerlo te Beernem. De Durme wordt reeds in 737 vermeld. De bovenloop van de Durme vormde over 1 km de grens tussen Beernem en Sint-Joris. Daarna stroomt de Durme oostwaarts doorheen het noorden van Aalter. In 1187 wordt voor het eerst een grafelijke molen te Aalter vermeld. Volgens Stockman ⁽³⁶⁾ was dit een watermolen op de Durme.

In de Grote Brief van 1255 wordt deze molen niet meer vermeld. Was hij tijdelijk buiten gebruik ?

Het stroomgebied van de Reie of Brugse Zuidleie.

Een beek, die van Beernem kwam, vormde met enkele andere beken het stroomgebied van de Reie die westwaarts door de Vlaamse zandstreek naar Brugge, waar ze langs het Minnewater uitmondde in de Reie.

In de 11e eeuw bestond er te Brugge de grafelijke watermolen bij de Molenburg. Deze molen kon niet werken zonder een bestendige en overvloedige watervoorraad en watertoevoer.

Aldus begrijpt men dat de Bruggelingen zich in de middeleeuwen voortdurend inspanden om de watertoevoer uit het bekken van de Zuidleie te vermeerderen en zelfs poogden het stroomgebied van deze rivier te vergroten. Ze hadden het water van de zandstreek voor tenminste 3 doeleinden nodig :

- 1) de stadsbewoners met meer water bevoorraden
- 2) in droge perioden de Reie met vaarwater spijzen
- 3) in de winter de nieuwe Reie en het Zwin doorspoelen.

De Bruggelingen hadden dus reeds zeer vroeg de bedoeling het stroomgebied van de Zuidleie te vergroten door een aansluiting te verwezenlijken met de bovenloop van de Durme.

Dit kon alleen geschieden door de zanderige hoogtekam tussen Beernem en Sint-Joris te doorgraven over een lengte van ongeveer 2 km.

Coornaert ⁽³⁸⁾ veronderstelt met reden dat deze verbinding tot stand kwam rond 1280.

Alleszins leert ons een tekst van 14 juni 1291 dat de Bruggelingen hun waterloop reeds hadden verlengd tot Oostmolen te Aalter. Die dag schouwden Brugse schepenen de Brugse watergang bij Oostmolen voorbij de Heerlijkheid ter Woestijne ten N.-O. van het dorpscentrum : « pro inspectione fossati Brugensis prope Oestmuelne iuxta Wastinam » ⁽³⁹⁾.

Deze doorsteek had naar onze overtuiging als waarschijnlijk gevolg dat de stroomrichting in de bovenloop van de Durme nu omgekeerd verliep, d.w.z. van oost naar west.

De oude watermolen van Aalter uit 1187 zal dus wel buiten werking gesteld zijn rond 1280, aangezien zijn spaarbekken verdwenen was.

Rond 1306 had Brugge zelfs de controle over de Durme tot Hansbeke. De volgende jaren zullen de Bruggelingen zich inzetten om aan hun watergang een diepere en bredere bedding te verschaffen.

Rond 1360 besloot het Brugse stadsbestuur tot grote werken over te gaan om de bedding van de Zuidleie overal op de gewenste breedte en diepte te brengen. De waterloop diende niet alleen als waterbron, doch ook als vaarweg naar Brugge.

In de zomer van 1368 waren ze met dit werk reeds gevorderd tot een punt even ten westen van de huidige Aalterbrug.

Tussen 1369 en 1379 lagen de werken enigszins stil. Doch in 1379 werden ze opnieuw actief opgenomen.

Kort na 23 juli 1379 traden de Witte Kaproenen van Gent in actie om de delvers te verdrijven, op een punt ongeveer ten N.-O. van Aalter, niet ver van de grafelijke windmolen.

De Bruggelingen hadden in 1379 geen ander doel dan de bestaande bedding van de Durme te kanaliseren tot het knooppunt met de Gentse Lieve te Vinderhout. In deze verbinding zagen de Gentenaars een bedreiging voor hun waterpeil en handelsverkeer.

In de volgende jaren beperkt Brugge zich tot het onderhoud van de bedding om verzanding tegen te gaan.

Rond 1402 was de Zuidleie tussen Sint-Joris en Aalter echter zo zeer verzand dat het water van Aalter niet meer naar Brugge kwam. In 1404 werd te Aalter daarom noodgedwongen een dam dwars door de Zuidleie gebouwd, opdat het water niet meer oostwaarts zou vloeien.

Deze Brugse dam lag op Aalter, niet ver van de grens met Knesselare. De aangehaalde feiten bewijzen duidelijk dat na de doorsteek van de Zuidleie naar de Durme rond 1280, er geen noemenswaardige stroming te Aalter meer bestond en dat de watermolen te Aalter rond 1280 moet buiten werking zijn gesteld.

We veronderstellen derhalve dat de graaf kort na 1280 een windmolen bij Oostmolen heeft laten bouwen.

Het bouwjaar van deze windmolen kan ook benaderend geschat worden door de volgende feiten.

In 1365 stichtte Jan IV van Gistel, heer van de Woestijne, een jaargetijde te Aalter met een rente bezet op de molen van Aalter. Hiermede wordt zeker de grafelijke windmolen bedoeld. In dezelfde oorkonde herinnert Jan IV van Gistel dat zijn vader Geraard van Gistel ook 3 pond par. bezet had op de molen van Aalter. Indien hier ook dezelfde windmolen bedoeld wordt, kan blijken dat deze molen reeds bestond vóór 1353, want Geraard overleed vóór die datum (³⁹).

Aldus veronderstellen we dat het bouwjaar van de windmolen te Aalter te situeren valt tussen 1280 en 1350.

Het bouwjaar van de windmolens te Knesselare en Ursel

Om het bouwjaar van deze molens te gissen, bestaat tot nog toe geen enkel archiefgegeven.

We veronderstellen einde 13e of begin 14e eeuw.

Lokalisatie van de 3 windmolens

Aalter

Aanvankelijk stond de eerste windmolen van Aalter even ten zuiden van Oostmolen, ten N.-N.-O. van het dorpscentrum, doch iets dichterbij het dorp toe dan de eerste watermolen, die Oostmolen genoemd werd.

Volgens de herstelrekening van 1375 stond hij op een tot nog toe niet gelokaliseerde plaats « bi Bouchoutte ».

Knesselare

De eerste windmolen te Knesselare stond aan de huidige Kloosterstraat, links als men naar Brugge gaat, vóór het klooster, op 500 meter N.-W. van het dorpscentrum met de kerk.

Hij wordt later de Plaatsmolen genoemd.

Ursel

De Plaatsmolen van Ursel stond op de Roze, links van de weg als men naar Zomergem gaat, op 550 m. O.-Z.-O. van de kerk.

De molenlokalisaties van Knesselare en Ursel zijn op de oude stafkaarten nog aangeduid.

Het molenrecht en de banmijl in het Land van de Woestijne

De mijlstaak was het symbool van het molenrecht dat de heer van de Woestijne van de graaf gekregen heeft.

Binnen een straal van een Vlaamse mijl (5.550 m.) rond die staak mocht niemand een molen oprichten of zijn graan elders dan op de molen van de heer laten malen.

De « Mijlstaak » stond waarschijnlijk op de plaats waar vroeger de grafelijke watermolen op de Durme stond.

Het jaar van de oprichting van de mijlstaak te Aalter is onbekend gebleven doch in 1538 is er sprake van een vernieuwing ervan.

De heren van Woestijne hadden zeker reeds in 1334 het molenrecht in hun heerlijkheid.

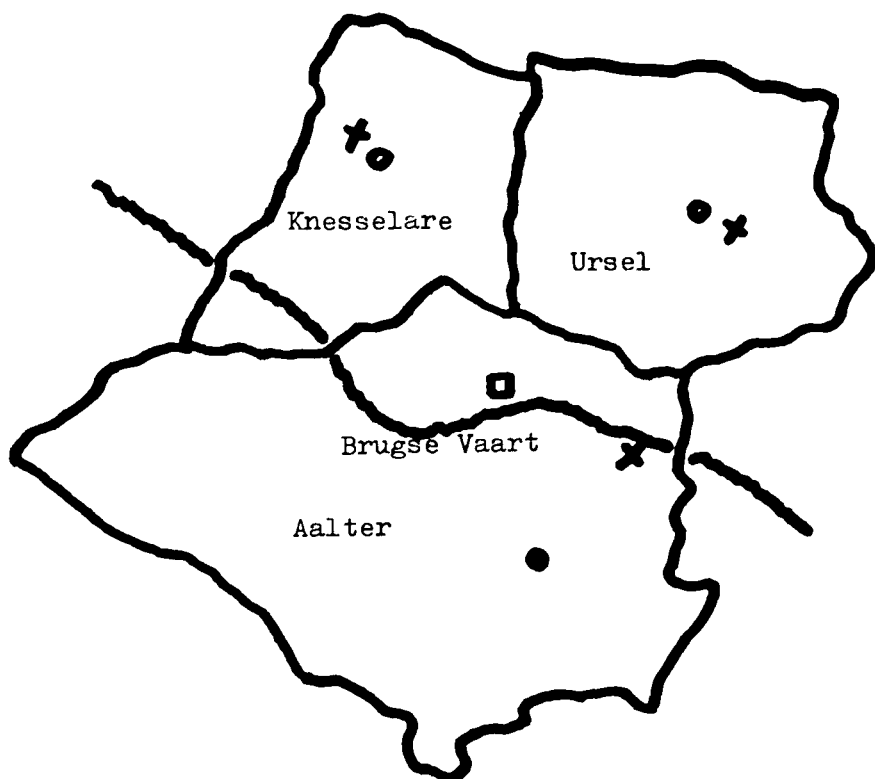

Fig. 1 : Lokalisatie van de 3 grafelijke windmolens in het Land van Woestijne in de 14e eeuw.

Lokalisatie ten opzichte van de 3 dorpscentra en de Brugse Vaart.

× Molens.

○ Dorpscentrum.

□ Goed van de Woestijne.

De « Mijlstaak » ter Oostmeulen wordt voor het eerst uitdrukkelijk vermeld in 1566.

Het oudste plan van deze banmijl dateert echter slechts uit 1651. De kaart met de tekening van de banmijl te Aalter geeft echter geen duidelijke aanwijzingen hoelang de banmijl juist was.

De visserij in de Durme (of Brugse Vaart) behoorde over een afstand van twee mijl toe aan de heer van de Woestijne. In een rekening van 1373 wordt dit visserijrecht als volgt beschreven : « van der vischerie in de Leie tusschen der Oestmolenbrugge ende Hamme ».

De afstand van Oostmolenbrug tot Hamme op de grens Bellem-Hansbeke bedraagt 5 km. De afstand van Oostmolenbrug tot Sint-Joris bedraagt 6 km. De oude westmolen, de watermolen aan het einde van de Buntelarestraat, aan de noordzijde van de Durme was reeds verdwenen vóór 1582. Het toponiem « Watermolenbrugge » bleef nog een tijd bewaard.

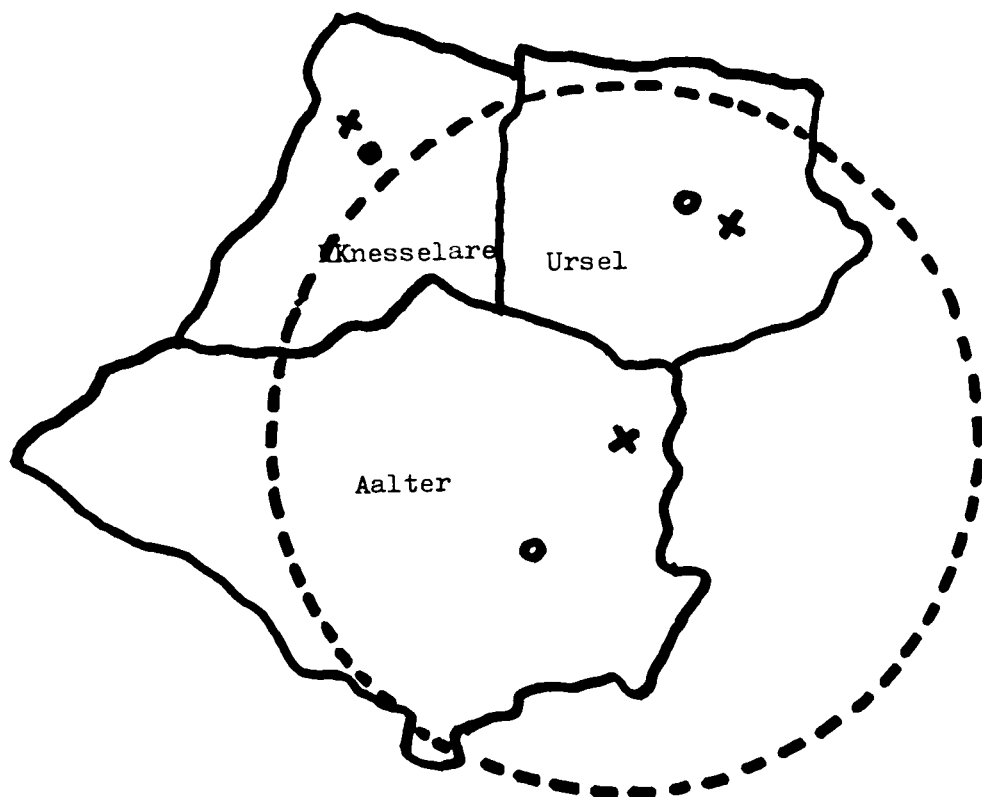

Fig. 2 : Lokalisatie van de 3 grafelijke windmolens ten opzichte van de 3 dorpscentra en de banmijn van 5,5 km straal. Schaal 1 op 100.000. 1 cm = 1 km.

Uit een rapport van 1563 komt de volgende zinsnede voor : « ... over St. Jooris kercke, voorby daer wylant de Zouttebrugghe lach, tot daer wylent de watermullen te staene plach ... ».

De Zouterbrug lag op de Zouterweg, bij de grens van Knesselare en Aalter. De afstand van deze Westmolen tot Oostmolen bedroeg ongeveer 5,5 km.

Cp « Onderdale » te Ursel stond er van oudsher een paal « de meulestaecken », die bijna zeker aanduidde hoever het maalgebied van de Heer van Woestijne reikte, d.i. ongeveer op 5 km van de plaats « Oostmolen ».

De Vlaamse mijl in de middeleeuwen komt overeen met een uur snel gaan of 5.550 meter.

Deze banmijn van 5.550 meter rond de staak van de Oostmolen moest vroeg of laat door de bevolkingstoename en het aangroeiend graanareaal tot moeilijkheden en betwistingen lijden.

Dit was inderdaad reeds het geval in 1630. De baron van Bellem wou een graanwindmolen oprichten te Bellem bij Schuurvelde bij de

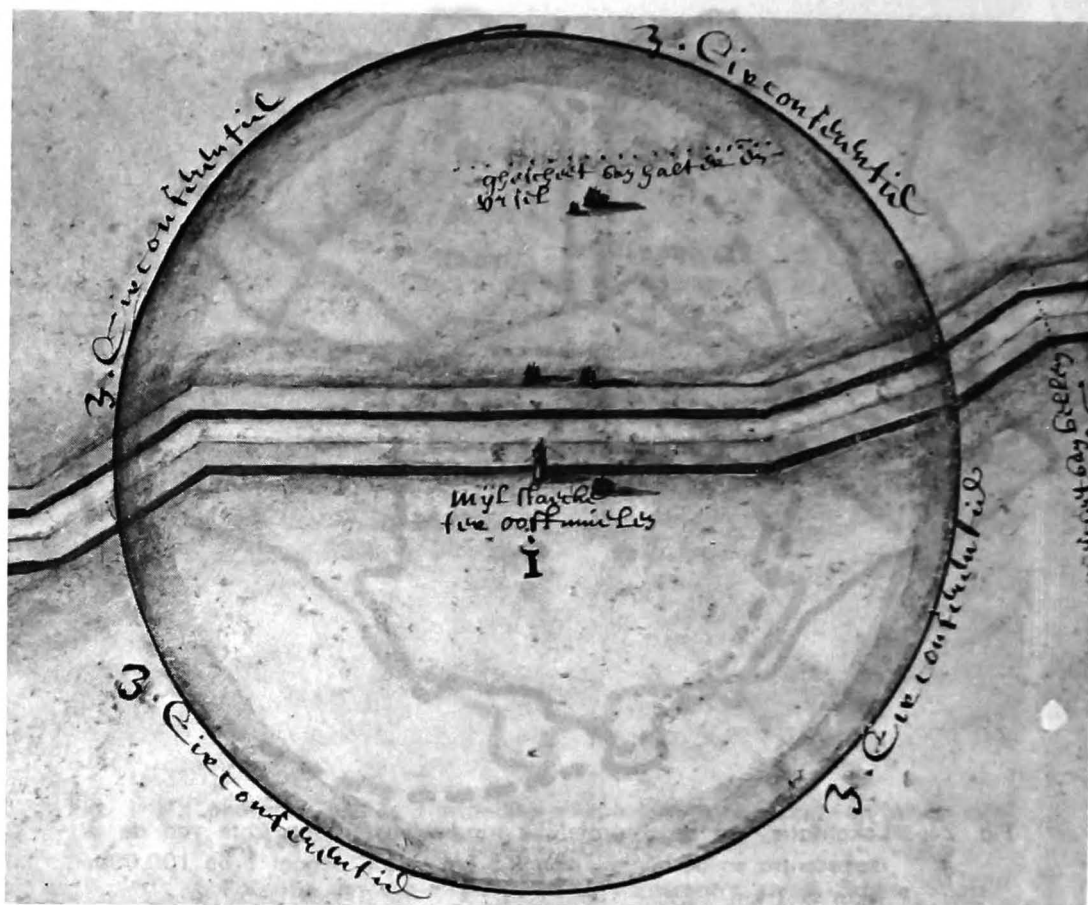

Fig. 3 : De Mylstaecke op de wijk Oostmolen te Aalter in 1651 en de aanduiding van de banmijl. A.R.A. Kaarten en plans n° 373.

brug (over de Durme ?) minder dan 5.000 meter van de staak te Oostmolen. Dit leidde tot een jarenlang proces.

In 1747 kreeg de Heer van Bellem toch uiteindelijk gelijk, doch mocht geen tweede molen oprichten in zijn Heerlijkheid.

In 1668 werd te Ursel op Wulfsberge aan de Veldstraat, een molen opgericht tegen de wil van de Heer van Woestijne, die uiteindelijk in het ongelijk werd gesteld. In 1685 werd deze molen echter reeds afgebroken en overgebracht naar Knesselare, ter vervanging van de afgebrande plaatsmolen.

In 1718 werd nog eens gepoogd een andere molen op te richten te Ursel. De Heer Van de Woestijne kon verkrijgen dat de vergunning ingetrokken werd.

Dergelijke betwistingen over de draagwijdte van de banmijl ontstonden nog op andere plaatsen zoals te Rijsel ⁽⁴⁰⁾ en te Harelbeke, rond de grafelijke watermolens ⁽⁴¹⁾.

De oudste windmolenvermeldingen in het Meetjesland

Er werd nog geen exhaustief onderzoek verricht naar de oudste windmolens in het Meetjesland.

Tijdens de rondreis van Walter de Marvis, bisschop van Doornik, in 1242 om de grenzen van de parochies rond Aalter vast te leggen, wordt geen windmolen vermeld in de omgeving van het nog woeste en uitgestrekte Bulskampveld ten westen van Aalter. Zijn tocht ging nochtans voorbij langs de omgeving van Costmolen, waar niets over een molen werd vermeld. Enkel is er even sprake van een « waterkot » of watermolen ten N.-O. van het dorpscentrum van Poeke, op de grens scheiding van Ruiselede, Lotenhulle en Poeke (¹⁷).

De onderstaande gegevens zijn slechts een greep uit enkele toevallige archiefvondsten.

We vermelden enkele plaatsen met de oudste ons bekende windmolenvermeldingen.

Eeklo (1240) (⁴²), Assenede (1255) (³⁷), Maldegem (1255) (³⁷) en Boekhoute (1288) (⁴³).

In deze summiere en voorlopige gegevens heeft men de indruk dat de eerste windmolens in het Meetjesland er misschien rond 1250 gebouwd zijn. Doch verder onderzoek is hier zeker nodig.

De windmolen in de Middeleeuwse Economie

De rol van de molenbouw in het economisch en sociaal leven van het middeleeuwse dorp kan nauwelijks overschat worden.

Alleen is het molenbedrijf veel minder bekend omdat het meestal werkte voor een lokale of regionale markt en op deze wijze veel minder documenten heeft nagelaten.

De opbouw van een eerste dorpswindmolen is een belangrijk economisch gegeven in de evolutie van een natuurlandschap naar een cultuurlandschap.

Het ontstaan van een nieuwe molen is, na het oprichten van de plaatselijke dorpskerk, het belangrijkste economisch feit in de bewonings- en landschapsgeschiedenis van onze middeleeuwse dorpen.

De aanwezigheid van een dergelijke maalinrichting veronderstelt reeds een toenemende minimale bevolking gevolgd door een bepaalde landinname. De molen veronderstelt dus een zekere populatiegrootte en tevens een bepaald landbouw- en vooral graanareaal.

Het benaderend verband tussen minimale populatiegrootte, een minimaal graanareaal en de noodzaak van een nieuwe windmolen werd nog nooit bestudeerd.

De pachters moesten hun graan laten malen op de verpachte banmolens van de heerlijkheid van de Woestijne. Er was één molen per dorp. Het aantal inwoners van deze dorpen bedroeg vermoedelijk niet meer dan 700 personen.

De bevolkingsdensiteit in het land van de Woestijne mag rond 1370 benaderd op 25 inwoners per km² worden geschat.

Aalter zou aldus rond 1370 met 4.633 ha op 700 inwoners worden geschat, Knesselare met 1.654 ha. op 500 inwoners en Ursel met 2.073 ha. op 630 inwoners.

In het begin van de 15e eeuw hadden dorpen met slechts 500 inwoners vaak reeds één kleine windmolen met één steenkoppel.

De meelproductie van de staakmolens van toen lag veel lager dan bij de staakmolens in de 19e eeuw. Ze hadden slechts één molenkoppel van circa 170 cm. diameter. We komen terug op dit probleem in een volgend artikel ⁽⁴⁴⁾.

Heropbouw en ingrijpende herstellingen konden alleen door een kapitaalcrachtige plaatselijke heer geschieden. Uit de rolrekening blijkt inderdaad dat een staakmolen in de 14e eeuw reeds een dure zaak was.

In de middeleeuwen werden de kosten van onderhoud en herstellingen niet alleen door de molenaar gedragen. De eigenaar droeg ook hiertoe bij. De toestand verschilde echter van geval tot geval en van streek tot streek. Meer archief onderzoek is hier stellig nodig.

Anderzijds hadden staakmolens een hoog inkomensrendement voor de eigenaar, vaak tussen 15 en 20%, terwijl de grondrente slechts 3 tot 5% bedroeg ⁽⁴⁵⁾.

Soms moest het draaiende werk bij normale slijtage door de molenaar onderhouden en hersteld worden. Menig molenaar heeft zich in Vlaanderen hierop geruïneerd !

De industrialisatie van onze Vlaamse dorpen in de late middeleeuwen is feitelijk begonnen met de bouw van molens en brouwerijen. Het waren de eerste belangrijke bedrijfsgebouwen.

De molengeschiedenis is aldus een belangrijk onderdeel van de economische geschiedenis van het platteland.

De roggewinning was in deze streek overwegend in de 14e eeuw. De productiviteit per ha. is in de streek van Aalter in deze periode nog onbekend. Men kan deze op 1.300 kg/ha. ramen ⁽⁴⁶⁾.

De hoeveelheid zaaizaad kan geraamd worden op 125 liter/ha.

De verhouding opbrengst tot zaaizaad kan reeds 10 : 1 hebben bedragen. De voedingsbehoefte per dag en per persoon mag in deze

periode op 1,0 tot 1,5 liter rogge of 0,6 tot 0,9 kg worden geschat (⁴⁷). Het brood maakte zeker 50% van de calorie-inname uit voor de lagere standen en landbouw bevolking.

De micro-economie van het landelijk maalbedrijf in de middeleeuwen moet echter nog geschreven worden.

Geen enkel beroepshistoricus heeft zich tot nog toen aan dit onderwerp gewaagd.

De molens vormen een belangrijk onderdeel van de agrarische geschiedenis van de middeleeuwen. De studie ervan is pas sedert 1960 duidelijk van de grond gekomen.

Onder de talrijke werken die hierover sedert 1960 werden gepubliceerd is het echter opvallend hoe de studie van de molenbouw en van de molenterminologie verwaarloosd is geworden.

Het is inderdaad typisch dat in alle werken over de geschiedenis van de landbouw zowel de behandeling van de terminologie, technologie als economie van het gemaal totaal ontbreekt.

Windmolens en oorlogsgeweld

De door ons bestudeerde periode 1375-1376 gaat enkele jaren de Gentse oorlog (1379-1385) vooraf, zodat uit de rekeningen geen vernielingen door oorlogsgeweld blijken.

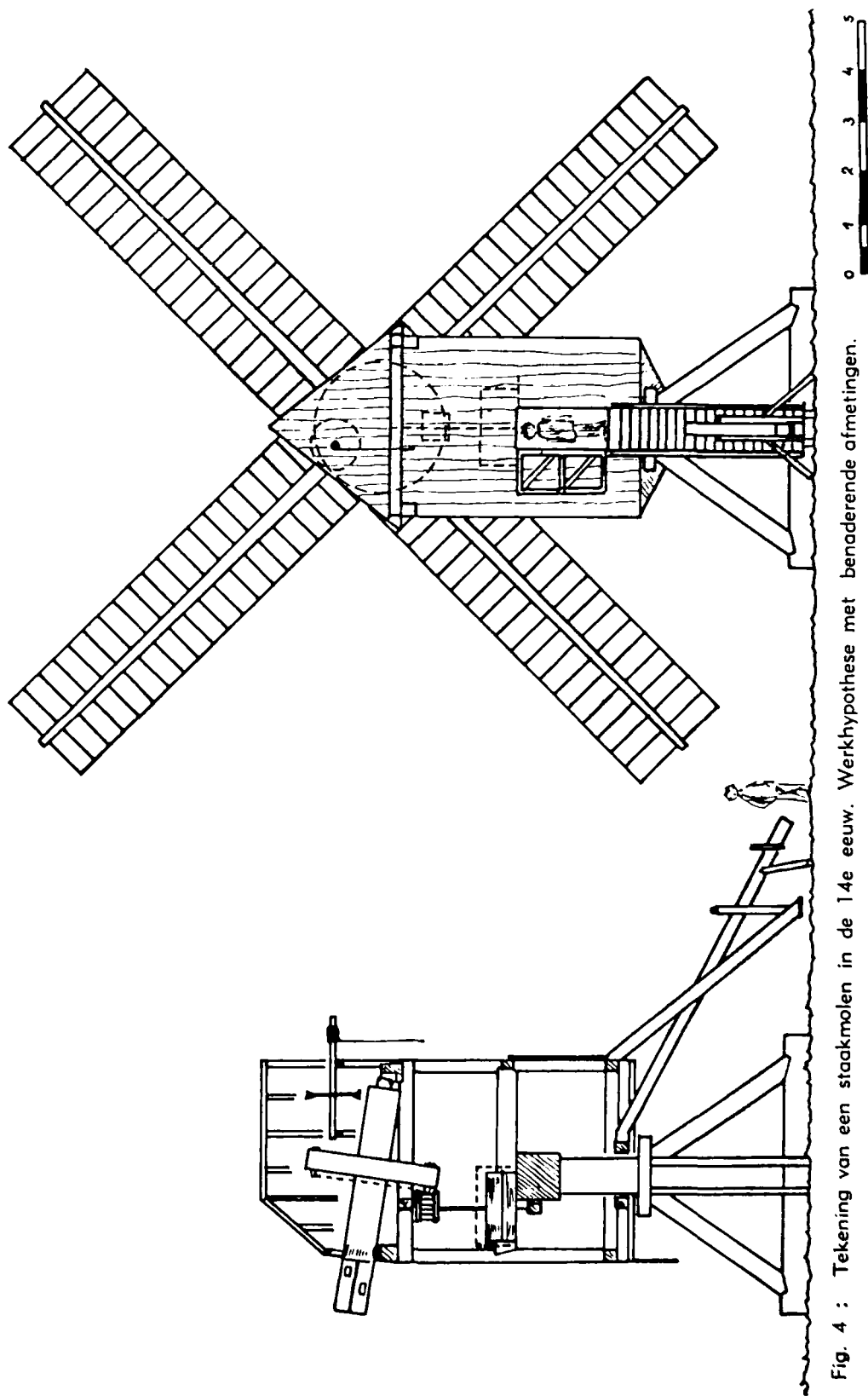
Windmolens stonden meestal op een verheven plaats en waren voor oorlogsbenden bij uitstek uitdagende en toch weerloze prooien ter vernieling. Meestal werden molens gewoon in brand gestoken of omvergeworpen door het doorzagen van steekbanden aan één zijde.

In 1382 werden aldus de molens van Eeklo en Kaprijke plat gebrand door de Gentenaars, want in 1378 ontstond er een zesjarige oorlog tussen Lodewijk van Male en de Gentenaars naar aanleiding van de zaak van de Brugse Zuidleie.

Of de Witte Kaproenen einde juli 1379 bij hun aanval op de Brugse delvers rond Oostmeulen, uit woede de molen van Aalter vernielden is niet bekend. Tijdens de moeilijkheden van de Graaf van Vlaanderen met de Gentenaars, zijn deze uit wraak in juni 1381, gans Ursel komen platbranden.

De molen stond vlak naast het dorpscentrum. Werd deze ook vernield ?

In 1381 kwamen de Gentenaars ook Aalter volledig platbranden en bezetten ze het Woestijnegoed. Werd de molen van Aalter toen ook vernield ?

Wijze van bewerking

Rond 1375-1377 waren de 3 windmolens vermoedelijk door normale slijtage reeds aan herstellingen toe.

De Graaf van Vlaanderen liet derhalve zijn 3 molens op zijn kosten herstellen.

Deze uitgebreide werken zijn beschreven in de rekeningen van de heerlijkheid van de Woestijne ⁽⁴⁸⁾.

Deze teksten zijn uitermate belangrijk voor de studie van de structuur en de terminologie van de 14e eeuwse staakmolens.

Ze bevatten veel technische benamingen, die echter niet zo uitgebreid zijn als bij molenschattingen. Dergelijke molenschattingen of prezijen zijn echter schaars in de 15e eeuw. Voor zover ons bekend zijn in Vlaanderen slechts 4 molenschattingen uit de 15e eeuw tot nog toe gepubliceerd ^(49, 50, 51).

De rolrekening nr. 239 bevat de herstellingen van de molen van Aalter, Knesselare en Ursel tussen 20 augustus 1374 en 20 augustus 1375, voor een totaal van 180 p. 4 s. en 5 d. par.

De rolrekening nr. 241 bevat de herstellingen van de molens van Aalter, Knesselare en Ursel van 20 augustus 1375 tot 20 augustus 1376, voor een totaal van 170 p. 13 s. en 11 d. par.

De rolrekening nr. 242 bevat de herstellingen aan de molens van Aalter, Knesselare en Ursel van 20 augustus 1376 tot 20 augustus 1377, voor een totaal van 120 p. 10 s. en 11 d. par.

De 3 rolrekeningen zijn in het middelnederlands gesteld en bevatten slechts 2 Franse termen (future en enghiene).

De uitgaven per molen en per jaar zijn in de volgende tabel weergegeven.

	Aalter			Knesselare			Ursel			Totaal		
Jaar												
1374-1375	48p.	4s.	11d.	64p.	6s.	9d.	68p.	12s.	9d.	180p.	4s.	5d.
1375-1376	32p.		6d.	127p.		12d.	11p.	12s.	5d.	170p.	13s.	11d.
1376-1377	112p.	18s.	9d.		10s.		16p.	2s.	2d.	129p.	10s.	11d.
	193p.	4s.	4d.	191p.	17s.	9d.	96p.	7s.	4d.	480p.	9s.	3d.

Tabel : Uitgaven per molen en per jaar in ponden parisis.

In de 3 rolrekeningen worden de herstellingen van de 3 molens in chronologische volgorde behandeld. Wij hebben deze herstellingen per molen afzonderlijk geordend.

Dit geeft een beter inzicht in wat juist met elke molen is gebeurd. De aard van de herstellingen en de kostprijs wordt dan voor elke molen duidelijk en bondig samengevat.

De volledige tekst van de rolrekeningen volgt in extenso in bijlage 1. De rekeningen werden opgesteld door een Vlaamse klerk, wiens herkomst en identiteit onbekend zijn gebleven.

Moeilijke molenherstellingen werden bijna steeds te Brugge en zeer zelden te Gent uitgevoerd.

Daar deze klerk geen molendeskundige was, werden hem de Vlaamse molentermen opgegeven door plaatselijke ambachtslieden. Deze Vlaamse molentermen komen alfabetisch voor in bijlage 2. Dit glossarium bevat bondige commentaar. Tot op een zekere hoogte mogen we dus veronderstellen dat de vermelde Vlaamse molentermen in de streek van Aalter, deels een Brugse, deels een Oost-Vlaamse oorsprong hebben, en de gebruikelijke lokale termen waren op het einde van de 14e eeuw, in de streek van Aalter.

Dergelijke rolrekeningen zijn eigenlijk moeilijke en uitgesproken technische teksten, waarin hier en daar manifeste schrijf- en soms rekenfouten voorkomen.

Deze archiefstukken bevatten uiteraard geen volledige beschrijving van de onderdelen van een staakmolen. De gegevens zijn dus fragmentarisch en onvolledig.

In deze documenten komen spijtig genoeg ook weinig of geen maatgegevens voor.

Sommige molentermen komen helemaal niet voor in de Middelnederlandse glossaria (vb. Iserreep). Andere komen er wel in voor, doch niet in een molentechnische betekenis (vb. hecken).

Enkele samengestelde termen komen als dusdanig in geen enkel glossarium voor (vb. steec-stert).

De Vlaamse molenterminologie kan slechts na 1350 bestudeerd worden, bij gebrek aan ouder bronnenmateriaal.

Het Corpus Gysseling met alle middelnederlandse bescheiden vóór 1300 bevat nagenoeg nog geen molentermen (⁵²).

De identificatie van molentermen blijkt vaak uit het vermeld aantal, uit het zinsverband, uit de plaats van het woord in de herstelrekening, en uit de prijs van de herstelpost. Een lange ervaring met molens en

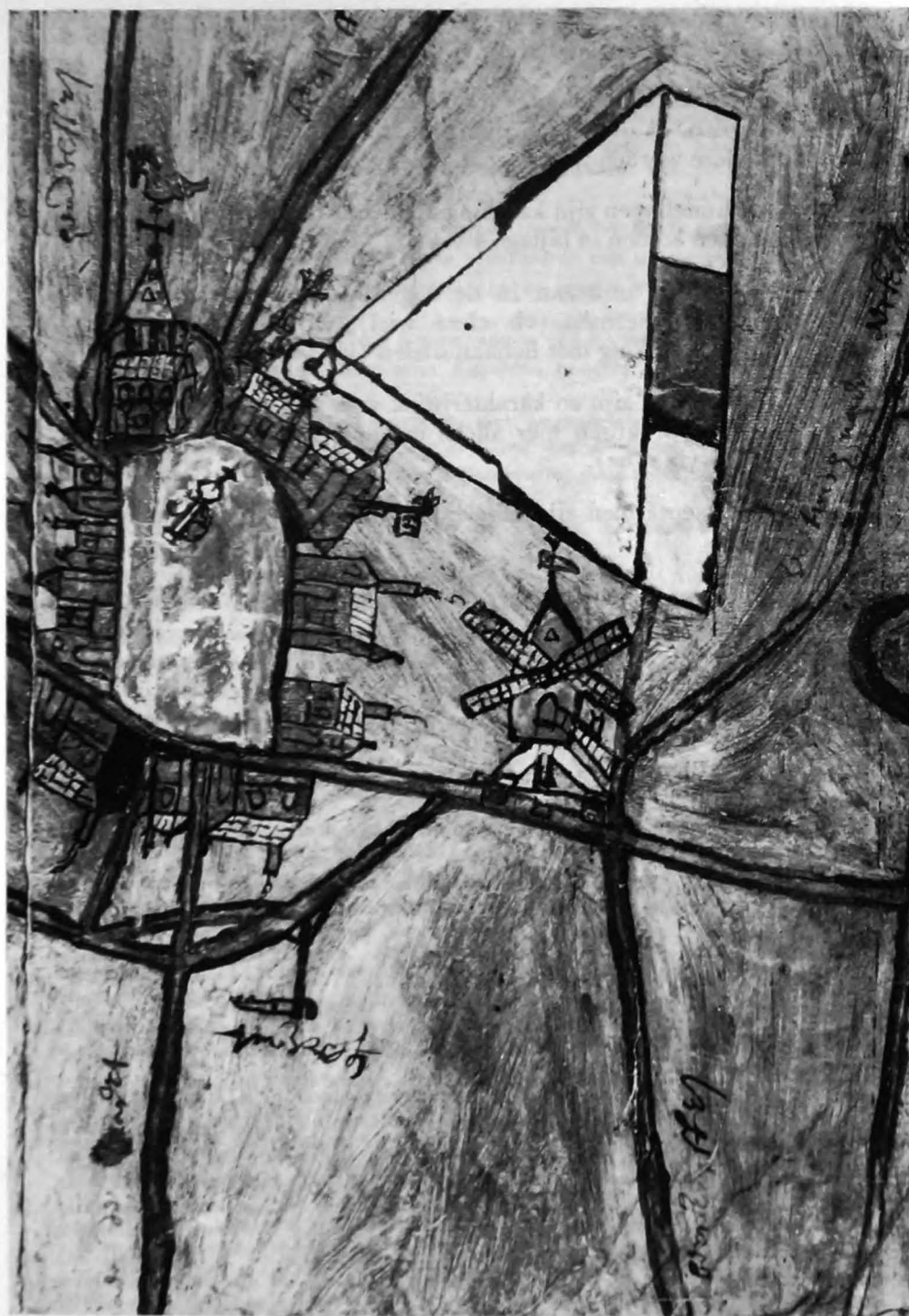

Fig. 5 : Ursel dorp met de dorpsmolen op de Roze, ten oosten van het dorpscentrum, aan de voetweg naar Eeklo. Anno 1724. A.R.A. Kaarten en plans n° 792 en A.M., 25, 1974, p. 220.

een actieve medewerking aan de restauratie van huidige molens zijn onmisbaar om dergelijke studies uit te voeren.

Molentermen kunnen bestaan uit enkelvoudige woorden, uit samengestelde woorden, of uit omschrijvingen. Deze laatste zijn molentermen in wording. Deze worden in bijlage 3 samengebracht.

Bepaalde handelingen zijn karakteristiek voor het molenbedrijf. Meerdere voorbeelden komen in bijlage 4 voor.

Molentermen zijn ontstaan in de dagelijkse omgangstaal (vb. stee-gher), uit landbouwtermen (vb. cleen wiel), uit het bouwbedrijf (vb. berdere), uit vergelijking met lichaamsdelen (vb. voetkin), enz.

Sommige woorden zijn zo karakteristiek voor het middeleeuws maalbedrijf dat ze er praktisch hier alleen in voorkomen en een oude oorsprong hebben (vb. ryne).

Veel windmolentermen zijn afgeleid van de veel oudere watermolenterminologie.

Veel molentermen hebben een Noordfranse (stake) of een Rijnlandse oorsprong (vb. borst).

Herstellingen aan de molen van Aalter van 20 augustus 1374 tot 20 augustus 1375

Dit zijn de kosten besteed door Filip Van de Venne aan de molen van Aalter tussen 20 augustus 1374 en 20 augustus 1375.

- Vooreerst werd aan Willem Mulaert 48 s. uitbetaald om samen met zijn gezellen 3 dagen te werken te Bouchout aan de molen, om de volgende werken uit te voeren : het plaatsen van een nieuwe bosse, het ophangen van een nieuwe staart, het hekwerk van de roeden te herstellen, het harnas aan te passen, en de trap te maken.
- Aan Jan de Smet werden voor heknagels 6 s. uitbetaald.
- Om 40 scheden te zagen werd 12 s. betaald.
- Voor 4 kammen werd 4 s. gegeven.
- Het groot ijzer (klauwijzer) werd te Gent hersteld voor 40 s. Hierbij werd aan de molenaar mede (om het staakijzer uit te halen ?) 8 s. betaald. Het vervoer van dit klauwijzer naar Gent met een "future" (voiture of wagen), heen en terug : waarvoor kostprijs 12 s.
- Een bosse werd 2 s. betaald.
- Voor (bijkomende ?) werken aan het grootijzer of klauwijzer, alsook aan de rijs en de spil, werden te Brugge aan Jacob van der Knock en aan meester Jan Van Beveren 8 p. en 16 s. uitbetaald.
- Het vervoer per wagen heen en terug door Arent (?) den Hond heeft 36 s. gekost.
- Voor het maken van de staart kreeg Jan van den Bussche 4 p. 16 s. uitbetaald.
- Het zagen van 16 nieuwe trappen voor de nieuwe staart veroorzaakte een uitgave van 32 s.
- Voor het vervoer van de staart en de buitentrap naar de molen 10 s.
- Voor de levering van 1 hout door Jan Iwels, ter vervaardiging van de steekstaart 8 s.

- Aan Joannes Stapele voor de levering van loopstaken, van dwarslatten voor de deur en 2 deurstijlen aan de leuning (?) 10 s.
 - Voor 2 zagers van de hangelbomen onderaan, voor het zagen van planken voor de molen en voor het zagen van de dwarslatten voor de nieuwe deur 26 s.
 - Aan Jan de Smet voor 50 nagels aan 1 1/2 denier per stuk, komt op 6 s. 4 d.
 - Aan dezelfde Jan de Smet voor 110 nagels voor de deur en haar scharnieren en voor nagelwerk aan de zijwand (van het molenkot) : 6 s.
 - Aan Colard te Knesselare voor nagels 5 s.
 - Voor Jan de Smet voor 2 grote nagels (zware ijzeren bouten ?) aan de staart 2 s.
 - Voor dezelfde Jan de Smet voor 2 grote scharnieren aan de steigerboom 12 s.
 - Nogmaals aan Jan de Smet voor herstel van de beugel waarin de staart hangt 5 s.
 - Verder nog aan Jan de Smet voor 2 windbanden van 5 voet lang (137 cm) 6 s. 8 d.
 - Tenslotte nog aan Jan de Smet voor 2 ijzeren beugels aan de loopstaken en krammen 4 s.
 - Aan Willem Mulaard (de molenaar) was het werkverlet veroorzaakt door het werk van de molenmaker 5 dagen aan 23 s. per dag. In totaal 5 p. 15 s.
 - Nogmaals aan de molenaar voor 3 dagen werkverlet voor de uitgevoerde werken, aan 17 s. per dag. Totaal 3 p. 8 s.
 - Verder voor werkverlet voor Jacob van den Cnocke, 13 dagen 2 hoed 3 vierendelen koren, aan 43 s. per hoed.
Ook 21 s. voor de 3 vierendelen. In totaal 5 1/2 p.
 - Voor 2 scharnieren aan de nieuwe deur 18 s.
 - Voor 100 nagels voor de deur en de zijwanden (van het molenkot) 5 s.
 - Voor 1 spange liggend op de hangelboom 2 s.
 - Voor 2 grote scharnieren aan de buitentrap 16 s.
 - Voor het huren van een zolder (om tijdelijk het graan uit de molen onder te brengen tijdens de herstellingen) te Joannes Stapels en het geleden verlies van 1 hoed (koren) 32 s.
- Totaal : 48 p. 4 s. 11 d.

Herstellingen aan de molen van Aalter in 1375 en 1376

Kosten verricht door Filip Van den Bussche

- Voor een nieuw slot aan de molendeur	10 s.
- Aan Willem Mulaert, om 1 dag werk aan het oude harnas	10 s.
Om aan hetzelfde harnas 14 nieuwe kammen te slaan	14 s.
- Om een nieuw harnas te plaatsen, door Willem Mulaert, om al het houtwerk te leveren hiervoor, en om het harnas werkklaar te stellen, in het geheel	9 p. 12 s.
- Om een van de zijwegen te bekleden en binnenwerk te verrichten, werd door Willem Mulaert 2 dagen gewerkt. 16 s. per dag. totaal	36 s.
- Aan Cornelis Riquaert om het hekwerk aan de roeden te doen, gedurende 2 dagen	16 s.
- Aan Jan de Smet, om aan de Oostmolen het molenijzer (spil) te verlengen, en om het onderste uiteinde te hersmeden en de spoorpot te herstellen	16 s.
- Aan Jan de Smet om 4 nieuwe ijzeren banden van 26 voet lang (715 cm) te maken, die rond het nieuwe kleine wiel (schijfloep) geslagen worden. 2 s. per voet. Totaal	52 s.
- Door (Jan) de Smet geleverd, 3 nagels om het hekwerk te herstellen. 2 s. 6 d. per honderd. In totaal	10 s. 6 d.
- Voor 10 grote nagels om het harnas te herstellen	4 s.

- Aan Jan de Smet om 2 nieuwe (ijzeren) banden te maken en om 1 oude band te herstellen	6 s.
- Aan Jan de Smet om met Michiel Davit 2 banden te verwijderen en 2 nieuwe aan te brengen	6 s.
- Aan Meester Stassin van Brugge tot herstel van het groot molenijzer (klauwijzer) dat middendoor gebroken was	4 p. 18 s.
- Om het naar Brugge te voeren en terug te brengen	24 s.
- Aan Jacob van den Cnock om het (grote) molenijzer te doen herstellen	8 s.
- Wegens het stilstaan van de molen tijdens het vorige jaar, gedurende 14 nachten, om de werken uit te voeren (!) 3 1/2 hoet en 1/2 viertel. Aan 32 s. per hoet. Totaal	5 p. 16 s.
- Aan Trees van den Berghe om een huis te huren 1 viertel	8 s.
- Aan Joos Van Zwenen, voor een halve hoet patrijskoren (?)	16 s.
Totaal :	32 p. 6 d.

Herstellingen aan de molen van Aalter in 1376 en 1377

Kosten uitbetaald door de heer Jacob, tijdens het vorig jaar.

- Vooreerst aan Jan de Smet om het kleine ijzer (spil) te herstellen dat in het midden gebroken was. De punt van de spil en de panne werden opnieuw verstaald	28 s.
- Aan dezelfde voor 200 heknagels	6 s.
- Aan Gillis de Smet van Knesselare voor een hoopje van (ongeveer) 100 nagels, 200 heknagels en 200 sluitnagels en 6 nagels van 12 d. Totaal	12 1/2 s.
- Aan Heer Jacob voor 6 planken om de kap af te sluiten achteraan aan de molenas	8 s.
- Aan Willem Mulaert voor 3 dagen werkverlet om het hekwerk te herstellen, de molenas af te sluiten en andere molenwerken uit te voeren. 17 s. per dag. Totaal	51 s.
- Aan Pieter de Clerc om scheden voor de molen te halen te Woestijne en om nagels te halen te Knesselare	3 1/2 s.
- Aan Willem Gheeraert om een partij hout (of : 1 boomstam) in de bossen te halen	2 s.
- Aan degene die het vervoerde	12 d.
- Aan Willem Mulaert (de molenaar), voor 1 dag werkverlet terwijl hij de bosse herstelde, opnieuw herplaatste en andere molenwerken verrichte	17 s.
- Aan molenmaker Jan Van Beveren uit Brugge om het onderdeel van de spil aan de hals te herstellen, deze te verlengen met 3/4 voet en om de rijs, waarvan 2 nieuwe gelaste takken gebroken waren, te herstellen door smeedwerk. Verder om aan het groot ijzer een nieuwe klauw te smeden en een nieuwe hals bovenaan waar dit in de ijzerbalk ronddraait. Dit werk werd verricht door de oprichter (?)	12 p. 12 s.
- Aan Pieter van Adeghem om de ijzers naar Brugge te voeren en ze terug te brengen	24 s.
- Aan dezelfde werden voor 1 dag werkverlet nog bijkomende kosten uitbetaald omdat de onderdelen dezelfde dag niet hersteld waren	12 s.
- Aan Daneel Coudecokens' zoon te Brugge voor het leveren van 1 molensteen met een diameter van 16 palmen (176 cm), eerste koop	67 p. 16 s.
- Om de vracht naar Aalter te voeren	3 p. 12 s.

- Voor het laden van de steen	18 s.
- Voor kosten van verteer (o.a. drank ?)	36 s.
- Voor het gespan	4 p. 16 s.
- Aan Heer Jacob om een nieuwe steenkist te zagen	14 s.
- Aan W(illem) Gheeraert voor een houten balk als las gelegd boven de ijzerbalk, waarin het (boven einde van) het grote ijzer (klauw ijzer) in draait	3 s.
- Aan Willem van der Elsmoortel voor 2 planken (onder) aan het steenbed en ook elders waar nodig	4 s.
- Aan Willem Mulaert voor 7 nieuwe kammen	7 s.
- Aan Willem van der Elsmoortel en zijn zoon Jan, voor 4 dagen werk, tijdens het maken van het nieuwe steenbed, het plaatsen (hierop) van de (molen) steen en andere werken. Per dag : 12 s.	
Totaal	48 s.
- Aan Cornelis Rickaert en Gheeraert de Frank, voor (de mede- werking aan) hetzelfde werk gedurende 1 dag	12 s.
- Aan molenaar Willem Mulaert voor 2 dagen werkverlet om het groot wiel (vangwiel) aan te passen aan het kleine (wiel) (of schijfloop) en het plaatsen van 4 nieuwe kammen	17 s.
- Aan Gillis de Smet voor 1 scherphamer	6 s.
- Aan de voorafgaande om het klein molenijzer (spil) te verlengen met méér dan 1 voet	11 s.
- Aan dezelfde voor 125 «mitenagels» (kleine nagels ?) en 25 «luucnaghelen» (sluitnagels ?)	3 s. 9 d.
- Wegens het stilstaan van de molen gedurende 2 weken en 1 dag, mits 2 misdagen. Gedurende deze tijd maakte men het steenbed. Daarna kon men de nieuwe molensteen niet doen draaien omdat er 3 dagen geen wind was ! Per week 1 1/2 hoed 1 viertel 1 (n)achtelink, het vierendeel (n)achtelink. Totaal van de vermelde korenhoeveelheid van 15 dagen, 3 hoed 3 viertels, 2 (n)achtelinks. De tweede (n)achtelink 35 1/2 s. per hoed. Totaal	6 p. 17 s.
Totaal :	112 p. 18 s. 9 d. par.

Herstellingen aan de molen van Knesselare in 1374 en 1375

Kosten verricht door Filp Van de Venne aan de molen te Knesselare.

- Eerst aan Gillis de Smet voor 2 hankers aan de zijlatten	25 s.
- Aan dezelfde Gillis de Smet voor 2 ijzeren banden aan de slechte (versleten) roede	6 s.
- Nagels voor de hankers en voor deze ijzeren banden	11 s.
- Voor hout	2 s.
- Aan Willem Mulaert voor 3 dagen werkverlet door de werken aan de molen ; het verankeren (?) van de molen, werken aan het windas en aan de roede, het stoppen van gaten tegen de mussen (!), 16 s. per dag. Totaal	48 s.
- Aan Gillis de Smet voor 36 voet windelen	36 s.
- Aan dezelfde Gillis De Smet voor 2 kromme spangen, waaraan de buitentrapp hangt	8 s.
- Nogmaals aan Gillis De Smet voor vlieken (?) aan de roede	6 s.
- Steeds aan Gillis De Smet voor 150 nagels om de banden te bevestigen	7 s.
- Aan Gillis De Smet voor 20 nagels voor de nieuwe banden	20 s.
- Aan Gillis De Smet voor 1 nagel van dezelfde band	8 s.

- Voor 25 nagels	2 s.
- Voor 125 nagels voor het hekwerk en voor de afsluiting (?)	12 1/2 s.
- De oude pestel werd medegegeven aan de broeder van Willem Mulaert, die hem vervoerde van Ursel naar Knesselare. Hij haalde ook hout bij Zeger Van der Loesbeke om naar de molen te voeren. Om deze tulgen te vervoeren had hij 2 uur werk.	
- Aan Zeger van der Loesbeke voor hout daar men de molen mede bouwt (?)	6 p. 12 s.
- Voor 7 treden	14 s.
- Voor 3 beuken om treden eruit te zagen	12 s.
- Voor een steenkiste	36 s.
- Voor een (ijzeren) band rond de molensteen	12 s.
- Voor de wagen om de (ijzeren) banden naar de steenkist te voeren, en om vervolgens de band rond de steen te leggen	4 s.
- Aan Willem Mulaert (de molenaar) om 5 dagen werkverlet	23 s.
- Voor nog 1 dag werkverlet	17 s.
- Voor nogmaals 1 dag werkverlet	23 s.
- Voor 4 dagen werkverlet	17 s.
- Voor nogmaals 1 dag werkverlet	17 s.
- Voor het werk van (de molenaar) Willem Mulaert en zijn helpers, om de binnenbanden te bevestigen, het voeghout te verstevigen en te bevestigen, en om andere verscheidene werken aan de molen uit te voeren. Totaal	12 p.
- Aan Zeger van der Riethaghe om de las aan de roede te bevestigen	6 p. 12 s.
- Aan Willem van der Riethaghe voor 1 pestel	13 p. 4 s.
- Aan Willem Mulaert voor 3 1/2 dagen werkverlet om aan de pestel te werken en om de las aan de roede vast te maken. Per werkdag 17 s. Totaal	59 1/2 s.
- Aan Jacob den Hert en zijn helpers om zaagwerk bij de voorgaande post	32 s.
- Voor 1 korenstande (korenkist ? tremel)	12 s.
- Voor werkverlet van Wouter van der Pitte, 9 dagen, 1 hoed 3 vierendelen en 1 (n)achtelink. 44 s. voor 1 hoed. Totaal	3 p. 19 s. 9 d.
- Voor 1 roede die versterkt was met (ijzeren) windbanden, met ijzeren beugels en nagels	22 s.
- Voor 1 bosse	
- Om 1 spoorpot van ijzer te voorzien	6 s.
Totaal : 64 p 6 s. 9 d.	

Herstellingen aan de molen te Knesselare in 1375 en 1376

- Aan Willem Mulaert, voor 1 dag werk om de roede te herstellen	10 s.
- Aan de voorgaande, voor 2 ongeschaafde en onbewerkte tlenvoethouten om de roeden te herstellen	5 s.
- Aan Willem Mulaert, voor 1 dag werk om de ijzerbalk te herstellen	10 s.
- Aan Willem Mulaert, om de bosse te herstellen. 1 dag werk	10 s.
- Aan dezelfde Willem Mulaert om de roede vast te omwinden met een reep. 1/2 dag werk	5 s.
- Voor een reep	2 s.
- Aan Willem Mulaert om een nieuwe baansteen te plaatsen Werk : 1 dag	16 s.
- Kostprijs van de baansteen te Brugge	12 s.

- Om de baansteen aan te brengen uit Brugge	3 s.
- Voor 4 nieuwe kammen	4 s.
- Aan Willem Mulaert voor herstelwerk aan de roede. 1/2 dag werk	8 s.
- Aan Willem Mulaert om 2 nieuwe roeden in te trekken, om één nieuwe (molen)steen te plaatsen en een nieuwe (steen)kist te vervaardigen. Hiervoor 17 dagen werk aan 16 s.. Een dag aan 10 s. Totaal	14 p. 2 s.
- Aan Jacob de Hert voor 1 hout, waarmede de roede verlengd werd	8 s.
- Voor 1 nieuwe bosse	2 s.
- Aan Gillis de Smet om de hals van het molenijzer van de molen van Knesselare te herstellen	3 p.
- Aan de voorgaande voor 3 ijzeren windbanden van elk 7 voet lang. 12 d. per voet. Totaal	21 s.
- Voor 100 nagels, die in deze ijzeren windbanden werden geslagen	4 s.
- Voor 4 grote nagels en 1 lange nagel, die aan de roede werden gebruikt	4 s.
- Voor een nieuwen ijzeren beugel over de pinsteen	8 s.
- Aan de voorgaande (Gillis de Smet) voor een grote nagel om de roede	5 s.
- Aan de voorgaande voor 4 spangen met ogen aan	12 s.
- Aan dezelfde voor het herstel van 11 ijzeren banden	11 s.
- Voor 105 nagels aan het hekwerk en aan de steenkist	2 s.
- Voor 2 grote nagels in de las van de roede geslagen	2 s.
- Aan de voorgaande om de ijzeren spil te verlengen	12 s.
- Aan dezelfde voor 6 nagels	3 s.
- Voor 25 nagels	4 s.
- Voor 4 nieuwe ringen aan de nieuwe steenkist	4 s.
- Voor nagels die aan de steenkist geslagen werden	2 s.
- Aan Willem Mulaert om 5 nieuwe schenen aan de hals van de molenas te plaatsen en het grote ijzer (klauwijzer) aan te passen	10 s.
- Aan Gillis de Smet voor 4 nieuwe molenplaten die samen 9 1/2 pond wegen. 18 d. per pond. Totaal	12 s. 8 d.
- Aan meester Jan Staes om de klauw van het groot ijzer te herstellen	46 s.
- Om het klauwijzer per wagen heen te brengen en terug te brengen	18 s.
- Aan Willem Mulaert om het spillewiel op het klauwijzer aan te passen, om een nieuwe assekop te maken, en om (nieuwe) scheden aan het hekwerk in te steken. 1 1/2 dag werk. 10 s. per dag. Totaal	15 s.
- Betaald voor 2 nieuwe roeden en voor 1 nieuwe molensteen	58 p. 4 s.
- Om de steen aan te voeren	48 s.
- Om de roeden aan te voeren en af te laden	5 p. 2 s.
- Om de steen (op de wagen) te laden	16 s.
- Voor de personen die de steen aankochten en bijbrachten	28 s.
- Voor zomen	22 s.
- Voor 1 ijzeren windband	8 s.
- Om de steen in de molen te leggen en klaar te maken	4 p. 4 s.
- De molen bleef 9 weken en 3 dagen lang stil staan gedurende de werken. Elke week komt overeen met 1 hoed 1 1/2 viertel en 1 (n)achtelink. Totaal voor de periode in koren 13 hoet 3 1/2 (n)achtelink en de tweedeel (n)achtelink.	
Elke hoet koren aan 32 s. Totaal van het voorgaande in geld	21 p. 4 s. 4 d.

Totaal : 127 p. 12 d.

Herstellingen aan de molen te Knesselare in 1376 en 1377

- Aan Willem Mulaert, 1 dag om een (ijzeren) band aan de roede te plaatsen bij de assekop en om lassen aan het hekwerk te plaatsen 10 s.

Herstellingen aan de molen van Ursel in 1374 en 1375

Kosten verricht door Filip Van de Venne aan de molen te Ursel.

- Aan Filip Van de Venne voor 1 (molen)as 14 p. 8 s.
- Aan Zeger de Langhe voor een kleine las aan de oude roede 48 s.
- Aan Zeger Zaghenoele voor 125 scheden 39 s.
- Aan Andries van Harent om treden aan de (buiten)trap te nagelen. Daartoe werden planken gekloven en doorgezaagd.
Deze werden vroeger gebruikt om de as op te hijsen 15 s.
- Voor de wagen waarmede planken van Knesselare naar Ursel werden gevoerd om bij het molenherstel gebruikt te worden 2 s.
- Aan Gheeraert de Cock voor 2 partijen hout voor het molenherstel 3 s.
- Aan Olivier de Watersmet voor 2 essen balkjes 10 s.
- Aan Willem Mulaert alleen voor de voornoemde werken, 5 1/2 dagen werkverlet. Totaal 55 s.
- Aan de voorgaande nogmaals voor 6 dagen werkverlet aan 16 s. per dag. Totaal 4 p. 16 s.
- Nogmaals aan de voorgaande voor 7 1/2 dagen werkverlet aan 23 s. per dag. Totaal 7 p. 12 1/2 s.
- Aan Coelaert Van der Elst voor 1 beugel aan de molenas 8 s.
- Aan dezelfde om 1 nieuw strop en om 2 beugels te bevestigen aan de oude roede 24 s.
- Aan dezelfde voor 150 nagels voor het hekwerk en elders 8 s.
- Aan dezelfde voor 150 sluitnagels aan de (molen)as 5 s.
- Aan dezelfde van ijzeren schenen aan de molenas 10 s.
- Voor 16 nagels aan de roede 5 s. 4 d.
- Aan dezelfde van (ijzeren) windbanden en nagels 6 s.
- Voor een bosse 2 s.
- Om de bosse te plaatsen 2 s.
- Voor 56 pond lood om den molensteen in evenwicht te brengen. Aan 10 d. per pond. Totaal 46 s. 8 d.
- Om het lood van Brugge over te brengen (naar Ursel) 3 s.
- Om 4 posten op de molenwal te plaatsen 12 s.
- Om de molenberg te herstellen 14 p. 8 s.
- Voor het snoeien van de haagdoorn rond de molenwal om de posten goed te kunnen plaatsen 20 s.
- Aan Roegler de Valkenare om haagdoorn naar Ursel te voeren en turfgrond van Ursel naar ten Venne te brengen 12 s.
- Tot schadevergoeding wegens het stilstaan van de molen tijdens de werken gedurende 15 dagen, 2 1/2 hoed (koren), 1 1/2 (n)achtelink 40 s. 2 d. per hoed. Totaal 5 p. 4 s. 3 d.
- Om aarde aan de molenberg aan te vullen, werden 18 roeden aangekocht die bij de molenberg blijven behoren 3 p.
- Voor deze die de graszoden op den molenberg droegen en aan die de wagen aanbracht

Totaal : 68 p. 12 s. 9 d.

Herstellingen aan de molen van Ursel van 20 augustus 1375 tot 20 augustus 1376

- Eerst aan Wouter Roese om het spillewiel vast te zetten, om de meelgoot te herstellen, en om een nieuwe bosse te plaatsen. 9 s. per dag. In totaal	18 s.
- Aan Colaert Van der Elst om de sporrepot te verstalen	6 s.
- Aan dezelfde om de hals van de spil te slijpen	4 s.
- Aan dezelfde om één metalen beslag die de bosse omsluit, te vervaardigen	3 s.
- Voor een bosse	2 s.
- Voor nagels en spangen gebruikt aan de buitentrap	11 s.
- Om de punt van de spil te herstellen, werk gedurende 2 uur	12 s.
- Voor 2 wiggen (?) en 1 kram, gebruikt aan de ijzerbalk	12 s.
- Voor een beugel van het vangwiel	4 s.
- Voor een spange aan de roede	3 s.
- Aan Jan de Cupere die een nieuwe bodem maakte aan de tremel (of de meelkist ?)	4 s.
- Voor nagels	4 s.
- Aan Willem Mulaert om een nieuwe ijzerbalk te plaatsen. Twee dagen werk aan 16 s. per dag. Totaal	32 s.
- Aan Willem Mulaert om de pasbrug te herstellen, werk 1 dag voor één persoon	10 s.
- Aan Willem Mulaert om werk aan het vangwiel. 1 dag werk	10 s.
- Voor 4 nieuwe kammen	4 s.
- Aan Willem Mulaert voor 1 dag werkverlet tijdens het werk aan de pasbrug	16 s.
- Voor 4 nieuwe kammen	4 s.
- Voor Willem Mulaert om het steenbed te herleggen. Twee dagen aan 17 s. per dag. Totaal	34 s.
- Wegens het stilstaan van de molen tijdens de vorige werken gedurende 7 dagen. Kostprijs 1 hoed koren per week, 3 (n)achtelink en 18 deel (n)achtelink. Elk hoed 32 s. Totaal van de voormelde 7 dagen in koren 1 hoed 3 (n)achtelink en 18 deel (n)achtelink.	
Totaal van het vermelde koren in geld	39 s. 5 1/2 d.
Totaal :	11 p. 12 s. 5 1/2 d.

Herstellingen aan de molen te Ursel in 1376 en 1377

- Aan molenmaker Jan Stas om het groot ijzer recht te brengen, om het klein ijzer langer te maken aan de hals en om de sporrepot te verstalen	6 p. 8 s.
- Aan Loemse Van den Pitte, om het groot ijzer naar Brugge te voeren en terug te brengen, om verder een baansteen aan te brengen, omdat de oude onregelmatig uitgesleten was (?) en niemand tegen een redelijk loon wilde varen	36 s.
- Voor 1 baansten gekocht bij de molenaar	21 s.
- Aan de molenaar, om het voormelde (groot) ijzer te Brugge te laten herstellen	6 s.
- Aan Andries Van Harent voor 1 bosse	2 s.
- Voor grote nagels, aangewend aan het hekwerk	2 s.

- Aan Willem Mulaert om het hekwerk te herstellen, het harnas te herstellen, waarvoor hij 1 dag werkverlet had	17 s.
- Aan de voorgaande voor 1 dag werkverlet om het groot en klein ijzer te bevestigen	17 s.
- Aan dezelfde Willem Mulaert voor 2 dagen werkverlet, om de baansteen te bevestigen, en om de pasbrug waar de spoorpot op staat, te herstellen. 17 s. per dag. In totaal	34 s.
- Aan Coelaerd van der Helst voor 400 latijzers (heknagels?) 300 « luucijzers » (sluitnagels?) en « mitenagels » (kleine nagels?), om het hekwerk te herstellen en om de molenas opnieuw aan te passen (op de baansteen)	19 s.
- Aan dezelfde voor 1 (ijzeren) beugel waarmede de pasbrug bevestigd was	3 s.
- Aan Andries Van Harent voor hout waarop de molenas ligt (windpeluw) en voor 1 nieuwe leest (keerstijl) waartegen de molenas draait	8 s.
- Voor het stilstaan van de molen gedurende 5 dagen, met een zondag tussenin en 2 werkdagen. 1 hoet koren per week. 3 (n)achtelink en 17 deelnachtelink. Totaal voor 5 dagen, 3 viertels, 1 1/2 (n)achtelink en het vierde van een (n)achtelink 35 s. per hoed. Totaal in geld	30 s. 2 d.
Totaal :	16 p. 2 s. 2 d.

Samenvatting

Herstellingen aan de molen van Aalter van 1374 tot 1377.

De molen kreeg een nieuwe staart en buitentrap die versleten waren. Verder waren er vooral herstellingen aan het hekwerk van de roeden, het staakijzer en aan het aandrijfwerk van de molenstenen. Ook werd een nieuwe molensteen geplaatst en het ringhout met de steenkist vernieuwd. Er kwam ook een nieuw steenbed.

Herstel aan de molen te Knesselare van 1374 tot 1377.

Aan deze molen werden allerlei kleine reparaties verricht, vooral verstevigingswerken met ijzeren banden.

Zwaardere herstellingen waren het intrekken van nieuwe roeden en eveneens het plaatsen van een nieuwe molensteen.

Ook was er een nieuwe steenkist nodig, alsook een nieuwe baansteen voor de molenas.

Het staakijzer diende ook hersmeed te worden.

Herstellingen aan de molen te Ursel van 1374 tot 1377.

De molen kreeg een nieuwe molenas, een nieuwe baansteen en een nieuwe windpeluw. Ook een nieuwe ijzerbalk was onmisbaar.

Een nieuw steenbed was nodig, naast meerdere kleine herstellingen.

De molenberg werd heraangelegd en verhoogd.

Het klauwijzer vergde ook enkele herstellingen.

Brugge, centrum van Molenbouw in de Middeleeuwen

De eerste explicite windmolenvermeldingen in de stadsarchieven te Brugge dateren slechts van 1280-1290.

Toen werden echter reeds 8 staakmolens verplaatst uit noodzaak van de stadsuitbreiding.

De molens op de vesten rond de stad stonden er aldaar reeds vermoedelijk vanaf het begin van de 13e eeuw (circa 1220 ?).

Brugge was bijna zeker te samen met Gent, Dendermonde en Antwerpen één van de eerste centra voor molenbouw, waar molenmakers woonden en belangrijke onderdelen beschikbaar waren (vb. molenstenen).

In de kleinere dorpen rond Brugge woonden wellicht rond 1370 nog geen zelfstandige molenmakers.

De grote en moeilijke herstellingen of de heropbouw van een molen werd toen verricht door een meester-timmerman of een molenbouwer. In dit verband wordt in de rekeningen van Aalter steeds meester Mulard genoemd. Zijn woonplaats blijkt echter niet rechtstreeks uit de rekeningen.

Alhoewel Aalter even ver van Brugge als van Gent verwijderd lag, kwamen bepaalde molenonderdelen meestal uit Brugge.

Bepaalde delicate smeedwerken schijnen zelfs enkel te Brugge te kunnen gebeuren, zoals herlassen van het klauwijzer, herstellen van de kleine spil, hersmeden van de rijen, enz.

Te Brugge wordt in dit verband vaak meester-molenmaker Jan Van Beveren vermeld.

Soms worden bepaalde smeedwerken ook te Gent uitgevoerd.

Kleinere of afzonderlijke herstellingen werden echter toen reeds uitgevoerd door eenvoudige ambachtslieden (timmerman of smid) uit de naburige dorpen.

Dit wijst er onrechtstreeks op dat men in de strek van Aalter in de 14e eeuw, reeds met molenbouw een goede ervaring had.

Uit deze teksten blijkt verder dat op meerdere afzonderlijke lokale ambachtslieden een beroep werd gedaan om een molen te herstellen.

Het geheel schijnt echter toen reeds onder de leiding te staan van een meester-molenmaker.

De molenstenen waren afkomstig uit Brugge.

Hoe ze daar werden aangevoerd is ons nog onbekend. Ook de herkomst van de molenstenen blijkt helaas niet uit onze documenten.

Uit de rekenrollen van Aalter blijkt hier en daar dat het eiken hout voor de molenbouw nog uit de omringende bossen werd gehaald en door plaatselijke houthandelaars geleverd.

Kleine en middelmatige (eiken) balken en planken kwamen blijkbaar nog zelfs uit de onmiddellijke omgeving : « van 1 stoc houts ter bossen ».

Voor de molen van Aalter werd het hout voor de scheden gehaald op het Woestijngoed te Aalter zelf.

Aan de roeden en het hekwerk waren eveneens vaak herstelwerken nodig met hout dat ter plaatse verzaagd werd.

Transport van hout en molenstenen.

Over de verkoop en transport van hout en molenstenen in de middeleeuwen is nog zeer weinig bekend.

Molenstenen, baanstenen en zware ijzeren stukken zoals het klauw-ijzer werd met een boerenwagen te Brugge afgehaald en naar Aalter gevoerd. De molenaar reeds vaak zelf mede met de voerman.

Opvallend in de rekeningen is wel dat het staakijzer en de kleine spil herhaalde malen dienden hersmeed te worden, voor breuk of slijtage. Ook aan de bosse in de liggende steen waren vaak herstellingen nodig.

De molenstenen hadden toen reeds een grote diameter van ongeveer 1,70 meter en wogen derhalve ongeveer reeds 3.800 pond of 1.750 kg. Dit is reeds een behoorlijk gewicht voor een vierwielige boerenwagen.

Geen enkele maal vernemen we dat zware molenonderdelen uit Brugge aangevoerd werden langs de Zuidleie die toen reeds met de bovenloop van de Durme te Aalter verbonden was. Was de diepgang niet voldoende voor zware ladingen ?

Draagvermogen van de voertuigen in de Middeleeuwen.

Het vervoer in de middeleeuwen kon over land geschieden met een driewiel kar of met een boerenwagen op 4 wielen.

Het draagvermogen van een driewielkar met spaakwielen en ijzeren hoepels en getrokken door één paard lag in de 19e eeuw op verharde kasseiwegen, rond 1.000 kg., d.i. een 20-tal zakken graan van 50 kg. Het draagvermogen van een boerenwagen op vier wielen en getrokken door 2 paarden lag toen ongeveer rond 2.500 kg., d.i. een 50-tal zakken graan van 50 kg.

Op de zanderige of modderige wegen van de middeleeuwen was het draagvermogen zeker minder en waren de voertuigen zeker wat kleiner. Doch preciese gegevens ontbreken.

We nemen voor de 14e eeuw dan ook de volgende waarden aan voor het maximaal draagvermogen.

Kar : 750 kg. en wagen : 2.000 kg.

Kostprijs van de windmolens te Aalter op het einde van de 14e eeuw

In de 3 rolrekeningen komt geen enkel gegeven voor, welke ons de totale kostprijs van een windmolen rond 1375 laat kennen.

Uit de vergelijking van kostprijs en pachtprijs zou de bruto opbrengst blijken van een windmolen in de late middeleeuwen.

De volledige heropbouw van een staakmolen te Verrebroek in 1404 kostte 41 ponden groten Vlaams of 492 ponden par.

De molen van Haasdonk was volledig omgewaaid en zeer zwaar beschadigd. Zijn volledige heropbouw en herstel kostte in 1406 nagenoeg 43 pond groten Vlaams of 516 ponden par (⁴⁹).

We schatten derhalve de waarde van de windmolens in de streek van Aalter rond 1375 op ongeveer 500 ponden par. (zie verder. Pachtprijs).

De pachtprijs van de 3 windmolens in het Land Van Woestijne in 1375

In 1375 verpachtte de graaf van Vlaanderen 3 molens binnen het maalgeland Van Woestijne, nl. de molen van Aalter, Knesselare en Ursel. Dit waren de enige windmolens binnen dit gebied in die periode. De oude grafelijke watermolen op de Durme was reeds verdwenen en de windmolen ter Pieten te Knesselare nog niet opgericht.

De cijns voor deze molens was duidelijk verschillend :

Aalter : 95 hoed horen (11.200 kg)

Knesselare : 73 hoed koren (8.600 kg).

Ursel : 63 hoed koren (7.400 kg).

We vermoeden dat deze verschillen veroorzaakt werden door een verschillende populatiegrootte waarvoor de molen werkzaam was, door een verschillend graanarceel en door een verschillend ketsgebied (zie verder).

Pachtopbrengst van de windmolens

In de 14e eeuw ontvingen talrijke plaatselijke heren in Vlaanderen een belangrijk deel van hun inkomsten uit de opbrengst van hun windmolens.

In 1375 ontving de heer Van de Woestijne 380 pond par. als opbrengst van zijn 3 molens op een totaal inkomen van 1.097 pond. Dit is bijna 35% van zijn totaal inkomen.

In 1375 was de molen van Aalter verpacht voor 129 p. 14 s. 1 d. par, die van Knesselare voor 138 p. 15 s. 7 d. par en die van Ussel voor 111 p. 15 s. 1 d. par. ⁽²⁴⁾.

In 1387 ontving de heer van Pittem ook iets meer dan 30% van zijn totaal inkomen uit zijn windmolen d.w.z. 162 pond par. ⁽⁴⁵⁾. De pacht van zijn molen bracht hem zoveel op als de pacht van 21 ha. weiland.

In 1382 was een molen van Eeklo verpacht voor 216 ponden par. In Kaprijke was de molen in 1379 verpacht voor 252 ponden par. ⁽⁹⁾.

De pachtprijzen van onze middeleeuwse windmolens is nog niet exhaustief onderzocht in de archiefbronnen.

Uit de voorgaande gegevens blijkt dat het pachtrendement voor de plaatselijke heer minimum 20% moet bedragen hebben.

Molens met hun banrecht waren ongetwijfeld één van de beste beleggingen voor een rijke plaatselijke heer. Doch de onderhoudslast en het risico lagen ook zeer hoog.

De onderhoudslast van de windmolens

Wanneer men de 3 rolrekeningen van 1375 tot 1377 globaal onder ogen neemt, wordt het duidelijk dat ze gewone herstellingen omvatten en er aan de molens geen zwaar onheil is geschied.

Geen molen is omvergewaaid door storm. Geen molen is in brand gevlogen, noch in brand gestoken.

Er zijn geen zware uitgaveposten voor een nieuw gebinte van de molenvoet (kruisplaten, steekbanden en staak), noch voor een nieuwe steenbalk, windpulp of nieuwe voeghouten.

Aan het molenkot werden slechts kleine herstellingen uitgevoerd, voor het afsluiten van gaten.

De herstellingen gedurende 3 jaar zijn telkens gebeurd voor breuken aan de roeden en voor herhaalde slijtage breuken aan het groot staak-

ijzer en de onderspil. Eénmaal wordt een nieuwe molenas gestoken en 1 nieuwe lopende molensteen ingelegd. Deze beide laatste handelingen veroorzaakten telkens grote onkosten.

Een paar malen moest een versleten arduinen baansteen en pinnesteen (waarin de molenas ligt en ronddraait) vervangen worden.

Al deze onderhoudskosten door breuk en slijtage schijnen door de grafelijke schatkist betaald te zijn.

Ook kleine vernagelingen en herstellingen aan het hekwerk werden door de graaf betaald.

Voor molenstilstand tijdens herstellingen wordt zelfs de molenaar vergoed !

Dit alles wijst er ontegensprekelijk op dat de graaf de molens, bij middel van een tcezichter-zaakgelastigde, in eigen beheer hield en de molenaar aan de graaf slechts een jaarlijkse pachtprijs verschuldigd was. De molenaar kon deze pacht verhalen en winst halen door het rekenen van een maalloon of molter (van 16%) in graan of geld.

Doch hierover blijkt niets in de rolrekeningen.

De onderhoudslast van molens en de verdeling ervan, in de late middeleeuwen, kon ook van streek tot streek verschillen en dient nog verder exhaustief bestudeerd te worden.

Nachtmalen

In rolrekening nr. 241 komt een interessante zin voor in verband met een vergoeding aan de molenaar, wegens herstellingen die bij nacht werden uitgevoerd.

« Item stille stane van 14 nachten binnen den jare tvoersijd wercxen an den molen te makene 3 1/2 hoed ende 1/2 viertel. thoed 32 s. Summa 5 p. 16 s. ».

Indien aan de molenaar een vergoeding voor werkverlet wordt uitbetaald tijdens nachtelijke herstellingen, is dit een rechtstreeks bewijs dat men aan nachtmalen deed. Dit geschiedde vermoedelijk vooral in periodes van langdurige windstilte.

Voor de molen te Aalter blijkt ook dat de nacht- en dagvergoedingen (wegens herstellingen) ongeveer gelijk waren. Bij gunstige wind werd dus blijkbaar gans de nacht door gemalen !

Lapwerken

Sommige herstellingen werden toen reeds (!) onoordeelkundig uitgevoerd. Lapwerk kon men het noemen.

Dit blijkt uit enkele volgende voorbeelden.
 « van W. Mulaert 1 dach doe hi de roede lapte »
 « van 2 rauwe (d.i. ongeschaafde) tienvoethouten daer hi de roede mede lapte ». En verder « doe hi de roede bant met eenen zeel ».

Pestelbalk en roede-einde aanklemmen met een rond geslagen reep, is in feite voorlopig knoeiwerk en geen vakmanschap.
 Een plank van 3 meter als versterking tegen de roede slaan is in feite prutswerk.

Golden het tijdelijke en voorlopige herstellingen in een periode waar druk gemalen werd ?

Stilstand van de molens wegens herstel

Het aantal dagen werkverlet is aangeduid in onderstaande tabel.

	Aalter	Knesselare	Ursel
1375	13 dagen	9 dagen	15 dagen
1376	14 nachten	66 dagen	7 dagen
1377	15 dagen	1 dag	5 dagen
Totaal	42 dagen	76 dagen	27 dagen

Uit deze beperkte gegevens blijkt dat een windmolen toen regelmatig 1 tot 2 weken per jaar in herstelling was. Voor één molen duurden deze herstellingen ruim 2 maand.

Op 3 jaar tijd werden er aan de molens van Aalter en Knesselare ongeveer evenveel herstellingskosten besteed, voor slijtage (ruim 190 pond voor elk) ; aan de molen van Ursel echter opvallend minder (96 pond). Was de molen van Ursel later gebouwd en dus minder aan slijtage onderhevig ?

Vergoedingen bij werkverlet aan de molenaar

Wanneer aan de molen herstellingen worden uitgevoerd, kan de molenaar gedurende dagen niet malen en lijdt aldus loonverlies. Dit loonverlies of gebrek aan ontvangst van het maalloon of molter wordt als vergoeding in de rekening aangeduid.

Dit dagelijks maalloon is niet aangeduid in de rekeningen doch bedroeg vermoedelijk 16% van het vermalen graan per dag.

De dagvergoedingen waren niet identisch voor de 3 molens, zoals ook de cijns en pacht prijs van deze 3 molens ongelijk waren.

Dagvergoeding bij stilstand van de 3 molens in kg. rogge.

	1375	1376	1377
Aalter	25 kg.	31,5*	31,9
Knesselare	24,5 kg.	25,2	—
Ursel	21,2 kg.	23,2	23,2

* nachtvergoeding.

Prijs van de molenonderdelen

De prijs van de meeste molenonderdelen blijkt niet rechtstreeks uit de rolrekeningen, omdat de uitgave-posten van materialen vaak vermengd staan met uurlonen.

We geven hieronder de prijs van enkele zware molenonderdelen welke afzonderlijk vermeld stonden.

Prijzen van zware molenonderdelen

Pestel	13 p. 4 s. par.
Roede-einde	2 - 3 p. par.
Molenas	14 p. 8 s. par.
Molensteen	67 p. par.

Men bemerkt de hoge prijs van een molensteen.

We geven hieronder een vergelijking van de toenmalige prijzen en de huidige prijzen voor sommige van deze onderdelen.

	Prijs in 1375	Prijs in 1980
Molenas	14 p. 8 s. par.	220.000 BF
Molensteen	67 p. par.	20.000 BF

De vergelijking van de muntwaarde is toch zeer moeilijk, gezien de sterke wijzigingen van de onderlinge verhoudingen van lonen en materialen

Prijzen van bepaalde grondstoffen

Slechts fragmentarische gegevens zijn voorhanden in de rekeningen.

- lood per 1 pond (0,47 kg.) = 10 denieren par.

- ijzeren schenen aan de hals van de molenas : per pond (0,47 kg.) 16 d. par.

Aangewende houtsoorten

Bijna steeds werd eik aangewend in de molenbouw, wegens zijn hardheid en duurzaamheid tegen verwerking en vochtigheid.

De treden van de buitentrap waren echter uit beuk : « van 3 boekine trappen of te zaghe ».

Soms werden kleine hoeveelheden es gebruikt, doch uit de rekening blijkt niet waarvoor het dienen moest : « van 2 eskine stocken ».

Verdere grondige studie is hier zeker nodig in andere archiefbronnen.

Van sommige middelnederlandse benamingen voor houtsoorten weet men nog niet eens met welke houtsoort ze overeenkomen.

In de molenbouw spreekt men hier ook van « tienvoethout », dit zijn planken van ongeveer 2,8 m. lang.

Het beheer van de molens in het Land van Woestijne

In 1373 was de graaf Lodewijk van Male (1346-1384), wellicht door aankoop in 1373, in het bezit van de Heerlijkheid van de Woestijne en het Woestijnse goed werd door grafelijke ontvangers beheerd. Uit de grafelijke rekeningen blijkt dat de graaf volledig tussenkomt in de meeste herstellingen.

De betalingen worden door een beheerder-zaakgelastigde van de Graaf aan meerdere ambachtslui uitbetaald, voor reparaties aan de 3 molens uitgevoerd.

Te Aalter, te Knesselare en te Ursel wordt Filip van de Venne als grafelijke ambtenaar in 1375 vermeld.

Te Aalter wordt in 1376 Filip Van den Bussche als beheerder vermeld. In 1377 tenslotte wordt voor de molen te Aalter heer Jacob als uitbetalende-ambtenaar vermeld. Behoorde hij tot de lage landadel?

Het uitbatingsregime is echter niet zonder meer duidelijk en blijkt niet uit de rekeningen. Het beheer schijnt echter nog rechtstreeks door de grafelijke administratie te gebeuren.

Betalingen aan een molenbouwer worden afzonderlijk aangeduid. In dit verband wordt steeds « meester » Willem Mulard als molenmaker of molenmeester aangeduid. Deze werkte steeds met gezellen of knechten. Sommige smeden te Brugge worden ook als meester aangeduid zoals Jan Van Beveren.

Van de eigenlijke molenaar wordt weinig gezegd in de rekeningen. Hij wordt slechts bij naam vermeld bij verlet-vergoedingen in geval van molenstilstand door reparaties.

Uit een andere bron komt men toevallig te weten dat Jacob van Doynze (= Deinze) in 1374 molenaar was van de molen te Aalter ⁽²³⁾. Hij is de oudste met name bekende molenaar te Aalter.

Timmerlieden, ambachtslieden en molenaars rond 1375

Colaard, smid te Knesselare.
Stassin, meester-smid te Brugge.
Heer Jacob, toezichter-beheerder van de heer van de Woestijne in 1376.
Van Adeghem Pieter, voerman (te Aalter ?).
Van der Elsmoerter Willem, timmerman.
De Coc Gheeraard, houthandelaar te Ursel ?
De Clerc Pieter, voerman.
Condecokens Daniel, handelaar in molenstenen te Brugge.
Van der Elst Coelaard, smid te Ursel. ●
Gheeraert Willem, houthandelaar.
De Hert Jacob, houtzager.
De Franc Gheeraard, timmerman.
De Hont Arent, voerman.
De Langhe Zeger, timmerman (te Ursel ?).
Van der Loesbeke Zeger, houthandelaar.
Mulaert Willem, molenmaker, molenmeester.
Van den Pitte Loemsin, voerman.
Riquaert Cornelis, timmerman.
Van der Riethaghe Willem, houthandelaar-timmerman.
Roese Wouter, timmerman.
De Smet Gillis, smid te Knesselare.
De Smet Jan, smid (te Aalter ?).
Stas Jan, smid.
Stapele Jan, houthandelaar.
Van den Beerghe Trice, inwoonster van Aalter.
Van Beveren Jan, meester-smid te Brugge.
Van den Bussche Jan, timmerman of houthandelaar.
Van den Bussche Filip, toezichter-beheerder van de heer van de Woestijne in 1375.
Van de(r) Cnock Jacob, meester-smid te Brugge.
Van Harent Andries, timmerman (te Ursel ?).
Van der Pitte Wouter, molenaar (?).
De Valkenaere Roegier, voerman te Ursel.
Van de(r) Venne Filip : toezichter-beheerder van de heer van Woestijne in 1374.
De Watersmed Olivier, houthandelaar te Ursel ?
Yweins Jan, houthandelaar.
Zaghenoele Zeger, houthandelaar.
Van Zwenen Jan, landbouwer (te Aalter ?).

Daglonen van de ambachtslieden en timmerlieden

Willem Mulard als molenmeester of molenmaker, ontving een dagloon van 23 s. par of 23 denieren groten Vlaams per dag.

Gewone timmerlui ontvingen 16 tot 17 s. par of 16-17 denieren groten Vlaams per dag.

Ongeschoolde knechten kregen voor gewone karweien 12 s. par. of 12 denieren groten Vlaams per dag.

De molenaar kreeg, gedurende de periode dat de molen stil stond voor herstel, een dagvergoeding die in geld overeenkwam met 8 tot 12 denieren groten Vlaams per dag.

In het land van Beveren bedroeg rond 1404 deze molenaarsvergoeding tijdens de molenstilstand voor herstel 4 tot 11 denieren groten Vlaams per dag ⁽¹⁴⁾.

In onderstaande tabel geven we als vergelijking de daglonen van andere arbeiders in de tweede helft van de 14e eeuw.

Daglonen in denieren gedurende de 14e eeuw (1350-1400)

Veldarbeiders	6 - 7 denieren
Metserdienders	2 - 4 denieren
Zagers	6 - 10 denieren
Timmerlieden	6 - 10 denieren
Metsers	6 - 18 denieren
Strodekkers	6 - 18 denieren

Daglonen in denieren van de meester-timmerlieden inzake molenbouw rond 1390

Zaffelare	1394	4 denieren
Zwijnaarde	1398	6 denieren
Gent	1398 - 1400	8 - 10 denieren

Naar Prevenier en coll. : Prijzen en lonen in de domeinen der Gentse abdijen (13e-14e eeuw) in C. Verlinden. Prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant. Brugge, 1973. p. 320.

Graanprijzen te Aalter rond 1375-1377

In de tekst wordt steeds van coeren (koren) gesproken, waarmee blijkbaar rogge bedoeld wordt.

De prijs wordt uitgedrukt in shelling par. per hoed rogge van 171 liter (118 kg.).

	1375	1376	1377
Aalter	43 s.	32 s.	35 1/2 s.
Knesselare	44 s.	32 s.	— s.
Ursel	49 s.	32 s.	35 s.

schellingen par. per hoed rogge of denieren groten Vlaams per hoed.

Men merkt de duidelijke prijsschommelingen van jaar tot jaar en in 1375 zelfs de duidelijke verschillen van dorp tot dorp.

De graanprijs vertoonde echter binnen een jaarspanne tamelijke grote verschillen. Deze prijzen vertegenwoordigen dus wellicht juist de waarde op een bepaalde dag binnen dat jaar.

De interregionale handel in Vlaanderen was echter dermate belangrijk dat de prijzen in hun geheel meestal een grote uniformiteit vertoonden. We vonden in de omgeving van Aalter tussen 1375 en 1377 een roggeprijs per hoed, schommelend tussen 32 s. (of 32 denieren groten Vlaams) en 49 s. (49 denieren groten Vlaams).

Sosson (⁵³) vond de prijs van de rogge te Brugge gemiddeld in 1375 op ongeveer 42 denieren groten Vlaams per hoed en de prijs voor tarwe op gemiddeld 60 denieren groten Vlaams per hoed.

We geven hieronder ter vergelijking de rogge- en tarweprijzen te Brugge tussen 1314 en 1321, zoals gevonden door Maréchal (⁵⁴).

	1314-1315	1318-1319	1320-1321
Brugge			
1 hoed tarwe	60 s.	40 s.	45 s.
1 hoed rogge	48 s.	30 s.	30 s.

In schelling par. per hoed of denieren gr. Vlaams per hoed.

**
*

Structuur van de staakmolen te Aalter in de 14e eeuw

Bij de opsomming en bespreking van de molenonderdelen bestaat ons inziens slechts één logische volgorde, nl. deze gevolgd door de Vlaamse molenmakers zelf bij de opbouw van de molen of bij de opgave van de latere molenschattingen.

Molenberg.

De molenberg wordt hier *molenwal* genoemd, zoals gebruikelijk was in West-Vlaanderen. De molenwal was omringd door een doornhaag,

om dieren (en spelende kinderen ?) van de molenberg verwijderd te houden. Eén klap van het draaiend gevlucht is immers vaak dodelijk. De molenberg werd ter versteviging met graszoden bedekt.

Om de molenberg te Ursel aan te vullen (en op te hogen ?) werden 18 roede (266 m²) grond gekocht om hiervan aarde uit te delven (?) en de graszoden voor de bedekking van de molenberg aan te wenden.

De graszoden werden met een wagen (blijkbaar vierwielige kar ?) vervoerd. De diameter en hoogte van de molenberg is onbekend gebleven. De molenberg in de 19e eeuw had ongeveer 13-15 meter diameter.

Kruipalen.

Op de molenwal te Ursel in 1375 is sprake van 4 posten, dit zijn kruipalen rond de molen. « Item van 4 posten ghezedt an den molenwal ».

De molen werd reeds met een reep aan deze kruipalen of koppen vastgelegd om niet te verlopen tijdens het malen.

Latere staakmolens in de 19e eeuw hebben veel meer kruipalen, ongeveer 10-12, op ongeveer 3-4 meter van elkaar, ingepland op een cirkel met ongeveer 6-7 meter straal.

Teerlingen.

In onze documenten van 1375-1377 is slechts sprake van relatief kleinere onderhoudswerken en herstellingen, nooit van de wederopbouw van een vernielde of uitgebrande molen.

In de dokumenten van 1375-'77 worden nergens teerlingen vermeld. Misschien hadden de molens er nog geen, of wel hadden ze er reeds, doch komen ze in de herstellingsrekeningen niet voor, omdat ze zelden beschadigd worden.

De eerste middeleeuwse windmolens hadden geen teerlingen. De kruisplaten lagen rechtstreeks in of op de grond, en stonden aan snelle verrotting bloot.

Misschien werden daarna de kruisplaten iets boven de grond gebracht door er houten « blokken » onder te plaatsen ?

Tenslotte steunde de molenvoet of gebinte op 4 gemetste stenen « teerlingen ». Het is nog onbekend wanneer de eerste molen op stenen teerlingen werd geplaatst.

De oudste door ons gevonden vermeldingen van stenen teerlingen zijn deze van Ecklo in 1454 ⁽⁹⁾, van Wervik in 1465 ⁽⁵¹⁾ en van Haasdonk in 1489 ⁽⁴⁹⁾.

Deze technische evolutie situeert zich vermoedelijk in het begin van de 15e eeuw.

Kruisplaten, steekbanden en staak.

De eerste windmolens in de 14e eeuw waren zeker kleiner dan de huidige en hadden zeker een kortere staak en misschien slechts 4 steekbanden i.p.v. 8. Het molenkot was immers kleiner en daar de staak korter was, had deze minder steun nodig. De molen van Knesselare had echter reeds in 1375 « binnenbanden » of okselbanden. Dit laat reeds het bestaan van buitenbanden of meesterbanden veronderstellen.

In 1404 hadden de molens in het land van Beveren ook reeds 8 steekbanden (⁴⁹).

Over de lengte van de kruisplaten, de lengte van de steekbanden en over de lengte van de staak komen echter in deze rolrekeningen geen maatgegevens voor.

Molenkot.

Het molenkot was in de 14e eeuw zeker kleiner dan in latere eeuwen. Maatgegevens komen spijtig genoeg niet voor.

Uit deze berekende hoogte van de buitentrap (zie volgende paragraaf) en uit de berekende lengte van het gevlucht (zie volgende paragraaf), schatten we de hoogte van het molenkot, van onderzolder tot veurst ongeveer op 6 meter.

Vlaamse molens hebben een korte schort d.w.z. de planken van de wanden of wegen lopen niet ver door onder de maalzolder).

De latere staakmolens hebben een molenkot van ongeveer 8,5 meter hoogte.

Over de breedte en (voor-achterwaartse) lengte van het kot ontbreekt elk maatgegeven.

De windpeluw van de molen te Evergem was in 1417 reeds 3,58 m. lang. Dit wijst er op dat het molenkot toen reeds 3,6 meter breed was.

Bij de latere windmolens in de 19e eeuw was het molenkot 3,6 tot 4,2 m. breed met een diepte van 4,8 tot 5,6 meter.

Steekstaart, loopstaken en buitentrap.

In de rolrekening met herstellingen aan de staakmolen van Aalter in 1375 komt de molenterm « steecstert » voor (⁵⁰).

De betekenis is steekstaart of staart van de molen om deze in de wind te steken. Dit noemt men ook de molen kruien.

Dit samengestelde middelnederlandse woord komt als dusdanig nergens voor in alle door ons geraadpleegde glossaria.

Het staat eveneens niet vermeld in het monumentale Corpus Gyseling. Deze term heeft hier ook een bepaalde technische betekenis, en wijst erop dat de windmolens vóór 1400 nog met mankracht rechtstreeks werden verstoken, zonder hulp van een kruitwiel of kruier, die later werden aangewend.

Met behulp van dit tuig werden de molens later met een kruitwiel of reep in de wind gekruid door trekkracht.

Om de windmolens vóór 1400 in de wind te steken, kwamen wellicht « schouderstukken » voor, of kleine opstaande balken op het onderende van de staart. Dit kan worden vermoed op een paar zeldzame molentekeningen van vóór 1400.

De molens in de 14e eeuw waren dus zeker kleiner dan de latere staakmolens, die onmogelijk door 1 of 2 mannen rechtstreeks door duwkracht naar de wind konden worden gezet.

Dat de windmolens in 1374 nog kleiner waren, blijkt uit dezelfde rekening waar een nieuwe buitentrap aan de staartzijde slechts 16 treden telde. De tredhoogte is hier gewoonlijk 20 cm, met een onderste sleepzool welke 30 cm boven de grond komt.

De maalzolder was dus slechts hoogstens 4 meter boven de grond. De molens waren toen nog steeds éénzolders, met een gevlucht van ongeveer 18 meter en slechts één steenkoppel.

Latere staakmolens hadden meestal 25 tot 30 treden aan de buitentrap. De maalzolder komt dan ongeveer 6 meter boven de grond. Het gevlucht was dan meestal reeds 24 meter lang.

Na 1500 breikte de Vlaamse staakmolen zijn normale huidige grootte en hoogte.

De buitentrap had reeds een trapleuning : « van 2 postkinnen an de lene ».

Het is niet bekend wanneer en waar voor het eerst een kruitwiel aan de staart werd aangebracht. De kruier werd slechts na 1850 toegepast.

In elk geval had de molen te Aalter in 1375 ook reeds « loopschoren », balken welke schuin afhangend van het staarteinde in de grond steunden om de molen, eens gekruid, in de wind te houden.

Staartophanging.

De molen had geen staartbalk onderaan in de deurweeg. De staart was opgehangen in een (zware) (ijzeren) beugel, bevestigd onder de vloerbalk, zoals blijkt uit een zinsnede : « van 1 boghele daer den stert in hanghet te vermakene »».

Een dergelijke staartophanging komt nog voor bij Brabantse-Kempische molens, die kort gerokt zijn en waarvan het schuddeberd ter hoogte van de zetel is afgezaagd ⁽⁶⁾.

Molenas, vangwiel en vang.

De as was vervaardigd uit één grote eiken ronde boomstam van ongeveer 60 cm diameter (zie verder).

Over de lengte van de molenas alsook over de diameter van het vangwiel, ontbreken verdere maten.

De oudste vangwielen waren armwielen, de latere vanaf de 18e eeuw stropwielen ⁽⁶⁾.

In de oude documenten van de 14e en de 15e eeuw komen echter hieromtrent geen gegevens voor.

De oudste tot nog toe gekende vermelding van een molenvang in Vlaanderen is deze te Verrebroek in 1408 ⁽¹⁴⁾.

In die tekst staat « pranghe » die de middelnederlandse benaming was voor « de vang » in het Waasland ⁽¹⁴⁾.

Deze vang bestond uit een eenvoudige geplooid plank en kostte slechts 18 denieren groten Vlaams. Ze werd geplaatst voor 6 denieren groten Vlaams door Heine Mostaard, een eenvoudige timmerman uit Verrebroek.

Dit bewijst dat men in Vlaanderen in 1408 reeds goed vertrouwd was met dit onderdeel.

Deze houten Vlaamse plankvang is bijna zeker het oudste type vang, later gevolgd en verbeterd door de zg. houten Vlaamse blokvang ⁽⁶⁾. Alhoewel de vang een Vlaamse vinding is, komen de oudste vermeldingen van de vang voor in Nederland (Zeeland, anno 1318).

Overal elders in het graafschap Vlaanderen was de benaming « vanghe » zoals eerst geattesteed te Moen in 1455 ⁽⁵⁰⁾.

Of de Vlaamse staakmolen reeds vanaf 1200 een vang had, is nog niet uitgemaakt. Middelnederlandse molentermen zijn echter slechts na 1250 en dan nog zeer schaars voorhanden. De oudste rolrekening

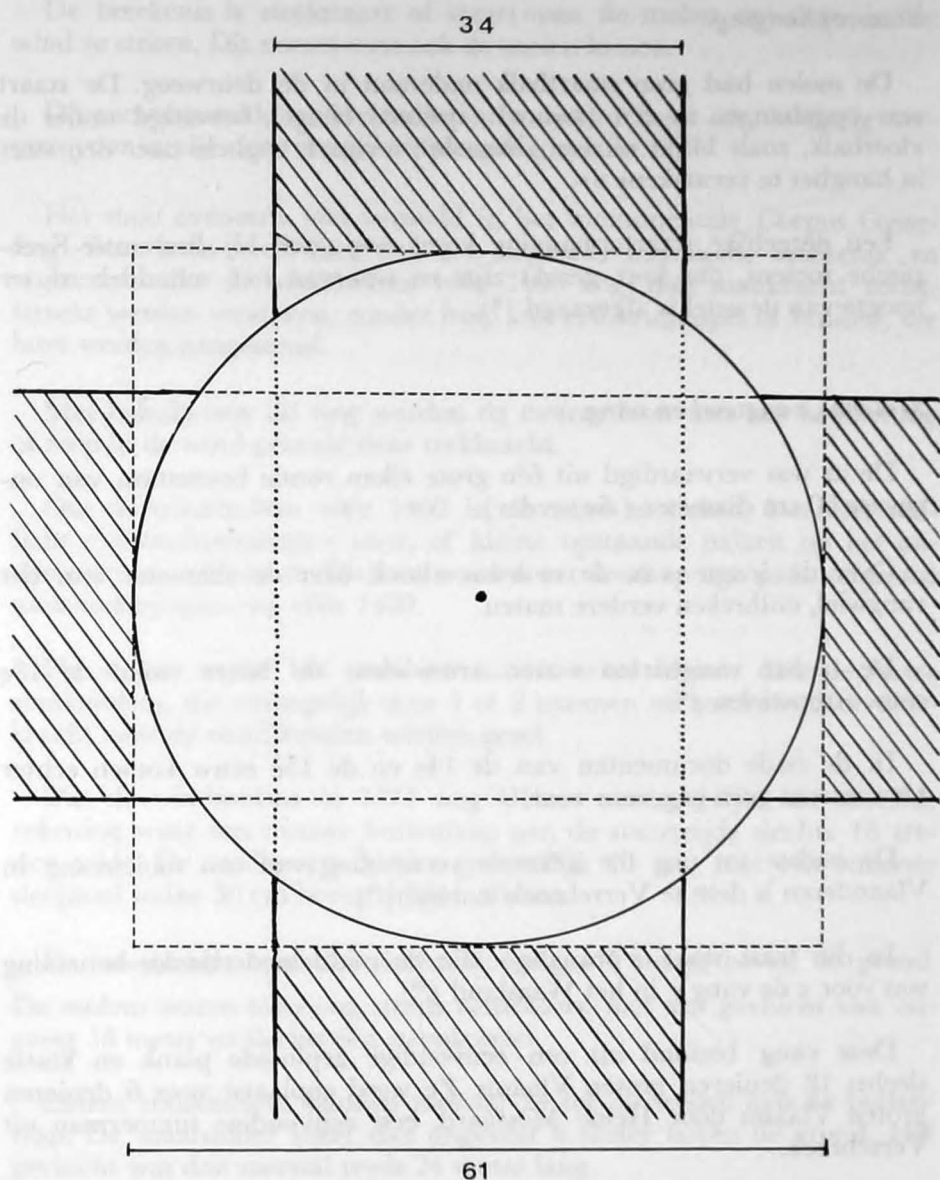

Fig. 6 : Berekende maten in cm. van de houten assekop en pestelbalken van de windmolen te Aalter in 1375.

met herstellingen van grafelijke molens in Vlaanderen, dateren slechts van na 1360 (⁹, ¹²).

Wanneer, waar en door wie de vang uitgevonden is, blijft nog volledig onbekend.

In de rolrekeningen van Aalter van 1375-1377 komt spijtig genoeg geen enkel gegeven voor over vangwiel en vang.

Dit kan eigenaardig lijken, aangezien dit onderdeel toch vaak herstellingen en een aanpassing moet geleverd hebben.

Gevlucht, roeden en hekwerk.

Over de lengte van het gevlucht, de structuur van de roedebalken en het hekwerk, alsook over het aantal en de lengte van de scheden komen geen duidelijke maatgegevens voor in de grafelijke rekeningen van Aalter.

Een grondige analyse van de teksten bezorgt ons wel onrechtstreekse gegevens over de structuur van het gevlucht.

Structuur van de roedebalk.

De roede bestond in 1374 te Aalter zeker reeds uit 3 delen d.w.z. een zware pestel of borst doorheen de assekop, en 2 roede-einden of lassen. Dit blijkt duidelijk uit de volgende 2 zinsneden die elkaar opvolgen in de rekeningen.

« van 1 pestele 13 p. 4 s. » en « ... van den lasschen an de roede gheleit 6 p. 12 s. ».

Men bemerkt onmiddellijk de hoge prijs voor de pestel die een zware dikke balk was en de relatieve hoge prijs voor de 2 roede-einden, die dus geen gewone versterkingshouten waren.

De driedelige structuur van de roede blijkt ook uit de lange werkduur en de hoge prijs om de 2 roede-einden aan de pestel te verbinden.

Men werkte hiervan 3 1/2 dagen voor een totale prijs van bijna 3 pond. De pestel en de roede-einden werden ter plaatse op de gepaste lengte en dikte verzaagd.

Dat een roede-einde een verlengstuk van de zware pestelbalk was, blijkt ook uit de volgende uitgave « van 1 stichelkine houts daer mede dat deroede ghelancet was ».

Vermoedelijk was een stuk van het dunnere roede-einde afgebroken, en werd de roede met een balkje van klein kaliber opnieuw op normale lengte gebracht.

Dat de middelnederlandse molenterm *lasch*, onbetwistbaar de betekenis van roede-einde heeft, volgt uit de volgende zin « 2 groote naghete in deze lasch van der roede gheslegghen ».

Pestel en las zijn dus met zware bouten aan elkaar geklonken.

De roede-einden waren daarenboven toen reeds op verschillende wijzen aan de pestelbalk bevestigd, zoals blijkt uit de volgende zin « van eene roede die verzekert was onder met windelinghe met spanghen ende naghelen ».

Windelingen waren vierkante ijzeren beugels die de beide stevig samenklemden. Spanghen zijn hier zware ijzeren scheersbouten, doorheen beide balken gestoken en gesloten met een stevig aangeslagen spie.

Zware nagels doorheen beide balken gedreven vormen een bijkomende versteviging.

Voor de ijzeren spanbanden rond de roede, werden soms andere termen gebruikt, zoals blijkt uit de volgende zin « Van 1 nieuwe *stroppe* ende van 2 *boghelen* te vermakenen an doude roede ».

Uit een volgende paragraaf zal blijken dat de pestel in het kruis toen reeds een dikte had van ruim 30 cm.

Hedendaagse stalen roeden hebben nog steeds een vergelijkbare dikte ter hoogte van het assekruis.

Aantal scheden.

In 1375 werden voor de molen van Aalter 40 nieuwe scheden verzaagd. Voor de molen van Knesselare werden in 1375 50 scheden geleverd, doch een onbekend aantal oude scheden werd vermoedelijk nog herbruikt.

Voor de molen van Ursel werden in 1375, 125 scheden geleverd, dit komt overeen met 31 scheden per roe-einde.

Met een afstand van 30 cm tussen elke schede komen we hier tot een gevlucht van wel 20 meter.

Over de lengte van de scheden, de afstand tussen de scheden en de breedte van het hekwerk komt echter geen enkel maatgegeven voor in de rekeningen over Aalter.

Bij de latere staakmolens van de 19e eeuw is het gevlucht gewoonlijk 24 tot 26 meter lang. De lengte van de scheden bedroeg dan 160 tot 180 cm. Het aantal scheden per roede bedroeg toen ongeveer 30 tot 35. De afstand tussen de scheden : 35 tot 39 cm.

Structuur van het hekwerk.

In de herstelrekening van de molen te Aalter komt een uitgave voor waarbij 300 heknagels werden gebruikt om het hekwerk te hertimmeren. Bij een toenmalige dwarse ophekking met de roedebalk in het midden van het hekwerk en 2 zomen aan elke zijde, zijn minimum per schede 4 nagels nodig.

Veronderstellen we een gevlucht van 18 meter en met 20 scheden per roede-einde, dan komt men tot een minimaal totaal van $20 \times 4 \times 4 = 320$ nagels.

Vermoedelijk werd een onbekend aantal nagels van het hekwerk herbruikt.

In 1376 werden voor de molen van Aalter 200 heknagels gebruikt, voor herstellingen van het hekwerk.

De lengte en de structuur van het hekwerk vóór 1500 is nog onvoldoende gekend.

Men kan tenslotte op een andere wijze de vermoedelijke lengte van een roede benaderend berekenen, uitgaande van de gekende hoogte van de maalzolder boven de vloer, en de vermoedelijke hoogte van de maal- en steenzolder zelf (zie fig.).

Het molenkot was vroeger kleiner en bevond zich minder hoog boven de grond. Aldus komen we tot een estimatie dat het gevlucht ongeveer minimaal 18 meter lang kan zijn geweest.

Indien men echter ook rekening houdt met de relatieve grootte van de maalstenen (zie verder), achtten we een minimale lengte van het gevlucht van 18-20 meter noodzakelijk.

Harnas, maalstoel en maalstenen.

De oudste staakmolens waren éénzolders, met het steenkoppel op een maalstoel van ongeveer 80 cm hoogte. Dit is een archaïsche opstelling, herinnerend aan deze van de watermolens. Het molenkot is minder hoog en het klauwijzer veel korter.

Deze éénzolders hadden ook slechts één steenkoppel.

Harnas.

De oorspronkelijke betekenis van harnas is uitrusting, en vooral wapenuitrusting. Met harnas bedoelt men in een graanwindmolen, het geheel van het aandrijfwerk van de maalsteen d.w.z., het vangwiel met de kammen, het rondsel met de kammen en het staakijzer.

Het aanpassen van het rondsel op het vangwiel was en is nog steeds een delikaat en moeilijk werk in de molenbouw.

Harnas in molentechnische betekenis komt niet voor bij Verwijs en Verdam en ook niet bij Stallaert.

De molentechnische betekenis van het woord harnas volgt uit volgende zinsneden: « ghewrocht an cloude harnasch » en « an tselve harnasch 14 niewe cammen », « tharnasche te ganghe te makene », « van den harnassche te verpassene » enz.

Ronsel of klein wiel.

Rond het nieuw ronsel waren 4 nieuwe ijzeren banden geslagen. Deze 4 ijzeren banden waren gezamenlijk 26 voet of 7,15 m lang. Een dergelijke ijzeren band kostte per voet lengte 2 s. : « 4 nieuwe yserne bande XXVI voet lanc die an tnieuwe cleine wiel ghesleghen waren, den voet 2 s. Summa 52 s. ».

Uit dit interessant maatgegeven blijkt de diameter van het ronsel, nl. 56 cm. Met een steek van 9 cm zou men komen tot een ronsel van 20 staven.

Spijtig genoeg vernemen we nergens in de tekst de diameter en het aantal kammen van het vangwiel.

De berekening van de overbrengingsverhouding is dus niet mogelijk.

Huidige staakmolens hebben ongeveer 64 kammen op het vangwiel met 16 staven op het ronsel. Dit geeft een overbrengingsverhouding van gemiddeld 4 of 5 tot 1.

Staakijzer.

In de teksten van Aalter wordt het steeds « het groot ijzer » of soms gewoonweg ijzer genoemd.

Verdere maatgegevens ontbreken geheel in de teksten.

Rijn.

Zeker viertakrijn, zoals onrechtstreeks blijkt uit de volgende uitgave : « van den rine te vermakene, (daer) van 2 nieuwe tacken te broken waren, tvermakene ».

Spil of kleinijzer.

De spil had een hals en een voet of pin.
Haar lengte was minstens 1 voet, d.i. méér dan 30 cm.

Maalstoel en maalstenen.

De diameter van de stenen blijkt duidelijk uit onze teksten.

In 1376 was de diameter van de ligger van de molen te Aalter 16 palmen (176 cm). Hij kostte 67 pond par.

Dit is een opvallend grote maat.

Staakmolens in de 15e eeuw hadden ook dergelijke grote maalstenen (⁵⁰, ⁵¹).

Latere staakmolens in de 19e eeuw hadden gewoonlijk molenstenen van 150-160 cm diameter.

Over de maalstenen in de 14e en 15e eeuw is echter nog verder archiefwerk nodig.

De molenstenen waren opvallend dure onderdelen van een staakmolen : een koppel stenen kostte ongeveer 130 pond par.

Het vervoer van Brugge naar Aalter kostte nogmaals 6 pond par.

Het plaatsen en aanpassen van de steen kostte opnieuw bijna 5 pond par. Het in evenwicht brengen en aanpassen van de beide molenstenen was en is nog steeds een delikate en moeilijke opdracht in de molenbouw. Om de loper in evenwicht te krijgen, werden stukken lood aangewend « van 56 pont loets omme den molensteen in de waghe te doen. t pond 10 d. ».

Luiwerk.

De eerste Vlaamse staakmolens hadden vanaf de 13e eeuw reeds een luias, om de zakken graan met windkracht omhoog te hijsen.

We vonden echter geen enkel technisch gegeven over dit onderdeel in onze teksten te Aalter van 1375.

Repen.

Een steenreep woog 70-75 pond (35 kg).

Een steenreep is een zeer dikke reep van 7 cm diameter, welke enkele malen aan het bovineinde rond de molenas geslagen wordt en dient om de lopende molensteen op te heffen om deze te keren en te scherpen. Dit geschiedt door het wiekenkruis traag enkele omwentelingen te laten maken. Een dergelijke zware reep weegt gewoonlijk ruim 3 kg per lopende meter. De lengte van de steenreep bedroeg toen ongeveer 11 m. (¹⁴).

Over de steenreep, zakreep en andere repen komt evenwel geen enkel gegeven voor in de rekeningen van Aalter.

IJzerwerk aan de windmolens te Aalter rond 1375

Aan een windmolen kwam in de 14e eeuw reeds zeer veel ijzer te pas : nagels, ijzeren windbanden, bouten, spanghen, beugels, schenen, enz... Verder had men nog de ijzeren handboom of hefboom, enz...

a. Nagels

De soort nagels en hun grootte kan enigszins afgeleid worden uit hun prijs, het gebruikte aantal en uit het zinsverband in de teksten. Men had van groot naar klein : grote nagels, nagels, heknagels of latijzers, luucnagels en mitenagels.

Grote nagels waren eigenlijk zware scheersbouten van ongeveer 30 cm. lang. Ze kostten 1 s. par. per stuk. Ze werden gebruikt om pestels en roede-einde te verbinden, om lijsten en stijlen van het molenkot te verenigen en ook bij de bevestiging van de staart.

Het onderscheid en het prijsverschil tussen nagels, heknagels en luucnagels is ons niet duidelijk uit deze rekeningen.

Hecnagels of latijzers dienden voor de timmering van het hekwerk. Huidige scheden zijn 3 cm dik en zomen 2 cm. We schatten derhalve hun lengte op 5 cm. Ze werden altijd in groot getal besteld (400). Luucnagels dienden om de beplanking aan het molenkot te bevestigen en ook om ijzeren banden vast te slaan. Ze hadden vermoedelijk een grote, bredere en vierkant gesmeede kop.

Mitenagels waren kleine nagels die slechts 1 mite of 1/24e van een denier kostten.

b. Ijzeren windbanden of windelingen.

Men onderscheidt banden rond de pestels (roede banden), rond de molenas (asbanden) en rond de maalstenen.

De roedebanden zijn vierkantig, de andere rond.

Meestal werden ze nog vastgeslagen met nagels doorheen kleine geboorde openingen.

De prijs van ijzeren banden wordt hier uitgedrukt in schellingen per lopende voet van 27,5 cm. en niet per gewicht zoals voor de schenen op de hals van de as.

« van 36 voete windelingen, 36 s. » en op een andere plaats « 4 nieuwe yserne bande XXVI voete lanc... den voet 2 s. ». En nog verder « 3 windeling elc VII voete lang, den voet 12 d. of 1 s. ».

Uit het verschil van de prijs blijkt dat er meerdere soorten ijzeren banden bestonden, zich onderscheidend door hun breedte en dikte.

- De Roedebanden :

Deze windelingen waren ijzeren vierkante beugels rond de roedebalken, om de pestel stevig tegen het roede-einde aan te klemmen. Dit blijkt uit de volgende zinssnede : « van 2 windelingen an de quade

roede ». In een zin van de rekening van de molen te Aalter in 1375 komt het volgende maatgegeven voor : « van 2 windlinghen lanc V voete ». Deze ijzerenbanden waren dus 137 cm. lang.

Ze waren waarschijnlijk geslagen rond pestel en roede-einde om deze samen te klemmen. Door berekening bekomen we voor de gezamenlijke roede balk een dikte van 34,4 cm.

Huidige staakmolens hebben roede balken met een dikte van ongeveer 33-35 cm in het kruis.

- *Asbanden :*

Op een zeker ogenblik werden ook 3 windelingen gebruikt die elk 7 voet of 1,92 m. lang waren.

Bijna zeker waren deze rond de molenas geslagen ter versteviging. Uit dit maatgegeven kan men de diameter van de molenas berekenen. We bekomen 61 cm.

Dit komt reeds overeen met de huidige dikte van houten molenasen. Een molenas moet trouwens 60 cm. dik zijn om in de assekop brede gaten toe te laten voor de dikke pestelbalken van het gevluht die ongeveer 34 cm dik waren in het kruis. (zie vorige paragraaf).

- *Banden rond de molenstenen :*

In de rekeningen wordt hiervan geen melding gemaakt.

- *Schenen of ijzeren lemmers.*

Lagen op de hals van de molenas.

Ze worden hier « platen » genoemd.

Luc GOEMINNE
Luc STOCKMAN

Bijlagen

Bijlage 1 : Integrale tekstuitgave van de rolrekeningen n° 239, 241 en 242.

ARA Brussel. RR.

Bijlage 2 : Woordglossarium van Vlaamse molentermen te Aalter rond 1375.

Bijlage 3 : Middelnederlandse molentermen in wording.

Bijlage 4 : Handelingen in verband met herstellingen aan de molens.

Bijlage 5 : Franse molentermen.

Bijlage 6 : Toponiemen in de herstelrekeningen.

Bijlage 7 : Metrologische gegevens.

5. *g* *du* *e* *zong* *te*

stem enef van der muete van haeten bi pth van den buffte verfont stende
 xeb. haet coene flave
 te lan bejaert xj. haet roge choet xzj. *du* xvj. *te* *f*
 lay jebens har de hont xzong. haet roge choet xzj. *du* xzvj. *te*
 lan van den walke xj. haet roge choet xzj. *du* xvj. *te*
 frank de dornen van xij. haet roge choet xzj. *du* x. *te* *f*
 lan nashij. xij. Gintaleij. roge choet xzj. *du* xij. *f* *u* *te*
 dand bunc xong. haet roge choet xzvj. *du* xz. *te* *u* *f*
 har de zutere. nij. haet roge choet xzvj. *du* xz. *te* *u* *f*
 lan de zutere. xij. haet roge choet xzvj. *du* xvj. *te* *u* *f*
 te lan van den valke. o. p. choet xzvj. *du* xvj. *te* *u* *f*
 te pt van den buffte. re. p. in. viere. choet. xzvj. *du* xvj. *te* *u* *f*

g *du* in spete van de vierf makte van haeten. e. xzong. *te* *u* *te*

Bijlage 1.

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL. ROLREKENINGEN. TEKSTUITGAVE

Rolrekening nr. 239

Dit zijn de coste die Ph. Van de(n) Venne utegheleit heeft an de mole(n) van *Haeltre*. Beghi(n)nende int voors. jaer ende te(n) voernoumde(n) daghe en(de) al dierghelike(n) ghedurende tote de(n) xxsten daghe van oestmaent int jaer van vive en(de) tseventeghen.

- In deerste W. Mularde ende zinen cnape van iij daghe(n)e werkene bi Bouchoutte an de molen, onder van j nieuwer bossen in te doene, van de(n) steecsterte te v(er)hanghene, van de(n) hecke(n) te v(er)makene, van de(n) h(ar)nassche te verpassene en(de) an de(n) steegher te makene	48 s. par.
- Item Janne den smet van hecnaghelen	6 s.
- Item van xl sceede(n) die ic zelve dede zaghe(n)	12 s.
- Item van iiij cammen	4 s.
- Item te Ghent van de(n) groete(n) ysere te v(er)makene	40 s.
- Item van smoelenaers costen diere mede voer o(m)me tiser te doe(n) v(er)makene	6 s.
- Item van future(n) o(m)me tiser te Ghend te voerne ende weder te bringhene	12 s.
- Item van j bossen	2 s.
- Item te Brugghe bi Jac(ob) van de(r) Cnocke van de(n) groete(n) ysere te v(er)makene meester Janne Van Beveren, den rij ende spille te v(er)makene	8 p. 8 s.
- Item Har. Den Hont van future(n) onder van voerne ende bringhene	36 s.
- Item van Jac(ob) Coste(re) van de(r) Cnocke die dit dede make(n)	8 s.
- Item Janne Van den Bussche van j sterte	4 p. 16 s.
- Item van xvi trappen ghezaeght ten nieuwe(n) steeghere	32 s.
- Item van den sterte ende van de(n) trappe(n) ter mole(n) te voerne	10 s.
- Item Ja(n)ne Yweins van j stichelkine houts teene(n) steecsterte	8 s.
- Item Joes Stapele van loepstaken, van righene(n) ter dore ende van ij postkinen an de lene	10 s.
- Item twee zaghers onder van den hanghelboeme te zaghe(n), berdere(n) ghezaeght, ghebezeght an de molen ende van righelen ghezaegt ter nlewer dore	26 s.
- Item Janne den smet van 1 naghele(n), tstic j 1/2 d.	Su. 6 s. 3 d.
- Item den zelven van cc naghele(n) gaende ter dore ende ten windelinghe(n) ende daer toe an de zide van der weegh	6 s.
- Item Collarde te Kness(elare) van naghelen	5 s.
- Item Janne de(n) smet van ij groete(n) naghele(n) an de(n) stert	2 s.
- Item de(n) zelven van ij groete(n) leden an de(n) steegherboom	12 s.
- Item de(n) zelve(n) van j boghele daer de(n) stert in hanghet te v(er)makene	5 s.
- Item de(n) zelve(n) van ij windelinghe(n) lanc v voete	6 s. 8 d.
- Item de(n) zelve(n) van ij stroppen ande loepstake(n) en(de) cram(m)en	4 s.
- Item Will. Mulards de(n) mole(n)meest(ere) hem derdre, van v daghen, sdaechs 23 s.	Su. 5 p. 15 s.
- Item de(n) zelven van iij daghe(n) van de(n) voers. werke, hem andre(n) sdaechs 17 s.	Su. 3 p. 8 s.
- Item van stillestane onder bi Bouchouts tide(n) en(de) Jac(ob) tide(n) van den Cnocke van xij daghe(n) ij hoed ij viert. coerens, de ij hoed, elc hoed 43 s. Item de ij viert. 24 s.	Su. 5 1/2 pond

- Item van ij leden ter nlewer dore	18 s.
- Item van c naghele(n) ter dore ende de weeghe(n)	5 s.
- Item van j spanghe ligghende up den hanghel boeme	2 s.
- Item van ij groete(n) lede(n) an de voet trappe	16 s.
- Item onder van zolder huere(n) te Joes Stapels ende lakinghe(n) j hoed	32 s.
- Item Joese van Zwevenzele van pertriseerne j viert. iser	8 s.
j Su. 47 p. 4 s. 11 d.	

Dit zijn de coste gheleit bi Ph. voers. an de mole(n) te *Kness(elare)*

- In deerste Gill. den smet van ij hankers an de zilatte(n)	25 s.
- Item de(n) zelve(n) van ij windelinghen an de quade roede	6 s.
- Item van naghele(n) te(n) hankers ende te(n) windelinghe(n)	11 s.
- Item van houte	2 s.
- Item W. Mularde he(m) andre(n), va(n) drien daghe(n) van de(n) voers. werke van den mole(n) te ankerne, hant windaes an de roede, ende an de mole(n) te stoppene jegh(ens) de mussche(n), sdaechs 16 s.	Su. 48 s.
- Item Gillis den smet van xxxvi voete windelinghen	36 s.
- Item de(n) zelve(n) van ij cro(m)men spanghen daer de(n) steegher an hanght	8 s.
- Item den zelve(n) van vlieken (?) an de roede	6 s.
- Item van 2 verkeerden palmeiden	7 s.
- Item de(n) zelve(n) van c en(de) 1 naghelen ten windelinghe(n) en(de) de windelinghe te verbierne	7 s.
- Item de(n) zelve(n) van xxix naghelen te(n) nieuwe(n) banden	29 s.
- Item van 1 naghele(n) te(n) zelve(n) banden	8 s.
- Item van xxv naghele(n)	2 s.
- Item van c en(de) xxv naghele(n) te(n) hecke(n) en(de) ter loke	7 s.
- Item van ccc en(de) l naghelen	12 1/2 s.
- Item ghegheve(n) de(n) oude(n) pestel W. Mularts broed(er), o(m)me dat hi de mole(n) roede voerde van Ursele te Kness(elaere) en(de) daer toe hout haelde van Zegh(er) Van der Loesbeke en(de) voerde ter molen, en(de) van de(n) hen- gliene(n) te haelne ende te voerne ten ij stonde(n).	
- Item Zeghren Van der Loeserbeke van houte daer me(n) de mole(n) mede bant	6 p. 12 s.
- Item van vij trappen	14 s.
- Item van liij boelkine(n) trappe(n) af te zaghe(n)	13 s.
- Item van eere steenkiste	36 s.
- Item van j bande an de(n) mole(n)steen	12 s.
- Item van future(n) van de(n) bande te bringhene ter steen- kiste(n) en(de) de bande an den molen steen	4 s.
- Item W. Mularde he(m) derdre van v daghe(n), sdaechs 23 s.	
- Item de(n) zelve(n) he(m) andre(n) van j daghe, sdaeghs 17 s.	
- Item de(n) zelve(n) he(m) andre, van j daghe, sdaechs 23 s.	
- Item de(n) zelve(n) he(m) andre(n) van liij daghe(n), sdaechs 17 s.	
- Item de(n) zelve(n) he(m) andren, van j daghe, sdaechs 17 s.	
- Dit voers. werc ghewrocht van W. Mularde en(de) zine(n) ghezelle(n) onder an de molen bi(n)nen de bande et v(er)blin- dene, tvough hout onder te verzekerne en(de) an ander diveers werc an de mole(n). Su. hier af als van de(n) voers. dachuren	12 p.
- Item W. Van der Riethaghe van j pestele	13 p. 4 s.
- Item Zegheren Van der Riethaghe van de(n) lassche(n) an de roede gheleit	6 p. 12 s.
- Item W. Mularde he(m) andre(n) va(n) liij 1/2 daghe(n), onder van de(n) voers. pestele te werkene ende van de(n) lassche(n) an de roede te makene sdaech 17 s.	Su. 59 1/2 s.

- Item Jacob Den Hert en(de) zinen ghezelle van zaghenen tvoers. werck	32 s.
- Item Zeghere Zaghenoeede(n) van 1 sceeden	15 s.
- Item van j coerenstande	12 s.
- Item van stillestane bi Wouterkine Van de(r) Pitte van ix daghe(n) j hoed iij viert. ende j. nacht. thoed 44 s.	Su. 3 p. 19 s.
- Item van eere roede die verzeckt was onder het windelinghe met spanghe(n) ende naghelen	22 s.
- Item van j bosse	2 s.
- Item van j pann(n) te verstaeline	6 s.

ij Su. 64 p. 6 s. 9 d.

Dit zijn de coste gheleit bi Ph. voers. ande molen van *Ursele*

- Item deerste Philipse Van de(n) Venne van j hasse	14 p. 8 s
- Item Zegh(er)en den langhe van j laschkine an doude roede	48 s.
- Item Zegh(er)en Zaghenoeede van c ende xxv sceede(n)	39 s.
- Item Andriese Van Harents van speeken te naghele(n) an de(n) steegher, en(de) daer toe van berderen mids dat zij clove(n) en(de) brake(n) ghebezeght o(m)me de asse up te windene	15 s.
- Item van future(n) van berdere(n) va(n) Kness(elaere) te voerne tUrsele, ghebezeght an de mole(n)	2 s.
- Item Gheer. den coc van ij stockerkine(n) houts ter molen	3 s.
- Item Oliviere den wat(er)smet van ij eskine stocken	10 s.
- Item W. Mularde alleene van de(n) voers. werke, van v 1/2 daghe(n), sdaechs 10 s.	Su. 55 s.
- Item de(n) zelve(n) he(m) andre(n) van vi daghe(n) sdaechs xvi s.	Su. 4 p. 16 s.
- Item de(n) zelve(n) he(m) derdre van vij 1/2 daghen, sdaechs xxiij.	Su. 8 p. 12 1/2 s.
- Item Coelaert Van der Elst van j boghele an dassen	8 s.
- Item de(n) zelve(n) van j neuen stroppe en(de) va(n) ij boghele(n) te v(er)makene an doude roede	24 s.
- Item de(n) zelve(n) van c en(de) 1 naghele(n) an de hecke en(de) elder	8 s.
- Item de(n) zelve(n) van c en(de) 1 luucnaghele(n) an dassen	5 s.
- Item de(n) zelve(n) van plate(n) an dassen	10 s.
- Item van xvi naghelen an de roede	5 s. 4 d.
- Item den zelven onder va(n) windelinghen en(de) van naghele(n)	6 s.
- Item van eere bosse	2 s.
- Item van der bosse in te doene	2 s.
- Item van lvi pont loets o(m)me de(n) mole(n) steen in de waghe te doene, tpond 10 d.	Su. 46 s. 8 d.
- Item den loetghietere dloet up de(n) steen te ghietene	8 s.
- Item dloet van Brugghe te bringhene	3 s.
- Item van iij posten ghezelt an de(n) molenwal	12 s.
- Item van de(n) mole(n) walle te vermakenen	14 p. 8 s.
- Item van de(n) doerne(n) die an de(n) mole(n) wal ghezelt ware(n), te houwene en(de) te zettene ende daer toe de poste te zettene	20 s.
- Item Roeg(ler) de Valkenaer onder van de(n) doerne tUrsele te voerne en(de) van toerve van Ursele te bringhene ten Venne	12 s.
- Item van stille stane doe me(n) an de mole(n) wrochte van xv daghe(n) ij 1/2 hoed, j 1/2 nacht. thoed 40 s. 2 d.	Su. 5 p. 4 s. 3 d.
- Item onder van herde(n) ghebezeght ten walle ende daer toe van achtlene roede(n) herve(n) ghecocht blive(n) liggh(ende) ten walle toebehoerende ten p(ro)file van de walle	3 p.
- Item den ghene(n) die de zode(n) op de(n) wal droughen en(de) de(n) ghene(n) die de waghene haelde.	20 s.

ij Su. 68 p. 12 s. 9 d.

Su. van al de(n) coste(n) als van de(n) voers. ij moelne(n) 180 p. 4 s. 5 d.

Rolrekening nr. 241

Dit zijn de coste die Ph. Van den Bussche heeft huut ghegeven int vors.
jaer van den muelen van *Haeltere*

- In deerste van j nieuwen sloten an de muelen dore	12 s.
- Item W. Mulaert j dach ghewrocht an doude harnasch	10 s.
- Item an tselve harnasch xliij nieuwe ca(m)me	14 s.
- Item j nieuwe harnasch in ghedaen van W. Mulaerde besteedt al thout weerc te leverne ten harnassche en(de) va(n) zlinre dach huere tharnassch te ganghe te makene in tassche besteedt	9 p. 12 s.
- Item verlokten an deen side en(de) binne(n) ghewrocht Willeme Mulaert hem anderen ij daghe sdaechs 16 s.	Su. 32 s.
- Item Corn(e)l(is) Riquaert van dat hi de roeden verhecten ij daghe	16 s.
- Item Jan de smet ter Oestmuele(n) van den muele(n) ysere te langhene en(de) van den voetkine ende van den pannekine te vermakene	16 s.
- Item Jan de smet heeft ghemaect iij nieuwe ysere bande xxvi voete lanc die an nieuwe cleine wiel ghesleghe(n) ware(n) den voet ij s.	Su. 52 s.
- Item Jan de smet ghelevert ccc naghele daer de hecke mede vermaect waren thondert 3 s. 6 d.	Su. 10 s. 6 d.
- Item x grote naghele ghebeseght doe men tharnasch in slouch	4 s.
- Item Jan de smet heeft ghemaect ij nieuwe bande en(de) j ouden v(er)maect	6 s.
- Item Jan de smet van dat hi Michiel Davite huut en(de) in slouch ij waerf	6 s.
- Item van den groote(n) muele(n) ysere va(n) Haeltre dat in de middewaert ontwee brac dat coste te makene an meest(er) Jan Stasine te Brugghe	4 p. 18 s.
- Item van dat coste te voerne en(de) weder te bringhene	24 s.
- Item van Jacops costen van den Cnocke doe hi dmolen yser dede maken	8 s.
- Item stille stane van xliij nachte(n) binnen den jare tvoers. wercxen an de molen te makene ij 1/2 hoed ende 1/2 virt. thoed 32 s.	Su. 5 p. 16 s.
- Item Tricen van den Beerghen van huus hueren j. virt.	8 s.
- Item Joes Van Zwenen 1/2 hoed van p(ar)trijs coerne	16 s.
j Su. 32 p. 6 d.	

Dit es huut gheven van der muelen van *Knesselare*

- In deerste W. Mulaert j dach doe hi de roede lapte	10 s.
- Item van ij rauwen tienvoethouten daer hi de roede mede lapte	5 s.
- Item W. Mulaert j dach doe hi den yserbalke vermaecte	10 s.
- Item W. Mulaert doe hi de bosse vermaecte j dach	10 s.
- Item W. Mulaert doe hi de roede bant met eenen zeele 1/2 dach	5 s.
- Item van eenen zeele	2 s.
- Item W. Mulaert doe hi j nieuwen meerbel in dede hem and(ren) j dach	16 s.
- Item den meerbel coste te Brugghe	12 s.
- Item dat de meerbel coste te bringhene	3 s.
- Item iij nieuwe camme	4 s.
- Item W. Mulaert ghelapt an de roede hem an(dren) 1/2 dach	8 s.
- Item W. Mulaert ij nieuwe roeden in ghedaen en(de) j nieuwen steen up ghedaen ende eene nieuwe kiste ghemaect hem and(ren) xviij daghe, sdaechs 16 s. ende eenen dach allene 10 s.	Su. 14 p. 3 s.
- Item Jacop de(n) Hert van j stickelkine houten daer mede dat de roede ghelanc was	8 s.
- Item van j nlewer bosse	2 s.
- Item Gill(is) de smet van de(n) halse van den mole(n) ysere van Kness(elare) te vermakene	3 p.

- Item de zelve ghemaect iij windelinghe elc vij voete lanc, den voet 12 d.	Su.	21 s.
- Item c naghele in de windelinghe gheslegghen		4 s.
- Item iij groote naghele ende j langhen an de roede gheslegghen		4 s.
- Item j nieuwen yserine(n) bueghel over den meerbel		8 s.
- Item de(n) zelve(n) van groote(n) naghele(n) daer de roede mede ghespelct was		5 s.
- Item de(n) zelve(n) van iij spanghen met oghe(n) an tsanghelet (?)		12 s.
- Item de(n) zelve(n) xi windelinghe verviert, vermaect		11 s.
- Item c ^v naghele an de hecke ende ande kiste		15 s.
- Item ij groote naghele in den lasch van der roede ghesleghe(n)		2 s.
- Item de(n) zelve(n) dyserine spille ghelanct		12 s.
- Item de(n) zelve(n) vi naghele		3 s.
- Item xxv naghele		3 s.
- Item van iij nieuwe(n) ringhen an de nieuwe kiste		4 s.
- Item van naghelen an de kiste ghesleghe(n)		2 s.
- Item W. Mulaert v nieuwe platen in den hals va(n) dasse en(de) tyser v(er)paste j dach		10 s.
- Item Gill(is) de smet van iij molen platen weghende ix 1/2 pont weghen tpont 16 d.	Su.	12 s. 8 d.
- Item meester Jan Stase van den clauwe(n) van de(n) groote(n) ysere te makene		46 s.
- Item van futuren te voerne, weder te bringhene		18 s.
- Item W. Mulaerde van dat hi tspinnewiel an tgroote yser paste en(de) nieuwe note maecte en(de) daer toe van sceeden in de hecke te doene van 1 1/2 dagh, sdaechs 10 s.	Su.	15 s.
- Item bet. va(n) ij nieuwe(n) mole(n) roeden ende va(n) j nieuwe(n) mole(n) steene	58 p.	4 s.
- Item van den steene te voerne		48 s.
- Item vande(n) roede(n) te voerne ende te ladene	5 p.	2 s.
- Item van den steene te ladene		16 s.
- Item van costen die dit cochte(n) en(de) haelden		28 s.
- Item van zome(n)		22 s.
- Item van j windelinghe		8 s.
- Item van de(n) steene te ghereedene	4 p.	4 s.
- Item zo stont de vors. mole(n) stille bi de vors. werke ix weken lanc en(de) iij daghe, de weke draeght j hoed j 1/2 virtale ende j nacht. coerens Su. van den vors. ix weken ende iij daghe in corne 13 h. iij 1/2 nacht. ende de tweedeel nacht. Elc hoed 32 s. Su. van den vors. corne in ghelde	21 p.	4 s. 4 d.

IJ Su. 127 p. 12 d.

Dit es huut gheve(n) va(n) der mole(n) van *Urs(el)* tussche(n) de(n) xxsten daghe van Oestmaent int jaer va(n) lxxv ghedurende toten xxsten daghe van oestmaent int jaer van lxxvj

- In deerste dat Wouter Roese tspinnewiel verscutte en(de) van dat hi de gote maecte en(de) j nieuwe bosse in dede ij daghe, sdaechs 9 s.	Su.	18 s.
- Item Colaerde Van der Elst dat hi tvoetkin verstaelde		6 s.
- Item de zelve van den halse te silpene		4 s.
- Item de zelve van dat hi j spanghe maecte daer men de bosse mede sloot		3 s.
- Item van j bosse		2 s.
- Item van naghelen en(de) van spanghen an den steegher ghebezecht		11 s.
- Item van dat voetkin van der spille vermaect was ten ij stonden		12 s.
- Item van ij leden van j cramme ghebezecht an de yserbalke		12 s.
- Item van j bueghele an dwiel		4 s.
- Item van j spanghe an de roede		3 s.
- Item Jan den cupere die de stande verbodemde		4 s.
- Item van naghelen		4 s.
- Item Willeme Mulaerde doe hi j nieuwe yserbalke in dede ij		

daghe hem anderen, sdaechs 16 s.	Su.	32 s.
- Item Willem Mulaert doe tharnasch verlas j dach alleene		10 s.
- Item Willem Mulaerd an dwiel ghewrocht j dach alleene		10 s.
- Item liij nieuwe camme		4 s.
- Item W. Mulaerd hem andere(n) ghewrocht an tharnasch j dach		16 s.
- Item van liij nieuwe camme		4 s.
- Item W. Mulaert doe hi steenbedde verleyde van ij daghe(n) sdaechs 17 s.	Su.	34 s.
- Item zo stont de vors. mole(n) stille bi de vors. werke vij daghe, de weke draegt in corne j h. iij nacht. terdend(e) ende xviii deel nacht. Elc h. 32 s. Su. van de(n) vors. vij daghe(n) in corne j h. iij nacht. terdend(e) ende xviii deel nacht. Su. van den vors. corne in ghelde		39 s. 5 1/2 d.
IIJ Su. 11 p. 12 s. 5 1/2 d.		
(Berekend totaal van de 3 molens : 170 p. 13 s. 11 1/2 d.		

Rolrekening nr. 242

Dit zijn de coste die der Jac(ob) utegheleit heeft an de mole(n) van *Haelte(re)* binnen de(n) voorseiden jare.

- In deerste Jan(n)e de(n) smet van de(n) cleene(n) ysere te v(er)-makene dat in de middewaert ontwee was en(de) daer toe tvoetkin en(de) tpa(n)nnekin en(de) te v(er)staelne		28 s.
- Item de(n) zelve(n) van cc hecnaghele(n)		6 s.
- Item Gill. de(n) smet van Kness(elare) onder van c mite naghele(n) daer toe cc en(de) 1 hecnaghelen en(de) luuc naghele(n) ende vi naghele(n) van 12 d.	Su.	12 1/2 s.
- Item den h. Jacoppe van vi berdere(n) o(m)me der mede te lukene bachte(n) an dasse		8 s.
- Item meest(er) W. Mularde van iij daghe(n) he(m) andre(n) o(m)me de hecke te v(er)makene ende bachte(n) an dasse te verlukene en(de) daer toe va(n) andre(n) div(er)se(n) werken in de molen ghevroght, sdaechs 17 s.	Su.	51 s.
- Item Pietren Den Clerc onder van sceeden ter Wost(ine) te haelne ter mole(n) en(de) van naghele(n) te Kness(elare) te haelne		3 1/2 s.
- Item W. Gheer. van j stoc houts ter bossen		2 s.
- Item den ghenen diet haelde		12 d.
- Item Will. Mularde he(m) andre(n) van j daghe doe hi de bosse maecte, in dede en(de) diveers werc in de mole(n) wrochte		17 s.
- Item meester Janne Van Beverne te Brugghe onder van der spille te v(er)halsene ende te langhene iij vierend(eel) voets en(de) van de(n) rine te v(er)makene, van ij niewe(n) tacke(n) die te broken waren te v(er)makene an den rij(n), en(de) dit te v(er)staelne alsoet behoerde ende daertoe va(n) de(n) groete(n) ysere te verclawene en(de) te v(er)halsene daert bove(n) in de(n) yserbalke gaet, besteedt bi den rowart	12 p.	12 s.
- Item Pietre(n) van Adeghe(m) van de ysere te Brugghe te voerne en(de) wed(er) te bri(n)ghene		24 s.
- Item de(n) zelve(n) van zine(n) coste(n) en(de) der paerde(n) coste(n) mids dat hij j dach langhere letten moeste daer niet ghemaect wese(n) mochte up de(n) eerste(n) dach		12 s.
- Item bet. Daneel Condecokens zone te Brugghe van j mole(n) steene xvi palme(n) wijds die coste eerst coeps	67 p.	16 s.
- Item van vrechte(n) te Haeltre(n) te voerne	3 p.	12 s.
- Item van ladene		18 s.
- Item van coste(n) der o(m)me verteerd		36 s.
- Item van ghreedene	4 p.	16 s.
- Item Jacob en onder van j niewe(n) steenhoute en(de) van zaghe(n)		14 s.

1. 11. f. 11. 5. 2.
 2. 11. f. 11. 5. 2.
 3. 11. f. 11. 5. 2.

1. 11. f. 11. 5. 2.
 2. 11. f. 11. 5. 2.
 3. 11. f. 11. 5. 2.

1. 11. f. 11. 5. 2.
 2. 11. f. 11. 5. 2.
 3. 11. f. 11. 5. 2.

1. 11. f. 11. 5. 2.
 2. 11. f. 11. 5. 2.
 3. 11. f. 11. 5. 2.

- Item W. Gheer. van j stoc houts teere bosse(n) met j stoc houts gheleit bove(n) in de(n) balke daert groete ysere ingaet	3 s.
- Item Willeme van der Elsmoertre van ij berdere(n) ghebezeght voere(n) an tsteenbedde en(de) elder daers te doene was	4 s.
- Item W. Mularde van vij neuen ca(m)men	7 s.
- Item W. van der Elsmoertre en(de) Ja(n)ne zine(n) zone van iij daghe(n) dat zij j nieu steen bedde maecten, den steen up daden ende and(er) diveers werc wrochte(n) i(n) de mole(n) sdaechs 12 s.	Su. 48 s.
- Item Corn(elis) Riquarde en(de) Gheer. den Franc oec va(n) de(n) zelve(n) w(er)ke van j daghe	12 s.
- Item meest(er) W. Mularde van j daghe he(m) andre(n), van de(n) groete(n) wiele en(de) cleene te passene ende iij nieuwe ca(m)me in te doene	17 s.
- Item Gillis den smet van j steen picke	6 s.
- Item den zelve(n) van den cleene(n) mole(n) ysere te langhene meer dan j voet	11 s.
- Item den zelve(n) van lxxv mitenaghele(n) ende xxv luuc-naghelen	3 s. 9 d.
- Item van stille stane ij weke(n) en(de) j dach mids twee mesdaghen die laghe(n) bi(n)nen der tijd dat me(n) steen bedde maecte en(de) daer toe mids drie(n) daghe(n) dat me(n) de(n) nieuwe(n) molenstee(n)steen te ganghe niet bringhe(n) ne mochte bi faeute(n) van winde, de weke draeght 1 1/2 h. j viert. j. nacht tfiere(n)d(eel) nacht. Su. van de(n) voers. coerne van xv daghe(n), draeght iij h. iij viert. ij nacht. de tweed(en) nacht., thoed 35 1/2 s.	Su. 6 p. 17 s.
j Su. 112 p. 18 s. 9 d. par.	

Dies ute ghegheven van der molen van *Kness(elare)*

- In deerste W. Mularde van j daghe doe hi de roede bandt en(de) an de note en(de) an de hecke te v(er)lasene	10 s.
---	-------

Dies ute gheghevene(n) van der molen van *Ursele*

- In deerste meeste(r) Jan Stase van de(n) groete(n) ysere te rechte van der middewart up waert en(de) te langhene ende daer toe van de(n) halse van de(n) cleene(n) ysere te v(er) makene en(de) te v(er)staeline ende tvoetkin	6 p. 8 s.
- Item Loemse Van den Pitte van den voers. ysere te Brugghe te voerne en(de) weder te bringhene ende daertoe van j marber steene te bringhene mids dadt was in den groete(n) wurst en(de) me(n) niemene ne vant willen varende o(m)me tamelike(n) loon	36 s.
- Item van j marber steene ghecocht bi den moelnare	21 s.
- Item van smoelnaers coste(n) doe hi tvoers. yser te Brugghe dede make(n)	6 s.
- Item Andr(les) Van Har(ents) van j bossen	3 s.
- Item van groe(ten) naghele(n) ghebezeght ten hecken	3 s.
- Item W. Mularde onder van de(n) hecke(n) te v(er) makene thornasch te verlesene van j daghe hem andre(n)	17 s.
- Item de(n) zelve(n) he(m) andre(n) va(n) j daghe and(en) va(n) de(n) groete(n) ysere en(de) van den cleene(n) te scuttene	17 s.
- Item den zelven hem andre(n) van ij dagh(n) doe hi den marber steen in dede, de brugghe daert pannekin in staet, maecte hem andren, sdaechs 17 s.	Su. 34 s.
- Item Coelaerde van der Helst van cccc latysers, ccc luucysers en(de) xxv mite naghelen doe me(n) de hecke vermaecte en(de) doe men dassa weder up leide	Su. 18 s.
- Item de zelve(n) van j spanghen daer de brugghe mede ghebonde(n) was	3 s.

- Item Andriese Van Harents van houte daer men dasse wel up mede leide ende van j neuen leeste daer dasse jeghen draeit	8 s.
- Item van stille stane van v daghe(n) mids de(n) zondach liggh(ende) tussch(en) de(n) voers. ij werkende(n) daghe(n), de weke draeght 1 h. iij nacht. terdend(en) en(de) xviiij deel nacht. Su. van coerne va(n) v daghe(n) iij viert. 1 1/2 nacht. en(de) tfierend(eel) nacht., thoed 35 s. Su. i(n) ghelde	30 s. 2 d.
	Su. in ghelde 30 s. 2 d.
iij Su. 16 p. 2 s. 2 d.	
(Berekend totaal voor de 3 molens : 129 p. 10 s. 11 d.)	

Bijlage 2

Woordglossarium van Vlaamse molentermen te Aalter rond 1375.

1. **ASSE :**
as, molenas. Zware horizontale eikenhouten boom van 60 cm diameter. Doorheen de assekop steekt het gevlucht. Op de molenas zit ook het vangwiel, die de molenstenen aandrijft.
 2. **BANDEN :**
hier ronde ijzeren windbanden. Deze kunnen geslagen zijn rond de molenas of rond de maalstenen.
- Vaak ook vierkante ijzeren beugels rond de pestel en roede-einde geslagen, om deze stevig tegen elkaar aan te klemmen.
- Vaak ook steekbanden in het gebint of molenvoet.
Zie windeling.
 3. **BERDERE :**
bert, plank, paneel, bord, van planken gemaakt. Vooral de planken van de wegen of wanden van het molenkot.
 4. **BERT :**
Zie berdere.
 5. **BINNENBANDEN :**
Binnenste of okselbanden (de onderste van de steekbanden).
De andere zijn de buitenbanden of meesterbanden.
« onder an de molen binnen de bande(n) te verbindene ».
 6. **BOSSE :**
busse, Houten ronde koker in het midden van de ligger of onderste molensteen. In de bosse draait de peire, spil of klein molenijzer. De bosse verhindert het doorglijden van het graan onder de molenstenen.
 7. **BRUGGHE :**
pasbrug. Horizontale eiken balk, beweegbaar scharnierend rond één punt, onder de liggende steen. Hierop steunt de spil of klein molenijzer, bij middel van de pan of sporre. Door het omhoog of omlaag gaan van de pasbrug kan de afstand tussen de stenen geregeld worden.
 8. **BOGHELE :**
zie bueghel.
 9. **BUEGHEL :**
(ijzeren) beugel, ijzeren band.
Soms synoniem van windband of windeling.
Dienstig om pestel en roede-einde tegen elkaar aan te klemmen.
Ook ter staartophanging enz.
- C zie onder K.**
10. **DOERNE :**
doorn, haagdoorn, meldoorn of haagbeuk.
Geplant rond de molenberg om dieren en spelende kinderen op afstand te houden.
 11. **DORE :**
deur. In de voorweeg aan de staartzijde. Geeft toegang tot de maalzolder.

12. ESKINE :
essen, essenhout.
13. GOTE :
meelgoot, houten vierkante koker, waardoor het meel van tussen de maalstenen naar beneden glijdt om in de zakken te worden opgevangen.
14. GROETE NAGHELE :
zeer grote nagels, zware scheersbouten met een spie gesloten.
15. GROETE WIEL :
vangwiel, groot wiel, kamwiel. Rond de molenas. De kammen van het vangwiel drijven het rondsel aan dat met het klauwijzer de lopende steen doet draaien.
16. GROET YSER :
staakijzer, klauwijzer, groot ijzer, vorkijzer. Het rondsel zit hierop bovenaan. De klauw onderaan doet de looper draaien bij middel van de rijs.
17. HALSENE :
hals van het klauwijzer of hals van de peire of spil.
18. HANGHELBOEME :
hangelbomen, papen, nonnen. Twee evenwijdige rechtstaande stijlen of balken, waarmede de sleepterd of sleepzool van de buitentrap aan de staart ophangt. De term komt niet voor bij Ronse.
19. HANKER :
anker, ankerhout «van naghelen ten hankers ende ten windelinghen»
20. HARNAS :
uitrusting, inrichting, opstelling, gestel, tuig, aandrijfwielen. Hier aandrijfwerk van de maalstenen. Een koppel kamwielen die in elkaar werken, vooral het vangwiel en rondsel (Fr. Harnais d'engrenage).
21. HASSE :
zie as.
22. HECKE(N) :
hekwerk van de roeden. Geheel van de scheden en zomen. Latwerk. Niet bij Verwijs en Verdam als molenterm.
23. HECNAGHELS :
heknagels, nagels aan het hekwerk van de roeden. Niet bij Verwijs en Verdam.
24. CAMMEN :
kammen. Houten tanden die in de kamwielen zitten (bij kroon- en sterrewielen).
25. CLAUWE :
klauw, vork.
Onderdeel van het klauwijzer dat in de rijs grijpt.
26. CLEEN (MOLEN) YZERE :
spil, peire, onderijzer.
27. CLEEN WIEL :
zie cleyn wiel.
28. CLEYN WIEL :
schijffloop, rondsel, spillegeloop, spilrad.
Het groot wiel (vangwiel) drijft het klein wiel (rondsel) aan, dat bij middel van het klauwijzer de lopende molensteen doet draaien.
29. COERENSTANDE :
tremel, graanbak, kaar. In deze bak giet men het graan, dat van daar op de schoen glijdt, en aldus tussen de maalstenen terecht komt.
30. CRAM :
kram, U-vormige zware nagel.
31. LASCH :
las, verlengstuk van de pestel, roede-einde. Niet bij Ronse.
32. LATIJSERS :
waarschijnlijk synoniem van heknagels. Zie aldaar.
33. LEDE :
Vermoedelijk leuning aan de buitentrap, trapleuning. Niet bij Ronse.

34. **LEESTE :**
Hier vermoedelijk keerstijl. Kleine vertikale balk op de windpeluw, naast de hals van de molenas.
35. **LENE :**
hier ijzeren scharnier aan de deur van de molen. Ook soms trapleuning van de buitentrap.
36. **LOKE :**
afsluiting, omheining.
37. **LOEPSTAKEN :**
loopstaken, loopschoren. (³⁹).
Twee korte schuin aflopende steunbalken, onderaan bevestigd aan de molenstaart. Ze steunen op de grond om de molen in de wind te houden.
Ronse vermeldt alleen loopschoren, en geen loopstaken.
38. **LUUCNAGHELE :**
sluitnagels. Vermoedelijk nagels met brede platte kop. Aangewend om de planken aan het molenkot te slaan en om ijzeren banden vast te slaan bvb. rond de molenas.
39. **MARBERSTEENE :**
baansteen en (o) pinsteen. Hierop draaien de hals en de pin van de molenas.
40. **MITENAGHELE :**
kleine nagels met de waarde van 1 mite. Vgl. « mitebroot ».
Niet bij Verwijs en Verdam.
41. **MOLENWAL :**
molenberg, molendam, molenmote. Molenwal is een Westvlaamse middelnederlandse molenterm. De hoogte waarop de molen gebouwd is.
42. **MUELEN DORE :**
molendeur. Zie deur.
43. **NOTE :**
Neute.
Blokje hard hout, uitneembaar uit de ijzerbalk, waardoor het klauwijzer met rondsels buiten werking kan gezet worden.
Niet bij Verwijs en Verdam in deze molentechnische betekenis.
44. **PANNE(KIN)(E) :**
panne, ijzeren spoorpot waarin de pin van het kleine molenijzer draait.
45. **PESTEL(S) :**
borsten, twee zware balken die kruisgewijs door de kop van de molenas steken, en waaraan de roede-einden of lussen bevestigd zijn.
46. **PLATEN :**
- hier schenen, ijzeren lemmers, longitudinaal op de hals van de molenas genageld om te snelle sleet tegen te gaan.
- vaak ook de kruisplaten van het gebinte of de molenvoet.
Ronse vermeldt enkel schenen.
47. **PLATEN AN DASSE :**
zie platen.
48. **POSTEN :**
hier kruipalen, trekkoppen (⁴⁰).
Niet als molenterm bij Verwijs en Verdam.
Als molenterm in geen enkel idiooticon vermeld.
49. **POSTKINE :**
post, deurstijl van de molendeur. Diminutief van post. Ook trapstijl aan de buitentrap.
50. **RIGHELEN :**
hier latten, dwarslatten. Soms grendel. Niet bij Ronse als molenterm.
51. **RYNE :**
rijn, soort ijzeren kruis met een centrale opening. De rijn zit onderaan in de looper bevestigd en rust op de hals van het kleine ijzer of spil.

52. **ROEDE(N) :**
geheel van pestel en beide roede-einden. Men heeft een buiten- en binnenroede. Beide vormen het kruis of gevluucht.
53. **SCEDEN :**
scheden, dwarslatten van het hekwerk, waarop de zomen genageld zijn. De scheden zitten loodrecht door de roeden, op gelijke afstanden.
54. **SLOTE :**
hier slot van de molendeur.
55. **SPANG(H)E :**
meestal ijzeren beugel. Soms metalen spanring of metalen beslag rond de bosse. Soms ook sluitring of sluithaak voor een grendel.
56. **SPEEKEN :**
hier vermoedelijk (smalle) treden van een molentrap.
Niet als molenterm bij Verwijs en Verdam, en ook niet bij Ronse.
57. **SPILLE :**
spil, klein ijzer, onderijzer, peire, zie cleen ijzer.
58. **SPINNEWIEL :**
schijfloop, rondsel, klein wiel, spilrad, steenschijf.
Zie cleen wiel. Vermoedelijk een verschrijving voor spillewiel.
59. **STANDE :**
graanstande (graanbak) of meelstande (meelbak) onderaan de meelgoot op de maalzolder.
60. **STEECSTERT :**
steekstaart van een (kleine) middeleeuwse windmolen (³⁹).
Staart zonder kruiwiel om de molen in de wind te steken of te kruien met mankracht en dit rechtstreeks door duwkracht.
Niet bij Verwijs en Verdam.
61. **STEEGHER :**
trap, ladder, steiger. Buiten- of binnentrap van een molen.
Niet meer bij Ronse vermeld. Steegherboom : trapbalk.
62. **STEENBEDDE :**
steenbed.
Stevige balkenroostering in de zoldering van de maalzolder.
Hierop liggen de molenstenen.
63. **STEENHOUT :**
ringhout, rinkelhout, steenring.
Houten cirkelvormige balk rond de liggende steen. Op het ringhout staat de eigenlijke steenkist. Zie aldaar.
Niet bij Verwijs en Verdam, noch bij Ronse.
64. **STEENKISTE :**
steenkist, houten kist rond de liggende en lopende maalsteen. Soms steenkuip genoemd.
65. **STEENPIEKE :**
scherphamer, bilhamer.
Niet bij Verwijs en Verdam, noch bij Ronse.
66. **STICHELKIN :**
hoopje (hout) ? « 1 stichelkine teenen steecsterte ».
Niet bij Verwijs en Verdam. Diminutief van stichel.
67. **STOC :**
stam, tak, staak. Diminutief : stockelkine, stockerkine.
Hier voorraad, partij hout, hoop.
68. **STOCKEN :**
stokken, balkjes.
69. **STROP(PEN) :**
strop, lus : ijzeren ring of beugel.
- vaak ijzeren banden rond de molenas. Asbanden.
- ook de kruisarmen van de kamwielen die rond een as sluiten.
- soms ijzeren banden of beugels rond pestel en roede-einde of las.

70. TACKEN :
hier takken van de rijn.
Niet bij Ronse.
71. TRAPPEN :
treden van een trap, bvb. van de buitentrap. De trap zelf noemt steegher.
72. VLIEKEN :
vleec, vlerk, pijl, veren of slagpennen van een vogel. Hier misschien ongewone benaming voor scheden (?). « van vlieken an de roede ».
73. VOEGHOUTE(N) :
daklijst(en).
De twee horizontale balken boven de hoekstijlen van de zijwegen van het molenkot.
Ze dragen de windpulm, de pinnebalk, de ijzerbalk en de kap van de molen.
74. VOETKIN :
hier onderste punt van de spil, die steunt en ronddraait op de spoorpot of pannekin.
75. VOETTRAPPE :
hier : buitentrap. Zie steegher.
76. WEEGH :
weeg, wand of zijde van het molenkot.
Men onderscheidt 4 wegen : windweeg (achterweeg), voorweeg (aan de staartzijde), achteraanweeg of zijweeg aan de kant van de vangbalk, en tenslotte vooraanweeg of zijweeg aan de kant van het luiwerk (en) of steenrecht.
77. WIEL :
hier groot wiel of vangwiel.
78. WINDAES :
windas, hier luias, om de zakken op te trekken. Vaak ook (doch) later kruias, of houten rol met hand speken aan de staart om de molen in de wind te zetten of te kruien.
79. WINDELING :
hier ijzeren band, ijzeren windband (rond een roede, rond de molenas, of rond de molenstenen).
Niet in molentechnische betekenis bij Verwijs en Verdam.
80. YSERBALCKE :
ijzerbalk.
Dwarsbalk tussen de daklijsten waarin de boventop van het klauw-ijzer draait, tussen of tegen de noten of neuten die er in geklampt zijn.
81. YSEREN SPILLE :
zie spil, klein ijzer, onderijzer of peire.
82. ZEEL :
reep, koord.
Men onderscheidt : zakreep, steenreep, lui reep, binnen- en buiten reep, vangereep enz.
83. ZILATTEN :
zijlatten.
Onduidelijke term. Planken van de zijwegen van het molenkot ?
Scheden ?
Niet bij Verwijs en Verdam en ook niet bij Ronse.
84. ZOMEN :
zomen.
De lange latten die op de scheden genageld worden, evenwijdig met de roedebalk.
Men onderscheidt : een voorzoom, een binnenzoom en een buitenzoom.

Bijlage 3

Middel nederlandse molentermen in wording.

Bepaalde molentermen hadden in de 14e eeuw blijkbaar nog geen vaststaande benaming.

Bepaalde meervoudige omschrijvingen worden hier als « molentermen in wording » samengevoegd, in een willekeurige volgorde zoals ze in de 3 rekenrollen voorkomen.

1. « houte daer men de molen mede bant » : de steekbanden van de molenvoet.
2. « de brugghe daert pannekin in staet » : pasbrug.
3. « 1 boghele an dassen » : ijzeren asband, windband rond de molenas.
4. « 1 spanghe daer de brugghe mede ghebonden was » : hangbeugel van de pasbrug.
5. « van haute daer men dassen wel up mede leide » : windpalm.
6. « 1 neuen leeste daer dassen jegen draeit » : weerstijl of keerstijl.
7. « den balke daert groete ysere in gaet » : ijzerbalk.
8. « naghele ten hecke » « naghele an de hecke » : heknagels.
9. « ysere bueghel over den meerbel » : springbeugel of kenewe.
10. « platen in den hals van dassen » : schenen.
11. « van den clauwe van den groeten ysere » : vork van het klauwijzer.

Bijlage 4

Handelingen bij molenherstellingen.

Hieronder worden een reeks handelingen of middelnederlandse werkwoorden in molentechnische betekenis samengevoegd. De meeste werkwoorden worden steeds met hetzelfde onderdeel vernoemd.

1. lukene : « berderen omm der mede te lukene » : dicht maken.
2. Scuten : « den groeten ysere ende van den cleenen (ysere) te scuttene » : opsluiten.
3. langhen : « van den meulen ysere te langhene » : verlengen.
4. vermakene : « van den hecke te vermakene » : het hekwerk herstellen.
« van den groeten ysere te vermakene ». « van den cleene ysere te vermakene » herstellen.
5. makene : « van den steegher te makene » : vervaardigen, maken.
6. te ganghe maken : « tharnasch te ganghe te maken » : werkklaar maken.
7. verbinden : « onder an de molen binnen de bande te verbindene » : verbinden.
8. slipen : « van den hals te slipene » : slijpen, scherpen.
9. verzekeren : « tvoughhout onder te verzekerne » : vastmaken.
10. verscutten : « spillewiel verscutten » : het aandrijfwerk van de molensteen herstellen.
11. verlesen : « tharnasch te verlesene » : het aandrijfwerk van de molensteen nazien en herstellen.
12. verhekken : « dat hi de roeden verhecte » : van hekwerk voorzien.
13. verleyden : « doe hi tsteenbedde verleyde » : aanleggen, herplaatsen, herleggen.
14. verpassene : « van den harnassche te verpassene » : aanpassen, inrichten.
15. spelcken : « van groote naghelen daer de roede mede ghespelct was » : genageld (?).
16. passene : « van den groeten wiele ende cleene wiele te passene » : aanpassen, inrichten.
17. In de waghe doene : « omme den molensteen in de waghe te doene » : in evenwicht brengen.
18. verbodemen : « die de stande verbodemde » : een nieuwe bodem aanbrengen.
19. verhasen : « van der spille te verhasene » : een nieuwe hals aanbrengen.
20. verstaelen : « van 1 panne te verstaene » : « dat hi tvoetkin verstaelde » : hersmeden, met staal beslaan.
21. verhanghene : « den steec stert te verhangene » : ophangen.
22. ghereeden : « van de steene te ghereedene » : klaarmaken, in gereedheid brengen.

23. banden : « doe hi de roede bandt » : van een beugel of band voorzien.
24. in doene : « 1 nieuwer bosse in te doene » « doe hi 1 nieuw yserbalke in dede » : plaatsen.
25. verclauwen : « van den groeten ysere te verclauwene » : van een vork of klauw voorzien.

Bijlage 5

Franse molentermen.

1. hengiene : Fr. engin. Enghiene, gescheer, katrol met kabel, om een molen roede in te trekken.
2. future : Fr. voiture. Vierwielige boerenkar, boerenwagen.

Bijlage 6

Toponiemen in de herstelrekeningen.

1. « bi Bouchoutten an de molen » : te Aalter, onbekend. Even ten zuiden van Oostmolen, naar Aalterdorp toe.
2. « ten Venne » : te Ursel onbekend. Te Aalter wordt reeds een Pieter van de Venne vermeld in 1289. Ter Venne is een zeer oude plaatsnaam op 1 km ten noorden van de dorpsplaats.
3. « ten Oestmuelen » : te Aalter. Oostmolen, plaats waar de 12e eeuwse watermolen op de Durme stond 2 km ten N-O van het dorpscentrum van Aalter.
4. « ter Wostine » : goed ter Woestijne te Aalter, ten noorden van de Durme op 2 km Noord-West van het dorpscentrum.

Bijlage 7

Metrologische gegevens.

1. Lengtematen.

Aalter volgde hier de maten van Gent.

- Duim : 2,75 cm 1/10 van de voet in de kasselrij Oudburg te Gent. 1/11 van de voet in het Brugse Vrije. Voor onze berekeningen te Aalter nemen wij de Gentse maten, d.i. 2,75 cm.
- Palm : 11 cm. 1 palm = 4 duimen. Volgens de Gentse maat dus 11 cm.
- Vcet : 0,2753 meter in de kasselrij Oudburg en 0,2744 in het Brugse Vrije. Voor onze berekeningen nemen wij 0,2750 meter.
1 voet = 10 duimen in de Kasselrij van de Oudburg van Gent.
1 voet = 11 duimen in het Brugse Vrije.
- El : voor nieuwe stoffen zoals canevas voor zeldboek : 0,765 meter, in de kasselrij Oudburg. 0,70 meter in het Brugse Vrije. Voor onze studie namen we 0,75 meter.

2. Oppervlakte maten.

1 vierkante roede = 14,8 m² Gentse maat.

3. Inhoudsmaten voor granen.

- Mud : = 463 liter = 444 kg rogge (Gentse Maat).
- Mud : = 8 hoed = 32 viertel = 64 nachtelinck = 1.376 liter = 950 kg Brugse Maat).

- Hoed : = 4 viertel = 172 liter koren in het Brugse Vrije. Voor rogge komt dit overeen met 118 kg rogge (d.i. een zeer zware zak).
Het hectoliter gewicht van rogge bedraagt gemiddeld 69 kg.
- Viertel : of vierendeel = 43 liter = 29,5 kg. = 2 nachtelinck.
- (N)achtelinc : = 21,5 liter = 14,7 kg.

Een achtelinc was ook te Tiel en Deinze bekend.

4. Gewichten.

- Pond : 0,4639 kg. in het Brugse Vrije en 0,4338 kg in de Kasselrij Oudburg.

5. Geldwaarden.

- 1 pond = 20 schellingen.
- 1 schelling = 12 denieren.
- 1 pond = 240 denieren.
- 1 denier = 24 miten.

Ponden en schellingen zijn enkel rekeneenheden.

Een denier is de gangbare klinkende munt.

De herstelrekeningen van Aalter zijn in pond parisis uitgedrukt.

1 pond groten Vlaams = 12 pond parisis.

1 s. Vlaams = 12 s. parisis.

6. Hectolitergewichten.

- 1 hl. rogge = 68 — 70 kg.
- 1 hl. tarwe = 74 — 76 kg.
- 1 hl. haver = 50 — 51 kg.

7. Productie.

100 kg rogge geven gemiddeld 75 kg zuivere bloem.

100 kg bloem geven gemiddeld 130 broden van 1 kg.

100 kg rogge geven dus gemiddeld ongeveer 100 broden van 1 kg.

8. Densiteiten.

Eik : 0,9 tot 1,2.

Molenstenen : 2,5.

Aarde : 1,4 tot 2,0.

9. Laadvermogen van boerenwagens en karren.

- Laadvermogen driewielkar in de 19e eeuw : 1.000 kg. In de late middeleeuwen vermoedelijk 750 kg (estimatie).

- Laadvermogen van kleine platte boerenwagens op 4 wielen in de 19e eeuw : 2.500 kg. In de late middeleeuwen vermoedelijk 2.000 kg.

10. Kwaliteit van granen.

Het hectoliter gewicht van rogge hangt af van de kwaliteit.

Het graan moet reukloos zijn en goed gerijpt, met een vochtigheidsgehalte van min dan 16%. Onzuiverheden max. 1%. Gekiemde graankorrels max. 2,5%. Gebroken, kleine of vreemde graankorrels max. 4%.

Het hectoliter gewicht vertoont dus een variatiebreedte van ongeveer $\pm 3\%$.

Over de kwaliteit van de rogge in de middeleeuwen bestaan geen gegevens.

11. Koren.

In de rekeningen is steeds sprake van coeren (d.w.z. koren). Bijna zeker wordt steeds rogge bedoeld.

12. Foutrekening.

Voor maatgegevens nemen we een gemiddelde fout van $\pm 1\%$ aan.

Lengte- en gewichtsmeting in de middeleeuwen geschiedde zeker veel minder nauwkeurig dan in de 19e eeuw.

Fouten van $\pm 5\%$ lijken ons derhalve zeer waarschijnlijk.

Bij berekeningen over de afmetingen van windmolenonderdelen in de middeleeuwen, is een foutrekening van 1 cm reeds ruim voldoende.

Figuren

- Fig. 1 : Lokalisatie van de 3 grafelijke windmolens in het Land van de Woestijne in de 14e eeuw.
- Fig. 2 : Lokalisatie van de 3 grafelijke windmolens ten opzichte van de 3 dorpscentra en de banmijl van 5,5 km straal.
- Fig. 3 : Aanduiding van de banmijl en mijlstaak in 1651.
- Fig. 4 : Tekening van een Vlaamse staakmolen in de 14e eeuw. Werkhypothese, met benaderende afmetingen.
- Fig. 5 : Urseldorp met de dorpsmolen in 1724.
- Fig. 6 : Berekende maten in cm van de houten assekop en pestelbalken van de windmolen te Aalter in 1375.
- Fig. 7 : Fragment uit de rolrekening nr. 242 ARA Brussel.

Bibliografie en nota's

AM = Appeltjes van het Meetjesland.

- (1) RONSE ALFRED, *De Windmolens*, Brugge, 1934, 178 p.
- (2) DEVYT C., *West-Vlaamse molens*.
- (3) SIPMAN ANTON, *Molenbouw*, Zutphen, 1975, 551 p.
- (4) WIESSNER J.G., *De windmolen en zijn onderdelen*, Gelderland, 1973, 111 p.
- (5) STROOP JAN, *Molenaarstermen en Molengeschiedenis*, Amsterdam, 1977, 278 p.
- (6) BAUTERS PAUL, *Vlaamse Molens*, 1978, 131 p.
- (7) ABELSKAMP D.J., *Zingende Stenen : werken met de korenmolen*, Warnsveld, 1979, 148 p.
- (8) VAN BUSSEL P.W.E.A., *Korenmolens : van ambacht tot industrie*, Bura boeken, Eindhoven, 1981, 457 p.
- (9) STOCKMAN L., *De grafelijke molens te Eeklo, Kaprijke en Waarschoot (1357-1456)*, AM, nr. 18, 1967, p. 219-233.
- (10) PIETERS J., *De armenmolen van Berlare (anno 1371)*, Hand. Oudh. Kring van Dendermonde, 3e reeks, deel XIV, p. 106-128.
- (11) BOVLIN M., *Inkomsten van het Land van Dendermonde*, Hand. Oudh. Kring Dendermonde, 4e reeks, nr. 4, 1978-1979, p. 37-40.
- (12) LIEVOIS D., *Herstellingen van de windmolen op Greffeninge te Dendermonde in 1385*, Hand. Oudh. Kring Dendermonde, 3e reeks, deel XIII, p. 320-323.
- (13) LIEVOIS D., *Stad en Land van Dendermonde tijdens de opstand van Gent tegen Filips de Goede (1451-54) (werken aan de molens te Dendermonde)*, Hand. Oudh. Kring Dendermonde, 3e reeks, deel XV, p. 341-351.
- (14) GOEMINNE LUC, *Struktuur, kostprijs en terminologie van de staakmolen in de heerlijkheid Beveren in het begin van de 15e eeuw*, Het Land van Beveren, 23, 1980, p. 5-31.
- (15) GOEMINNE LUC, *Herstellingen aan de Grafelijke windmolen te Rupelmonde in de 14e eeuw*, Het Land van Beveren, 24, 1981, p. 2.
- (16) GOEMINNE LUC, *Heropbouw van de Grafelijke windmolen ten Rode, te Petegem-aan-de-Leie*, in Jaarboek Kunst- en Oudh. Kring van Deinze, 1983. In voorbereiding.
- (17) VERHOUSTRAETE A., *De rondreis van Walter de Marvis, bisschop van Doornik in 1242*, AM, nr. 12, 1961, p. 228-236.
- (18) VERHOUSTRAETE A., *Molens binnen het maalgied van het Land van de Woestijne*, AM, nr. 2, 1950, p. 32-42.
- (19) VERHOUSTRAETE A., *Leenroertij overzicht van Aalter*, AM, nr. 15, 1964, p. 169-260.

- (20) VERHOUSTRAETE A., *Leenroerig overzicht van Aalter II*, AM, nr. 17, 1966, p. 69-99.
- (21) STOCKMAN L., *Historische geografische ontwikkeling van de villa Halefra tot de parochie Aalter*, AM, nr. 19, 1968, p. 7-47.
- (22) STOCKMAN L., *De Brieven van Aalter*, AM, nr. 20, 1969, p. 96-156.
- (23) STOCKMAN L., *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, Passim.
- (24) STOCKMAN L., *Het domein van de Heer van de Woestijne in de 14e eeuw*, AM, nr. 30, 1979, pp. 146-156.
- (25) RYSERHOVE A., *Molens van Knesselare*. AM, nr. 2, 1950, p. 49-59.
- (26) RYSERHOVE A., *Feodaal Knesselare*. AM, nr. 15, 1964, p. 261-351.
- (27) MOELAERT R., *Wessegem en zijn heren*. AM, nr. 24, 1973, p. 208-238.
- (28) MOELAERT R., *Uit de domeinrekeningen van Ursel, Wessegem en het Knesselaarse*. AM, nr. 29, 1978, pp. 6-56.
- (29) DE POTTER FR. en BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, 1e reeks, VI, 1864-1870, p. 21-23.
- (30) RYSERHOVE A. en VANDEVEIRE J., *Oud-Ursel*, AM, nr. 24, 1973, p. 244-305.
- (31) MOELAERT R., *De grafelijke baljuw-ontvangsten van Ursel en Wessegem tussen 1431 en 1626*, AM, nr. 25, 1974, p. 208-233.
- (32) MOELAERT R., *Parlementen en Vorstelijk verblijf te Ursel (1358-1532)*, AM, nr. 27, 1976, 46-57.
- (33) MOELAERT R., *Uit oude oorkonden over tienden te Ursel*. Jaarboek van de Heemkundige Kring Bos en Beverveld, nr. 12, 1979, pp. 129-133.
- (34) VERHULST A. en GYSSELING M., *Le Compte Général de 1187*, Comm. Roy. Hist., 1962, p. 143. Bruxelles.
- (35) STOCKMAN L., *De Ligging van de « molino ex Haltra » van 1187*, Ons Meetjesland, 1968, 1, p. 2-3.
- (36) STOCKMAN L., *Het mout- en gerstrentboek van Aalter*. Biekerf, 69, 1968, p. 23-28.
- (37) R.A.G. Fonds Gaillard nr. 72 bis. *Rotrekening*. Gedeeltelijke uitgave bij Stockman L. : *De Brieven van Aalter*. AM, nr. 20, 1969.
- (38) VANDERMAESEN M., RYCKAERT M. en COORNAERT M., *De Witte Kaproenen. De Gentse opstand (1379-1385) en de Geschiedenis van de Brugse Leie*, Cultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen, Bijdragen, Nieuwe Reeks, nr. 10, Gent, 1979, p. 35-39.
- (39) STOCKMAN L., *Jaargetijden en fundaties in de kerk van Aalter vóór 1600*. Biekerf, 74, 9-10, 1973, p. 273.
- (40) PLATE J., *Droit d'eau et de vent en Flandre et en Cambrésis*. Caen, 1911.
- (41) GOEMINNE Luc, *De banmijt rond de grafelijke windmolens te Harelbeke in de 14e eeuw*, De Leiegouw, in voorbereiding, 1982.
- (42) NEELEMANS E., *Geschiedenis der stad Eecloo*, 1859, p. 136. « et abhinc Nordward usque Zuythende de Molengracht, et abhinc secundum quae se extendit Molengracht per Balgerhoucke usque ad Noordmoer ubi similiter in termino crux posita est... ». Deze molengracht heeft hier de betekenis van dijk, waarop een windmolen stond.
- (43) VLEESCHOUWERS C., *Een balans van de abdij Nieuwenbos bij Gent (1279-1288)*. Hand. Kon. Comm. Geschied. 1, 1970, p. 40.
- (44) Over de diameter van de molenstenen in de middeleeuwen is nog verder archiefwerk nodig.
De molen te St. Denijs bij Kortrijk had in 1455 een koppel stenen van 16 palmen (176 cm) diameter. De ligger was 6 duimen (16,5 cm) dik. De loper 11 duimen (30 cm).
De molen te Moen in 1455, had een steenkoppel van 16 palmen (176 cm) diameter. De ligger 12 duimen (33 cm) dik en de loper 11 duimen (30 cm) dik.
- (45) MERTENS J., *Enkele aspecten van de Heerlijke financiën op het einde van de 14e eeuw, Pittem (1386-1390)*, De Leiegouw, X, 1, 1968, p. 30.
In 1389 wordt 1 bunder (1,5 ha) bouwland te Pittem verhuurd tegen ongeveer 3 pond par.

Het weiland was verpacht aan gemiddeld 6 pond par. het bunder. De molenpacht bracht aldaar zoveel op als 21 ha. weiland.
Ook de molen te Wervik gaf een bruto opbrengst van 21% in 1465. Roelandts J., op cit.

- (46) Van 1650 tot 1780 bleef de roggeproduktie per ha. vrij constant rond de 1600 kg/ha. De tarwe opbrengst in Vlaanderen in 1846 bedroeg gemiddeld 2000 kg/ha.
De huidige ideale hoeveelheid zaaizaad is nog steeds 140 kg/ha. De gemiddelde tarwe-opbrengst in Vlaanderen is heden 6.000 kg per ha !
Dit komt overeen met een verhouding zaaizaad : opbrengst van 1 : 43 !
- (47) In de middeleeuwen was het broodverbruik per dag en per hoofd ongeveer 0,5 kg, overeenkomend met 1,5 liter (0,9 kg) rogge.
Uit 0,9 kg rogge verkrijgt men ongeveer één brood van 1,1 kg. Immers, uit 100 kg bloem verkrijgt men gewoonlijk 130 broden van 1 kg.
Rogge bleef tot 1600 praktisch het enige wintergraan voor de broodbereiding.
- (48) Algemeen Rijksarchief Brussel. Rolrekeningen 239, 241 en 242. Land van de Woestijne. In de gedrukte inventaris van Nelis H., *Inventaire des chartes et comptes en rouleaux, Flandre et Brabant*, p. 226, staan deze rekeningen verkeerdelijk onder Woesten in West-Vlaanderen vermeld !
- (49) BERNAERS P., *Molenhistoriek I, De Molen van Haasdonk verpacht. (Prijs-schatting van 1489)*, Het Land van Beveren, 8, 1965, p. 3-6.
- (50) FOTTIE G., *Over Oude Molens (met Molenschatting van Moen uit 1455 en een molenschatting van St. Denijs) uit 1455*, De Leiegouw, IX, 1, 1967, p. 143 en 144.
- (51) ROELANDTS J., *Een molenschatting uit Wervik in 1465*, De Leiegouw, X, 1, 1968, p. 121-123.
- (52) GYSSELING M., *Corpus van Middelnederlandse teksten I*, Ambtelijke Bescheiden, 9 delen, 1978.
- (53) SOSSON J.P., *Les Travaux publics de la ville de Bruges, XIVe-XVe siècles*, 1977, p. 121 en 294.
- (54) MARECHAL GRIET, *De Zwarte dood te Brugge (1349-1351)*, Biekorf, 80, 11-12, 1980, p. 381.
- (55) HOLEMANS H., *Wind- en Watermolens in Oost-Vlaanderen*, Ons Molenheem, Nieuwkerken-Waas, 2 delen, 1978, 80 p.
- (56) *Kultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen*, 1962, 2e Band, Gent, 1963. Inventaris van de molens van de Arrondisseminten Oudenaarde en St. Niklaas.
- (57) VAN THILLO J., *De nijverheid van onze wind- en watermolens kort na 1830*, Ons Molenheem, Nieuwkerken-Waas, 1976.
- (58) VERLINDEN C. en COLL., *Prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant*, 5 delen, Brugge, 1973.
- (59) GOEMINNE Luc. *De Vlaamse molentermen, steekkaart, loopstaken en posten in de 14e eeuw*, Biekorf, 81, 1, 1981, p. 68-69.
- (60) GOEMINNE Luc. *Struktuur, kostprijs en terminologie van de Grafelijke windmolens te Hulst in de 14e eeuw*, Zulte, 1981 : 26 blz.

DE BEDRIJFSSTRUKTUUR TE KAPRIJKE

VOLGENS HET PENNINGKOHIER VAN 1580

Niettegenstaande het oud archief van Kaprijke voor het overgrote deel de 17e en 18e eeuw beslaat, treft men af en toe zeer interessante 16e-eeuwse dokumenten aan. Eén van deze bronnen is het « Quoyr van den Ven penninck der stede ende vrijhede van Caprijcke van den jaere XVe tachtentich » ⁽¹⁾. Dit penningkohier is - naast het landboek ⁽²⁾ - een ideaal werkinstrument voor een onderzoek naar de bedrijfsstructuur en de economische situatie van de Kaprijkse bevolking.

Alhoewel penningkohieren werden opgesteld in functie van financiële doeleinden, geven zij tevens een overvloed aan gegevens i.v.m. eigen gronden of pachtgronden, eigen huizen of pachthuizen, gronden in handen van adel, geestelijkheid en derde stand, algemene gegevens in verband met de demografische situatie, occasionele inlichtingen over beroepen en toponymie en dergelijke meer. In deze korte bijdrage stelden wij ons tot doel na te gaan :

- 1) de gedetailleerde bezitsstructuur van geestelijkheid en adel
- 2) de economische gelaagdheid van de Kaprijkse bevolking op basis van het grondgebruik
- 3) de procentsgewijze verdeling van het grondbezit tussen de drie standen en dit aan de vooravond van de grote uittocht ⁽³⁾.

Het spreekt vanzelf dat voor deze doelstellingen voorafgaande bewerkingen en ordeningen noodzakelijk waren, zodat een overbrengen van de gegevens op steekkaart een eerste vereiste was. In totaal telde dit penningkohier 40 folio's waarop in een min of meer alfabetische volgorde - op basis van de voornaam - de gebruikers en/of bezitters van onroerende goederen waren genoteerd. Alhoewel bij een eerste oogopslag deze getaxeerde goederen zeer gedetailleerd waren omschreven, bleken bij nader toezicht toch nog heel wat problemen te rijzen.

Meestal werd in precieze landmaat de uitgestrektheid van de gronden weergegeven met daarbij, ofwel de vermelding van de te betalen

(1) S.A.G. reeks 28 nr. 32/137.

(2) Voor Kaprijke werd een landboek opgemaakt in het jaar 1646 (R.A.G. fonds Kaprijke, nr. 33).

(3) De periode van de godsdienstoorlogen had ook voor Kaprijke voor gevolg dat de bevolking naar veiliger oorden vluchtte, zodat vanaf 1583 Kaprijke voor het grootste deel verlaten lag. Niet alleen in de bestaande literatuur van het besproken gebied (DE POTTER F. en BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*. Arr. Eekloo, dl. II, p. 24) wordt hiervan gewag gemaakt ; ook uit de rekeningen van geestelijke instellingen blijkt dat voor bedoelde jaartal en eerstvolgende jaren geen pachtsummen werden geïnd.

pachtsom per jaar, ofwel de getaxeerde huurwaarde indien het ging om eigen uitgebate gronden ; in sommige gevallen echter stelde men zich tevreden met de uitdrukking « een partij land ». Het gevolg van een dergelijke omschrijving is, dat het moeilijk wordt om de totale oppervlakte van het grondgebied procentueel op te splitsen volgens de toenmalige standenindeling.

Een tweede beperking vloeide voort uit het lokaal karakter van een penningkohier : alleen de onroerende goederen gelegen binnen het grondgebied Kaprijke, zijn hierin aangegeven ; over de eigendommen die sommige inwoners eventueel buiten het gebied Kaprijke bezaten. tasten we dus volledig in het duister.

1. *De bezittingen van geestelijkheid en adel.*

a. Geestelijke instellingen :

Bekijken we vooreerst het aandeel van de gronden in handen van geestelijke instellingen. Gerangschikt volgens de grootte van hun bezit krijgen we :

- Hospitaal Comtesse van Rijssel	400 gemet
- Lazarije van Gent	202 g. 214 r.
- Abdij van Zcetendale	123 g. 100 r.
- Abdij van Oosteeklo	98 g. 100 r.
- Klooster ten Doorn te Eeklo	61 g.
- Kerk St.-Jan in Gent	16 g.
- Kerk van Kaprijke	15 g. 150 r.
- H. Geesttafel van Kaprijke	9 g. 150 r.
- Kerk van Aardenburg	4 g.
- St.-Janshospitaal van Brugge	3 g. 119 r.

Uit bovenstaande tabel blijkt duidelijk dat de laatste vijf instellingen als grondbezitters weinig van tel waren. Dit betekent echter niet dat bv. het St.-Janshospitaal geen belangrijk grondbezitter was. Integendeel ! Een onderzoek van de pachtkontrakten van het St.-Janshospitaal maakte duidelijk dat het overgrote deel van zijn grondbezit te situeren was in de huidige provincie West-Vlaanderen ⁽⁴⁾. Ook in Oost-Vlaanderen, en meer bepaald in Eeklo, beschikte het over een paar grote hofsteden ⁽⁵⁾.

Ontegensprekelijk echter was het hospitaal Comtesse dé grootgrondbezitter bij uitstek. De vrijgevigheid van gravin Johanna van Constantinopel had voor gevolg dat het hospitaal in 1580 kon beschikken over

(4) *Archief SJHB, Verzameling pachtbrieven.*

(5) *STOCKMAN, L., Het goed Ten Moere te Eeklo, in : Appeltjes van het Meetjesland, nr. 22, jrg. 1971, pp. 113-137.*

een jaarlijkse pachtsom van 133-6-8 lb.gr. voor zijn bezittingen gelegen te Kaprijke, Eeklo en Sint-Laureins ⁽⁶⁾. Dat een dergelijk bezit niet door één pachter werd uitgebaat, ligt voor de hand. Niet minder dan 18 « naerpachters » kwamen dan ook aan bod in dit penningkohier ⁽⁷⁾. Zij betaalden hun pacht aan de ene, officiële pachter van het Rijssel-goed, met name Franchoys Dierckens, die voor de integrale pachtsom in eigen persoon verantwoordelijk was.

Op de tweede plaats komt de Lazarije van Gent, ook genoemd het « Rijke Gasthuis ». Anders dan bij het hospitaal van Rijssel zien wij hier geen « naerpachters » doch wel 11 rechtstreekse pachters van één of meer percelen landbouwgrond ⁽⁸⁾ of een hofstede met « dhuusingen erup staende » en de daarmee gepaard gaande gronden ⁽⁹⁾.

In dezelfde lijn wat betreft de uitbatingsvorm, liggen de bezittingen van de abdij van Zoetendale en Oosteeklo.

- (6) S.A.G., reeks nr. 32/137 f° 9 v° : "Franchoys Dierckens heeft ghebruyckt tpachtgoet van die van het hospitale contesse in Rijssle groot 400 ghemeten liggende in Caprijcke, Eecloo ende ste Laureyns voor 133-6-8 lb gr danof hij diverssche persoonen in naerpachte ghelaten heeft haerl. bedrijf zelve overghedregghen hebbende dat de Franchoys alleenlijck maer en heeft te betalen 28-6-11 lb gr". Op het grondgebied van Eeklo lagen 28 g. 47 r. land (S.A.E. nr. 383 f° 516 v°, 517 v°, 519 v°, 520 v°, 521, 522 en 525)

- (7) Deze 'naerpachters' waren :

Marcus Bijlget, een partij land voor	8- 0-0 lb gr.
Franchoys Charels, een partij land voor	2- 0-0 lb gr.
Jan Danins, 18 g. land voor	8- 0-0 lb gr.
Lucas de Paepe, een partij land voor	5-10-0 lb gr.
Lauwereys Dhauwe, een partij land voor	3-15-0 lb gr.
Gillis Maes, een partij land voor	0-10-0 lb gr.
Cornelis Meyns, een partij land voor	0-16-0 lb gr.
Arnaudt Plasschaert, een partij land voor	6- 4-0 lb gr.
Lieven Reyniers, een partij land voor	0-13-0 lb gr.
Jan Ryniersse, een partij land voor	3- 0-0 lb gr.
Franchoys v.d. Berghe, een partij land voor	6-12-0 lb gr.
Jacob van Overtvelt, een partij land voor	4-15-0 lb gr.
Willem Soetaert, een partij land voor	2- 0-0 lb gr.
Franchoys Lam, 2 g. land voor	0-14-5 lb gr.
Jacob van Brecht, 9 g. land voor	5- 0-0 lb gr.
Adriaen v.d. Woestijne, 12 g. land voor	9-10-0 lb gr.
Jan Zeghers, 9 g 150 r. land voor	4- 0-0 lb gr.
Matheus Zeghers, 5 g. land voor	3- 0-0 lb gr.

- (8) S.A.G. reeks 28 nr. 32/137

f° 1 : Arnaudt Zoete	2 g 34 r land
f° 12 : Gillis van Haele	19 g 80 r land
f° 15 : Jan Hadde	8 g land
f° 21 : Jan van de Woestijne	1 g land
f° 32v° : Pr Luck	8 g 200 r land
f° 37 : Vid. Jooris Schautteete	2 g land

- (9) Idem,

f° 5 : Baudewijn en Jacob Wauters . een hofstede en 89 g land	
f° 9v° : Franchoys Buusse	hofstede + 53 g.
f° 32 : Pieter de Boodt	huusingen + 8 g.
f° 35 : Wed. Laureyns v. Wambeke	huusingen + 3 g. 200 r
f° 37 : Wed. Jan de Pau	huusingen + 4 g.

De abdij van Zoetendale telde te Kaprijke niet minder dan 15 pachters ; slechts één pachter, Jooris Claeys, beschikte over een hofstede met 64 g. land waarvan een deel zelfs gelegen was op het grondgebied van het aangrenzende Lembeke ⁽¹⁰⁾. Behalve deze Jooris Claeys zijn het voor het overige telkens eerder geringe landbouwarealen, gaande van 2 tot ca. 8 gemet ⁽¹¹⁾.

Bij de abdij van Oosteeklo is het grondbezit minder over kleine pachten versnipperd : hier treffen we slechts 5 pachters aan onder wie Pieter Scherpync die uitbater is van een hofstede met 57 g. land ⁽¹²⁾. Behalve deze uitbater treffen we nog twee « behuuse » gronden aan ⁽¹³⁾ naast twee landbouwarealen zonder meer ⁽¹⁴⁾.

Als laatste in de rij van de eerder grote grondbezitters komt het klooster Ten Doorn in Eeklo met 3 pachters ⁽¹⁵⁾.

Vanzelfsprekend is deze situatie van het grondbezit, in handen van geestelijke instellingen, slechts een momentopname in 1580. Alleen een grondige studie van de pachtkontrakten en rekeningen voor elk van deze instellingen kan de bevestiging brengen of dit patroon van grondbezit gedurende geheel het Ancien Régime van kracht is gebleven. Waar dit wel zo was voor de bezittingen van het hospitaal Comtesse, was dit zeker niet het geval voor de Lazarije van Gent en voor de abdij van Zoetendale. In 1626 immers werden de onroerende goederen van eerstgenoemde instelling verdeeld tussen het Rijke Gasthuis of Lazarije en

(10) *Idem*, f° 18 v° : "Jooris Claeys heeft ghebruyckt van den selven prelaet van Zoetendale eene hofstede met LXIII ghemeten lants zom up Lembeke voor XVI lb gr. tsiaers".

(11) *Idem*,
 f° 1 : Adriaen de Smidt 5 g. 250 r land
 f° 3 : Adriaen de Brabanter 4 g. 250 r
 f° 3v° : Andries Rogiers 4 g.
 f° 10 : Ghooris Luck 2 g. 150 r
 f° 18v° : Jan Lam 4 g.
 f° 19 : Inghel Rauvleesch 3 g.
 f° 19v° : Jan de Smidt Vincentse 2 partijen land
 f° 20 : Jooris van Acker 2 g. land
 f° 25 : Lieven de Backere 2 g. 200 r
 f° 29v° : Pieter Weghe 3 g. 100 r
 f° 35v° : Wed. Eloey Witwauters 5 g. 100 r
 f° 38 : Christiaen Huughe 8 g. 100 r

(12) *Idem*, f° 32 v° et 33 : "Pieter Scherpync heeft ghebruyckt van tclooster van Oostecloo LVII ghemeten landts voor XXX lb gr. tsiaers..., dhuusinghe daerup staende ghetauxeert XXX sch gr.".

(13) *Idem*,
 f° 23 : Jacob Scherpync dhuusinghe + 21 g.
 f° 23v° : Jan Staes dhuusinghe + 2 g. 100 r

(14) *Idem*,
 f° 5v° : Baudewijn Plasschuert 12 g.
 f° 7v° : Cornelia Staes 6 g.

(15) *S.A.G. reeks 28 nr. 32/137* :
 f° 25 : Jan Poppe 5 g. land
 f° 31 : Pr. van Vooren een hofstede + 28 g. land
 f° 34 : Simoen Zeghers 'een behuuse stede' + 28 g. land

de Armenschool van Gent ⁽¹⁶⁾. Deze verdeling had voor gevolg dat hun grondbezit te Kaprijke verminderde met een hofstede en 71 gemet 105 roeden land. De abdij van Zoetendale werd afgeschaft in 1584 en haar bezittingen gingen over in handen van de paters Jezuïeten te Brugge ⁽¹⁷⁾.

b. De bezittingen van de adel.

Waar de verworven goederen normaliter bezit bleven van dezelfde geestelijke instelling, is dit helemaal niet het geval voor de onroerende goederen in handen van de adel of van de derde stand. Het overlijden van de eigenaar had veelal een versnippering van de goederen voor gevolg ; ook toevallige grote schulden noopten wel eens tot verkoop van het gedurende generaties moeizaam opgebouwde bezit.

Wat betreft de adellijke bezitters van gronden en huizen te Kaprijke is de zaak vlug bekeken. Nauwelijks 5 adellijke personen kwamen in het penningkohier van 1580 ter sprake. Dit waren Jo^r Gheeraert de Seclin, heer van Heine ⁽¹⁸⁾, Jo^r Guillaeme de Stoppelaere, Jo^r Jaques de Bavieres, Jo^r Franchoy le Norman en Mevrouw van Moerkerke.

Hoe groot was hun respectievelijk bezit aan gronden en huizen te Kaprijke ?

Voor Jo^r Gheeraert de Seclin moeten we ons tevreden stellen met een vage aanduiding van « een partije van lande voor 8-0-0 lb gr. tsiaers » ; pachter van deze gronden was Gillis Alaert ⁽¹⁹⁾. Rekening houdend met de in het penningkohier voorkomende pachtsommen, zouden we mogen veronderstellen dat dit bedrag overeenstemt met een landbouwbezit van ongeveer 15 gemet. Dit bezit zal echter in de loop van de 17e eeuw nog verder worden uitgebreid ⁽²⁰⁾.

Met Jo^r Guillaeme de Stoppelaere krijgen we meer precieze gegevens ; een totaal van 77 gemet land wordt door hem verpacht aan vier verschillende personen : Marcus Bijlget, Jan Poppe, Charles Teirlinck en Thomas Vioen ⁽²¹⁾.

(16) R.A.G. fonds Rijke Gasthuis, nr. 25

(17) VAN MINGROOT, E., Teloorgang en afschaffing (1584) van de abdij Zoetendale te Maldegem, in : *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 29, jrg. 1973, pp. 88-126

(18) Heine is in dit geval de enclave binnen de 'stede ende heerlijchede van Caprijke'

(19) S.A.G. reeks 28 nr. 32/137 f° 10

(20) Jo^r Jooris de Seclin, heer van Kaprijke en Heine beschikte in 1646 reeds over 97 g. 106 r. land (R.A.G. fonds Kaprijke nr. 33)

(21) S.A.G. reeks 28 nr. 32/137

f° 7v° : Jan Poppe en Thomas Vioen

14 g. land

f° 28 : Marcus Bijlget

21 g. land

f° 34v° : Thomas Vioen

30 g. land

f° 38v° : Charles Teirlinck

22 g. land

Jo^r Jaques de Bavieres' bezit omvat zowel huizen als gronden. Voor- eerst was hij eigenaar van een « huis van playsance met 3 ghem. boogh- aert » (22), dat hij zelf gebruikte. Dit « huus van playsance » is het onlangs prachtig gerestaureerde « Kasteel ter Kruisen ». Daarnaast ver- pachtte hij een « huusken » (23) en een herberg « t Gouden Hooft » (24). Zijn landbouwbezit was eerder beperkt : slechts 10 gemet akker- land dat dan nog aan drie verschillende pachters werd verpacht (25). Ook dit landbouwbezit breidde zich uit tijdens de eerste helft van de 17e eeuw, want in het landboek van 1646 staan de « Vid. et liberi Jo^r Jaques de Bavyris » getaxeerd op 30 g 1 r (26).

Eveneens een gemengde vorm van huizen en gronden treffen we aan in het onroerend goed van Jo^r Franchoy's le Norman : naast twee hofsteden met een zeer beperkt landbouwgebruik en een huis met 6 g. grond (27), beschikte hij tevens nog over 31 g. land (28).

Als laatste in de rij is er het onroerend bezit van Mevrouw van Moerkerke met een « behuude hofstede met 16 g. lant » verpacht aan de wed. Adriaen de Wilde (29) en twee afzonderlijke landbouw- pachten van respectievelijk 2 g 100 r en 3 g. land ; het eerste werd in pacht gehouden door Adriaen van de Woestijne voor 1-0-0 lb. gr. sjaars (30), het laatste werd gepacht door Adriaen Weghe voor 1-17-6 lb. gr. sjaars (31).

2. *De economische gelaagdheid van de Kaprijkse bevolking op basis van hun grondgebruik.*

Een dergelijke titel laat veel meer vermoeden dan men uit een pen- ningkohier kan halen ; toch meenden wij deze titel te kunnen recht- vaardigen wanneer wij vooraf duidelijk stellen aan welke beperkingen

(22) *Idem*, f° 22

(23) *Idem*, f° 22

(24) *Idem*, f° 14

(25) *S.A.G. reeks 28 nr. 32/137 f° 3* : "Adriaen de Brabantere met sijne broeders ende susters hebben ghebruyckt van joncheer Jaques de Bavieres eene partije van lande voor 4-0-0 lb. gr.... deselve heeft ghebruyckt van den voors. bavieres drie ghemeten en alf landts voor 2-8-9 lbgr. tsjaers".

(26) *R.A.G. fonds Kaprijke nr. 33, passim*

(27) *S.A.G. reeks 28 nr. 32/137 f° 3* : "Adriaen van Huulendonck heeft ghebruyckt bij pachte van Mher Franchoy's Norman een hofstede groot... ghemeten 32 r lants voor 2-16-0 lb. gr."

Idem, f° 3 : "Adriaen de Smidt Andriessse heeft ghebruyckt van Mher Fran- choy's le Norman een behuude hofstede met 100 r landts voor XXX s. gr." en f° 30 v° : "Pieter de Grouve heeft ghebruyckt een huus met VI ghemeten landts van franchoy's Norman voor V lb X s. gr. tsjaers".

(28) *Idem*, f° 11 v° : "Gheraert van Ooteghem houdt in pachte van joncvr. Fran- choy's Norman XXVI ghemeten landts voor 10-13-6 lb. gr. tsjaers" en f° 18 : "Inghel Weytssins heeft ghebruyckt van franchoy's Le Norman V ghemeten landts voor III lb. X s. gr. tsjaers".

(29) *Idem* f° 37 v°

(30) *Idem* f° 2

(31) *Idem* f° 3 v°

dit onderzoek gebonden is. Daarom oordeelden wij het nuttig een bondig inzicht te verschaffen in het doel en de structuur van deze archiefbron.

De begrippen « tiende », « twintigste » en « honderdste penning » roepen onmiddellijk het beeld op van de tachtigjarige oorlog. De oorlogsgebeurtenissen van de 60-er en 70-er jaren van de 16e eeuw vereisten inderdaad grote geldelijke bijdragen. In het kader van deze strijd werd ook in 1580 de noodzaak van financiële steun aan gevoeld en daarom werd verzocht « ... omme te verhoeden de onkosten van den jeghenwordighe oorloge andermael te mogen lichten eenen dobbelen thienden penninck up alle onroerende goedinghen van den jaere ende ougste LXXX ... » ⁽³²⁾.

Bovenstaand uittreksel uit dit penningkohier laat m.a.w. niet de minste twijfel over de getaxeerde artikelen : het gaat uitsluitend om een belasting op de « onroerende goederen ». Zeer konkreet uitgedrukt betekent dit : een belasting van 20% op de *pachtwaarde van huizen, gronden, graanmolens en tienden*. Deze belasting moest betaald worden door *de gebruiker* ervan, niet door de eigenaar. (Alleen wanneer de eigenaar tevens gebruiker was, werd dus wel belasting betaald). Hieruit vloeien uiteraard zeer belangrijke gevolgen voort.

Vooreerst is het zonder meer duidelijk dat wij een volledig vertekend beeld krijgen van de al of niet sterk economische positie van de Kaprijkse bevolking. Van zodra men immers een belasting beperkt tot het onroerend goed, sluit men automatisch handels- of industriële winsten uit. Zo wordt dan bv. wel het huis van een meester-kleermaker of graanhandelaar getaxeerd op de *pachtsom* van het huis (in geval van huurhuis) of op de *geschatte huurwaarde* (in geval van eigendomsgebruik), doch zijn beroepsverdiensten kunnen globaal veel hoger liggen dan deze van bv. een landbouwer. Een klakkeloos aanvaarden van de taxatiebedragen als precieze weergave van de economische positie is m.a.w. volledig verkeerd.

Vervolgens is er het feit dat alleen de gebruiker getaxeerd wordt. Dit betekent dat een grootgrondbezitter die het grootste gedeelte of zelfs de totaliteit van zijn gronden verpachtte - zoals dit o.m. het geval was bij het grondbezit van de geestelijke instellingen - zeer weinig of in het geheel niets als belasting betaalde. Toch behoorden juist deze personen of instellingen tot de economisch sterkste individuen of groepen ; het is natuurlijk wel zo dat deze personen of instellingen zeer dikwijls geen deel uitmaakten van de lokale bevolking. Bij het bestuderen van de taxatiebedragen uit dit penningkohier is het dan ook noodzakelijk deze restricties voor ogen te houden.

Wat biedt ons dit penningkohier van 1580 ? Globalisatie van de verschillende belastingplichtigen leverde ons een totaal op van 333 perso-

(32) S.A.G. reeks 28 nr. 32/137 fo 1

nen, waarbij een gamma van taxatiebedragen varieerde van 0 tot 12-6-10 lb. gr. Deze twee grensbedragen zijn natuurlijk uitzonderingsgevallen ; het overgrote deel van de belastingplichtige bevolking schommelde inderdaad tussen 0-5-0 lb. gr. en 2-0-0 lb. gr. Hierbij zagen wij dan ook de mogelijkheid om deze 333 belastingplichtigen op te splitsen volgens 6 categorieën zoals hieronder aangeduid :

Kat.	Bedrag v.d. dubbele tiende penning	Aantal belasting- plichtigen	%
A	0 tot 1 lb. gr.	222	66,66
B	1 tot 2 lb. gr.	52	15,61
C	2 tot 3 lb. gr.	29	8,70
D	3 tot 4 lb. gr.	13	3,90
E	4 tot 5 lb. gr.	7	2,10
F	5 en meer lb. gr.	10	3,00

Niettegenstaande we ook reeds uit deze onderverdeling besluiten kunnen trekken wat betreft het percentage van economisch zwakke en sterke individuen, toch lijkt het ons - in het kader van het onderzoek naar de bedrijfsstructuur - aangewezen, aan deze bedragen meer zeggingskracht te verlenen door een analyse van datgene dat zij vertegenwoordigen.

Zoals de benaming het zelf aanduidt, vertegenwoordigt de V^e penning slechts 20% van de werkelijk betaalde pachtsom of van de geschatte huurwaarde in geval van eigendomsgebruik. Vermenigvuldigen we dus deze bedragen met 5, dan krijgen we de totale pachtsom, respectievelijk de totale geschatte huurwaarde. Wat vertegenwoordigen deze bedragen ? Hoger wezen wij er reeds op dat heel wat vage omschrijvingen voorkwamen ; daarbij werden we eveneens gekonfronteerd met globale taxaties voor huis en gronden samen, zodat in dergelijke gevallen moeilijk kon uitgemaakt worden, hoe groot het grondgebruik was. Meteen rees dus de wenselijkheid om ergens een min of meer aanvaardbare methode te vinden voor het bepalen van de pachtsom van primo het huurhuis, secundo een gemet akkerland. Uiteraard rijzen hier onmiddellijk bezwaren i.v.m. de aard, grootte, ouderdom en het al of niet volledig of gedeeltelijk gebruik van het huurhuis enerzijds, de gradatie in de vruchtbaarheidsfaktor van de gronden en het onderscheid tussen leke- en geestelijke pachtheren anderzijds. (Geestelijke instellingen zouden lagere pachten eisen dan leke-bezitters !) Het wordt m.a.w. onmiddellijk duidelijk dat geen vaste, absolute cijfers kunnen verstrekt worden ; wel menen we, uit een minutieuze ontleding van het beschikbare materiaal, richtinggevende elementen en krachtlijnen te kunnen afleiden.

Beschouwen we hiertoe opnieuw onze hierboven geciteerde categorieën, doch nu op basis van de totale pachtwaarde.

Kat.	Pacht en/of getaxeerde waarde v.h. onr. goed	Aantal	%
A	0 tot 5 lb. gr.	222	66,7
B	5 tot 10 lb. gr.	52	15,6
C	10 tot 15 lb. gr.	29	8,7
D	15 tot 20 lb. gr.	13	3,9
E	20 tot 25 lb. gr.	7	2,1
F	25 lb. gr. en meer	10	3,0

In deze bedragen zit voor elke belastingsplichtige de pachtsom of huurwaarde van het huis dat hij bewoonde. Hoeveel moeten wij voor dit bedrag voorzien? Alleen daar waar een huis afzonderlijk vermeld werd, was het aangewezen de prijzen te weerhouden. Samenvattend ziet het beeld er dan zo uit :

Kat. woning	Huurprijskat.				
	> 2 lb. gr.	2 tot 1 lb. gr.	1 lb. gr.	19 tot 10 s. gr.	< 10 s. gr.
« een huus »	2	8	48	—	—
« een huusken »	—	10	—	20	2
« een hendeken huus »	—	—	1	5	11
« een hutteken »	—	—	—	—	3
« een herberg »	2	1	—	—	—
<i>Totaal</i>	4	19	49	25	16

Op een totaal van 113 huurprijzen van woningen is de middengroep zeer duidelijk gelegen rond 1-0-0 lb. gr. per jaar. De afwijkingen, zowel naar boven als naar beneden, beperken zich meestal tot slechts een paar schellingen, zodat wij zonder gevaar voor grote misrekeningen als courante huurprijs van een huis, een bedrag van ± 1 pond groten mogen vooropstellen. Proberen we nu deze huurprijzen in verband te brengen met de categorieën belastingplichtigen (zie tabel pag. 8).

Rekening houdend met het feit dat normaliter een korrelatie bestaat tussen de belastingtaxatie en de economische positie van een belastingplichtige, menen we te mogen stellen dat de personen behorend tot de categorieën A en B, overwegend waren gehuisvest in een woning waarvan de huurprijs maximaal 1 lb. gr. bedroeg. Wat betreft de categorieën C t/m F zal de huurprijs normaal wel iets hoger liggen, alhoewel ook hier uitzonderingen zeker niet uitgesloten zijn. Deze beschouwingen maken het m.a.w. mogelijk een aanvaardbaar bedrag voorop te stellen dat zou moeten afgetrokken worden van het totaalbedrag van de « Ve penning $\times 5$ », voor die gevallen waarbij de taxatie voor het grondgebruik en het woonhuis in *één enkel bedrag* werd neergeschreven. Zo komen we immers tot het bedrag van de pachtsom die door de belastingplichtige werd betaald voor het gebruik van eigen en/of pachtgronden.

Hier stelt zich eerder een tweede probleem. Een totale pachtsom geeft niet onmiddellijk de bedrijfsgrootte! In het geval de pachtprijs per

gemet vermeld werd, is er geen enkele moeilijkheid. Wat echter met een totale pachtsom voor « een partij land » ? Welke was de vermoedelijke of althans aanvaardbare prijs per gemet ? Afgezien van het feit dat het hier slechts kan gaan om een benaderende pacht prijs, is het toch aangewezen om een dergelijke prijs te bepalen, indien men als doel stelt de bedrijfsstructuur van de *totale bevolking* te onderzoeken. Dat een dergelijke prijsbepaling inderdaad mogelijk is, blijkt uit de gegevens van het penningkohier zelf : voor 282 gevallen werd immers de pacht prijs per gemet ofwel expliciet vermeld, ofwel kon deze precies berekend worden op basis van het taxatiebedrag van de gronden t.o.v. de totale uitgestrektheid ervan.

Welk beeld biedt ons het resultaat van deze berekeningen ? Uiteraard is er een rijke verscheidenheid van pacht prijzen, zodat groepering in categorieën noodzakelijk bleek.

Kat.	Pacht prijs per gemet	Aantal	%
a	minder dan 0-6-8 lb. gr.	41	14,5
b	0-6-8 lb. gr.	71	25,2
c	0- 6-9 tot 0-10-0 lb. gr.	61	21,7
d	0-10-1 tot 0-15-0 lb. gr.	66	23,4
e	0-15-1 tot 1- 0-0 lb. gr.	35	12,4
f	meer dan 1- 0-0 lb. gr.	6	2,1
g	meer dan 2- 0-0 lb. gr.	2	0,7

Het is zonder meer duidelijk dat het leeuwenandeel van de pacht prijzen per gemet varieerde van 0-6-8 lb. gr. tot 0-15-0 lb. gr., m.a.w. de categorieën b, c en d. Opmerkelijk is in elk geval het feit dat niet minder dan 71 gevallen voorhanden zijn met een en dezelfde prijs van 0-6-8 lb. gr. per gemet (kat. b), daar waar de totalen van categorie c en d een globalisatie zijn van een rijke gamma, zeer weinig van elkaar afwijkende bedragen. Deze vaststelling leek ons zo opvallend, dat wij deze 71 gevallen opnieuw onder de loupe namen. Wie waren de personen die op een dergelijke pacht prijs van 0-6-8 lb. gr. per gemet werden getaxeerd ? Ging het om leken of om geestelijke instellingen ? Waren de getaxeerde personen « gebruiker-pachter » ofwel « gebruiker-eigenaar » van deze gronden ? De resultaten van de nieuwe benaderingswijze waren eerder verrassend : bij 61 gevallen ging het om een taxatie van leke « gebruikers-eigenaars » ; bij de 10 resterende waren er 9 personen die « gebruiker-pachter » waren van lekebezit en 1 « gebruiker-pachter » van grondbezit van een geestelijke instelling, met name het hospitaal Comtesse van Rijssel.

Zoals we hoger reeds opmerkten, zouden de pacht prijzen van geestelijke instellingen in algemene regel lager moeten liggen dan deze van leke-bezitters. Tot onze niet geringe verbazing bewezen de zojuist geciteerde resultaten het tegendeel. Deze contradictie werd echter vanzelf opgelost door de slotcommentaar van het penningkohier. Daar vernemen we inderdaad dat de schepenen naar best vermogen de onderrichtingen hadden gevolgd, doch dat sommige pachters hun pachten niet

betaald hadden en dat de taxaties van de *eigen* gronden werden gemilderd omwille van de oorlogsomstandigheden ⁽³³⁾. Deze belangrijke toelichting vanwege de magistraat bewijst ons meteen dat de prijs van 0-6-8 lb. gr. per gemet zeker niet als een courante pacht prijs kan beschouwd worden ; veeleer dient deze gezocht te worden in de categorieën c en d (cfr. p. 10). Rekening houdend met de totaliteit van de getaxeerde gronden lijkt een *gemiddelde* pacht prijs van 0-10-0 lb. gr. per gemet een zeer aanvaardbare weergave van de werkelijkheid. Wanneer men deze gemiddelde pacht prijs vergelijkt met de pacht prijzen van de geestelijke instellingen, dan dringen zich onmiddellijk twee vaststellingen op :

1. de pacht prijzen van de kleine geestelijke instellingen evolueren op dezelfde wijze als deze van leke-bezitters
2. de pacht prijzen van de grote geestelijke instellingen variëren naargelang de uitgestrektheid van de verpachte gronden. Hoe groter het pachtbedrijf, hoe groter de kans op een lagere pacht prijs en vice versa. Een typisch voorbeeld hiervan is de abdij van Zoetendale.

Recente artikelen ⁽³⁴⁾ en talrijke bronnenuitgaven ⁽³⁵⁾ hebben reeds meerdere malen de bewering van DERIVAL ⁽³⁶⁾ - geestelijke instellingen zouden pacht prijzen vragen die 1/3 lager liggen dan deze van leke-bezitters - in een juister perspectief geïnterpreteerd. Op basis van voorliggend onderzoek menen we zelfs het oordeel over de pacht prijs van grote geestelijke instellingen nog scherper te kunnen stellen : zowel bij de grote als bij de kleine geestelijke instellingen wijkt de pacht prijs voor *kleine* landbouwgebruiken weinig of helemaal niet af van deze van de leke-bezitters ; dit is althans de realiteit in het 16e-eeuwse Kaprijke.

(33) S.A.G. reeks 28 nr. 32/137 fo 40 : " .. eeneghe pachters hebbende haerl. pachten de proprietarissen ghesigneert als minderlinghe vande zelve ende ooc de moderatie van de proprietijt vuyt consideratie van de Jeghenwoordicheyt des troublen ende tyts".

(34) Zie o.m. DE WEVER, F., Pacht prijzen in Vlaanderen en Brabant in de 18e eeuw. Bijdrage tot de konjunkturstudie, in : T.v.G., 1972, pp. 180-205 en DALLE, D., Pachten en bevolkingsgroepen te Veurne in 1701, in : *Hand. Geschied. Soc. d'Emul.*, Brugge, XCII, 1955, pp. 140-149.

(35) Voor de 16e E. is er WYFFELS, A., Pacht prijzen van gronden en hulzen in het Brugse (16e eeuw), in : C. VERLINDEN, *Dokumenten voor de geschiedenis van prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant*, dl. I, pp. 143-165 ; voor de 18e eeuw zijn er VERMAUT, J., Pacht prijzen van gronden in het Brugse (17e eeuw) ; DEPREZ, P., Pacht prijzen in het Land van Nevele (17e en 18e eeuw en DALLE, D., Pacht prijzen in Veurne-Ambacht en in het Brugse Vrije (17e en 18e eeuw), in : C. VERLINDEN, *Dokumenten voor de geschiedenis van prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant*, dl. I, 1959, pp. 165-174, 181-205 en 205-241 en DE WEVER, F., Pacht prijzen in de streek rond Gent (18e eeuw), Pacht prijzen in de streek rond Antwerpen (18e eeuw), Pacht prijzen in de Antwerpse polders (18e eeuw), in : C. VERLINDEN, *Dokumenten voor de geschiedenis van prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant*, dl. III, 1972, pp. 222-286, 359-424 en 425-450.

(36) DERIVAL, 'Le Voyageur dans les Pays-Bas autrichiens ou lettres sur l'état actuel de ces pays', Amsterdam, 1782-1783.

Uiteraard speelt de vruchtbaarheidsfaktor van de grond hierin een niet te onderschatten rol.

Na deze ietwat lange doch belangrijke excursus komen we nu terug op het onderzoek naar de samenstelling van de bedrijfsstructuur te Kaprijke in 1580. De resultaten van het onderzoek naar de huurprijs van een woning en de berekening van een gemiddelde pachtprijs voor een gemet akkerland laten ons nu toe de volledige belastingplichtige bevolking van Kaprijke op te splitsen op basis van hun bedrijfsgrootte.

Dit geeft ons dan volgend beeld :

Bedrijfsgrootte	Kategorie	Aantal	%
minder dan 1 ha		152	
1 tot 5 ha	dwergbedrijf	111	75,8
5 tot 10 ha	kleinbedrijf	49	14,2
10 tot 15 ha		13	
15 tot 20 ha	middelgrootbedrijf	10	6,7
20 tot 25 ha		4	
25 tot 30 ha		5	
30 tot 35 ha	grootbedrijf	—	3,2
35 tot 40 ha		1	
40 tot 45 ha		—	
45 tot 50 ha		2	

Zoals uit de onderverdeling blijkt, was het dwergbedrijf dé uitbatingvorm bij uitstek ; het grootbedrijf was eerder miniem vertegenwoordigd. Wie waren deze grootgrondbedrijvers ? Bestond hun bedrijf uit eigen gronden of waren het overwegend pachtgronden ? Onderstaande tabel is in dit verband zeer verhelderend.

Grootgrondbedrijver	Totaal gebruik	Pachtgebruik van		Eigen gebruik
		adel	geest. inst.	
Bijlget Marcus	47 g. 150 r.	21 g.	16 g.	—
Bundervoet Gherolf	47 g.	33 g.	2 g.	12 g.
Buyse Franchoy	58 g.	—	58 g.	—
Claeys Jooris	65 g.	—	64 g.	—
Dhanins Jan	46 g. 150 r.	—	22 g.	—
Dierckens Franchoy	80 g.	—	80 g.	—
Pynckele Jan	47 g. 60 r.	—	—	—
Scherpynck Jacob	66 g. 298 r.	—	21 g.	—
Teirlinck Charles	51 g.	22 g.	—	—
Wauters Baud. en Jacob	99 g.	—	89 g.	8 g.
Zoete Arnaut	51 g. 269 r.	—	2 g. 34 r.	4 g. 50 r.

Zeer duidelijk komt hier tot uiting dat het merendeel van de groot-grondbedrijvers - wat betreft de samenstelling van hun grondbedrijf - in zeer sterke mate afhankelijk was van geestelijke instellingen. De afwezigheid van « eigen gebruik » bij 7 van de 10 gevallen, betekent niet noodzakelijk dat zij geen eigen gronden bezaten. Integendeel, het verpachten van eigen kleine percelen bracht meer voordeel op dan eigen uitbating ⁽³⁷⁾. Zoals we hoger reeds opmerkten, lag de pacht prijs voor grote pachtgebruiken immers lager dan deze van kleine.

3. *De verdeling van het grondbezit tussen de drie standen.*

Uit de bespreking van het grondbezit van de geestelijke instellingen bleek reeds dat de verpachte gronden steeds precies werden omschreven ; voor het adellijk pachtgoed werden we af en toe wel gekonfronteerd met vage omschrijvingen, zodat we hier noodgedwongen onze toevlucht moesten nemen tot onze gemiddelde pacht prijs van 0-10-0 lb. gr. per gemet. Alhoewel hierdoor voorzeker onjuistheden zullen voorkomen, kan dit echter weinig invloed uitoefenen op een procentuele verdeling van het grondbezit volgens de standen, zodat wij zonder gevaar voor grote misrekeningen volgende onderverdeling kunnen voorstellen :

Geestelijke instellingen	933 g. 233 r.	28,3%
Adel	164 g. 100 r.	4,9%
Derde stand	2197 g. 104 r.	66,8%

Het spreekt vanzelf dat de hierboven vermelde onderverdeling slechts een momentopname is en als dusdanig ook maar een relatieve waarde vertoont. Interessant is wel de vaststelling dat ook voor Kaprijke de bewering opgaat, dat de geestelijkheid ongeveer 1/3 van de gronden in handen had.

R. BUYCK

(37) Zo verpachtte Jan Pynckele 5 g. land aan twee verschillende pachters : Jacob Scherpynck 6 g. 250 r. land aan 3 verschillende pachters ; Pieter Scherpynck 3 hofsteden en 24 g. 100 r. land aan vijf verschillende pachters ; Jacob Wauters 10 g. 200 r. land aan twee verschillende pachters ; Baudewijn Wauters 22 g. land aan vijf en Arnaut Zoete 7 g. land aan twee verschillende pachters.

Bijlage : Pachtprijzen van geestelijke instellingen

Lazarije van Gent

Pachtprijs per gemet

Grootte v/h pachtgoed

0- 3- 8 lb. gr.	17 gemet
0- 4- 0 "	1 g.
0- 4- 3 "	89 g.
0- 4- 6 "	8 g.
0- 5- 3 "	58 g.
0- 6- 2 "	2 g. 34 r.
0- 7- 0 "	8 g.
0- 7- 3 "	8 g.
0- 7- 6 "	4 g.
0- 7- 8 "	8 g. 200 r.
0-10- 0 "	2 g.
0-16- 6 "	2 g. 80 r.
1- 1- 0 "	2 g. 200 r.

Abdij van Oosteeklo

0- 7- 7 "	21 g.
0-10- 0 "	2 g. 100 r.
0-10- 6 "	57 g.
0-10-10 "	6 g.
	12 g.

Klooster ten Doorn

0- 6- 5 "	28 g.
0- 7- 0 "	28 g.
0- 8- 0 "	5 g.

Hospitaal Comtesse

0- 6- 8 "	400 g.
-------------	--------

Abdij van Zoetendale

0- 5- 0	”	64 g.
0- 7- 0	”	4 g. 250 r.
0- 9- 7	”	2 g. 150 r.
0-10- 6	”	4 g.
0-13- 0	”	3 g. 100 r.
0-13-10	”	2 g. 200 r.
		2 g. 200 r.
0-14- 0	”	5 g. 250 r.
		4 g.
		2 g.
0-14- 4	”	8 g. 100 r.
0-15- 0	”	3 g.
		2 g. 200 r.
0-16- 0	”	4 g. 150 r.

St.-Janshospitaal te Brugge

0- 6- 0	”	3 g. 119 r.
---------	---	-------------

Kerk van Kaprijke

0-10- 8	”	150 r.
0-12- 0	”	2 g.
0-13-10	”	4 g. 150 r.
0-14- 2	”	5 g. 150 r.
0-17- 7	”	3 g.

Kerk St.-Jan te Gent

0-11- 3	”	16 g.
---------	---	-------

Kerk van Aardenburg

0- 7- 0	”	4 g.
---------	---	------

H. Geesttafel van Kaprijke

0-10- 0	”	1 g.
0-10- 2	”	4 g. 150 r.
0-10- 8	”	1 g.
0-13- 4	”	3 g.

KRONIEK

VOORDRACHTEN TIJDENS HET SEIZOEN 1980-1981

26 oktober 1980 - Dr. Luc Goeminne, geneesheer van beroep en verwoed molenliefhebber in zijn vrije tijd, hield tijdens de eerste vergadering van het seizoen 1980-1981 een boeiende voordracht over de windmolens in Vlaanderen. Op de eerste plaats merkte hij op dat de molenstudie vooral door de heemkundige kringen werd gestimuleerd en dat in hun publicaties de eerste bijdragen over de molens verschenen. Tijdens de Romeinse tijd en in de vroege middeleeuwen kende men enkel water- en rosmolens. De staakmolen moet in de loop van de 12de eeuw in de streek van de Somme tot ontwikkeling zijn gekomen. Hij werd dus niet met de kruisvaarders uit het Oosten ingevoerd! Rond 1200 was de windmolen in Vlaanderen al goed ingeburgerd. Aanvankelijk steunde de staak op kruisplaten, die gelegd waren op de vlakke grond. Later stak men daar blokken onder en rond 1370 verschenen de teerlingen op de molenbergen. De eerste windmolens hadden in de beginperiode een grootte die slechts tweederde van de huidige bedroeg. Ook bezaten ze maar één zolder. Rond 1500 bereikte de staakmolen zijn hedendaagse grootte en rond 1700 verschenen twee koppels stenen in de houten windmolens die de concurrentie kregen van de uit Nederland ingevoerde stenen windmolens!

Dr. Luc Goeminne berekende ook dat in de 14de eeuw één windmolen een grondareaal bestreek van 60 à 100 ha. en dat een dorp van 400 inwoners reeds over een windmolen kon beschikken. Met behulp van dia's werd de ontwikkelingsgeschiedenis van de staakmolen geïllustreerd met als toemaatje een reeks oude prentkaarten van molens uit de 19de eeuw. Daarna volgde ook nog een geanimeerde discussie over molenrestauratie en molenbescherming. Dr. Luc Goeminne herstelde reeds met eigen middelen de Hartemeersmolen van Poeke en is nu bezig met de reparatie van een molen te Kanegem en te Aarsele. De weinig talrijke aanwezigen hebben ten eerste genoten van de vlotte en deskundige voordracht over de Vlaamse windmolenbouw.

21 december 1980 - In Appeltjes nr. 31 bespraken we op blz. 358 al uitvoerig het werk van Etienne Van Vooren *De kerk van Nieuw-Roeselare, een archeologisch benadering in historisch-topografisch perspectief*. Op de voorlaatste zondag van 1980 kwam hij in levende lijve zijn perikelen in verband met deze opgravingscampagne vertellen. Door het gebruik maken van de talrijk genomen dia's werd de opgraving te Nieuw Roeselare als het ware *overgedaan* in onze aanwezigheid. Daarbij werd een leerrijke uiteenzetting gegeven over de gebruikte opgravingsmethoden en -technieken. Op een vaak humoristische wijze verhaalde en relativeerde hij ook wel zijn moeilijkheden met de pachter van het opgegraven perceel en later met zijn professoren. Wij hopen dat Etienne Van Vooren op de ingeslagen weg mag verder gaan en zich niet zal

laten ontmoedigen door wat tegenkanting en onbegrip. Tenslotte kan niet iedereen zeggen dat hij de kerk van Nieuw-Roeselare bij een eerste opgravingscampagne gevonden en bloot gelegd heeft !

15 februari 1981 - Van de vroegste geschiedenis van onze parochies is nog niet zoveel bekend. Het beperkt bronnenmateriaal verschaft weinig inlichtingen zodat men beroep moet doen op de toponymie en de topografie om iets zinnigs te kunnen vertellen over het ontstaan van onze Meetjeslandse parochies. Luc Stockman poogde tijdens zijn voordracht wat klaarheid te brengen in de wordingsgeschiedenis van de parochies Bellem, Poeke en Lotenhulle.

Bellem blijkt een dochterparochie te zijn van Ursel, waarvan de wijken Imeneveld, Hasselt en Bredebroek tussen 1237 en 1242 werden afgesplitst om een nieuwe parochie *Bethlehem* alias Bellem te vormen. Lotenhulle moet in de loop van de tweede helft van de 12de eeuw ontstaan zijn rond de Hul met als kerngebied het foncier van de heerlijkheid Oudegoede. Deze parochie omvatte o.m. de heerlijke hofsteden van Vazezele, Voormezele, Reibroek, Schuurvelde en het goed te Pittem. Te Poeke heeft de plaatselijke heer het eerste Sint-Lambertuskerkje laten bouwen op zijn eigen domein. De parochie Poeke was niet zeer uitgestrekt en haar grondgebied werd wellicht afgesplitst van oudere parochies zoals Vinkt en Lotenhulle. In een tekst van 1202 werden zowel Lotenhulle en Poeke vermeld. De vraag blijft nog open wie van beide parochies de oudste is ? Omwille van haar ligging op een Hul lijkt mij de H. Kruisparochie wat ouder te zijn. De kerk van Poeke daarentegen staat op de rand van het meersgebied van de Poekebeek.

12 april 1981 - In de Kroniek van Appeltjes nr. 28, blz. 295, van Appeltjes nr. 29, blz. 227 en van Appeltjes nr. 30, blz. 320, maakten we reeds melding van de belangstelling die te Adegem ontstaan is voor de parochiale geschiedenis door de ontdekking van het oude kerkarchief. De animator van deze interesse voor het verleden van Adegem is ongetwijfeld Hugo Notteboom, daarbij sterk gesteund door Robert Van Voooren en het plaatselijke Davidsfonds.

Op Palmzondag 1981 had Hugo Notteboom ons Genootschap uitgenodigd naar het parochiaal centrum van Adegem om zijn ontdekkingsstocht doorheen het archief van de Sint-Adrianusparochie nog eens mee te maken. Het resultaat van deze speurtocht is een mooie en degelijke inventaris geworden van het rijke Adegemse kerkarchief. Daarna gaf hij ons enkele flitsen uit het parochiale leven. Eerst beschreef hij de afpaling van de oostelijke en zuidelijke grens van de parochie Adegem, gesteund op de begrenzing van de keure van Ecklo in 1240 en op een oorkonde van 1280 uit het kapittelarchief van Harelbeke betreffende de tiendenverdeling tussen de kapittels van Doornik en Harel-

beke in het grensgebied Adegem-Oostwinkel. Verder tekende hij nog een volledige tiendenkaart van Adegem, waaruit de uiterst ingewikkelde structuur bleek van het tiendenbezit te Adegem. Deze kaart opent nieuwe perspectieven om het ontstaan en de ontwikkeling van de parochie beter te kunnen omschrijven. Uit de 19de eeuw haalde hij drie merkwaardige pastoors van onder het stof van het Adegems kerkarchief en tekende ons een levendig portret van de pastoors Welvaert, Van Herreweghe en Christiaens. Hugo Notteboom eindigde zijn boeiende lezing over Adegem en zijn kerkarchief met een volksgedicht over de roem van Adegem.

De talrijke aanwezigen waren heel opgetogen over de schitterende voordracht en wij wachtten met ongeduld op de eerste pennevruchten van Hugo Notteboom in Appeltjes !

14 juni 1981 - Ondanks het mooie warme zomerweer waren toch nog 16 heemkundigen opgekomen om naar Roger Poelman te luisteren die uitgenodigd was om een spreekbeurt te houden over het domein Slotendries en Oostakker-Lourdes. Alhoewel geboren Oostakkerenaar kreeg Roger Poelman pas na zijn studententijd belangstelling voor het verleden van zijn eigen omgeving. Deze interesse ontstond zoals bij velen via de familiekunde. Door het opgraven van het Merovingisch grafveld te Sloten en het publiceren van de toponymie van Oostakker van Dr. M. Gysseling werd de archeologische en taalkundige basis gelegd voor het opstellen van een geschiedenis van het domein Slotendries te Oostakker. Een uitgebreid onderzoek van bewaarde renteboeken, leenboeken, pachtkontrakten en het landboek van Oostakker leverde voldoende materiaal op voor het schrijven van de domeingeschiedenis. Door het ontdekken van de papieren van de familie Louis Sonnevile kon de evolutie in de 19de eeuw worden achterhaald.

In het ontstaan van het bedevaartsoord Lourdes speelde de markiezin van Courtebourde een heel belangrijke rol. Zij liet in 1873 een Mariabeeld in haar rotstuin plaatsen. Door de wonderbare genezing van Pieter De Rudder ontstond in 1875 een grote volkstoeletoeg naar Lourdes-Oostakker, die een van de bekendste bedevaartsplaatsen van ons land zou worden. De Jezuïeten lieten vlakbij de grot hun neo-gotische kerk optrekken en de markiezin bouwde het Hotel de Lourdes. Oostakker werd later dan ook nog een onderwijscentrum voor jongens en meisjes.

Over ontstaan en evolutie van het domein Slotendries en de wordingsgeschiedenis van Oostakker-Lourdes schreef Roger Poelman twee artikels verschenen in het jaarboek van de Heemkundige Kring « De Oost-Oudburg » nr. 12 (1975) en 13 (1976). De voordracht van Roger Poelman was van het begin tot het einde boeiend en de aanwezigen hebben ten eerste genoten van de klare en methodische uiteenzetting over Slotendries en Oostakker-Lourdes, die we nu beter in het historisch perspectief kunnen plaatsen.

OP BEZOEK TE WACHTEBEKE

Dit jaar werd opnieuw aangeknoopt met de traditie van een ontvangst op het gemeentehuis door het gemeentebestuur. Wegens het gebrek aan ruimte in het gemeentehuis werden we evenwel in de feestzaal Vervaeut uitgenodigd om een glas te gaan drinken. Voorzitter Achiël De Vos schetste in zijn verwelkoming de perifere situatie van Wachtebeke in het geheel van het Meetjesland. Nochtans bestaan er heel wat historische bindingen tussen beiden. Wachtebeke maakte tijdens het Ancien Regime deel uit van het ambacht Assenede. Deze gemeente ontstond langsheen de Antwerpse heerweg, die dwars door het Meetjesland liep. Straks zal die oude functie overgenomen worden, zei de voorzitter, door de autosnelweg Antwerpen-Zee kust. Onze voorzitter vergat nog te herinneren aan een ander bindteken tussen Wachtebeke en het Meetjesland, nl. aan de Durme, die haar oorsprong vindt in de streek van Aalter-Knesselare, en langs o.m. Evergem naar Wachtebeke vloeide, waar ze zich splitste in de Zuidlede en de Noordlede (= Moervaart). Ook de burgemeester van Wachtebeke verklaarde dat hij zich een echte Meetjeslander voelde en geen Waaslander.

Gids Erik De Smet omringd door aandachtige toehoorders te Overslag.

Conservator Georges De Laender neemt afscheid van een bezoeker.

Foto Etienne Van Vooren

Na de receptie leidde de deken van Wachtebeke ons rond in zijn Sint-Katarinakerk. Deze laat-gotische kerk hield heel wat verrassingen in petto voor de argeloze bezoeker. Vooreerst het Sint-Katarinazolderken, ingericht boven het noordelijk transept ten behoeve van de Sint-Katarinagilde. Vandaar konden we van heel dicht de indrukwekkende bekapping van het transept bewonderen en konden de acrobaten onder ons via een gamel trapje naar de klokken in de toren gaan kijken! Binnen in de kerk werden we geconfronteerd met een heel gamma van lambriserings die de muren warmte en kleur schenken. De plafonds zijn in rijk stucwerk uitgevoerd in de 18e eeuw. Zij doen ons eerder denken aan een weelderige paleiszoldering dan wel aan een sobere kerkzoldering. Ook een oud kruisbeeld in Lindenhout trok de aandacht. Tenslotte haalde de deken de kerkschat uit de brandkoffer voor ons uit.

Rechtover de kerk staat het gebouw van de Vierschaar. Dit huis met een heerlijk trapgeveltje zou niet misstaan op de Gentse Graslei! Daarna kwam de autokaravaan, onder leiding van onze gids Erik De Smet, langzaam in beweging om de tocht rond Wachtebeke in te zetten. Langs-

Een wandeling langsheen de Moervaart.

Foto Etienne Van Vooren

heen de Antwerpse heerweg bereikten we de vroegere Bijlokeheide, die nu nog sterk beboet is. Vandaar volgden we een eindje de Langeleede, een voormalig turfkanaal naar Gent toe, om dan naar Overslag te rijden doorheen de uitgestrekte maïsvelden van de Sint-Elooispolder.

Het kerkdorp Overslag ligt werkelijk te paard op de Belgisch-Nederlandse grens. Daar hielden we even halt om een verfrissing te nemen in de herberg Sint-Sebastiaan. Na een tocht door de Perebossen bereikten we het aloude gehucht Kalve, waar Georges De Laender ons heel fier zijn heemkundig museum « Moervaartstede » toonde. Daar worden oude gebruiksvoorwerpen, foto's en herinneringen aan Oud Wachtebeke bewaard. Deze heerlijke tocht onder een Vlaamse Primitieven hemel van blauw met witte stapelwolken werd besloten met een korte wandeling langsheen de groene Moervaart.

We feliciteren heel hartelijk Erik De Smet voor de prachtig uitgestippelde route en de fraai gedrukte en mooi geïllustreerde gelegenheidsbrochure over dit dorp van heide en moeren, van landbouw en industrie. Aan het gezamenlijk avondmaal namen een veertigtal hongerige bezoekers deel, waar we dan even konden nakaarten over de geslaagde tocht en plannen smeedden voor nieuwe heemkundige publicaties betreffende het Meetjesland. Tot volgend jaar !

Luc Stockman

VIERDE PROVINCIAAL COLLOQUIUM TE DENDERMONDE

Op 10 oktober 1981 ging in de Ros Beiaardstede het vierde colloquium van het Oostvlaams verbond van de kringen voor Geschiedenis door. Als thema voor deze bijeenkomst werd de molen gekozen.

Onze voorzitter Achiël De Vos behandelde eerst enkele methodologische aspecten bij het opmaken van een monografie van molens, toegepast op de graanwindmolens van Evergem. Daarbij onderstreepte hij het belang van de studie van de muldersfamilies. Leo Pée besprak daarna de methodologische aspecten bij het inventariseren van het molenbestand toegepast op het Land van Dendermonde op het einde van de 16de eeuw. Hij gaf o.m. een opsomming van alle mogelijke bronnen en deelde de resultaten mee van zijn systematisch onderzoek voor het Land van Dendermonde, die hij vergeleek met die van het Land van Aalst gevonden door pastoor Jozef De Brouwer. Tenslotte schetste Luc Goeminne, het ontstaan, de structuur en de terminologie van de middeleeuwse staakmolen. Het waren stuk voor stuk drie degelijke voordrachten die meer dan dertig belangstellenden hadden verdiend.

In de namiddag gaf Leo Pée dan nog een korte historiek van de Zwijvekeabdij, waarvan de weinige resten thans grondig gerestaureerd worden. Deze voordracht werd voortreffelijk geïllustreerd door een reeks dia's van de verdwenen abdijgebouwen en de verspreide kunstschatten. Het vierde colloquium werd besloten met een bezoek aan de O.-L.-Vrouwkerk onder leiding van ridder E. Schellekens. Deze onlangs fraai gerestaureerde kerk herbergt heel wat waardevolle kunstwerken zoals twee schilderijen van Antoon Van Dijck en een unieke Romaanse doopvont. Het was een boeiend en interessant colloquium dat veel te weinig belangstelling genoot.

L.S.

BOUWSTENEN VOOR DE HISTORIEK VAN HET HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP

Over het ontstaan en de beginjaren van onze kring is nog heel weinig geschreven. Enkel naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van ons genootschap schetste voorzitter Achiël De Vos een korte historiek van de beginfase (Appeltjes nr. 23, 1972, blz. 216-219). Ons eigen archief bevat slechts weinig documenten uit die eerste moeilijke jaren. Slechts vanaf Appeltjes nr. 17, 1966, verscheen elk jaar een kroniek van het heemkundig gebeuren in het Meetjesland, waarin uiteraard veel aandacht ging naar ons eigen genootschap. Met het opmaken van Notulen na een bestuursvergadering werd slechts een aanvang genomen met de vergadering op 3 mei 1968. De bronnen voor een geschiedkundig over-

zicht van de aktiviteiten van onze kring zijn dus erg schaars voor de periode 1946-1966.

Daarom willen we pogen de links en rechts gepubliceerde verslagen op te sporen en in deze rubriek af te drukken. Ook vragen wij aan de nog levende stichtende bestuursleden hun herinneringen dienaangaande te willen schrijven. We beginnen met een verslag over de jaarwerking anno 1947, verschenen in het Cultureel jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen, een beoordeling van het eerste jaarboek anno 1949, en een relaas over de voordracht gehouden op 9 oktober 1962.

BOUWSTEEN Nr. 1

Verslag over de werking van het jaar 1947.

Enkele maanden te voren gesticht maakte ons genootschap in 1947 een tijd door van opbouwen en voorbereidende werkzaamheden.

Om de twee maanden werd geregeld te Eekloo een werkvergadering gehouden, telkens met een 10-12 tal aanwezigen. Op deze vergaderingen werden besprekingen gehouden nopens organisatie en werkmetho- des, vooral de twee meest dringende taken : aanwerven van leden en uitgeven van een tijdschrift of jaarboek werden voorbereid.

Daarnaast werden op deze studievergaderingen door de leden lezingen gehouden. Hier volgen enkele behandelde onderwerpen : de naam Meetjesland, de Elmare, de naam Oudeman, studie van verdwenen gebouwen, afbakenen van heerlijkheden, alles met uitvoerige bespreking.

Buitendien werden studieuitstappen ingericht : een naar de Polders, vooral naar Sint-Jan-in-Eremo en Waterland-Oudeman, een naar Stoepe, ter Loveren en Zelzate, waar vooral de verzameling prehistorische voorwerpen van ons medelid, de h. Gilleman, werd bezocht.

Plannen werden besproken voor het stichten van eigen bibliotheek en documentatie en een gewestelijk museum.

Het genootschap werkte mede bij het inrichten van de tentoonstelling Ledeganck te Gent in het najaar 1947.

Het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland heeft in het jaar 1947 een periode van prille groei gehad ; moge het gauw tot volle bloei komen !

Dr. E. TIELEMAN,
Voorzitter.

Verschenen in het Cultureel jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen voor het jaar 1947, blz. 446.

BOUWSTEEN Nr. 2

Beoordeling van Appeltjes nr. 1.

Er bestaat geen aanleiding om te verhelen, dat de Heemkundige Kring van het Meetjesland ons dit jaar de grootste en aangenaamste verrassing heeft gebracht. Tot voor kort was er maar weinig gebleken van de activiteit van deze vereniging. We mogen thans bekennen dat we tot dan toe de toestand weinig hoopvol inzagen. Deze zienswijze is radicaal veranderd door het verschijnen van het jaarboek van de kring « Appeltjes van het Meetjesland », een mooi boekje van 93 bladzijden. Door het evenwicht, de degelijkheid en de veelzijdigheid van dit jaarboek komt het ons onvoorwaardelijk voor als de meest geslaagde van al die welke in 1949 in het Vlaamse Land verschenen. Taalkunde, kunstgeschiedenis, folklore, geschiedenis, alle zijn door onberispelijke bijdragen vertegenwoordigd, hier van de hand van universitair geschoolden, daar weer geleverd door de plaatselijke vorsers. Korte stukjes - een procédé waar we, we bekennen het, in de regel weinig voor voelen - worden hier handig ingeschoven tussen de grote bijdragen om geen plaats te laten verloren gaan. Aan boekbespreking wordt er ook gedaan. Een juweel ! Dr. Tieleman, ziel van de kring, en secretaris A. De Vos verdienen onze hartelijkste gelukwensen.

Prof. Dr. J. Dhondt

Uittreksel van een artikel van Prof. Dhondt « *De oudheidkundige Kringen van het Vlaamse land en hun publicaties* » verschenen in de Voorlichtingsreeks van het Oostvlaams verbond der kringen voor Geschiedenis, nr. 4, 1950, blz. 5-6.

BOUWSTEEN Nr. 3

Verslag van de werkvergadering van 9 oktober 1962.

Onder steeds grotere belangstelling gaan de werkvergaderingen van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland door, die van langs om meer door onze leden en sympathisanten naar waarde worden geschat.

Z.E.H. Jos De Wilde, thans pastoor te Lembeke, handelde op zondag 9 oktober over « Geschiedenis en betekenis van het kloostergoed Elmare ». Na een korte inleiding betreffende de toponimische oorsprong van Elmare werd getracht de juiste situering ervan te geven. Lic. Hist. Daniël Verstraete, een uitstekende kenner van onze Meetjeslandse Poldergemeenten, beschreef op aanzoek van de voordrachtgever de juiste ligging ervan in de Brandkreek, even over de Nederlandse grens.

Na dit korte intermezzo, schetste Z.E.H. Pastoor De Wilde, de geschiedenis van deze kloostergemeenschap, afhangende van de St.-Pietersabdij van Gent en onderlijnde vooral haar economische betekenis. Aan

de hand van historische dokumenten volgde hij de evolutie vanaf de stichting op 17 maart 1144 tot aan de verwoesting door de vloed van 1375, alsmede het definitief opgeven ervan in latere jaren door de overstromingsrampen van het begin der XVe eeuw.

Alhoewel Elmare bij de stichting in zekere zin was opgevat als een werkelijk klooster, werd vastgesteld dat zij als religieuze gemeenschap niet tot grote bloei kwam, maar alleen ontwikkelde tot een abdijschuur met proost.

Er werd eveneens aangetoond dat Elmare niet te verstaan is als een soort verbanningsoord voor de monniken van St.-Pieters, zoals door sommige geschiedschrijvers wel eens werd vooropgezet, en aldus werd overgegaan tot de betekenis ervan in de « Reinaert ».

Deze middeleeuwse roman - het stokpaard van Z.E.H. De Wilde - is naar zijn oordeel voor 80% echte geschiedenis en 20% verdictsel. Elmare speelt daarin een vooraanstaande rol. Daar immers maakte Reinaert van Isengrim een monnik en leerde hem de klokken luiden, waarna hij zelf in de ban geraakte toen hij hem had afgraden om het klooster te verlaten. Isengrim kon immers zijn honger en vraatzucht niet stillen alhoewel hij zoveel verleeftde als zes monniken. In het licht van de geschiedenis van Elmare, kan er willicht door verder onderzoek, worden geraakt tot een verantwoorde identificatie van de personages van ons mooiste dierenepos.

Moge de voordrachtgever op het juiste spoor geraken en aldus zijn levenswens verwezenlijken.

Na een korte gedachtenwisseling werd het verschijnen aangekondigd van ons XIe Jaarboek « Appeltjes van het Meetjesland », voor einde november.

— Een heuglijk nieuws kan nog worden medegedeeld.

Het klasseren en het inventariseren van het stadsarchief van Eeklo, door onze sekretaris Hr. A. De Vos, schiet goed op. Naar wij vernamen kwamen reeds zeer belangrijke stukken aan het licht en wij zien het publiceren van de inventaris van dit zeer rijke archief, met ongeduld tegemoet.

Oskar Lippens, Lembeke.

Verschenen in het Weekblad *Vrij Maldegem* van 15 oktober 1962.

* *
*

HET BARDELARE - MUSEUM TE LEMBEKE

Het heemkundig « Bardelare-Museum » is gelegen aan het kerkplein te Lembeke, bij wijze van spreken in de schaduw van de 16de eeuwse kerktoren.

Op 9 juli 1974 kwam bij enkele leden van de V.V.V. Warande Lembeke de gedachte op, om in hun gemeente een museum op te richten van landbouwalaam, huishoudelijk materiaal en ambachtsgerei uit de eigen streek.

Vanaf 10 november 1974 konden de reeds verzamelde voorwerpen worden ondergebracht in de oude mouterij ruimte van de vroegere brouwerij Stockman. Dit was meteen ook het begin van een echte verzamelwoede. In een zeer korte tijdspanne werden enorm veel voorwerpen bijeengebracht, zodat het museum, voor het eerst geopend op 3 mei 1975, nu reeds overvol staat. Veel materiaal moest daarom worden opgestapeld in privé opslagplaatsen, totdat het museum, misschien al in de nabije toekomst, kan verhuizen naar een aangepaste en passende museum-ruimte.

Het stemt de organiserende vereniging « Vrienden van het Bardelare-Museum » V.Z.W. gelukkig en het onderstreept tevens het belang van zo'n initiatief dat nog zoveel voorwerpen konden bijeengebracht in deze tijd van snelle verandering en van snel wegslijten van al wat niet meer bruikbaar lijkt... Het wordt steeds moeilijker bepaalde, nog niet eens zo oude, voorwerpen te vinden. Zo zoekt het museum nog naar de eerste modellen van televisie-toestellen, naar een Lataire- en een Vandeputte-ontromer (vroeger te Eeklo gefabriceerd), naar een oude melkmachine, een volledig houtpaard, een echte houten vleeskuip, een oud volledig spinnewiel, een houten weeftoestel, enz. enz.

Gelijkvloers staat voornamelijk het ambachtsalaam : het gerief van de landbouwer (ploegen, zaaituigen, zeven, melkgerei, karnen, handgereedschap van de hoeve, diverse toestellen om te malen en om diervoeding te bereiden, een hondekar, enz.) verder het materiaal van de vlasser, de heenhouwer, de brouwer, de imker, de ga-reelmaker, de mandemaker, de klompenmaker, de kuiper, de timmerman, de smid, de drukker...

Alleen reeds de gelijkvloerse verdieping, is voor wie meer dan vluchtig het oude alaaam wil bekijken, een gans namiddagbezoek overwaard !

Op de verdieping staat, naast het gerief van de boekbinder, de metser, de loodgieter en de fietsenmaker, vooral het huishoudelijke. Oude heiligenbeelden, school en speelgerei, de kwasten, tangen en scheermessen van de barbier, voorwerpen i.v.m. geluid (radio's, pick-ups, fonograafs), beeld (fotografie, T.V.), tijd (uurwerken), oude huisraad,

keukengerief, pijpen, duivenmelkers-gerief, voorwerpen voor de jacht, wapens en verweermiddelen (o.a. een mooie kollektie ratte- en muizevallen).

Sinds maart 1979 heeft het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Kultuur een Lic. Geschiedenis aangesteld voor de inventarisatie van dit museumbezit dat reeds meer dan 4.000 stuks telt. Een uitgebreid en precieus werk, niet alleen historisch wetenschappelijk bekeken, maar vooral didaktisch noodzakelijk, om aan de bezoekers (o.a. scholen) een degelijke uitleg te kunnen geven. Daarom is het zo belangrijk op te zoeken : de juiste benaming van ieder voorwerp, het gebruik ervan, de juiste beschrijving en benaderende ouderdom. Een uitgebreid studie werkboek is in samenwerking met het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Kultuur in voorbereiding.

Door het tentoongestelde kan men zich reeds een beeld vormen van hoe het er vroeger allemaal aan toe ging. Aldus kunnen we ook beter begrijpen welke enorme weg de technische ontwikkeling (« onze beschaving ») heeft afgelegd, hoe ze de wijze van leven, denken en handelen heeft beïnvloed en dit nog steeds onverminderd doet. Vooral een heemkundig museum is een beetje het geheugen van een volk, de plaats waar men eventjes filosofisch kan stilstaan en hoopvol lessen kan trekken uit voorbije ervaringen.

Arnold Eloy, Lic. Hist.

Het museum is open op zondagmorgen van 10 tot 12 uur vanaf de eerste zondag van april t.e.m. de laatste zondag van september. Mits afspraak is echter eventueel geleid bezoek mogelijk, zowel tijdens de weekdays of 's zondags !

Wie op zolder of in stallingen, nog « schatten » heeft staan of ook interessante foto's, boeken en tijdschriften, en deze wil schenken aan dit streek-museum, kan steeds contact opnemen met :

- Oskar Lippens, Gentstraat 13 - 9971 Lembeke (Tel. 091-77.28.54)
(Voorzitter).
- Firmin Van Durmen, Marktplaats 5 - 9068 Ertvelde (Tel. 091-44.61.99)
(Sekretaris).
- Willy Van de Voorde, Stroomstraat 1 - 9969 Oosteklo (Tel. 091-73.67.94).
- Marc Dauwe, Voorstraat 31 - 9970 Kaprijke
- V.Z.W. Vrienden van het Bardelare Museum.

* *
*

DE WESTERMOLEN - LEMBEKE GERESTAUREERD !

De oorsprong van de molen gaat terug tot $\pm$ 1450. Het oudste bewijs vinden wij terug in 1453. Een grondig herstel en vernieuwing werd uitgevoerd rond 1804 en toen werd een pinnebalk gebruikt van de vroegere molen. Begin 19e eeuw behoorde de molen toe aan de kinderen Braeckman, die in 1864 het eigendomsrecht verkochten aan Francies Bernard De Busschere. In 1921-1922 was de molen het bezit van de kinderen Emiel De Busschere, August en Mathilde tot in 1933. In dit jaar werd de staakmolen afgekocht door Jozef Vervinckt, die er mee maalde tot de storm van 1953 er een definitief einde aan stelde. In het jaar 1945 was de molen eigendom geworden van Graaf Gonzales Maria d'Alcantara, maar werd verder in dienst gehouden door mulder Vervinckt. In 1973 werd hij overgedragen aan de gemeente Lembeke. Reeds in 1967 werden stappen ondernomen om de houten windmolen te klasseren, doch zonder resultaat. Mede door toedoen van de plaatselijke V.V.V. Warande V.Z.W. werd het dossier opnieuw uit de lade gehaald en ter klassering voorgelegd bij de Goeverneur van Oost-Vlaanderen. Dit gebeurde op 30 juni 1971.

Bij Koninklijk Besluit van 5 januari 1973 (verschenen in het B.S. onder nr. 7567 d.d. 20-06-1973) werd officieel melding gemaakt van deze klassering als monument. Het voorontwerp en de definitieve plannen voor de restauratie werden door architect Paul Goethals uit Brugge getekend, op 20-12-1976 aan Stedebouw doorgestuurd en op 7 maart 1977 werden deze overgemaakt aan het Ministerie van Nederlandse Kultuur, afd. Monumentenzorg. Na enkele aanpassingen aan het bestaande plan, werd het definitief akkoord tot restauratie bekomen op 16 maart 1978 en bij koninklijk besluit van 19 april 1978 werd machting verleend tot het uitvoeren van restauratiewerken.

De officiële aanbesteding had plaats op 26 oktober van hetzelfde jaar te Gent. Het gemeentebestuur besliste de restauratiewerken toe te vertrouwen aan de PVBA Cottenier te Aalbeke, voor de som van 4.555.790 frank (exclusief B.T.W. 16%). Nadat aan de laatste opmerkingen van het dossier gevolg was gegeven werd het bundel terug aan het provinciebestuur overgemaakt die het doorzond aan het Ministerie van Nederlandse Kultuur per 13-04-1979. Nu diende nog enkel gewacht op de definitieve vastlegging van de staatsussonkomst. Op 27 juni werd op de begroting jaar 1979, sectie 33, art. 6303 een bedrag voorbehouden van 3.307.504 fr. zijnde 60% van de totale te investeren kosten. De resterende 40 % zijn respectievelijk ten laste van de Provincie en de gemeente elk voor 20%.

Onmiddellijk werd nu contact opgenomen met de molenbouwer en werd hem als aanvangsdatum 20 augustus vooropgesteld. De termijn van uitvoering werd bepaald op 170 werkdagen. Tussen de periode van 7 en 11 september 1979 werd de Westermolen ontmanteld en naar het atelier van de P.V.B.A. Cottenier te Aalbeke overgebracht. De restau-

De gerestaureerde Westermolen van Lembeke.

ratiewerken hadden aldaar in hun eigen atelier plaats. De nieuwe « staak » was reeds terug ter plaatse vóór de aanvang van de molenfeesten in mei 1980. Op 13 juni werd dan de molenromp, het dak, de staart en de trap naar Lembeke overgebracht. Na een tiental dagen van hard werken werden het binnenwerk en de wieken gemonteerd. De molen was af. De officiële overdracht aan de gemeente en de wijding ervan gebeurde op de Molenfeesten van 17 mei 1981.

Helaas was mulder Vervinckt intussen overleden en heeft « zijn » molen waarnaar hij zozeer verlangde niet meer draaiende gezien.

De molen, eens hersteld en bedrijfsklaar, moest daardoor een nieuwe mulder krijgen. Veldwachter Raf. Dhuyvetter was bereid de molen-cursus te volgen en in zijn navolging Eric Cackaert, kleinzoon van een Kleitse mulder, maar wonende in de Westermolenstraat. Er werd proefgedraaid op 27-08-1980, de voorlopige oplevering geschiedde op 19-10-1980 en de inzegening op 17-05-1981. Het kontrakt van exploitatie werd door de nieuwe mulder Eric Cackaert met het gemeentebestuur ondertekend op 8 september 1981.

Het ligt in de bedoeling van de gemeente om via de plaatselijke V.V.V. in samenwerking met de nieuwe mulder, dit uniek monument voor het publiek open te stellen, zodat iedereen kan genieten van deze toch zo bijzondere bouwkonstruktie.

Wij wensen de Westermolen veel wind in de zeilen !

O. Lippens.

**
*

BOEKBESPREKINGEN

OOSTVLAAMSE WATERMOLENS

Het Provinciaal Bestuur van Oost-Vlaanderen gaf aan Paul Bauters en Raoul Buysse de opdracht om de 51 watermolens te inventariseren, die in de genoemde provincie overgebleven zijn. Daar schrijvers ten eerste bekommerd zijn om de toestand van het resterend molenpatrimonium, en daar ze de techniek van een watermolen bijzonder goed kennen, hebben ze hun taak op een uitstekende wijze weten te volbrengen. Hun publikatie omvat 190 bladzijden tekst en illustratie ⁽¹⁾.

De auteurs beschrijven uitvoerig de uitwendige en de inwendige toestand van iedere molen, nl. de molenbeek, het waterrad, het maalwerk en het molenhuis. Daarbij voegen ze een uitmuntende perspectiefdoorsnede van een graanmolen met bovenslagwiel, en een lijst met de precieze benaming van alle onderdelen.

De meeste van de 51 molens werken niet meer. Enkele ervan zouden weer maalvaardig kunnen gemaakt worden. Maar andere zijn sedert vele jaren buiten gebruik, of totaal vervallen. In de meeste gevallen is een deel van de uitrusting verdwenen. Slechts een paar watermolens

(1) P. Bauters-R. Buysse, *De Oostvlaamse watermolens, Inventaris 1980*, Kulturleel Jaarboek Oost-Vlaanderen, Nieuwe Reeks, Bijdrage nr. 11 (1980).

worden zo goed door de uitbaters-eigenaars onderhouden, dat ze heden nog malen.

Schrijvers situeren de molens met zoveel topografische details, dat een molenliefhebber die gemakkelijk zelf kan gaan opzoeken. Ze duiden de beek aan die de drijfkracht verschaft. De bedoelde waterlopen dragen onvermijdelijk meestal de naam Molenbeek ! Op p. 12-13 staat een kaart van de provincie Oost-Vlaanderen, waarop de 51 molens ingetekend zijn. Die kaart vormt een leerrijk overzicht van de stroombekkens van de Schelde en van de Dender.

De twee auteurs hebben alle beschikbare recente feiten aangaande de molens opgetekend, en desgevallend met geschreven bronnen aangevuld. « Het was echter niet de bedoeling historisch exhaustief te zijn », verklaart hun leiding. Hier voegen we eraan toe dat een uitgebreide historische studie van elke molen inderdaad niet aan hen toekomt. Het is de taak van de plaatselijke zoekers, om de geschiedenis van de nog bestaande en van de reeds verdwenen molens op te maken.

Vanaf de vroege Middeleeuwen betekende een molen een onmisbaar element in een dorpsgemeenschap. In sommige, vooral vlakke, streken gebruikte men de wind als drijfkracht. Maar in het heuvelachtig landschap van Binnen-Vlaanderen was ook de kracht van het vallend water voorhanden. Op geschikte plaatsen werden in de beken dammen gebouwd, die het toestromend water ophielden. Dit water leidde men in een goot naar het molenrad.

Met dergelijke dammen kon men ook watervoorraden voor mens en dier opsparen. Die waterkommen dienden tevens als visvijver. De lopende vis werd gevangen door middel van een hiltstede, d.i. een fuik gebouwd in een vijverdam ⁽²⁾. Bij de studie van de streekgeschiedenis hoort ook het lokaliseren en het beschrijven van de verdwenen en bestaande vijvers en hiltsteden. Verder wijzen we op het feit dat in vele dorpen de waterlopen aan een of ander leenhof toebehoorden. Alleen de Heer mocht een watermolen bouwen en de vis vangen. Het maalen het visrecht vormden onderdelen van de studie van de lokale feodaliteit.

Om de zoekers van Oost-Vlaanderen enigermate te helpen, vermelden we enkele verdwenen watermolens en hiltsteden, die we in de omgeving van Deinze en Aalter ontmoetten, dank zij onze studie over de waterlopen van de bedoelde streek ⁽³⁾.

- p. 47 : « eenen dam te makene dwers der Leye » (1404) ; « den Brugschen Dam » (1547), in de Brugse Leie, d.i. de Hoge Kale of bovenloop van de Durme, 2,5 km ten noordwesten van Aalter ;

(2) M. Coornaert, Een geweer of hilt is een visfuik, *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring « de Gaverstreke »*, 1974, p. 221-222.

(3) M. Coornaert, De geschiedenis van de Brugse Leie, *Kultureel Jaarboek Oost-Vlaanderen, Nieuwe Reeks, Bijdrage nr. 10* (1979).

- p. 65 : « daer wylent de watermeulen te staene plach » (1563), in de Hoge Kale, d.i. de bovenloop van de Durme, 4 km ten noordwesten van Aalter ⁽⁴⁾ ;
- p. 81 : « totter embouchure inde riviere vander Leye, an theeltgheweer tusschen de procchien van Grammene ende Gothem » (1585), nl. in de monding van de Gottem- of Dittersbeek ;
- p. 77 : « daer wylent ghestaen heeft een ander heeltgheweer » (1585), in de Gottembeek, 600 m ten noordwesten van Gottem ;
- p. 90 : « aldaer staende es een hiltgheweer » (1587), in de Vondelbeek, 1 km ten noordoosten van Wondelgem ;
- p. 79 : « tot anden nieuwen dam » (1585), in de Poekebeek, 500 m ten noorden van Poeke.

Tenslotte vermelden we een watermolen, die een halve eeuw geleden nog werkte. Die molen stond in de Maalbeek, 2,5 km ten westen van Wortegem, net binnen de grens van Oost-Vlaanderen. Het waterrad en het molenwerk zijn jaren geleden weggenomen. Het molenhuis draagt nr. 14 van de Tjammelsstraat. De vijverdam staat nog flink overeind. De molenvijver is ongeveer 2 ha groot. De beek vloeit naar de Gaverbeek, die een bijrivier van de Leie is.

M. Coornaert.

A. RYSERHOVE — *De Geheimzinnige Zaken van Beernem*, Maldegem, 1981, 128 blz., 74 ill. Prijs : 250 fr. Te bestellen bij de auteur Alfons Ryserhove, Kloosterstraat 46 te Knesselare.

Op verzoek van de talrijke toehoorders van zijn boeiende voordrachten heeft ons bestuurslid een voorgerecht geserveerd van de *Zaken van Beernem* in afwachting van een uitgebreide en copieuze hoofdschotel over deze gebeurtenissen ! In dit eerder bescheiden boekje geeft hij vooreerst in strikt chronologische volgorde de voorgeschiedenis en de gebeurtenissen die zich te Beernem en elders afgespeeld hebben, beginnend in 1798 en eindigend op 21 juni 1978, dag waarop Etienne Schepers overleed. Daarna volgen een reeks van 27 documenten die als bouwstenen aangebracht worden voor de beschrijving van het verloop van deze *Zaken*. Daarop krijgen we dan een pittige bloemlezing uit het Steunfonds van Victor De Lille ten voordele van moeder De Zutter. Het boek wordt besloten met enkele liederteksten van Tamboer over deze gebeurtenissen. Het boek is geïllustreerd met 74 foto's van de *dramatis personage* en van de plaatsen waar het drama ontstaan is, zich voltrokken heeft en zijn ontknoping gekend heeft. Het is, zoals de auteur zelf schrijft, slechts een bondig overzicht in afwachting van een uitgebreid boek, dat dieper zal ingaan op de oorzaken en achtergronden

(4) In het aanpalend gedeelte van West-Vlaanderen stond een watermolen te Dentergem (p. 77), een te Ruiselede (p. 79), en een te Wingeno (p. 92).

van deze *Geheimzinnige Zaken van Beernem*. Wij wachten met ongeduld op het volledig werk, waarvan we nu slechts een voorsmaakje hebben gekregen die onze eetlust geweldig heeft gescherpt !

L.S.

A. BRAET — *Het Geslacht Braet door de eeuwen heen 1295-1980*, Erembodegem, 1981, ill. Te bestellen bij de auteur door storting van 850 fr. op postrekening 000-102.37.89-51 van A. Braet, Keppestraat 35, 9444 Erembodegem-Aalst.

Dit familieboek geeft een terugblik op zeven eeuwen familielevens van 1295 af tot nu. Het eerste gedeelte van de studie is gewijd aan de herkomst van de familienaam Braet, de oudste nederzettingen en de evolutie tot 1600, de geografische verspreiding van de familie Braet, de streekgeschiedenis van de bakermat en het leven van de voorouders. In het tweede gedeelte worden de belevenissen van 12 generaties molenaars geschetst, de afstammelingen van de molenaarskinderen uit Kanegem-Tielt, Sint-Joris-ten-Distel, Oostkamp, Damme en Vinkt gegeven en de nakomelingen van de stamvaders, in de 16e en 17e eeuw gevestigd te Maldegem, Ursel, Hansbeke, Nevele en Deinze besproken. Het boek werd in de lente van dit jaar te Aalter voorgesteld tijdens een familiebijeenkomst van de Braet's. Het is een heel nuttig naslagwerk voor familiekundigen.

A.B.

P. HUYS — *De familie Huys uit Geluwe. Vier eeuwen familiegeschiedenis (1610-1980)*, Gent, 1980, 160 blz. Te bestellen bij de auteur Paul Huys, door overschrijving van 625 fr. op postrekening 000-0107964-82, Steenweg Gent-Deinze 28, 9810 Drongen.

Dr. Paul Huys, cultureel adviseur bij de provincie Oost-Vlaanderen, publiceerde vorig jaar de resultaten van zijn jarenlange opzoeken naar de oorsprong van zijn voorouders. Deze familiegeschiedenis is een heel verzorgde uitgave geworden met heel veel foto's en bidprentjes van leden van de familie Huys. De stamreeks achteraan het boek is een veilige baken doorheen de zee van namen. Heel nuttig is ook het namenregister waarin echter de naam Huys zelf ontbreekt ! Zoals het een doctor in de Germaanse filologie past, is het werk in een vlekkeloos en sierlijk Nederlands geschreven, en heel begrijpelijk gehouden voor de doorsnee-lezer die weinig van geschiedenis afweet.

In een inleidend stuk geeft Paul Huys de verklaring en de ontwikkeling van de familienaam Huys en zijn verspreiding over geheel het Vlaamse land. In het eerste hoofdstuk gaat hij op zoek naar zijn «roots» en vindt die te Geluwe waar de stamvader Michiel Huys in de eerste helft van de 17de eeuw leefde en werkte. In het tweede hoofdstuk beschrijft hij de verdere geschiedenis van de stam te Geluwe en in het derde en vierde hoofdstuk volgde hij de trek van de familie naar Wervik.

Hebuterne en Deinze. Vanuit Deinze vestigden zich leden van de familie Huys te Poeke, te Doornzele en te Lotenhulle (vijfde hoofdstuk). In het zesde hoofdstuk komen de jongere generaties aan bod en in het zevende hoofdstuk krijgt een tak van zijdedevers Huys te Deinze speciaal de aandacht. In het laatste hoofdstuk geeft de auteur enkele interessante bedenkingen over het schrijven van een familiegeschiedenis.

Dr. Paul Huys is erin geslaagd om vertrekkend van een veelheid van namen toch nog een boeiende familiechroniek te schrijven, waarin een paar markante figuren uit de familie Huys, wat meer relief krijgen. Hij verhaalt het leven van zijn voorouders tegen de achtergrond van het dagelijkse leven, dat af en toe beroerd wordt door de oorlog en belangrijke gebeurtenissen op het politieke vlak. Van elk dorp waar veel leden van zijn familie hebben verbleven geeft hij enkele bijzonderheden van historische aard. De familiegeschiedenis van de Huys' mag gerust tot model staan voor andere genealogen die zich op het glibberige pad der familiekunde willen begeven. In het boek van Dr. Paul Huys vinden ze een veilige gids.

L.S.

HUGO NOTTEBOOM, *Adegemse Hoeven*, Maldegem, 1981, 144 blz. Geïllustreerd met talrijke foto's, plattegronden en pentekeningen. Uitgegeven door de Culturele Raad van Maldegem-Adegem. Het boek kost 280 fr. Te bestellen bij de secretaris van de Culturele raad Walter Notteboom, Noordstraat 196, Maldegem, Tel. 050-71.30.25 of door overschrijving op rekening 290-0124414-81 Culturele Raad, Maldegem.

Hugo Notteboom schreef enkele kortere en langere stukjes over een negental merkwaardige Adegemse hoeven zoals het goed ter Heiden, het hof te Praet, het Tardoes of Priesterage, het Altenagoed, een hoeve uit het Westeindeken, het goed te Plassendale, hetgoed te Lichtervelde, Deisterwal en Maasbone. Het geheel werd afgerond met een laatste stukje over de herbergen en de voormalige molen van de wijk het Kruisken. Van elke hoeve heeft de auteur getracht een korte historiek te schrijven. Daarbij heeft hij de huidige bewoners niet vergeten, want op elke hoeve ging hij een praatje maken met de boer en de boerin om te trachten de recentste geschiedenis op te sporen. Dit maakt dit boekje bijzonder aantrekkelijk en lezenswaardig. Walter Notteboom leverde enkele mooie pentekeningen voor deze Adegemse Hoeven. Veel aandacht werd besteed aan de plattegronden, ontleend aan landboeken of oude kaarten en ook wel speciaal getekend voor dit werkje. Uiteraard ontbreken foto's van de hoevegebouwen niet, maar daartussen werden nog enkele foto's geschoven van de vroegere en huidige bewoners. De Adegemse Hoeven zullen ongetwijfeld elke Adegemnaar aanspreken niet in het minst door de vlotte en verhalende toon van elk stukje hoevegeschiedenis.

De voorstelling van dit boek ging gepaard met een tentoonstelling over diezelfde Adegemse hoeven.

L.S.

VARIA

100-jaar neo-gotische kerk te Sint-Margriete - In 1881 werd een nieuwe kerk te Sint-Margriete gebouwd naar plannen van architect Van de Perre in neo-gotische stijl. Om dit feit te herdenken werd te Sint-Margriete een tweedaagse gehouden met allerlei feestelijkheden, waaronder een heemkundige avond. Animator van deze herdenking, meester Omer De Cuyper, had daarvoor beroep gedaan op Daniël Verstraete en Marcel Haers. De kenner-bij-uitstek van deze streek Dan. Verstraete schetste het bewogen verleden van Sint-Margriete dat door talrijke overstromingen werd getroffen in de loop van de tijd. Sint-Margriete zou niet minder dan vier zelfs vijf kerkgebouwen gehad hebben ! Het eerste gebouw zou identiek geweest zijn met dat van Nieuw-Roeselare, dat onlangs door de Sentenaar Etienne Van Vooren werd opgegraven. Een tweede kerk zou, na de overstromingen van 1376, gebouwd zijn in de huidige Sint-Margrietepolder in het Eiland op Nederlands grondgebied. In het midden van de 15de eeuw werd op initiatief van Jan De Plaat een derde Sint-Margaretakerk gebouwd in de Kruispolder. In 1673 werd een vierde kerkgebouw opgetrokken in de Sint-Lievenspolder op initiatief van Jan De Maeckere, pastoor van Waterland-Oudemans en in 1881 kwam tenslotte de neo-gotische kerk tot stand naast het vierde kerkgebouw. Zijn identificatie van Nieuw-Roeselare met Sint-Margriete wordt echter niet door iedereen aanvaard, omdat in de taxatielijst van 1330 zowel een *parrochia Sancta Margareta juxta Moer* als een parochie te *Novum Rollarium* vermeld wordt. Bovendien hebben we dan nog een parochie *Sanctus Johannes in Heremo*. De patroon van Sint-Margriete was de Sint-Baafsabdij en die van Nieuw-Roeselare de Doornikse bisschop. De discussie over dit punt is dus nog niet afgelopen.

Daarna toonde Marcel Haers nog eens de film « *Benoorden de Graevejansdijk* », gedraaid in 1961. Deze film is intussen reeds zelf een document geworden o.m. wegens de filmbeelden van de processie te Sint-Margriete en het verschijnen op de filmstrook van verschillende personen die intussen al overleden zijn, zoals burgemeester Van Hyfte van Sint-Margriete en heemkundige Michiel English. Ook het polderlandschap onderging hier en daar al enkele geringe wijzigingen. Met ontroering hoorden we nog eens de stem van wijlen Jozef Martens. De belangstelling voor deze avond was heel groot.

L.S.

In het heemmuseum van het Meetjesland te Eeklo - Tijdens de vacantiemaanden 1981 ging in de grote zaal van het heemkundig museum een tentoonstelling door over *100 jaar musicerend Eeklo*. Daarin werd een boeiend overzicht gegeven van het wel en wee van de nog bestaande en de al lang verdwenen Eeklose muziekmaatschappijen en zangkoren. Een groot aantal foto's, programma's, affiches en verslagboeken werden bijeengebracht om het muzikale leven te Eeklo zo goed mogelijk

te evokeren. Wij hopen dat iemand van dit bijeengebracht materiaal zal gebruik maken om een bijdrage te schrijven over de Eeklose muziekwereld. Wij wensen in alle geval de inrichters proficiat met deze geslaagde tentoonstelling die meteen ook het heemmuseum in de kijker plaatste.

Tijdens diezelfde vakantie is men begonnen met de Meetjeslandse bibliotheek, een initiatief van wijlen rechter Lucien Lampaert, in orde te brengen. Alle boeken worden geïnventariseerd op fiches, daarna voorzien van een kapt en in afgesloten kasten geplaatst om ze dan later ter beschikking te kunnen stellen van studenten en heemliefhebbers. Dit is een bijzonder waardevol initiatief. De V.V.V.-Eeklo is in dat verband geïnteresseerd in alle boeken geschreven door Meetjeslanders of in het Meetjesland uitgegeven ten einde de bestaande verzameling uit te breiden en aan te vullen. Wie boeken en krantenknipsels over het Meetjesland wil afstaan aan het heemmuseum kan telefonisch contact opnemen met Antoon De Boevere op tel. 091-77.34.10. Die laat ze dan wel afhalen.

L.S.

Sint-Vincentius in de Volkskunde - In *Eikels worden Bomen* van maart 1981 schreef Paul Van Bouchaute een merkwaardig artikel over de heilige Vincent in de volkskunde. Hij behandelde daarin vier thema's : Hagiografie, Kultus, Sint-Vincentius in de Vlaamse Volksdevotie en de Naamgenoten. Dit artikel is een degelijke inleiding tot de studie van deze heilige en kan misschien de aanzet vormen voor een meer diepgaande bijdrage. We willen daartoe alvast enige bouwstenen aanbrennen door te verwijzen naar twee artikelen in dit verband. Vooreerst schreef wijlen Michiel English, de volkskundige pastoor van West-Vlaanderen, een artikel over *Sint-Vincent, diaken* in *Ons Heem*, jrg. XII, 1958, blz. 98-103. Verder naar mijn eigen kleine bijdrage over *De Sint-Vincentiusdevotie te Eeklo (1241-1447)* in *Biekerf*, jrg. LXIV, 1968, blz. 103-104.

Heemkundig Soldatenblad te Zomergem - In het Soldatenblad van Zomergem, Oostwinkel, Waarschoot-Beke en Ronsele, dat reeds aan zijn 27ste jaargang toe is, verschijnen geregeld fotoreportages en heemkundige bijdragen. In het nummer van 15 oktober 1980 staan zes foto's over het dorp van toen, een artikel over het bouwkundig erfgoed van Zomergem met foto's van ons medelid Lothar Graumann, een bijdrage van Felix Lampaert over de Zomergemse bruggen en een artikel van Robert Clacys over pastoor-deken Emiel Back en het processiegenootschap van Zomergem. De spil waarrond de uitgave van dit soldatenblad draait is Robert Clacys, secretaris van Milac Zomergem. Wie interesse heeft voor dit enig mooi Soldatenblad kan terecht bij Robert Clacys, Weldadigheidsstraat 34, 9930 te Zomergem of per telefoon op nummer 091-72.81.94.

L.S.

Heemkundige tentoonstelling te Adegem - Naar aanleiding van het verschijnen van de « Adegemse Hoeven » werd onder dezelfde benaming een tentoonstelling door het Davidsfonds-Adegem ingericht. Van elke hoeve werden een aantal archivalia, foto's, platte gronden en schilderijen verzameld zodat de bezoeker gemakkelijk kennis kon maken met de nog bestaande en reeds verdwenen hoevegebouwen, de grootte van het landbouwbedrijf en ook met de huidige en de vroegere bewoners. Tijdens die tentoonstelling werden meer dan 400 exemplaren van de « Adegemse hoeven » verkocht. Tijdens de voorstelling van het werk van Hugo Notteboom waren talrijke bekende heemkundigen uit het Meetjesland aanwezig. We vernoemen hier slechts Daniël Verstraete uit Assebroek, Marcel Haers uit Aalter, Georges Van Vooren, gemeentesekretaris van Aardenburg, Romano Tondat uit Eeklo en Roger Moelaert uit Knesselare. Ook talrijke bewoners van de beschreven hoeven waren voor de presentatie van dit boek opgekomen. Op die manier werd de heemkunde in brede lagen van de Adegemse bevolking kenbaar gemaakt. Proficiat aan Davidsfonds-Adegem.

L.S.

Een vrolijk gezelschap tijdens de opening van de tentoonstelling « Adegemse Hoeven » op 9 oktober 1981 in het Adegems Gemeentehuis.

Van links naar rechts: Hugo Notteboom, Daniël Verstraete, Marcel Haers, Georges Van Vooren, Luc Stockman, Roger Moelaert en Walter Notteboom.

Foto Walter Notteboom

BERICHT VOOR GENEALOGEN

In maart 1982 verschijnt deel VII in de reeks « Staten van Goed Ambacht Maldegem » van Wilfried Steeghers. Belangstellenden die dit deel wensen te bestellen kunnen informatie hierover bekomen bij Mevrouw D. Kelderman, Koggestraat 15 te 9000 Gent - Tel. 091-51.05.08.

W. STEEGHERS

INHOUD

M. RYCKAERT — Het Goed te Meerlare in Zomergem . . .	5
L. STOCKMAN — Een dorpsraad te Knesselare in 1201 ? . .	83
F. MICHEM — De Parochiegeestelijkheid in het Meetjesland tijdens het Oud Regiem	88
W. STEEGHERS — Genealogische schets van de Familie Van Leeuwen	140
W. STEEGHERS — Geslachtslijst van Seraphinus Joannes Piessens (1809-1870)	153
L. GOEMINNE - L. STOCKMAN — Structuur, kostprijs en terminologie van de windmolens in de Heerlijkheid Woestijne te Aalter op het einde van de 14e eeuw . .	159
R. BUYCK — De bedrijfsstructuur te Kaprijke volgens het penningkohier van 1580	230
Kroniek	245

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP VAN HET MEETJESLAND

Gesticht in 1946 door wijlen Dr. Edmond TIELEMAN, eerste voorzitter

Ere-voorzitster : Mej. Dr. E. DHAENENS, Boelare 97 - 9900 Eeklo

Ere-ondervoorzitter : Ere-Ap. Pr. RYCKAERT, Dreef 2 -
9930 Zomergem

BESTUUR :

Voorzitter :

A. DE VOS, Landhuis « Malpertuus »,
Achterstege 22 - 9050 Evergem — Tel. 091-53.88.25

Sekretaris :

R. MOELAERT, Dries 42 - 9890 Knesselare

Penningmeester :

O. LIPPENS, Gentstraat 13 - 9971 Lembeke — Tel. 091-77.28.54

Bibliothekaris :

Insp. A. RYSERHOVE, Kloosterstraat 46 - 9890 Knesselare —
Tel. 091-74.23.17

Leden :

E. DE SMET, Euromarktstraat 9 - 9900 Eeklo — Tel. 091-77.43.24

W. STEEGHERS, Begijnegracht 58 - 9000 Gent

Ir. L. STOCKMAN, Brugstraat 103 - 9880 Aalter —
Tel. 091-74.16.10

R. TONDAT, Peperstraat 83 - 9900 Eeklo — Tel. 091-77.11.42

G. VAN VOOREN, Herendreef 43 - Aardenburg (Nederland)

APPELTJES VAN HET MEETJESLAND

Jaarboek, sedert 1949 uitgegeven door het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland.

OPSTELRAAD

Eindopsteller :

A. DE VOS, Achterstege 22 - 9050 Evergem

Ruildienst :

Insp. A. RYSERHOVE, Kloosterstraat 46 - 9890 Knesselare

Kroniek :

Ir. L. STOCKMAN, Brugstraat 103 - 9880 Aalter

Alle artikels dienen uiterlijk vóór 1 september in het bezit te zijn van de eindopsteller.

Bestellingen van vorige jaarboeken gebeuren op het adres van de ruildienst.

LIDMAATSCHAPSGELD :

450 fr. te storten op postrekening 000-060.40.56-37 van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland, p/a Gentstraat 13 - 9971 Lembeke.

Dit jaarboek werd uitgegeven door het
Heemkundig Genootschap van het Meetjesland
en gedrukt bij
VAN HOESTENBERGHE p.v.b.a.
Stationsstraat 17-19, 9990 Maldegem